

אלע ווערק פון שלום-עליכם

ט

ט

מעשיות פאר אידישע קינדער

אלע ווערק פון שלום-עליכם

מעשיות פאר אידישע קינדער

ערשטעם בוך

צווייטע אויפלאגע

שלום-עליכם פאָלקספּאָנד אויסגאַבע—ניו-יאָרק, 1918

מעשיזת פאר אידישע קינדער. ערשטעס בוך.

Copyright 1918 by Olga Rabinowitz (Sholem-Aleichem), New York

אינהאלט

7	דאָס מעסערעל
33	אויפ'ן פיעדעל
63	דער זייגער
77	ראַבטשיק
95	מתושלח
113	כפרות
127	דאָס פאַרפאַלק
155	פעסעלי דעם רבינ'ס
171	באַשעפעניש
191	צער בעלי-חיים
201	בלומען
225	דער יונגסטער פון די מלכים
247	קדלת וקדשת

דאס מעסערעל

א מעשה פאר אידישע קינדער.

געשריבען אין יאָהר 1886.

דאָס מעסערעל

ל א ת ג נ ו ב —

זאָלסט נישט גנב'ענען !

(פון די עשרת הדברות).

א.

הערט, אידישע קינדער, איך וועל איך דערצעהלען אַ מעשה מיט אַ מעסערעל; נישט קיין אויסגעטראַכטע מעשה, נאָר איין אמת'ע, וואָס האָט זיך געטראָפֿען מיט מיר טאַקי אַליין. צו קיין זאך אויף דער וועלט האָב איך אזוי קיין חשק געהאַט, ווי צו אַ מעסערעל; קיין זאך אויף דער וועלט האָב איך אזוי נישט געגאָהרט צו האָבען, ווי צו האָבען אַ מעסערעל, איין אייגען מעסערעל. דאָס מעסערעל זאָל זיך ליגען אין קעשענע, און ווען איך וויל, זאָל איך דאָס מיר אַרויסנעמען, און וואָס איך וויל, זאָל דאָס מיר שניידען — און לאָזען מיינע חברים וויסען! איך האָב נאָר-וואָס אָנגעהויבען געהן אין חדר, צו יוסי' דרדקי, האָב איך שוין געהאַט אַ מעסערעל, דאָס הייסט, כמעט, כמו ווי אַ מעסערעל. איך האָב דאָס מיר טאַקי אַליין געמאַכט. איך האָב אויסגעריסען אַ גענוענע פֿעדער פֿון אַ פֿלעדערוויש, פֿון איין זייט אָפֿגעהאַקט, פֿון דער אַנדערער זייט אויסגעגלעט און האָב מיר פֿאָרגעשטעלט, עלעהיי ס'איז אַ מעסערעל און סע שניידט...

— וואָס איז דאָס פֿאַר אַ פֿעדער, וועלכע שוואַרצע יאָהר? וואָס איז דאָס פֿאַר אַרומטראָגען זיך מיט פֿעדערען? — פרעגט

אוי, האָב איך דאָס ליעב געהאַט! אוי, האָב איך דאָס ליעב גע-
 האָט! געקומען אַהיים פונ'ם חדר אַ דער'הרג'עטער, אַ הונגעריגער,
 אַ שלעפּעריגער, איין אויסגעפאַטשטער (איך האָב, פערשטעהט
 איהר, נאָר-וואָס אָנגעהויבען צו לערנען גמרא ביי "מאָטי מלאך-
 המות" דעם גמרא-מלמד: "שור שנח את הפרה" — איין אַכס
 וואָס האָט געשטויסען אַ בהמה, און ווי באַלד איין אַכס שטויסט
 אַ בהמה, קומט מיר פעטש...), איז דאָס ערשטע געווען אַרויסנע-
 מען דאָס מעסערעל פון אונטער דער שוואַרצער שאַפּע (דאָרט איז
 דאָס געלעגען אַ גאַנצען טאָג, מחמת אין חדר האָב איך דאָס ניט
 געמאָרט האַלטען, און אין דערהיים האָט אַראַי קיינער נישט גע-
 טאָרט וויסען, אַז איך האָב אַ מעסערעל), נאָכדעם האָב איך דאָס
 גענומען אויסגלעטען, איבערשניידען אַ שטיקעל פאַפּיער, איבער-
 האַקען אַ שטרוי אויף דער האַלב, און ערשט נאָכדעם צעשניידען
 מיין חלק ברויט אויף קלייניטשקע, קלייניטשקע שטיקעלעך, אַנ-
 שטעכען אויפ'ן שפיץ פונ'ם קלינגעל און ערשט נאָכדעם לעגען אין
 מויל אַריין.

שפעטער, פאַר'ן שלאָף, האָב איך דאָס אויסגערייניגט, אויס-
 געשייערט, אויסגעפּוצט, גענומען דאָס שאַרפּשטיינדעל, וואָס איך
 האָב געפונען ביי אונז אויפ'ן בידעם, אָנגעשפיגען און גענומען זיך
 שטילערהייך צו דער ארבייט — שאַרפען דאָס מעסערעל, שאַרפען,
 שאַרפען...

דער טאַטע, מיט אַ יאָרמעלקע אויפ'ן קאָפּ, זיצט איבער אַ
 ספּר, לערענט און הוסט, הוסט און לערענט.
 די מאַמע איז אין קיך, פאַרעט זיך ביי דער חלּה, איך הער נישט
 אויף דאָס מעסערעל צו שאַרפען, שאַרפען...

פלוצים האַפּט זיך אויף דער טאַטע, ווי פונ'ם שלאָף:
 — ווער פּישטשעט דאָרטען? ווער ארבייט דאָס? וואָס
 טהוסט דו, דו שהע-הע-גיין איינער?

ער געהט-צו צו מיר און בויגט זיך אָן איבער מיין שאַרפּשטיינ-
 דעל און האַפּט מיך פאַר'ן אויהער און פּערהוסט זיך.

מיך דער טאטע, א קראנקער איד מיט א געל אויסגעטריקענט פנים, און פעהרוסט זיך. — נא דיר גאָר פערדערען, שפיעלעכלעך — קחע-העהעהע!

— וואָס אַהרט דיר, אַז דאָס קינד שפיעלט זיך? — ענטפערט איהם די מאַמע, אַ נירעריטשקע אידנע מיט אַ זיידען טיכעל אויפ'ן קאָפּ. — אַבי אויסעסען זיך דאָס האַרץ, מיינע שונאים!

שפעטער, אַז איך האָב שוין געהאַלטען ביי „חומש מיט חבור“, האָב איך שוין געהאַט כמעט איין אמת'דיג מעסערעל, אויך מיין אייגענע מלאכה: איך האָב דערמאָפּט אַ שטיקעל שטאָהל פון דער מאַמעס „קרינעלינע“ און האָב דאָס איינגעזעצט זעהר קונציג אין אַ שטיקעל האַלץ. דאָס שטיקעל שטאָהל האָב איך רעכט אָנגעשאַרפּט אָן אַ טאָפּ און האָב זיך דערביי, געוויינטליך, צעשניטען אַלע פינגער.

— זעה גאָר, זעה, ווי ער האָט זיך דאָס אַביסעל צעבלאָטיגט, דער קריש דיינער! — שרייט דער טאטע און נעמט מיך אָן ביי די פינגער אַזוי, אַז די ביינדלעך קנאַקען. — אַ שענער בחור'קע-נע, העהעהעהע!

— אוי, אַ רונער איז מיר! — זאָגט די מאַמע און נעמט צו ביי מיר דאָס מעסערעל און וואַרפּט דאָס אַריין אין אויווען אַריין, קוקט נישט אויף מיין געוויין. — אַצינד וועט דאָס האָבען איין עק, וועה איז מיר ניט!

איך האָב אָבער גיך בעקומען איין אַנדער מעסערעל, טאַקי אויף דער רעכטער אמת אַ מעסערעל; אַ הילצערן קלעצער, אַ קיילעכיגס, אַ בייכיגס, פאַחאָזשע אויף אַ פעסעל, מיט אַ האַרבאַטע קלינגעל, וועלכס האָט זיך אי געעפענט, אי פערמאַכט. איהר ווילט וויסען, וואו אַרום האָב איך דאָס בעקומען? איך האָב מיר צע-נויפגעשלאָגען אַ קאָפיטאַל פון די אָנבייסענס, און האָב אָפגעקויפּט ביי שלמה'לען פאַר זיעבען גראַשען מזומן, און דריי בין איך איהם געבליבען שולדיג.

אַכס האָט געשטויסען אַ בהמה, — צו וועמען וועל איך זיך קעהרען און ווענדען? עלענד בין איך געבליבען אָהן דעם האָרבאָטען מע-סערעל, עלענד ווי אַ יתום, און קיינער, קיינער האָט ניט געזעהען מיינע טרערען, וועלכע איך האָב שטילערהייט פּערגאָסען ביי זיך, אויף מיין בעטעל, ביי נאָכט, קומענדיג פונ'ם חדר, שטיל האָב איך מיך אויסגעוויינט, אויסגעווישט די אויגען, אַנשלאָפּען געוואָרען, און אויף מאָרגען פריה וויעדער אין חדר אַריין, וויעדער „שור שנגח את הפרה“ — איין אַכס וואָס האָט געשטויסען אַ בהמה, וויעדער מאַטי מלאך-המות'ס קלעפּ, וויעדער דעם טאַטענ'ס בעס, דעם טאַטענ'ס הוסט, דעם טאַטענ'ס קללות, — ניטאָ קיין פרייע מינוט, קיין פרייליכע מינע, קיין שמייכלע, קיין איינציג שמייכלעלע פון קיינעם, פון קיינעם — איינער אַליין, עלענד, עלענד אויף דער גאַנצער וועלט!...

ב.

פון יענער צייט אָן איז איבערגעגאַנגען אַ יאָהר, און אפשר אַנדערהאַלבען. איך האָב שוין כמעט אָנגעהויבען צו פּערגעסען דאָס האָרבאָטע מעסערעל. עס ווייזט אויס, אַז מיר איז אָבער אָנגע-צייכענט געוואָרען מן השמים, אַז מיינע אַלע קינדערשע יאָהרען זאָל איך אָפּקומען פאַר מעסערלעך, איז געבוירען געוואָרען אַ ניי מעסערעל אויף מיין אומגליק, גאָר אַ שפּאַגעל-ניי מעסערעל, איין אַנטיקעל, אַ חריפות, כלעבען, אַ וואַזשנע מעסערעל, מיט צוויי קלינגלעך, טייערע שטאָהלענע קלינגלעך, שאַרפע ווי חלפים, מיט אַ ווייס ביינערן קלעצעל, מיט אַ מעשענעם „קאַסטען“, מיט רויטע מעשענע שטיפטיקלעך — איך זאָג אייך, איין אַנטיקעל, איין אמת'דיגס, אַ „זאָוויאַלָאָוו!“...*

ווי קומט צו מיר דאָס דאָזיגע טייערע מעסערעל, וואָס איז גאָר ניט אויף מיין מיסט געוואָכסען געוואָרען? דאָס איז אַ גאַנצע

* „זאָוויאַלָאָוו“ — די געוויסע מעסער-פאַבריק.

— א-א-א? מעסערלעך? הע-ה-הע! — זאגט דער טאטע
און נעמט צו ביי מיר דאָס מעסערעל מיט'ן שאַרפּשטיינרעל. —
אזא יונגאַטש, קראַנק נעמען אַ ספר אין האַנד, קח-ה-הע!
איך הויב אָן צו וויינען אויף אַ קול; דער טאטע פערבעסערט
מיר מיט עטליכע פעטש, און די מאַמע לויפט אַריין פון קיך מיט
פערקאמטשעטע אַרבעל, מיט אַ גוואַלד:

— שאַ, שאַ, וואָס איז דאָרט אַזעלכס? פאַר וואָס שלאָגסט
דו איהם? גאָט איז מיט דיר! וואָס האָסט דו צום קינד? וועה
איז מיר ניט!...

— מעסערלעך?... — שרייט דער טאטע און פערהוסט זיך. —
אַ ברעקעלע קינד!... אזא יונגאַטש!... קח-ה-ה-הע!... קראַנק
נעמען אַ ספר אין האַנט? אַ בחור'על פון אַכט יאָהר!... איך וועל
דיר געבען מעסערלעך, דו פוסטער בחור איינער!... אין מיטען
דרינען גאָר מעסערלעך, קח-ה-ה-הע!...

גוואַלד, וואָס האָט ער געהאַט צו מיין מעסערעל? וואָס האָט
דאָס ביי איהם אַזוינס פערזינדיגט?... פאַר וואָס איז ער אַזוי אין
כעס?...

איך געדענק מיין טאטען כמעט שטענדיג קראַנק, שטענדיג
בלאַס, געל, און תמיד אין כעס, תמיד ברוגז אויף דער גאַנצער
וועלט. פאַר אַ מינדסט נאַרישקייט ווערד ער אָנגעצונדען און וויל
מיך נאָר דורס זיין. אַ גליק, וואָס די מאַמע פערהיט מיך, זי לייזט
מיך אויס פון זיינע הענד.

און דאָס מעסערעל מיינס האָט מען פערוואָרפּען, פערוואָרפּען
אַזוי ווייט, אז איך האָב דאָס אַכט טאָג כסדר געזוכט און געזוכט
און האָב דאָס נישט געקאָנט געפינען אין ערגיץ! איך האָב ערנסט
בעוויינט דאָס האַרבאַטע מעסערעל, דאָס גוטע מעסערעל,
און ווי ביטער און פינסטער מיר איז געווען אין חדר,
אז איך האָב זיך דערמאָנט, אז איך וועל קומען אַהיים
מיט געשוואָלענע באַקען, מיט רויטע אונטערגעריסענע אויהע-
רען פון „מאָטי מלאך-המות'ס" הענד, דערפאַר וואָס איין

רבי'ן "מאָטי מלאך-המות" האָב איך געהערט, פון זיין מויל אליין, אז דער דאָזיגער אידישער דייטש איז גאָר אַ נלגול, דאָס הייסט: אַ איד איז מגולגל געוואָרען אין אַ דייטש, וואָס שפעטער קאָן ער נאָך מגולגל ווערען אין אַ וואָלף, אין אַ בהמה, אין אַ פערד, אָדער גאָר אין אַ קאטשקע... אין אַ קאטשקע?

חאָט-חאָט! אַ שענע מעשה! — אזוי האָב איך מיר גע-טראַכט און האָב באַמט רחמנות געהאַט אויפ'ן דייטש. איין זאך האָב איך ניט געקאָנט פערשטעהן: פאַר וואָס דער טאַטע, וואָס איז געווען איין עהרליכער איד, אַ ירא־שמים, האָט איהם תמיד אָפגעטראָטען דעם אויבענאָן, און אויך אַלע אַנדערע אירען, וואָס פלענען אַריינקומען צו אונז אין שטוב אַריין, פלענען איהם שטאַרק אָפגעבען כבוד:

— שלום-עליכם, רב הערץ הערצענהערץ, ברוך-הבא, רב הערץ הערצענהערץ, זיצט, רב הערץ הערצענהערץ!

איך האָב אפילו אַמאָל אַ פרעג געטהאָן דעם טאַטען, האָט ער מיך אָפגעשטופט און האָט מיר געענטפערט:

— אזוועק, סע ניט דיין עסק! וואָס פלאַנטעסטו זיך דאָ אַרום, וועלכע שוואַרצע יאָהר? קראַנק ביזטו דו געמען אַ ספר אין האַנט, העהע-העהע!

וועדער אַ ספר? רבוננו של עולם!... איך וויל אַ ויך זעהען, איך וויל אַ ויך הערען, וואָס ער רעדט!

איך געה אַריין אין זאָל אַריין און פער'גנבה זיך אין אַ ווינ-קעלע און הער זיך צו, ווי מע רעדט ביי אונז, ווי דער הער הערץ הערצענהערץ לאַכט אויף אַ קול, און רויכערט גראַבע שוואַרצע "ציגאַניערען", וואָס שמעקען מחיה נפשות... פלוצים געהט-צו צו מיר דער טאַטע און לאָזט מיר אַראָפּ אַ פאַטש.

— ביזטו שוין וויעדער דאָ? דו פוסטעפאַסניק! וואָס וועט זיין פון דיר דער תכלית, דו גוי'עץ איינער? גוואָלד, וואָס וועט זיין פון דיר, העהע-העהע!...

מעשה, אַ טרויעריגע, נאָר אַ שענע מעשה; הערט, איך בעט אייך, מיט קאָפּ.

וואָס פאַר אַ פנים האָט ביי מיר געהאַט דער „נלוח“, דער אי-דישער דייטש, וואָס איז געשטאַנען ביי אונז סטאַנציע, דער פאָד-ראַטשיק הער הער צהער צהער צהער, אַז גערערט האָט ער אויף אידיש, געגאַנגען איז ער אָהן אַ היטעל, אָהן אַ באָרד, אָהן פּאָות און, איך בעט איבער אייער כבוד, ביז העכער האַלב אונטער-געשניטען די קאַפּאַטע? איך פרעג אייך, ווי אַזוי האָב איך זיך געקאַנט איינהאַלטען און ניט פּלאַצען פאַר געלעכטער, ווען דער דאָזיגער אידישער גוי, אָדער דער גויישער איד האָט צו מיר גערערט דוקא אויף אידיש, נאָר עפּיס אַ מאָדנע אידיש, מיט אַ סך פּתח'ען.

— נו, געכטער קנאַבע, וואָס פיר סדרה געהט דיעזע וואָ-
כע?

— חי-חי-חי! — האָב איך מיך צעלאַכט און בעהאַלטען דאָס פנים אין האַנד.

— זאַגע-זאָגע, מיין געכעס קינדען, וואָס פיר סדרה געהט דיעזע וואָכע?

— חי-חי-חי! ביל-ק!... — האָב איך אויסגעשאָסען מיט אַ געלעכטער און בין אַנטלאָפּען געוואָרען.

נאָר דאָס איז אַלץ געווען צום אָנהויב, בשעת איך האָב איהם נאָך גאָרניט געקענט; אָבער נאָכדעם, אַז איך האָב מיך שוין גוט בעקענט מיט דעם דאָזיגען דייטש הער הער הער הער (ער איז אַפּגעזעסען ביי אונז אין שטוב אַ יאָהר כסדר), האָב איך איהם אַזוי געקריגען, אַז עס האָט מיך שוין מעהר נישט געאַהרט, וואָס ער דאָווענט נישט און עסט אומגעוואָשען. תחילת האָב איך נישט פּערשטאַנען, ווי אַזוי לעבט ער? ווי אַזוי האַלט איהם גאָט אויף דער וועלט? ווי אַזוי ווערט ער ניט דערוואָרגען ביים עסען? ווי אַזוי קריכען איהם ניט אויס די האַר פונ'ם גאָסען קאָפּ? פונ'ם

אויגען? איך בין א טוירטער!... וואָס טהוט מען מיט'ן מעסערעל?
ווי אזוי לעגט מען דאָס אַנידער צוריק?...?

ג.

— קום נאָר אַהער, תכשיט מיינער! — מאַכט צו מיר אויף
מאַרגען דער טאַטע. — האָסטו דו נישט געזעהען ערגיץ דאָס מע-
סערעל?...?

תחילת בין איך געווען זעהר דערשראָקען: עס האָט זיך מיר
אויסגעוויזען, אז ער ווייסט, אז זיי ווייסען אַלע... שיער, שיער
האָב איך זיך נישט אַרויסגעחאַפּט: האָ? דאָס מעסערעל? אָט
איז דאָס... עס האָט מיך עפּיס ווי אַ וואַרג געטהאָן אין האַלז, און
איך האָב מיט ציטערניש געענטפערט:
— וואו — וואָסער מעסערעל?...?

— וואו — וואָסער מעסערעל! — קרימט מיך איבער דער
טאַטע. — וואו — וואָסער מעסערעל! דאָס גילדענע מעסערעל!
אונזער אורח'ס מעסערעל! דו בחור'עץ, דו שייגעץ איינער, קח-
הע-הע!

— וואָס האָסטו דו זיך צוגעטשעפּעט צום קינד? — מישט
זיך אַריין די מאַמע. — דאָס קינד ווייסט נישט פון קיין פּוּתער און
פון קיין חלום, און ער דולט איהם אַ ספּאָדיק: מעסערעל, מעסע-
רעל.

— מעסערעל, מעסערעל! וואָס הייסט ער ווייסט נישט? —
זאָגט דער טאַטע מיט כעס. — אַ גאַנץ פריהמאַרגען הערט ער, ווי
מע שרייט „מעסערעל, מעסערעל! מעסערעל, מעסערעל!“ מע
קעהרט איבער די שטוב נאָך דעם מעסערעל, פרעגט ער: וואו —
וואָסער מעסערעל? געה שוין, געה וואָש זיך, דו פּוסטער בחור
איינער, דו גוי-גוי-עץ, קח-הע-הע!

איך דאַנק דיר, רבּונו של עולם, וואָס זיי האָבען מיר האָטש
נישט בעזוכט! נאָר וואָס טהוט מען ווייטער? מע בעדאַרף דאָס

דער הער הערץ הערצענהערץ שטעלט זיך איין פאר מיר:
 „אָבער לאַסען זי איהם! לאַסען זי איהם!“

נאָר עס העלפט ניט. דער טאטע טרייבט מיך אַרויס. איך
 נעם „א ספר“ אין האַנד, נאָר עס ווילט זיך פאָרט ניט קוקען אין
 ספר אַרײַן! וואָס טהוט מען?... איך געה פון איין חדר אין דעם
 אַנדערען, ביז איך קום צו דעם שענסטען פון אַלע חדרים, דאָרט.
 וואו עס שלאָפט תמיד דער הער הערץ הערצענהערץ. אַך, ווי שען.
 ווי ליכטיג דאָרט איז! די לאַמפּען ברענען און די שפּיעגלען גלאַנצן
 צען; אויפ'ן טיש אַ גרויסער, אַ זילבערנער טינטער מיט שענע
 פענעס; מענטשעלעך מיט פערדעלעך, מיט צאָקסעלעך, מיט בייגד-
 לעך, מיט שטיינדלעך און... אַ מעסערעל. אַך, וואָס פאַר אַ שען
 מעסערעל!... ווען איך, אַשטייגער, זאָל האָבען אַזאַ מעסערעל! ווי
 גליקליך וואָלט איך געווען! וואָס פאַר מינים זאָבען וואָלט איך
 מיט דעם אויסגעשניצט! אַנו, מע דאַרף דאָס פרובען — עס איז
 עפּים שאַרף?... אַך! עס האַפט אַ האָר! עס האַקט איבער אַ האָר!
 אַי-אַי, אַ מעסערעל!...!

איין מינוט — דאָס מעסערעל איז ביי מיר אין האַנד. איך קוק
 זיך אַרום אויף אַלע זייטען און פרוב זיך דאָס אַריינלעגען אויף אַ
 מינוטקעלע צו זיך אין קעשענע... עס ציטערט מיר די האַנד... עס
 קלאַפט מיר דאָס האַרץ אַזוי שטאַרק, אַז איך הער, ווי עס מאַכט:
 „טיק-טיק-טיק!“... איך הער, ווי עמיצער געהט, עמיצער סקריפעט
 מיט די שטיוועל; דאָס איז ער, דער הער הערץ הערצענהערץ!
 אַי-אַי, וואָס טהוט מען? דאָס מעסערעל לאָז זיין ביי מיר, איך
 וועל עס נאָכדעם צוריק אַנידערלעגען. דערווייַל דאַרף מען אַרויס-
 געהן, אַוועקגעהן פון דאַנען, אַנטלויפּען! אַנטלויפּען!

איך קאָן שוין קיין וועטשערע ניט עסען. די מאַמע טאַפּט
 מיך ביי'ם קאָפּ. דער טאטע וואַרפט אויף מיר בייזע אויגען און
 שיקט מיך אָפּ שלאָפּען... שלאָפּען? איך קאָן דען צומאַכען די

מעסערעל. א קשיא? טאָמער גראָד היינט קריכט מען אַרויף אויפ'ן בוידעם גרעט אויסהענגען, אָדער די לעזשנים פערשמירען? ... מע דאַרף דאָס פון דאָרטען אַראָפּנעמען און בעשטאַמען אויף אַ בע-סער אָרט! ... איך געה אַרום אין איין ציטערניש! יעדער קוק פונ'ם טאַטענס אויגען ווייזט מיר אויס, אַז ער ווייסט שוין, אַז אַט-אַט טהוט ער מיך אַ חאַפּ מכה דער אורח'ס מעסערעל... איך האָב שוין איין אָרט אויף דעם, אַ טהייער אָרט — וואו? אין דער ערד, אין אַ גריבעל ביי דער וואַנד אַריינגעשטעקט, און פון אויבען רעכט פער-שאַרט מיט שטרוי, פאַר אַ סימן... געקומען פונ'ם חדר, חאַפּ איך זיך באַלד אַרויס אין הויף אַריין, איך נעם מיר פאַוואָלינקע אַרויס דאָס מעסערעל און איך האָב קיין צייט אַפילו רעכט אַנשפיעגלען זיך אין דעם, הער איך שוין דעם טאַטענ'ס געפילדער: — וואו ביזט דו ערגיץ דאָרט? פאַר וואָס געהסט דו שוין ניט דאוונען, דו בעל-עגלה-יונג, דו וואַוואַסער-פיהרער! קח-ה-ע-הע!

נאָר וויפיעל דער טאַטע רודפ'ט מיך און יאָגט מיך, וויפיעל דער רבי הרג'עט מיך און שלאָגט מיך, איז דאָס בלאָטע קעגען יעד-נעם פערגעניגען, וואָס איך האָב, בשעת איך קום פונ'ם חדר און זעה מיך מיט מיין טייערען, מיין איינציגען לעבען חבר — מיט מיין מעסערעל! דאָס פערגעניגען איז אָבער — אוי וועה! — אויסנעמישט מיט יסורים, פערביטערט מיט מרה-שחורה, מיט שרעק, מיט גרויסע, גרויסע פחדים!

ד.

זומער-לעבען. די זון זעצט זיך, די לופט ווערד עטוואָס קיה-לער, דאָס גראָז שמעקט, די זשאַבעס קוואַקען און שטיקער חמאַרעס פליהען דורך, אַהן רעגען, פערביי דער לבנה, ווילען זי איינשלינג-גען; די ווייסע זילבערנע לבנה בעהאַלט זיך אַלע מינוט און בע-ווייזט זיך וויעדער, דאַכט זיך, זי שוועבט און שוועבט — און שטעהט אויף איין אָרט. דער טאַטע זעצט זיך צו אויפ'ן גראָז אין

מעסערעל בעשטאטען ערגיץ אויף א גוט אָרט... וואו בעהאַלט מען דאָס? אַהא, אויפ'ן בוידעם! איך האָפּ דאָס אַרויס פון קעשענע און טהו דאָס אַ שטופּ אין שטיוועל אַריין... איך עס, און ווייס ניט וואָס איך עס. איך וואָרג זיך...

— וואָס האַפּסט דו זיך אַזוי, וועלכע שוואַרצע יאָהר? —
פרעגט דער טאַטע.

— איך אייל מיך אין חדר אַריין. — ענטפער איך איהם
און פיהל, אַז איך ווער רויט, ווי פייער...

— אַ מתמיד געוואָרען, וואָס זאָגסט דו אויף דעם צדיק? —
וואָרטשעט ער און קוקט אויף מיר ביז. קוים-קוים דערלעבט אָפּ-
עסען, אָפּבענטשען.

— נו, פאַר וואָס געהסט דו שוין ניט אין ח־ח־ח, צדיק מיי-
נער? — פרעגט מיך דער טאַטע.

— וואָס טרייבסט דו איהם אַזוי? — זאָגט איהם די מאַמע. —
לאָז דאָס קינד זיצען אַ מינוט!

איך בין שוין אויפ'ן בוידעם... ווייט, ווייט אין קראָקווע ליגט
דאָס ווייסע מעסערעל; עס ליגט און שווייגט...

— וואָס קלעטערסט דו אויף בוי-בוידעם? — שרייט דער
טאַטע. — דו יונגאַטש איינער! דו בר-מצוה-יונג! דו באָד-גוי!
קח-הע-הע-הע!

— איך זוך דאָ עפּים... — ענטפער איך איהם און פאַל שיער
נישט אום פאַר שרעק.

— עפּים? וואָס הייסט "עפּים"? וואָס איז דאָס פאַר אַ מין
"עפּים"?

— אַ... ס'ספּר... אַ... אַ... איין אַלטע ג'גמרא...
— האָ? אַ ג'גמרא? אויפ'ן בוידעם? אַ, דו היצעל איי-
נער! קריך שוין אַראָפּ, קריך, וועסט שוין ליזען! דו באָד-גוי, דו
הינטשלעגער, דו כּכּל-בורניק איינער, קח-הע-הע!

נאָר עס אַהרט מיך שוין ניט אַזוי דעם טאַטענס כּעס, ווי ס'ע
אַהרט מיך דאָס, וואָס איך האָב מורא, טאָמער געפינט מען דאָס

פון זיי אלע. אָט באַלד וועלען זיי אלע געהן שלאָפֿען, וועל איך מיך דעמאָלט אַרויסחאַפֿען אין הויף אַרויס (איך שלאָף אין הויז, פון פאַרענט, אויף דער ערד, וואָרום אין שטוב איז די היץ שרעק־ליך גרויס), איך וועל מיך שוין אָנטישען, אָנשפּיעגלען אין מין מעסערעל!...

דער עולם שלאָפֿט. שאַ, שטייל אַרום און אַרום. פּאַוואָלינקע הויב איך מיך אויף אויף אלע פיער, און שטייל, ווי אַ קאַץ, גנבה איך מיך אַרויס אין הויף אַרויס. די נאַכט איז שטייל, די לופט איז פריש, מחיה נפשות. פאַמעליך קריך איך צו צו יענעם אָרט, וואו דאָס מעסערעל ליגט בערגאַבען. פּאַוואָלי גראָב איך דאָס אויס פון דאָרטען און בעטראַכט דאָס ביי דער לבנה; עס גלאַנצט, עס בלישטשעט, ווי גינגאָלד, ווי אַ ברייאַנט. איך הויב אויף די אויגען אַרויף און דערוועג — די לבנה קוקט גלייך אַראָפּ צו מיר, אויף מין מעסערעל... וואָס קוקט זי זיך אַזוי אַיין? איך דרעה מיך אויס צוריק — זי קוקט מיר נאָך. איך פערשטעל דאָס מע־סערעל מיט'ן העמדעל — זי קוקט מיר נאָך. זי ווייסט געוויס, וואָס דאָס איז פאַר אַ מעסערעל און וואו איך האָב דאָס גענומען... גענומען? ... איך האָב דאָס גע'גנבה'ט!

דאָס ערשטע מאָל, פון זינט דאָס מעסערעל איז מיינס, קומט מיר דאָס דאָזיגע שרעקליכע וואָרט אויף די געדאַנקען. גע'גנבה'ט? בין איך דאָך, הייסט דאָס, אַ גנב! פשוט, אַ גנב? אין דער תורה שטעהט געשריבען, אין די עשרת הדברות, מיט גרויסע אותיות:

ל א ת ג נ ו ב !

זאָלסט ניט גנבה'נען! און איך האָב גע'גנבה'ט! וואָס וועט מען מיר דערפאַר טהון אין גיהנם? אוי, וועה! מע וועט מיר אָפּהאַַ־קען די האַנד, די האַנד, וואָס זי האָט גע'גנבה'ט... מע וועט מיך שמיסען מיט אַייזערנע ריטער... מע וועט מיך בראַטען און ברענען אויף הייסע סקאַוורעדעס... אייביג, אייביג וועל איך גליהען... מע בעדאַרף אָפּגעבען דאָס מעסערעל, מע בעדאַרף

א האלאט, האלב נאקעט, מיט א ווייסען טלית-קטן, האלט איין האנד אין בוזעס און מיט דער אנדערער האנד שארט ער ביי דער ערד און קוקט אויפ'ן אויסגעשטערענטען הימעל און הוסט. דאס פנים אקעגען דער לבנה איז טודט, פערזילבערט. ער זיצט פונקט אויף דעם אָרט, וואו דאָס מעסערעל ליגט בערגאָבען, און ער ווייסט גאָר ניט, וואָס אונטער איהם טהוט זיך. אַך, ווען ער זאָל, אַשטויי-גער, ווייסען! וואָס וואָלט ער געזאָגט? וואָס וואָלט איך געהאַט? „אהא, טראַכט איך מיר אין האַרצען, האָסט מיר פּערוואָרפּען מיין האַרבאַטע מעסערעל, האָב איך איצט אַביסעל אַ בעסערס, אַ שענערס! דו זיצט אויף דעם און דו ווייסט גאָר ניט. אוי, טאָטע! טאָטע!...“

— וואָס גלאַנצסט דו אויף מיר די אויגען, ווי אַ קאָקאָטער? — האַפט מיך אָן דער טאָטע. — וואָס זיצסט דו צענויפגעלעגט די הענט, ווי אַ שטאָרט־בעל־הבית? קאָנסט זיך שוין גאָר קיין אר־בייט ניט אָפּזוכען? און „קריאת־שמע“ ליינענען ביזט דו פּטור? פאַר'שרפּה'ט זאָלסט דו ניט ווערען, יונגאַטש איינער! אַ מי־מיתה משונה זאָל אויף דיר ניט קומען, קח־הע־הע!

אַז ער זאָגט: פאַר'שרפּה'ט זאָלסט דו נ י ט ווערען, אַ מיתה משונה זאָל אויף דיר נ י ט קומען — דאָס איז אַ בע־וויו, אַז ער איז ניט אַזוי שטאַרק אין כּעס; אדרבה, דאָס איז אַ סימן, אַז ער איז אויפגעלעגט. און באמת טאַקי: קאָן מען דען זיין ניט אויפגעלעגט אין אַזאַ שענער, וואונדערליכער זומערנאַכט, ווען עס ציהט יעדען בעזונדער און עס טרייבט איהם אַרויס אויף דער גאַס, אויף דער לופט, אויף דער ווייכער, פּרישער, אויסגעציי־כענטער לופט? אַלע, אַלע זענען אַצינד אין דרויסען. דער טאָטע, די מאַמע, די קלענערע קינדער, וואָס זוכען קליינע שטיינדלעך און שפּיעלען אין זאַמדעלעך. דער הער הערץ הערצענהערץ דרעהט זיך אויך אַרום איבער'ן הויף אָהן אַ היטעל, רויכערט אַ „ציגייער“ און זינגט אַ דייטשעס ליעדעל, קוקט אויף מיר און לאַכט... דאָס לאַכט ער פון מיר, אַפּנים, וואָס דער טאָטע טרייבט מיך. איך לאַך אָבער

נאָמען ניט „בערעל דעם רויטענס“, ווי ער האָט געהייסען ביז אַהער.
ניין! ער הייסט אַצינד אַ שענערען נאָמען; אַצינד הייסט ער:
בערעלע דער גנב! — שרייט זשע, קינדער: בערעלע דער
גאָ-אַ-נב! בערעלע דער גאָ-אַ-נב!

די דאָזיגע ווערטער ציהט אויס דער רבי מיט אַ ניגון, און אַלע
תלמידים האָפּען איהם אונטער, ווי די משוררים:

— בערעלע דער גא-א-נב ! בערעלע דער גא-א-נב !

איך בלייב א פערשטיינערטער, און א פראסט געהט מיר אי-
בער אויפ'ן לייב. איך פערשטעה ניט וואס דאס בעדייט...

— וואָס שווייגסטו, דו שייגעז איינער?... — רופט זיך אָן דער רבי צו מיר מיט איין אומגעריכטען פאַטש. — וואָס שווייגסטו, דו גוילעז? דו הערסט דאָך, אַז אַלע זינגען. העלף זינגען מיט אַלע גלייך: „בערעלע דער גאַ-אַנב, בערעלע דער גאַ-אַנב!“

עם ציטערען מיר הענר און פיס. עם קלאפט מיר א צאהן אויף
א צאהן. נאר איך העלף זינגען: „בערעלע דער גא-א-נב!“

— העכער, שייגעץ איינער! — מרייבט מיך אונטער דער רבי. — שטארקער! שטארקער!...

און איך מיט'ן גאנצען באהר זינגען אויף אלערליי קולות:
 „בערעלע דער גא-א-נב! בערעלע דער גא-א-נב!“...

— ש-ש-ש-ש-א-א-א — שרייט אױס פֿלוצים דער רבי

און מ'הוט א פאטש מיט דער האַנד איבער'ן טיש. — שאַ 1 אַצינד וועלען מיר זיך נעמען צום „משפט“. (מיט אַ ניגון) : אַנו, בע-רעלע גנב, קום נאָר אַהער, מײן קינד, גיכער זשע, גיכער אַביסעלע 1 זאָג נאָר, יונגעלע, ווי אַזוי רופט מען דיר? (מיט אַ ניגון). — בערעלע.

— ווי אזוי נאך ? (מיט א ניגון).

— בערעל... בערעל... דער... גנב!

— אַט אַזוי, מיין לעב קינד, אַט אַזוי ביזט דו אַ וואָהל יונג-געלע. (מיט אַ ניגון): אַצינד, בערעלע, געזונט זאָלסט דו מיר זיין און שטאַרק אויף אַלע איכרים (מיט אַ ניגון), נעם זיי מוחל, בע-

אנדערלעגען צוריק דאָס מעסערעל, מע בעדאָרף נישט קיין נבכה'ש מעסערעל! מאָרגען לעג איך אנדער צוריק דאָס מעסערעל.

אָזוי טראַכט איך מיר און נעם דאָס מעסערעל צו זיך אין בוועס אַריין — פיהל איך, אַז סע בריהט מיך, סע בראָט מיך. ניין, מע בעדאָרף עס צוריק בעהאַלטען, בעגראָבען אין דער ערד אַריין ביז מאָרגען. און די לבנה פון אויבען קוקט אויף מיר. וואָס קוקט זי? די לבנה זעהט, זי איז אַיין ערות... און איך קרייזצו פאַר וואָלינקע צוריק אין הויז אַריין אויף מיין געלעגער און לעג זיך שלאָפּען און קאָן ניט אַנשלאָפּען ווערען. איך קאָטשע זיך פון אַיין זייט אויף דער אַנדערער און קאָן ניט שלאָפּען... מיט'ן טאָג גלייך שוין בין איך אַנשלאָפּען געוואָרען, און עס האָט זיך מיר גע'חלומ'ט אַ לבנה, און עס האָבען זיך מיר גע'חלומ'ט אַיזערנע ריטער, און עס האָבען זיך מיר גע'חלומ'ט מעסערלעך... גאנץ פריה האָב איך זיך אויפגעחאַפּט, אָפּגעראַווענט געשמאַק מיט כונה און אָפּגעחאַפּט דעם אָנכייסען אויף אַיין פוס — און מאַרש אין חדר אַריין.

— וואָס חאַפּט דאָס דיך אָזוי אין חדר אַריין? — שרייט אויף מיר דער טאַטע. — וואָס יאָגט דאָס דיך אָזוי? וועסט ניט אָנ-וועהרען די תורה דיינע שפּעטער אויך! בענטש בעסער, ווי עס קעהר צו זיין, און היפּער ניט קיין ווערטער! וועסט נאָך צייט האָבען זיין אויסגעלאָזט, דו הולט'יי אַינער, דו אַפיקורס, דו טרייטריפּניאַס אַינער, קחע'הע'הע'הע!

ה.

— וואָס עפּיס אָזוי שפּעט? טהו נאָר אַ קוק אַהער! — האַלט מיך דער רבי פיר און ווייזט מיר אָן מיט'ן פינגער אויף מיין חבר „בערעל דעם רויטענס“, וואָס שטעהט אין אַ ווינקעלע מיט אַיין אַראָפּגעלאָזטען קאַפּ. — זעהסט דו, וויסער-חברה'ניק? זאָלסט דו וויסען זיין, אַז פון היינטיגען טאָג אָן און וויסער איז שוין זיין

זיין משפט, וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס פון אַ צדקה-פּושקע. הערשעל דער קליינער, זאָג דו צום ערשטען, וואָס קומט אזא גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס מיט אַ שטרוי פון אַ צדקה-פּושקע?

דער רבי בויגט איין דעם קאָפּ אויף אַ זייט, ער מאַכט צו די אויגען און שטעלט אונטער דעם רעכטען אויהער צו הערשעל דעם קליינעם. הערשעל דער קליינער ענטפערט הויך, אויף אַ קול:

— אַ גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס פון אַ פּושקע, קומט... מע זאָל איהם קאטעווען ביז בלוט זאָל געהן.

— משה'ל, וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס פון אַ צדקה-פּושקע?

— אַ גנב, — זאָגט משה'ל מיט אַ וויינענדיג קול, — אַ גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס פון אַ צדקה-פּושקע, קומט, מע זאָל איהם אנדערלעגען, צוויי אויפ'ן קאָפּ, צוויי אויף די פיס, און צוויי זאָלען איהם שמייסען מיט איינגעזאָלצענע ריטער... — טאָפּעלע טוטאַריטו! וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס פון אַ צדקה-פּושקע?

קאָפּעל קוקאַריקו, אַ יונגעל, וואָס קאָן ניט אויסרעדען קיין קוף און קיין גימל, ווישט אויס דאָס נעזעל און זינגט זיין משפט מיט אַ קוויטש:

— אַ דנב, וואָס שלעפט טאָפּיטעס פון אַ פּושטע, טומט איהם, אז אַלע יונדלעך זאָלען צודעהן צו איהם נאָהענט און זאָדען איהם דלויך אין פנים דריי מאָל אויף אַ טול: דנב! דנב! דנב! אין חדר ווערד אַ געלעכטער. דער רבי נעמט זיך מיט'ן גראָבען פינגער אונטער'ן גאָרגעל, ווי אַ חון, און רופט מיך אויף מיט'ן ניגון, וואָס מע רופט אויף אַ חתן:

— יעמוד ה' חתן-שלום ברב נחום מפ'טיר! זאָג נאָר, דו, שלום'ני: מיין טייערינקער, דיין פסק, וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפט קאָפּיקעס פון אַ צדקה-פּושקע?

רעלע, און ציה אראפ פון זיך די מלבושים/לעך. אַט אזוי! נר שוין, און גיכער שוין! איך בעט ביי דיר, נרשין, און גיכער שוין — אַט אזוי, בערעשי, מין טייערער!

בערעל בלייבט שטעהן נאָמעט, ווי די מאַמע האָט איהם גע- האַט. קיין טראָפּען בלוט איז אין איהם ניטאָ. ער ריהרט ניט מיט קיין אבר. די אויגען אראָפּ. אַ געשטאַרבענער, אַ טוידטער!... דער רבי רופט אַרויס איינעם פון די גרעסערע תלמידים, אַלץ מיט אַ ניגון:

— אַנא, הערשעלע דער גרויסער, געה נאָר אַרויס פונ'ם טיש. אַהער, צו מיר, געשווינדער, אַט אזוי; און דערצעהל אונז אַקאָרשט די מעשה פון אָנהויב ביו'ן סוף, ווי אזוי אונזער בערעלע איז גע- וואָרען אַ גנב. הערט, חברה, מיט קאָפּ!

און „הערשעלע דער גרויסער“ הויבט אָן צו דערצעהלען אַ מעשה, ווי אזוי בערעל האָט זיך דערשלאָגען צו רב מאיר-בעל-נס-פּושקע, וואָס זיין מאַמע וואָרפט אַהין אַלע פּרייטאָג פאַר ליכט- בענטשען אַ קאָפּיקע, און אַ מאָל צוויי; ווי אזוי בערעל האָט זיך דאָביוועט צו דער דאָזיגער צדקה-פּושקע, אויף וועלכער עס הענגט אַ שלעסעלע; ווי אזוי בערעל האָט מיט אַ שטרויעלע מיט סמאָלע אַרויסגעשלעפט פון דאָרטען אַלע קאָפּיקעס איינציגווייז ביז לעצט; ווי אזוי די מאַמע זיינע, „זלאַטע די הייזעריגע“, האָט זיך גע- חאַפט, געעפּענט די דאָזיגע צדקה-פּושקע, דאָרט איז געלעגען אַ שטרוי, איינגעטונקען אין סמאָלע; ווי אזוי זלאַטע די הייזעריגע האָט איהם „צוגעשטעלט אַ בענקעלע“; ווי אזוי בערעל האָט זיך באַלד נאָך דעם רבינ'ס שמיץ מודה געווען, אַז אַ גאַנץ יאָהר, אַ קיילעכיק יאָהר, האָט ער געשלעפט פון דער צדקה-פּושקע די קאָ- פּיקעס, ווי אזוי ער האָט זיך יעדען זונטאָג געקויפט צוויי לע- קאַבלעך מיט אַ באָקסער! ווי אזוי... און אזוי ווייטער און וויי- טער.

— אַצינד, קינדער, משפּט איהם! איהר ווייסט שוין, ווי אזוי דאָס איז שוין ביי אייך ניט דאָס ערשטע מאָל. לאָז יעדער זאָגען

דער דאָזיגער געראַנק געפֿעלט מיר אזוי שטאַרק, אז איך וויל גאָר לאַנג נישט קלערען. איך האָפּ דאָס מעסערעל און לויף גלייך צום ברונען, און עס דאַכט זיך מיר, אז איך האַלט אין די הענד ניט קיין מעסערעל, גאָר עפעס אַ מיאוסקייט, אַ מין שרץ, פון וועלכען עס ווילט זיך מיר וואָס גיכער צו בעפרייען זיך, פֿטור ווערען. גאָר סע טהוט מיר באַנג — אזא טהייער מעסערעל. אַ מינוט שטעה איך פערטראַכט, און עס דאַכט זיך מיר, אז איך האַלט אין האַנד אַ לעבעדיגע זאך... דאָס האַרץ טהוט מיר וועה אויף דעם: סטייטש, סטייטש, עס קאָסט מיך אזוי פיעל מיה, עס איז אַ צער בעלי־חיים! ... איך נעם זיך אָן מיט האַרץ און לאָז דאָס מיט אַ מאָל אַרויס פון די פינגער — „פֿלויך!“ ... עס טהוט אַ פֿלעשטשע דאָס וואַסער, און מעהר הערט מען נישט... ניטאָ קיין מעסערעל! איך שטעה גאָר אַ מינוט ביי'ם ברונען און הער זיך צו — מע הערט גאָר נישט. דאַנקען גאָט, פֿטור געוואָרען! האָטש דאָס האַרץ קלעהט מיר, טהוט מיר וועה: „סטייטש, אזא מעסערעל, אזא מעסערעל!“...

איך געה צוריק צו מיין געלעגער און זעה, ווי די לבנה קוקט מיר גאָר, און עס דאַכט זיך מיר, אז זי האָט געזעהען אַלץ, וואָס איך האָב דאָ געטהאָן, און איך הער ווי אַ קול פון ווייטענס: „אַבער דו ביסט פאַרט אַ גנב! ... האַפט איהם, קלאַפט איהם, ער איז אַ גנב! אַ גאָלד־גנב!“ איך גנבה זיך אַריין צוריק אין הויז אַריין און לעג זיך שלאָפֿען, און עס חלומ'ט זיך מיר, אז איך לויף, איך שוועב, איך פֿליה אין דער לופטען מיט'ן מעסערעל, און די לבנה קוקט אויף מיר און זאָגט: „האַפט איהם! קלאַפט איהם! ער איז אַ גנב! אַ גאָלד־גנב! ...“

ו.

אַ לאַנגער, לאַנגער שלאָף! אַ שווערער, זעהר אַ שווערער חלום! עס ברענט אין מיר אַ פייער, עס זשומעט מיר אין קאָפּ. אַלץ, וואָס איך זעה, איז רויט, ווי בלוט. ברענענדיגע ריטער פון

איך וויל ענטפערען — פאלגט מיך ניט די צונג. איך ציטער ווי אין א קדחת, עס ווארגט מיך אין האלץ. א קאלטער שווייס בעשלאגט מיך פון אויבען ביז אראפ. עס פייפט מיר אין די אוי-הערען. איך זעה שוין פאר זיך ניט דעם רבין, ניט דעם נאקעטען „בערעל דעם גנב“, ניט קיין חברים; איך זעה פאר זיך נאָר מע-סערלעך, אָהן א שיעור מעסערלעך, ווייסע, אָפענע מעסערלעך, מיט א סך קלינגלעך, און דאָרט, ביי דער טיר, הענגט די לבנה, זי שמייכלט און קוקט אויף מיר, ווי א מענש... עס דרעהט זיך מיר דער קאָפּ, דער גאַנצער חדר, מיט'ן טיש, מיט די ספרים, מיט אַלע חברים, מיט דער לבנה, וואָס הענגט אויף דער טיר, און מיט אַלע מעסערלעך... איך פיהל, ווי די פיס ווערען מיר אונטערגעהאַקט. נאָך א מינוט — פאל איך אום. נאָר איך שטאַרק זיך מיט אַלע כחות און האלט זיך איין, איך זאָל ניט פאלען...

פארנאכט קום איך אהיים און פיהל, אז דאָס פנים ברענט מיר, די בעקלעך פלאַמען און אין די אויהערען שומעט מיר. איך הער, מע רעדט צו מיר, נאָר וואָס — ווייס איך ניט. עפּיס זאָגט דער טאַטע, עפּיס ביזערט ער זיך, וויל מיר געבען פעטש; די מאַמע שטעלט זיך איין פאר מיר, צעלאָזט דעם פארטור, ווי א קוואַקע די פליגעל, בשעת זי בעשיצט איהרע הילהנדלעך, מע זאָל זיי ניט אַגריהרען צו שלעכטען... איך הער גאָר ניט, איך וויל גאָר ניט הערען. איך וויל נאָר, ס'זאָל שוין ווערען גיכער נאכט, איך זאָל קאָנען מאַכען איין עק מיט'ן מעסערעל... וואָס טהוט מען מיט דעם? מורה זיין זיך און אָפּגעבען דאָס? וועל איך האָבען בערעלע'ס פסק. אונטערווארפען דאָס? טאָמער האַפט מען מיך... פערווארפען און איין עק, אבי פטור ווערען! וואוהין פערווארפט מען דאָס, אז מע זאָל דאָס ניט געפינען? אויפ'ן דאָך? וועט מען הערען א קלאַפּ. אין גאָרטען? וועט מען דאָס געפינען. אַהא! איך ווייס שוין, איך האָב איין עצה: אַרייַן-וואַרפען אין וואַסער אַריין! א טהייערע עצה, כלעבען — אין וואַ-סער אַריין, אין ברונען, טאַקי אָט דאָ ביי אונז אויפ'ן זויף!...

— מיר האָבען אַ גרויסען גאָט! ער וועט, אם ירצה השם, זיין געזונט, גאָט ברוך הוא וברוך שמו!
— לאָז מען רופען גיכער אַהער מינצי די שוחט'קע: זי שפרעכט גוט אָפּ איין עין־הרע.

— דעם דאָקטאָר וואָלט מען באַדארפט רופען, דעם דאָקטאָר!
— דעם דאָקטאָר? צו וואָס? נאַרישקייט! „ער“ איז אַ דאָקטאָר! דער אויבערשטער איז דער בעסטער דאָקטאָר! גאָט ברוך הוא וברוך שמו!

— צעגעהט זיך, עולם, צעגעהט זיך אַביסעל! עס איז שרעק-ליך היים! אום גאָטעס ווילען, צעגעהט זיך!
— איאָ? איך האָב אייך געזאָגט, אז מע דאַרף איהם אויס-גיסען מיט וואַכס, האָ? ווער איז גערעכט?
— געלויבט איז גאָט! געלויבט איז השם־יתברך! ..אוי, גאָט, גאָט, גאָט ברוך הוא וברוך שמו!...

מע דרעהט זיך אַרום מיר, מע קוקט אויף מיר. יעדער געהט-צו און טהוט מיך אַ טאָפּ ביי'ם קאָפּ. מע שפרעכט מיך, מע שעפּ-טשעט מיך, מע לעקט מיר דעם שטערן און מע שפייעט אויס און מע פילנעוועט מיך: מע גיסט מיר אין מויל אַריין זורדיגע יויך און מע שטופט מיר מיט לעפעלעך איינגעמאַכטס — אַלע דרעהען זיך אַרום מיר, מע היט מיך אָפּ, ווי דאָס שוואַרצאַפּעל פונ'ם אויג, מע האָדעוועט מיך מיט ייכלעך און מיט קאטשקעלעך, ווי אַ פיצע-לע קינד, און מע לאָזט מיך נישט אַליין; עס זיצט תמיד נעבען מיר די מאַמע און דערצעהלט מיר איבער אַלע מאָל איבער-אַ-נייעס די גאַנצע געשיכטע, ווי אזוי מע האָט מיך אויפגעהויבען פון דער ערד כמעט אַ טוידטען; ווי אזוי איך בין געלעגען צוויי וואָכען כסדר אין אַ העליש־פייער און האָב נאָר געקוואַקעט, ווי אַ זשאַבע, און עפּים כסדר גערעדט פון שמיץ און פון מעסערלעך... מע האָט שוין גערעכענט, אז איך בין שוין חלילה געשטאָרבען... און נאָכדעם, פלר-צים, האָב איך אַ נייעס געגעבען זיבעצן מאָל, ממש פון טוידט לע-בעדיג געוואָרען...

פייער קאטעווען מיין לייב, און איך קאטשע זיך אין בלוט. ארום מיר דרעהען זיך שלאנגען און עקדישען; זיי האלטען אָפּען זייערע מיילער און ווילען מיך איינשלינגען... גלייך אין אויהער אריין הער איך אַ בלאָז: תקיעה — טהו! שברים — טהורטו! תרועה — טהרטורטו! און איינער שמעהט איבער מיר און שרייט אויף אַ קול מיט אַ ניגון, צום טאקט: „שמיסט איהם! שמיסט איהם! שמיסט איהם! ער איז אַ גאָ-אַ-נב! ! !“ און אַלײן שריי איך: „גוואַלד, נעמט צו פון מיר די לבנה! גיט איהר אָפּ דאָס מעסערעל! וואָס האָט איהר צו בערלען נעבאָך? ער איז ניט שולדיג — דאָס בין איך אַ גאָ-אַ-נב! אַ גאָ-אַ-נב!“

און ווייטער געדענק איך ניט.

.

איך עפען אויף איין אויג, און דאָס אַנדערע אויג... וואו בין איך? דאכט זיך, אויף אַ בעט? וואָס טהו איך דאָ? ווער זיצט דאָס אָט דאָרט אויף אַ בענקעל, ביי'ם בעט? אַ! דאָס ביסט דו, מאַמע? מאַמע!... זי הערט מיך ניט!... מאַמע! מאַמע! מאַ-אַממע!... וואָס הייסט דאָס? מיר דאכט, אַז איך שריי אויף אַ קול?... שאַ! איך הער זיך צו — זי וויינט? זי וויינט שטילערהייד. אויך זעה איך דעם טאטען מיט זיין געל קרענקליך פנים. ער זיצט איבער אַ ספר און זאָגט עפּים שטילערהייד און הוסט און זיפצט און קרעכצט... עס ווייזט אויס, אַז איך בין שוין געשטאַרבּען... גע-שטאַרבּען?... מיט אַ מאָל פיהל איך, ווי עס ווערד מיר ליכטיג אין די אויגען, גרינג אין קאָפּ, גרינג אין אַלע אברים. עס קלינגט מיר אין איין אויהער, אינ'ם אַנדערען אויהער: דײַננן! ! ! איך געב אַ נייעם: אַפּצשי!...

— צו געזונט! צו אַריכות-ימים! צו לאַנגע יאָהרען! אַ סימן-טוב! מזל-טוב! געלויבט ביזט דו, גאָט!

— באמת גענאָסען! געלויבט דער אויבערשטער!

אין א פאָר וואָכען אַרום נאָך מײַן אויפשטעהן פון בעט רופט זיך אן צו מיר דער טאַטע:

— נו, מיינ זוהן, אצינד געה אין חדר אריין, און האָב שוין מעהר ניט אין זינען קיין מעסערלעך מיט קיין נאָרשקייטען... שוין צייט זאָלסט שוין אָנהויבען ווערען אַ שטיקעל מענטש; אַם ירצה השם, איבער דריי יאָהר ווערסט דו שוין בר־מצוה, צו הונדערט און צוואַנציג יאָהר, קח־ע־הע!

מיט אַזעלכע זיסע ווערטער שיקט מ'ך דער טאַטע אַרויס אין
הדר אַרײַן צום נייעם מלמד, צו רב חיים קאַטער. דאָס ערשטע
מאָל הער איך פון מיין בייזען טאַטען אַזעלכע גוטע ווייכע ווערטער.
און איך פערגעס אין איין מינוט אַלע זיינע רדיפות, מיט
אַלע זיינע קללות, מיט אַלע זיינע פעטש, גלייך ווי ס'איז גאָר נישט
געווען אויף דער וועלט. איך זאָל מ'ך ניט שעמען, וואָלט איך
איהם אַרומגעחאַפּט קושען. נאָר, הייז-היי — ווי אַזוי קושט מען
א טאַטען? ...

די מאמע גיט מיר אין חדר אריין א גאנצען עפעל מיט צוויי גראַשען, און אויך דער דייטש שענקט מיר א פאָר קאָפּיקעס מיט א קניפ אין בעקעל, רעדט אויף זיין שפּראַך :

— היבשער קנאבע! גוט, גוט! ...!

איך נעם די גמרא "ביצה" אונטער דער האנד, איך טהו קושען די מזוזה און געה אין חדר אריין, ווי א נייגעבארענער, מיט א ריין הארץ, א גרינג הארץ, מיט א לויטערען, קלארען קאפ, מיט נייע מחשבות, מיט פרישע, עהרליכע, פרומע געדאנקען. די זון קוקט-ארץ און גריסט צו מיר מיט איהרע ווארעמע שטראהלען. דאס ווינטעלע פער'גנבה'ט זיך צו מיר אונטער א פאה, די פויגעלעך פישטשען: "טיף-טיף-טיף-טיף!"... עם הויבט מיך, עם טראגט מיך אין דער לופטען, עם ווילט זיך מיר לויפען, שפרינגען, טאנץ

— היינט זעהען מיר, וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבען, ברוך הוא
 וברוך שמו! — לאָזט אויס די מאַמע מיט טרערען אויף די אוי-
 גען. — היינט זעהען מיר אַרויס, אַז מע רופט צו איהם, הערט ער
 אויס אונזערע זינדיגע בקשות און אונזערע שולדיגע טרערען... אַ
 סך, אַ סך טרערען האָבען מיר פאַרגאַסען, איך און דער טאַטע, ביז
 גאָט האָט רחמנות געהאַט... שיער, שיער נישט אָנגעוואָרען, פאַר-
 זינדיגט אַ קינד חלילה, מיר זאָל זיין פאַר דינע ביינער, איבער
 וועמען? איבער וואָס? איבער אַ יונגעל, אַ גנב, עפּיס אַ בערעלע,
 וואָס דער רבי האָט פאַרשמיסען אין חדר ביז'ן בלוט אַריין. אַז דו
 ביזט געקומען צו געהן פון חדר, ביזט דו שוין געווען אַ טוידטער,
 דער מאַמע זאָל זיין פאַר דיר! דאָס איז אַ רוצח, דאָס איז אַ גזלן,
 גאָט זאָל איהם באַצאָהלען, רבונגו של עולם!... ניין, מיין קינד,
 אַז גאָט וועט אונז שענקען דאָס לעבען און דו וועסט, אם ירצה
 השם, אויפשטעהען געזונטערהייט, וועלען מיר דרך שוין אָפּגעכען
 צו איין אַנדערען מלמד, ניט אַזא קאט, אַזא רוצח, ווי אַט דער
 „מלאך-המות“, ימח שמו וזכרו זאָל ער ווערען!

די דאָזיגע בשורה איז ביי מיר שרעקליך אָנגעלעגט! איך
 האָפּ אַרום די מאַמע קושען:

— טהייערע, טהייערע מאַמע!...

און דער טאַטע געהט-צו צו מיר פאַוואָלי, לעגט אַרויף זיין
 בלייכע קאַלטע האַנד מיר אויפ'ן שטערן און זאָגט צו מיר שוין
 ווייך, אָהן אַ שום כעס:

— אי, האָסט דו אונז איבערגעשראַקען, דו שקאַץ איינער,
 קח-הע-הע-הע!

אויך דער אירישער דייטש, אָדער דער דייטשער איד, הער
 הערץ הערצענהערץ, מיט אַ „ציגייער“ אין די צייחן, בויגט זיך אָן
 מיט זיין גענאַלטער מאָרדע איבער מיין בעטעל און טהוט מיך אַ
 גלעט איבער'ן בעקעל און זאָגט אויף דייטש:

— גוט, גוט! געזונד, געזונד!...

אויפ'ן פיעדעל

ערצעחלונג פון די קינדער-יאָהרען.

געשריבען אין יאָהר 1902.

צען — אך, ווי גוט, ווי זיס דאָס איז, אז מע לעבט און מען איז
 איין עהרליכער, מען איז ניט קיין גנב, ניט קיין ליגנער!
 איך קוועטש צו די גמרא צום האַרצען שטאַרק-שטאַרק, און
 לויף אין חדר אַרײַן געשמאַק-געשמאַק, און איך שווער ביי דער
 גמרא, אז איך וועל קיינמאָל, קיינמאָל ניט זאטשעפען קיין פרעמדס,
 קיינמאָל, קיינמאָל נישט גנבה'נען, קיינמאָל, קיינמאָל ניט לייקע-
 נען, תמיד זיין איין עהרליכער, איין עהרליכער, איין עהרליכער...

אויפ'ן פיעדעל

א.

— היינט וועל איך אייד, קינדער, שפיעלען אביסעל אויפ'ן פיעדעל. נישטאָ, אזוי דאָכט זיך מיר, קיין שענערס און קיין בע-סערס, ווי אז מע קאָן שפיעלען אויפ'ן פיעדעל. וואָס, אפשר נישט אזוי? איך ווייס נישט, ווי אזוי איהר — איך, פון זינט איך בין צו מיין שכל געקומען, בין איך אויסגעגאנגען נאָך אַ פיעדעל און האָב לייעב געהאַט גלאַט כליזמר, ווי דאָס לעבען! איז געווען ער-גיץ אַ חתונה אין שטערטעל, בין איך געווען דער ערשטער, וואָס איז געלאָפּען מקבל-פנים זיין די כליזמר, זיך פער'גנבה'נען פון הינטען צום קאָנטרבאַס, אַ ציה טהון ביי דער גראָבער סטרונע: בום! — און אַנטלויפּען. בום! — און אַנטלויפּען. פאַר דעם דאָ-זיגען „בום“ האָב איך אַמאָל געהאַפּט פון בערעל באַס אַ מיאוסען פּסק. בערעל באַס, אַ בייזער איד מיט אַ צעפלעצטער נאָז און מיט אַ שאַרפען קוק, האָט זיך געמאַכט, ווי ער זעהט ניט, אז איך גנבה זיך צום קאָנטרבאַס, און בשעת איך האָב אויסגעצויגען די האַנד צו דער גראָבער סטרונע, האָט ער מיך אָנגעהאַפּט פאַר'ן אויהער און אָפּגעפיהרט מיך מיט כבוד גלייך צו דער טהיר:

— נא, ממזר, קוש די מזוזה!

דאָס האָט מיך אָבער ווינציג-וואָס אָנגעלערענט. איך האָב נישט אָפּגעטראָטען פון די כליזמר אויף קיין האָר. איך האָב זיי לייעב געהאַט אַלע, פון שייקע פיעדעלע מיט דער שענער שוואַרצער

זאָנט מען, נאָר אין ארץ־ישׂראל? וואָס טהוט נאָט? ניט ער מיר אַרײַן אזאָ מחשבה. ביי אונז איז געווען אײַן אַלטע קאַנאַפּע, אַ ירושה־קאַנאַפּע נאָך פּונ'ם זיידען רב אַנשיל, וואָס איבער איהר האָב בען זיך געשלאָגען מיינע צוויי פעטערס מיט'ן טאַטען עליו השלום. דער פעטער בעני האָט גע'טענה'ט, אז ער איז דער עלטערער זוהן, קומט א י ה ם די קאַנאַפּע; און דער פעטער סענדער האָט גע'טענה'ט, אז ער איז דער יונגסטער, קומט א י ה ם די קאַנאַפּע; און דער טאַטע עליו השלום האָט גע'טענה'ט, אז ער איז טאַקי נישט מעהר ווי אײַן איידעם, האָט ער אויף דער קאַנאַפּע קיין שליטה ניט, נאָר אזוי ווי זיין ווייב, דאָס הייסט די מאַמע מיינע, איז אַ בת יחידה, קומט א י ה ר די קאַנאַפּע. דאָס איז אײַן מאָל אַוועק, והשנית, שטעהט די קאַנאַפּע ביי אונז אין שטוב, איז די קאַנאַפּע א ו נ ז ע ר קאַנאַפּע. האָבען זיך אַרײַנגעמישט ביידע מוהמעס, די מוהמע איטקע און די מוהמע זלאַטקע, און האָב בען אָנגעפיהרט אַ רכילות פון אײנעם צום אַנדערען, קאַנאַפּע־קאַנאַפּע, די שטאָרט האָט זיך געוועגט מיט דער קאַנאַפּע! — בקצור, די קאַנאַפּע איז געבליבען א ו נ ז ע ר קאַנאַפּע.

די דאָזיגע קאַנאַפּע איז געווען אַ פשוט'ע, אַ הילצערנע קאַנאַפּע, נאָר בעצויגען פון אויבען מיט אַ דין האָלץ, וואָס איז אין עטליכע ערטער אָפּגעשטאַנען, געווען אויפגעבלאָזען, ווי אַ ביצה. אָט דאָס אויבערשטע האָלץ, וואָס איז אָפּגעשטאַנען, איז געווען דאָס אמת'ע „טענענהאַלץ“, וואָס געהט אויף פיעדלען. אזוי האָב איך געהערט זאָגען אין חדר. אײַן חסרון האָט די קאַנאַפּע געהאַט, און דער דאָזיגער חסרון איז געווען אַ מעלה, דהיינו: אז מע האָט זיך אויף איהר אַנידערגעזעצט, האָט מען נישט געקאָנט אויפשטעהן, מחמת זי איז געשטאַנען אַביסעל באַרג־אַראָפּ, פון אײַן זייט משופּע'דיג און אין מיטען מיט אַ גרוב; איז אָבער געווען די מעלה, וואָס קיינער האָט נישט געוואָלט זיך זעצען אויף איהר, האָט מען זי אַוועקגעשטעלט אין אַ ווינקעל, געגעבען אַ „ששיסטע אַטסטאָוקע“.

באָרד און מיט די דינע ווייסע פינגערלעך, ביז נעצי פייקלער מיט'ן שענעם האָרב און מיט'ן היבשען — איך בעט איבער אייער כבוד — פליך איבער די אויהערען. נישט איין מאָל בין איך געלעגען אונטער אַ באַנק און געהערט, ווי די כליזמר שפיעלען, וואָרום מע האָט מיך געטריבען אַהיים, און פון דאָרטען, פון אונטער דער באַנק, גע- קוקט אויף שייקע'ס דינע פינגערלעך, ווי זיי טאַנצען איבער די סטרונעס, און זיך צוגעהערט צו די זיסע קולות, וואָס ער האָט אזוי קונציג אַרויסגעקומען פון זיין פיעדעלע.

אַ צעקאכטער פלעג איך נאָכדעם אַרומגעהן עטליכע טעג כסדר, און שייקע מיט'ן פיעדעלע איז מיר געשטאַנען פאַר די אויגען. ביי- נאכט האָב איך איהם געזעהען אין חלום, און בייטאָג אויף דער וואָהר — ער איז כיר נישט אַרויס פונ'ם קאַפּ. איך פלעג מיר פאַרשטעלען, אז איך בין שייקע פיעדעלע, אויסבויען די לינקע האַנד און מאַכען מיט די פינגער און געבען אַ פיהר מיט דער רעכ- טער האַנד, ווי מיט'ן סמיק, בשעת מעשה פערוואָרפען דאָס קעפעל אויף אַ זייט, די אויגען אַביסעלע צוגעמאַכט — פונקט ווי שייקע, ס'זאָל דאָס פעהלען אַ האָר!

האָט דערזעהען דער רבי נטע-ליב, — ס'איז געווען סאַמע ביי'ם לערנען — אז איך מאַך עפּים מיט די הענד און פערוואָרף דאָס קעפעל און גלאַנץ מיט די אויגלעך, האָט ער מיר אָפּגעשטעקט אַ רעכטען פאַטש:

— אַ הולטיי קאָן! מע לערענט מיט איהם קמץ-אלף, מאַכט ער העויות, האַפט פליענען!

ב.

איך האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט, עס מעג זיך קעהרען די וועלט, איך מוז האָבען אַ פיעדעלע, עס מעג מיך קאָסטען מי יודע וואָס! נאָר פון וואָס מאַכט מען אַ פיעדעלע? געוויינטליך, פון „טענענהאַליץ“. ס'איז אָבער גרינג אויסצורעדען „טענענהאַליץ"! וואו קריגט מען דאָס דאָזיגע האַליץ, אז בסך הכל וואַכסט דאָס,

איבערגעקעהרט אויף דער אנדערער זייט, און אז איך האָב דער-
הערט, אז ער חראָפּעט, האָב איך זיך ווידער גענומען צו דער
ארבייט. פּלוצים, איך טהו אַ קוק — דער טאַטע שטעהט און קוקט
אויף מיר מיט מאָדנע אויגען. עס ווייזט אויס, אז תחילת האָט
ער בשום אופן ניט פערשטאַנען וואָס דאָס איז. נאָכדעם, אז ער
האָט דערוועהן די צעקאַרדאַשעטע קאַנאַפּע, האָט ער מיך אַרויס-
געצויגען פון דאָרטען פאַר'ן אויהער און האָט מיך אזוי געשלאָגען,
אז מע האָט מיך בעדאַרפט מינטערען, פשוט אָפּגיסען מיט קאַלט
וואַסער.

— נאָט איז מיט דיר! וואָס האָסטו געטהאָן מיט'ן קינד? —
האָט די מאַמע געוויינט מיט טרערען אויף די אויגען.
— דער קדיש דיינער! ער וועט מיך אַריינמרייבען אַ לעבע-
דיגען אין דער ערד אַריין! — זאָגט דער טאַטע, בלאָס ווי די וואַגל.
חאַפּט זיך פאַר'ן האַרצען און פּערהוסט זיך אויף עטליכע מינוט.
— וואָס זשע דאַרף מען זיך אזוי אָפּעסען דאָס האַרץ? —
זאָגט צו איהם די מאַמע. — ביזט אזוי אויך אַ קראַנקער! טהו אַ
קוק וואָס פאַר אַ פנים דו האָסט, אזא יאָהר אויף מיינע שונאים!

ג.

דער חשק צו שפּיעלען אויפ'ן פיעדעל איז געוואַכסען מיט מיר
אינאיינעם. וואָס עלטער איך בין געוואָרען, איז דער חשק געוואָרען
נאָך גרעסער, און, ווי אויף צו-לעהכעיס, האָב איך בעדאַרפט אַלע
טאָג האַרבען כליזמר. פונקט אויפ'ן מיטען וועג, צווישען דער
חיים און צווישען חדר, איז געשטאַנען אַ קליין שטיבעל, מיט ערד
געדעקט, פלעגט זיך פון דאָרטען תמיד הערען פערשיעדענע קולות
און געזאַנגען פון אַלערליי כלים, און מעהרסטענטייל — קולות פון
אַ פיעדעל. דאָרטען איז געזעסען אַ כליזמר, נפתלי בעזבאָראָדסע.
אַ איד מיט אַיין אונטערגעהאַקטער קאַפּאַטע, מיט אונטערגעבויגע-
נע פאות און מיט אַ געפרעסטען קאַלנער. אַ נאָז האָט ער געהאַט
אַ היבשע, אויסגעזעהען ווי אַ צוגעקלעפּטע, ליפּען גראָבע, צייהן

אַט אויף דער קאַנאַפּע האָב איך געוואָרפֿען איין אויג. אַ סמיר-
טשיק האָב איך מיר צוגעגרייט נאָך פֿון לאַנג. איך האָב געהאַט
אַ חבר שימלעל, יודעל דעם בעל-עגלה'ס, האָט ער מיר צוגעוואָגט
עטליכע האָר פֿונ'ם טאַטענ'ס פֿערד'ס ווירדעל. און זשיוועצי אויף
צו שמירען דעם סמיטשיק האָב איך אליין געהאַט. איך האָב פֿיינט
געהאַט זיך פֿערלאָזען אויף נסים. איך האָב דאָס אויסגעביטען ביי
מיינעם אַ חבר, מאיר-ליפּא-שרה'ס, אויף אַ שטיקעל שטאָהל פֿון
דער מאַמע'ס קרינעלינע, וואָס האָט זיך געוואַלגערט אויפֿן בוידעם.
פֿונ'ם שטיקעל שטאָהל האָט נאָכדעם מאיר-ליפּא-שרה'ס געמאַכט
זיך אַ מעסערעל, פֿון ביידע זייטען גוט אָנגעשאַרפט. האָב איך
אַפֿילו חשק געהאַט זיך אָפֿבייטען מיט איהם צוריק, האָט ער ניט
געוואָלט. ער האָט זיך צעשריגען :

— אַ חכם אַ איד! וואָס זאָגט איהר אויף זיין טאַטען? איך
האַרעווע אָפֿ דריי נעכט, איך שאַרף און שאַרף און צעשנייד זיך
אַלע פינגער שאַרפענדיג, — קומט ער איצטער צו געהן און וויל
זיך אָפֿבייטען צוריק!

— קוק איהם אָן אַביסעל! — זאָג איך. — נו, דאַרף מען ניט!
אַ טהייערע מציאה אַ שטיקעל שטאָהל! קאַרג שטאָהל וואַלגערט
זיך ביי אונז אויפֿן בוידעם? עס וועט חאַפֿען אויף קינדער און
קינדס-קינדער!

הכלל, איך האָב געהאַט אַלסדינג, וואָס מע בעדאַרף. עס איז
געבליבען נאָר איין אַרבייט: קאַלופֿען דאָס „טענענהאַלץ“ פֿון דער
קאַנאַפּע. איך האָב אויסגעקלויבען דערויף זעהר אַ וואוילע צייט:
בשעת די מאַמע איז געווען אין קלייט און דער טאַטע האָט זיך
נאָכ'ן עסען צוגעלעגט דרימלען, האָב איך זיך פֿערקלויבען אין
ווינקעל אַריין מיט אַ צוויאַק און האָב זיך גענומען צו דער אַרבייט
נאָנץ געשמאַק. האָט דער טאַטע דערהערט דורכ'ן שלאָף, ווי עמיר-
צער באַברעט זיך, האָט ער פֿריהער געמיינט, אַפֿנים, אז ס'איז מיין
אין שטוב, האָט ער אָנגעהויבען צו שרייען פֿון דאָרטען: קיש!
קיש! איך בין געבליבען אַ געשטאַרבענער... דער טאַטע האָט זיך

— קאָנען קאָן איך, — זאָג איך — נאָר וואָס דען? עס טאָר
נישט וויסען דערפון נישט דער טאטע, נישט די מאמע, נישט דער
רבי.

— חס וחלילה! — מאַכט ער. — ווער דאַרף דאָס געהן אויס-
פויקען? אפשר געפינט זיך ביי דיר אַ ציגאַר טיטון, אָדער אַ פאַ-
פיראַס? ניין? דו רויכערסט ניט? אַנטלייה-זשע מיר אַ פיטאַ-
קעל, וועל איך מיר אַליין קויפּען פאַפּיראַסען. נאָר זאָלסט ניט
זאָנען קיינעם, מחמת דער טאטע טאָר נישט וויסען. אַז איך רויכער,
און די מאמע וועט געוואָהר ווערען. אַז איך האָב געלט, וועט זי
דאָס גלאַט צונעמען און קויפּען בייגעל אויף אַנבייסען. קום אין
שטוב אַריין, וואָס וועלען מיר דאָ אויסשטען?

ד.

מיט גרויסע פחדים, מיט אַ קלאַפּענדיג האַרץ און מיט צי-
טערענדיגע פיס האָב איך אַריבערגעשפּאַנט די שוועל פונ'ם דאָ-
זיגען קליינעם נידעל.

מיין נייער חבר פּיני האָט מיך פאַרגעשטעלט פאַר'ן פאָטער:
— שלום נחום וועוויק'ס, אַ ניד'ס אַ יונגעל, האָט חשק לער-
נען אויפ'ן פיעדעל.

נפתלי בעזבאַראָדקע האָט אונטערגעכוינען די פאות, צורעכט
נעמאַכט דעם קאַלנער, פערשפּילעט די קאפּאַטע און פערבונדען מיט
מיר אַ ברייטען שמועס מכח שפּיעלען בכלל און אויפ'ן פיעדעל
בפרט, גענעבען מיר צו פערשטעהן, אַז פיעדעל איז די בעסטע און
די שענסטע פון אַלע כלים, עלטערס און חשוב'ערס פון פיעדעל
איז שוין גאָר נישטאָ אויף דער גאַנצער וועלט. אַ סימן האָב איך,
פאַר וואָס עפּיס דערעזשירט תמיד די פיעדעל, ניט דער טרומייט,
אָדער די פלייט? מחמת פיעדעל — דאָס איז די מאמע פון אַלע
כלים.

אזוי האָט מיר נפתלי בעזבאַראָדקע געלייענט אַ גאַנצע לעסי-
ציע פון מוזיק, נעמאַכט בשעת־מעשה מיט די הענר און מיט דער

שווארצע, דאָס פנים געשטופעלט און אָהן אַ סימן פון אַ באָרד. און דערפאר טאָקי האָט מען איהם גערופען „כעזבאָראָדקע“. אַ ווייב האָט ער געהאַט אַ מאַשינע. האָט מען זי גערופען „די מוטער חוה“. און קינדער איז ביי זיי געווען אַ טויז אַנדערהאַלבען. אויב נישט מעהר. אָפגעריסענע, האַלכנאַקעטע און באָרויסע, און אַלע, פונ'ם גרעסטען ביז'ן קלענסטען. האָבען זיי געשפּיעלט, דער אויפ'ן פיער דעל, דער אויף דער „אַלט“, דער אויפ'ן באַס, דער אויפ'ן טרומייט, דער אויפ'ן פלייט, דער אויפ'ן פאַנגאָט, דער אויף דער האַרפע, דער אויפ'ן צימבעל, דער אויף דער באַלאַלאַייקע, דער אויפ'ן פויס, דער אויף די טאַצען. צווישען זיי זענען געווען אויך אַזעלכע, וואָס האָבען געקאָנט אויספּייען דעם גרעסטען ניגון מיט די ליפּען, אויף די צייהן, אויף גלעזלעך אָדער אויף טעפּלעך, אויף שטיקלעך האַלץ, אָדער גאָר אויף די באַסען — שדים, רוחות און גאָר!

מיט'ן דאָזיגען געזינדעל האָב איך מיך בעקענט גאָר אומגע-ריכט. איך בין געשטאַנען איינמאָל ביי זיי אונטער'ן פענסטער, זיך אונטערגעהערט ווי זיי שפּיעלען, האָט איינער פון די עלטערע קינדער, פּיני דער פלייטיסט, אַ בחור פון אַ יאָהר פופּצעהן, גאָר אַ באָרויסער, מיך דערוועהן שטעהן, איז ער אַרויסגעגאַנגען צו מיר און פרעגט מיך, צי עס געפּעלט מיר זייער שפּיעלען?

— הלאַוי — זאָג איך — וואָלט איך אין צעהן יאָהר אַרום אַזוי

געשפּיעלט!

— קאָנסט דאָס אויספיהרען, — מאַכט ער צו מיר און גיט מיר אַנצוהערעניש, אַז פאַר צוויי קאַרבען אַ חודש וועט מיך דער טאָטע זיינער אויסלערנען שפּיעלען, און אויב איך וויל, וועט ער מיך לערנען, דער זוהן הייסט דאָס.

— אויף וואָס פאַר אַ אינסטרומענט — מאַכט ער — וואָלסט

דו געוואָלט שפּיעלען? אויפ'ן פיעדעל?

— אויפ'ן פיעדעל.

— אויפ'ן פיעדעל? — מאַכט ער. — קאָנסט צאָהלען דרייט-

האַלבען קערבלעך אַ חודש? צי דו ביזט אַזאַ כּתריליק, ווי איך?

איינער א קליינער, וואָס האָט געהייסען חעמעלע, אַ טרוקען יונגער-
לע מיט אַ נאָס נעזעלע און מיט באַרוויסע אָנגעדראָלענע פיסלעך.
חעמעלע האָט געשפּיעלט אויף אַ משונה-מאָדנע כלי, עפּיס אַ מין
זאָק אַזעלכער, וואָס אַז מע בלאָזט איהם אָן, לאָזט ער נאָכדעם
ארויס אַ משונה קול, אַ מאָדנעם קוויטש, ווי אַ קאָץ, בשעת מע
טרעט איהר אָן אויפ'ן ווידעל. חעמעלע האָט מיט'ן באַרוויסען
פיסעל אויסגעשלאָגען טאָקט, געקוקט די גאַנצע צייט אויף מיר מיט
קליינע גנבה'שע אויגלעך און אונטערגעוואונקען, ווי איינער רעדט:
„אָבער אַיָא, איך בלאָז גוט?“ נאָר מעהר פון אלע האָט געארבייט
נפתלי צי אַליין; ער האָט אי געשפּיעלט, אי געדערעזשירט, געאַר-
בייט מיט די הענד, מיט די פיס, מיט דער נאָז און מיט די אויגען
און מיט'ן גאַנצען גוף, און טאָמער חלילה האָט עמיצער געמאַכט
אַ פעהלער, האָט ער אַ קרייץ געטהאָן מיט די צייהן און אַ זאָג גע-
טהאָן מיט כעס:

— פאַרטאָ, פאַרחויז! פאַרטאָ — פאַרטיסימאָ! ... טאָקט,
ממזר! טאָקט! ... איינס, צוויי, דריי! איינס, צוויי, דריי! ...

ה.

אַפגעמאַכט מיט נפתלי בעזבאַראָדקע פאַר דריי מאָל אין דער
וואָך אָנדערהאלבען שעה אין טאָג צוויי קערבלעך אַ חודש, בעט איך
איהם נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, עס זאָל זיין בסוד-סודות —
אַניט, בין איך אַ פערפאַלענער. ער גיט מיר זיין עהרענוואָרט, אַז
עס וועט נישט וויסען דערפון קיין פויגעל.

— מיר זענען אַזעלכע מענטשען, — זאָגט ער צו מיר מיט
גדלות און מאַכט צורעכט דעם קאַלנער — וואָס קאָמאַרע קיין געלט
האַבען מיר ניט, נאָר יושר און עהרליכקייט איז ביי אונז פאַרהאָן
מעהר ווי ביי'ם גרעסטען גביר! אפשר געפינט זיך ביי דיר עט-
ליכע גראַשענס?

נאָז. — און איך בין געשטאַנען און געקוקט איהם אין מויל אַרײַן. בעטראַכט די שוואַרצע צײַהן זײַנע און געשלאָנגען. ממש געשלאָנגען די ווערטער.

— פּיעדעל, פאַרשטעהסט דו מיך, — זאָגט צו מיר ווייטער נפתלי צי בעזבאָראָדקע און איז צופריעדען. אַפּנים, מיט דער לעק-ציע, — פּיעדעל, פאַרשטעהסט דו מיך, איז אַזאַ כלי, וואָס איז עלטער פון אַלע כלים. דער ערשטער פּיעדלער אויף דער וועלט איז געווען תּוב־לִיקין, צי מתושלת, — איך געדענק שוין נישט אַקוראַט, דו קעהרסט בעסער וויסען, דו לערענסט דאָך מסתמא אין חדר? דער אַנדערער פּיעדלער איז געווען דוד־המלך. נאָך אײַנער, אַ דרייטער, איז געווען, פאַגאַניני האָט ער געהייסען, אויך אַ איד; אַלע בעסטע פּיעדלער אויף דער וועלט זענען געווען אידען. למשל, סטעמפּעניו, פּרהצור, פון זיך רעד איך ניט. מע זאָגט, אַז איך שפּיעל ניט שלעכט אויפ'ן פּיעדעל; נאָר ווי קום איך צו פאַגאַניני נײַן? פאַגאַניני, זאָגט מען, האָט פאַרקויפט דעם אשמודאי די נשמה פאַר'ן פּיעדעל. פאַגאַניני האָט פּיינט געהאַט שפּיעלען פאַר גרוי-סע מענטשען, מלכותים און פּויבסטען, האָטש מע פלעגט איהם אָפּ-גילטען. ער האָט בעסער ליעב געהאַט שפּיעלען פאַר אַרעמע לײַט אין אַלע שענקלעך, אין אַלע דערפער, אָדער גאָר אין די וועלדער פאַר חיות און עופות. אָט וואָס פאַר אַ פּיעדלער פאַגאַניני איז גע-ווען... עי, חברה־פלעצער, צו די כלים!

אַזוי האָט נפתלי בעזבאָראָדקע אויסגערופען צו זײַן קאָמאַנ-דע קינדער, וואָס זענען זיך צענויפגעקומען אַלע אין אײַן מינוט, גענומען זיך איטליכער צו זײַן אינסטרומענט. נפתלי אַלײַן איז אויפגעשטאַנען, אַ זעץ געטהאָן מיט'ן סמיק אין טיש אַרײַן, גע-וואָרפען אַ שאַרפען קוק אויף איטליכען בעזונדער און אויף אַלע מיט אַ מאָל — און מע האָט אַ שפּיעל געטהאָן אַ קאָנצערט אויף אַלערליי אינסטרומענטען מיט אַזאַ כּח, אַז איך בין שיער ניט אומגעפאַלען פון די פיס. איטליכער האָט זיך געפלייסט איבער-שרײַען דעם אַנדערען, און מעהר פון אַלע האָט מיך פערשרינגען

א קאפועהטיג און האָב אָנגעהויבען שיטען מיט ווערטער, ווי פון א זאָק. וואָס איך האָב גערעדט — ווייס איך ניט. נאָר מיין עלטערע שוועסטער פעסיל האָט מיר נאָכדעם דערצעהלט, אז איך האָב גע-רעדט פון היטץ, עס האָט זיך ניט געקלעפט א וואָרט צו א וואָרט, עפּים ווילדע נעמען — „קאָמפּאָזיציע“, פּאָגאַניני... און נאָך א זאָך האָט מיר די שוועסטער דערצעהלט, אז אין דער צייט, וואָס איך בין געלעגען שלאָפּ, איז מען א פּאָר מאָל געווען ביי אונז פון נפתלצי דעם כליזמר, עפּים א באַרוויס יונגעל, געוואָהר ווערען וואָס איך מאַך, האָט מען איהם דורכגעטריבען און פּערוואָנט, ער זאָל זיך מעהר נישט דערוועגען קומען אהער...

— וואָס האָט געטהאָן ביי דיר דעם כליזמר'ס יונגעל? — פּרעגט מיך מיין שוועסטער און מוטשעט מיך, איך זאָל איהר זאָ-גען. נאָר איך האָלט זיך איינס: איך ווייס נישט, כלעבען, איך ווייס נישט; פון וואַנען זאָל איך וויסען?

— וואָס פאַר א פנים האָט דאָס? — זאָגט צו מיר די מאַמע. — ביזט שוין, קיין עין-הרע, א בחור'על צו לייטען, מע רעדט דיר שוין שדוכים, און דו האָסט צו טהון מיט שענע חברים, באַרוויסע כלי-זמר'לעך! וואָס פאַר א מחותן ביזט דו מיט כליזמר? וואָס האָט דאָ געטהאָן ביי דיר נפתלצי דעם כליזמר'ס יונגעל?

— וואָסער נפתלצי? — זאָג איך און מאַך זיך תמ'עוואַטע.

וואָסער כליזמר?

— קוק איהם אָן, דעם תנא! — מישט זיך אַריין דער טאַטע. — ער ווייסט נישט פון וואָס צו זאָגען! נעבאָך גאָט די נשמה שולדיג! איך אין דיינע יאָהרען בין שוין לאַנג געווען א חתן, און ער שפּיעלט זיך נאָך מיט חברים! טהו זיך אָן און געה אין חדר אַריין! טאַמער וועט דיר באַגעגענען הערשעל בעל-טאַקסע און וועט דיר א פּרעג טהון, וואָס איז דיר געווען, זאָלסט דו זאָגען — קדחת. דו הערסט וואָס איך רעד צו דיר? קדחת! איך הויב נישט אָן צו פּערשטעהן: וואָס פאַר א מחותן איז דאָ הערשעל בעל-טאַקסע? און צוליעב וואָס בעדאַרף איך איהם

איך האָפּ אַרויס און געב איהם אַ קערבעל. נפתלצי נעמט דאָס צו ביי מיר, ווי אַ פּראָפּעסאָר, מיט צוויי פינגער, רופט-צו די מוטער חוה, קוקט אָן אַ זייט און מאַכט צו איהר:
— נא, קויה עפּים אָנבײסען!

די מוטער חוה נעמט-צו ביי איהם דאָס קערבעל שוין דוקא מיט ביידע הענד און מיט אַלע פינגער, בעטראַכט דאָס דוקא פון אַלע זייטען און טהוט אַ פּרעג דעם מאַן, וואָס זאָל זי קוּיפּען?
— וואָס דו ווילסט. — ענטפערט ער איהר כלומר'שט קאַלט-בלוטיג. — קויה בולקעס עטליכע, הערינג אַ צוויי-דריי, און דאַרע קישקע, און אַ ציבעלע פאַרגעס ניט, עסיג און בוימעל, נו, און אַ גלעזעל בראָנפּען דאָרטען...

אַז די דאָזיגע אַלע זאַכען זענען בעשאַפּען געוואָרען אויפ'ן טיש, איז דער עולם אָנגעפּאַלען דערויף מיט אַזאַ אַפּעטיט, גלייך ווי נאָך אַ תּענית. עס האָט אַזש מיך אָנגענומען אַ יצירה-רע, און אַז מע האָט מיך געבעטען, איך זאָל געהן צום טיש, האָב איך מיך נישט געקאָנט אָפּזאָגען, און איך געדענק נישט די צייט, ווען איך זאָל אַזוי הנאה האָבען פונ'ם עסען, ווי איך האָב הנאה געהאַט פון דער דאָזיגער סעודה.

נאָך דער סעודה האָט בעזבאַראָדקע אַ וואונק געטהאָן צו דער קאָמאַנדע, מע זאָל זיך נעמען צו די כלים, און מע האָט מיך מכבד געווען וויעדער אַ מאָל מיט אַ זאַך, „זיין אייגענע קאָמפּאָזיציע“. די דאָזיגע „קאָמפּאָזיציע“ האָבען זיי געשפּילט מיט אַזאַ רעש, אַז עס האָט מיר פּערטורקעט די אויהערען און פּערטומעלט דעם קאָפּ — און איך בין אַוועק פון דאָרטען אַ שכוּר'ער פון נפתלצי בעזבאַראָדקע'ס „קאָמפּאָזיציע“. אַ גאַנצען טאָג אין חדר האָט זיך מיר געדריעהט דער רבי מיט די תלמידים מיט די ספרים, און אין די אויהערען האָט מיר ניט אויפּגעהערט צו קלינגען די קאָמפּאָזיציע. בינאַכט איז מיר געקומען צום חלום פאַנאַניי, רייטענ-דיג אויפ'ן אשמודאי, און האָט מיר דערלאָנגט מיט'ן פיעדעל איבער'ן קאָפּ, — איך האָב זיך אויפּגעהאַפּט מיט אַ געשריי און מיט

נאָר דאָס איז געווען אַמאָל, בשעת זי איז נאָך געווען אַ קינד.
אַצינד איז זי שוין געוואָרען אַ מיידעל צו לייטען, פערפלאַכטען
זיך אַ רויט צעפעל און געגאַנגען אָנגעטהאָן, ווי אַ כלה, נאָך
דער לעצטער מאָדע. מײַן מאַמע האָט פון איהר
שטאַרק געהאַלטען, פלעגט זיך נישט קאָנען אָפּלויבען פון איהר:
„אַ שטילע טויב“. אסתר'על פלעגט אַמאָל, שבת, אַריינקומען צו
מײַן שוועסטער פעסיל, און אזוי האָט מיך דערזעהן, פלעגט
זי ווערען נאָך רויטער, ווי זי איז געווען, און אַראָפּלאָזען די אוי-
גען. און מײַן שוועסטער פעסיל פלעגט מיך בשעת-מעשה דוקא
צורופען, עפּים פרעגען, און קוקען אונז ביידען אין די אויגען אַריין.
ויהי היום, טרעפט זיך אַ מעשה, עס קומט אַריין צו אונז אין
חדר אַריין דער טאַטע מיינער מיט הערשעל בעל-טאַטעס, און נאָך
זיי שלעפט זיך נאָך רב שלום-שכנא דער שדכן, א איד מיט זעכס
פינגער, מיט אַ געגרייזעלטער שוואַרצער באָרד און אַ גרויסער
אביון. דערזעהען אַזעלכע געסט, האַפט אויף זיך דער רבי רב זרח
די קאַפּאַטע מיט'ן היטעל, און מחמת גרויס אימפעט פערקאַטשעט
זיך איהם איין פאה אַרונטער, אויף יענער זייט אויהער, דאָס היטעל
פערקנייטשט זיך און עס שטעקט אַרויס אונטען די יאַרמעלקע
העכער האַלב, און עס הויבט איהם אָן פלאַמען אַ באַק. מע האָט
געקאָנט אַרויסזעהען, אז דאָ איז עפּים נישט גלאַט, ובפרט, אז
רב שלום-שכנא דער שדכן שוין פון אַ צייט, אז ער האָט אָנגעהוי-
בען אַריינקומען צו אונז אין חדר אַריין עפּים צו אָפּטליך, פלעגט
אַלע מאָל אַרויסרופען דעם רבי'ן אין הויז אַרויס און דאָרט אַוועק-
שטעהן מיט איהם עטליכע מינוט, סוד'ען זיך און שושקען זיך.
מאָכען בשעת-מעשה מיט די הענד און מיט די פלייצעס און אויס-
לאָזען מיט אַ זיפּ:

— טא, ממחרת-נפשה, אויך די אייגענע מעשה! איז דאָס בא-
שערט, וועט דאָס מסתמא זיין, וואָס קאָן מען וויסען וואָס?
ביים אַריינקומען פון די געסט האָט דער רבי רב זרח נישט
געוואוסט וואָס ער זאָל טהון, וואו ער זאָל זיי בעזעצען. האָט ער

זאָגען קרחת? ... אין עטליכע וואָכען אַרום איז מיר פערענטפערט
געוואָרען די קשיא.

ו.

הערשעל בעל טאָקסע (אָזוי האָט מען איהם גערופען
דערפאַר, וואָס ער און דער טאָטע און דער זיידע זיין
נער האָבען פון תמיד אָן געהאַלטען די טאָקסע.
ס'איז שוין געווען ביי זיי אַ חזקה) איז געווען אַ יונגער
מאָן מיט אַ קיילעכיק בייכעל, מיט אַ רויט בערדעל, מיט נאָסע
אויגעלעך און מיט אַ ברייטען ווייסען שטערן — אַ סימן פון אַ
קאָפּמענש. ער האָט טאָקי גע'שמ'ט אין שטעדטעל פאַר אַ וואויר-
לען יונגענמאָן אַ משכיל, אַ מושלם, אַ שענעם בעל תנ"ך און אַ
שענעם שרייבער, דאָס הייסט, ער האָט געהאַט אַ שען הענטעל.
מע האָט זיך אַמאָל מיט זיינע כתבים, זאָגט מען, אַרומגעטראָגען
און אַרומגעפיהרט איבער דער וועלט. און דערצו האָט ער געהאַט
נעלד און איין טעכטערעל, אַ בת יחידה, אַ מיידעל מיט רויטע
הערעלעך און מיט נאָסע אויגעלעך, צוויי טראָפּען וואָסער הערשעל
בעל-טאָקסע. געהייסען האָט זי אסתר, און גערופען האָט מען זי
פערצויגען — „פלעסטערעל“. געווען איז זי ציטעריג און איידעל,
מורא געהאַט פאַר אונז, חדריונגלעך, ווי פאַר'ן מלאך-המות, וואָ-
רום מיר האָבען איהר דעקוטשעט, פלעגען זיך רייצען מיט איהר
און זינגען ליעדלעך:

אסתר'על!

פלעסטערעל!

פאַר וואָס האָסטו די ניט

קין — שוועסטערעל?

דאָכט זיך, וואָס ליגט אַזעלכס אין די דאָזיגע ווערטער? אַיג,
גאַרנישט? פון דעסטוועגען פלעגט פלעסטערעל, אַז זי האָט דער-
הערט די דאָזיגע ווערטער, פערשטעלען זיך די אויהערען און אַנט-
לויפען מיט אַ געוויין, בעהאַלטען זיך בחדרי-חדרים, מורא האָבען
אַרויסגעהן עטליכע טעג אויף דער גאָס.

— שיר השירים — א געזאנג איבער אלע געזאנגען! אלע גע-
זאנגען האָט געזונגען א נביא, און דאָס האָט געזונגען א נביא בן
נביא! אלע געזאנגען האָט געזונגען א חכם, און דאָס האָט געזונגען
א חכם בן חכם! אלע געזאנגען האָט געזונגען א מלך, און דאָס האָט
געזונגען א מלך בן מלך!

בשעת זינגען האָב איך דערווייל געקוקט אויף מיינע פעהרע-
רערס און האָב בעמערקט אויף איטליכענס פנים איין אנדער מינע.
ביי'ס טאטען אויפ'ן פנים איז געווען אָנגעצייכענט גרלות און פער-
געניגען. אויפ'ן רבינ'ס פנים איז געשטאנען מורא און פחד, טאָ-
מער חלילה האָב איך א טעות און מאַך א פעהלער; זיינע ליפען
האָבען שטילערהייד נאָכגערעדט מיט מיר איטליכס וואָרט. הער-
שעל בעל-טאָקסע איז געזעסען דעם קאָפּ אביסעל אויף א זייט,
דאָס געלע בערדעל אין מויל, איין אויגעל צוגעמאַכט, דאָס אנדערע
האָט געקוקט ארויף, אויף דער סטעלי, און צוגעהערט ווי א גרוי-
סער, גרויסער מבין. רב שלום-שכנא דער שרכן האָט די גאנצע
צייט נישט אראָפּגעלאָזט פון איהם קיין אויג. ער איז געזעסען מיט
א האַלבען גוף אריבערגעבויגען אויף צופריהער, האָט מיר מיט-
געהאַלפּען שאַקלען זיך און האָט זיך נישט געקאָנט איינהאַלטען
און האָט מיך איבערגעשלאָגען אין מיטען מיט איין אויסגעשריי,
מיט א געלעכטער און מיט א הוסט אינאיינעם און א מאַך מיט
דעם צווייענדיגען פינגער:

— אז מע שמועסט, אז ער יכול'ט — יכול'ט ער!
אין עטליכע טעג אַרום האָט מען געבראַכען טעלער, און איך
בין געוואָרען צו מזל א חתן פאר הערשעל בעל-טאָקסע'ס בת-
יחיד'קעלע — פלעסטערעל.

ז.

אמאָל מאַכט זיך, א מענש וואַכסט-אויס אין איין טאָג מעהר
ווי איין אנדערער אין צעהן יאָהר. אז איך בין געוואָרען א חתן,
האָב איך מיט א מאָל דערפיהלט, אז איך בין א „גרויסער“. דאָכט

געחאפט א קיכבענקעל, וואָס די רביצין זאָלצט דערויף פֿלייש, און האָט זיך פֿריהער אַביסעל אַרומגעדריעהט מיט דעם עטליכע מאָל הין און צוריק איבער'ן גאַנצען חדר, און נאָכדעם האָט ער דאָס קוים אַוועקגעשטעלט און האָט זיך אַליין טאַקי אַנידערגעזעצט אויף דעם. ער איז אָבער באלד אויפגעשפרונגען, ווי איין אָפגעבריהטער, שטאַרק צעמישט, און האָט זיך געחאפט ביי דער הינטערשטער קעשעני פון דער קאַפּאַטע, גלייך ווי ער וואָלט עפּיס פערלאָרען אַ מטמון מיט געלד.

— אָט איז אַ בענקעל, זעצט זיך! — מאַכט ער צו די געסט.
— נישקשה, זיצט, זיצט! — זאָגט צו איהם דער טאַטע.
מיר זענען אַריינגעגאַנגען צו אַיך, רב זרח, נאָר אויף איין מינוט;
זיי וועלען פאַרהערען מיין יונגעל תנ"ך.

. און דער טאַטע ווייזט אָן אויף הערשעל בעל-טאַקסע.

— אָך, מהכתי, פאַר וואָס ניט? — מאַכט דער רבי רב זרח און חאַפט אַ תנ"כ'על און טראָגט דאָס אונטער הערשעל דעם בעל-טאַקסע מיט אַזאַ פנים, ווי איינער רעדט: „נאָ דיר און טהו וואָס דו ווילסט!“

הערשעל בעל-טאַקסע נעמט דאָס תנ"כ'על אין האַנד אַריין, ווי אַ מענש, וואָס איז געניט אין דער סחורה, בויגט אַיין דאָס קעפּעל אויף אַ זייט, מאַכט-צו איין אויגעל, מישט און מישט און טראָגט מיר אונטער דעם ערשטען פּסוק פון „שיר-השירים“.

— שיר השירים נאָר? — רופט זיך אָן דער רבי מיט אַ שמיי-כעלע, ווי איינער רעדט: קיין האַרבערעם נישט געקאָנט געפינען?
— שיח השיחים — ענטפערט איהם הערשעל בעל-טאַקסע (ער קאָן ניט אויסרעדען קיין רי"ש) — שיח השיחים איז ניט אַזאַ גחינע זאָך, ווי איהם מיינט; שיח השיחים דאַחף מען פאַחשטעהן.
— אוראי! — רופט זיך אָן רב שלום-שכנא מיט אַ געלעכטער רעל.

דער רבי טהוט צו מיר אַ וואונק. איך געה-צו צום טיש, צע-שאַקעל זיך און הויב אָן אויף אַ קול מיט זעהר אַ שענעם ניגון:

דיר מיט גאלדענע קנעפ, און דערפאר טאקי האָט ער ביי אונז גע-
הייסען „פאן פולקאָוניק“. ביי אונז אין וויינשענק איז ער גע-
ווען זעהר איין אָפטער גאָסט, נישט דערפאר, ווייל ער איז געווען
א שכור חלילה; נאָר מהאי טעמא, ווייל דער טאטע מיינער איז
געווען א בריה אויף מאַכען פון ראָזינקעס דעם „בעסטען טהייערס-
טען אונגערשען וויין“, וואָס טשעטשעק פלעגט אָנקוועלען, זיך נאָר
ניט קאָנען אָפּלויבען פון איהם. ער פלעגט אַרויפלעגען אויף איהם
זיין גרויסע מורא'דיגע האַנד און זאָגען צום טאטען אויף זיין גע-
מישטער שפראך:

— הערר קעלערמייסטער! או טעבי נאָלעפשי אונגאָרוויין!
נימא טאקי ווינע אין בודאַפעשט! פרעדבאָהעם! *
צו מיר איז טשעטשעק תמיד געווען צוגעלאָזט, מיך געלויבט,
וואָס איך לערען אין חדר, פלעגט מיך אָפט פּערהערען, פרעגען,
ווער איז געווען אַדאָם? און ווער איז געווען איזאַק? און ווער
איז געווען דזשאָזעף?

— יוסף? — פרעג איך איהם. — יוסף הצדיק?

— דזשאָזעף — זאָגט ער.

— יוסף — פּערריכט איך איהם נאָך אַ מאָל.

— או נאָם דזשאָזעף, או וואָס יאָדזשעף. — מאַכט ער צו מיר
און טהוט מיר אַ קניפ אין בעקעל. — דזשאָזעף — יאָדזשעף, יאָ-
דזשעף — דזשאָזעף — וושיסטקאָ יעדנע, נאנץ ענאָל.

— קחי — חי — הי!...

איך בעהאַלט דאָס פנים אין קולאַק און לאָך מיך גוט אויס.
נאָר פון זינט איך בין אַ חתן געוואָרען האָט טשעטשעק אויך
אויפגעהערט זיך בענעהן מיט מיר ווי מיט אַ קונדס און האָט אָנגע-
הויבען רעדען מיט מיר שוין ווי מיט אַ גלייכען, דערצעהלען מעשיות
פון פאָלם און פון מוזיקאַנטען (דער „פאן פולקאָוניק“ האָט גע-

* ביי דיר איז דער בעסטער אונגאַרישער וויין! נימאָ צוזאָ וויין
אין בודאַפעשט! ביי גאָט!

זיך, דער אייגענער וואָס פריהער, נאָר פאָרט נישט דער. פונ'ם קלענסטען חבר ביז'ן רבי'ן רב זרח האָט מען אָנגעהויבען קוקען אויף מיר שוין מיט מעהר דרך-ארץ — פאָרט אַ חתן מיט אַ זיידנער. אויך דער טאטע האָט שוין אויפגעהערט צו שרייען אויף מיר; פון פעטש שמועסט מען ניט: ווי אזוי נעמט מען דאָס אַ חתן מיט אַ גילדענעם זייגער און מע פאטש איהם אויס? אַ חרפה פאָר ליטען און אַ בזיון פאָר זיך אליין! אמת, מע האָט אַמאָל אָפגע-שמיסען ביי אונז אין חדר אַ חתן אלי, דערפאָר וואָס מע האָט איהם געחאפט גליטשען זיך מיט אַלע שקצים'לעך אויפ'ן אייז. — האָט טאָקי נאָכדעם געהאט צו טהון דערמיט די גאנצע שטאָדט. די כלה זיינע, אז זי איז געוואָהר געוואָרען פון אַזאַ סקאנדאַל, האָט זי אזוי לאנג געוויינט, ביז מע האָט אָפגעשיקט דעם חתן די תנאים, און דער חתן, אלי הייסט דאָס, האָט זיך פאָר האַרצוועהטיג און פאָר בזיון געוואָלט אַריינארפּען אין טייך אַריין, איז געווען פערפרוירן רען דאָס וואסער...

כמעט אַזאַ איין אומגליק האָט זיך געטראָפּען מיט מיר, נאָר נישט איבער שמיץ, און נישט איבער'ן גליטשען זיך אויפ'ן אייז, נאָר איבער אַ פיעדעל.

אַט אזוי איז געווען די מעשה:

ביי אונז אין וויינשענק האָבען מיר געהאט איין אָפטען גאַסט, ט ש ע ט ש ע ק דעם קאפעלמייסטער, וואָס מיר פלעגען איהם רופען: „פאַן פולקאוויק“. דאָס איז געווען אַ געזונדער יונג, אַ הויכער, מיט אַ גרויסער קיילעכיגער באָרד און מורא'דיגע ברעמען. גערעדט האָט ער אויף אַ מאָדנע געמישט לשון, וואָס איז בעשטאַנען פון עטליכע שפראַכען. בשעת רעדען האָט ער געמאַכט מיט די ברעמען אַרויף און אַראָפּ; אַז ער האָט אַראָפּגעלאָזט די ברעמען, איז דאָס פנים געווען שוואַרץ ווי די נאַכט, און אַז ער האָט זיי אויפגעהויבען — איז דאָס געווען קלאָר ווי דער טאָג, וואָרום עס האָבען זיך געפונען אונטער די דאָזיגע געדיכטע ברעמען אַ פאָר העלבלויע, גוטע, שמיכלענדיגע אויגען. געטראָגען האָט ער אַ מונ-

און נאך יענער ענגשאפט מיט'ן געשריי, מיט'ן טור מעל, וואָס אין חדר, גלוסט זיך טאָקי אַהער, וואָרום דאָ איז גראָם, דאָ איז פריי, דאָ איז ליכטיג, דאָ איז פריש, דאָ איז וואָרעם, דאָ איז גוט! עס גלוסט זיך לויפען, שפּרינגען, שרייען, זינגען; אָדער גאָר אַ וואָרף טהון זיך אויף דער הוילער ערד, מיט'ן פנים אינ'ם גרינעם שמעקענדיגען גראָז אַריין. נאָר, אוי וועה, נישט פאַר אַייך, אידישע קינדער! געלע סאָנישניקעס, גרינע קרויט, פרישע לופט, ריינע ערד, אַ לויטע-רער הימעל — האָט קיין פאַראיבעל נישט, ס'איז נישט אויף אַייער מיסט געוואַכסען געוואָרען!...

בעגעגענט האָט מיך אַ שוואַרצער קורלאַטער הונד מיט רויטע פייעריגע אויגען. ער איז אויף מיר אָנגעפאַלען מיט אַזאַ רשעות, אַז ס'איז מיר שיער די נשמה אַרויסגעפאַלען. אַ גליק, וואָס ער איז געווען צוגעבונדען אויף אַ שטריק. דערהערט מיין געשריי, איז טשעטשעק אַרויסגעלאָפּען אָהן אַ מונדיר און האָט אָנגעהויבן בען שטראָפּען דעם הונד, ער זאָל אַנשטומט ווערען — און ער איז אַנשטומט געוואָרען. נאָכדעם האָט ער מיך אָנגענומען פאַר אַ האַנד, צוגעפיהרט מיך גלייך צום שוואַרצען כלב, געזאָגט, איך זאָל גאָר קיין מורא ניט האָבען, ער וועט מיך ניט זאַטשעפּען; אַ סימן, זאָגט ער, איך זאָל איהם אַ גלעט טהון איבער די האָר. און נישט לאָנג געטראַכט, נעמט ער מיין האַנד און פיהרט מיט איהר איי בער'ן הונד'ס פעל, רופט איהם אָן בשעת מעשה מיט עטליכע מאָדנע נעמען און זאָגט איהם גוטע ווערטער. דער שוואַרצער חברה־מאַן לאָזט אַראָפּ דעם ווידעל, בויגט אַיין דעם קאָפּ, בעלעקט זיך מיט דער צונג און וואַרפט אויף מיר אַ קוקעל מן הצד, ווי איי-נער רעדט: „דיין גליק, וואָס דער פרייז שטעהט דאָ, וואָלסט שוין אַוועקגעגאַנגען פון דאַנען אָהן אַ האַנד“... איבערגעלעבט די פחדים פונ'ם הונד און אַריינגעגאַנגען מיט'ן „פאַן פולקאָוויניק“ אין שטוב אַריין, בין איך נכהל ונשתומם געוואָרען; אַלע ווענד זענען פּערהאַנגען פון אויבען אַראָפּ מיט ביקסען, און אויף דער ערד

האט נייען מאָס רעד, קיינער האָט אָבער קיין צייט נישט געהאט איהם אויסהערען, אַ חוץ מיר). איינמאָל האָט ער זיך מיט מיר צע-רעדט וועגען שפּיעלען. האָב איך איהם אַ פּרעג געטהאָן:

— דער פאָן פּולקאָוויק שפּיעלט אויף וואָסער אינסטרומענט?

— נאָ גושיסטקיך אינסטרומענטו*. — מאַכט ער צו מיר און הויבט-אויף אויף מיר די ברעמען.

— אויפ'ן פּיעדעל אויך? — פּרעג איך איהם, און ער בע-קומט מיט אַ מאָל אין מיינע אויגען אַ פנים פון אַ מלאך.

— קום צו געהן אַ מאָל צו מיר, — מאַכט ער — וועל איך דיר שפּיעלען.

— ווען קאָן איך — זאָג איך — צו דיר קומען, פאָן פּולקאָוו-ניק, אַז נישט שבת? נאָר בתנאי, קיינער זאָל נישט וויסען. זאָנסט דו מיר צו?

— פּרעד באַהעם! — מאַכט ער צו מיר און הויבט-אויף אויף מיר די ברעמען.

ח.

טשעטשעק האָט געוואָהנט ווייט-ווייט הינטער דער שטאָרט, אין אַ קליין ווייט שטיבעל, מיט קליינע פּענסטערלעך, מיט גע-פאַרבטע לאָדען, מיט אַ גרינעם גאָרטען, וואָס האָבען אַרויסגעקוקט פון דאָרטען מיט גרויס גרלות אַ סך הויכע געלע סאָנישניקעס, ווי עפּיס רעכטס, און האָבען אָנגעבויגען עטוואָס די קעפּלעך אויף אַ זייט, אַביסעל געשאַקעלט זיך, און האָבען ווי גערופּען מיך צו זיך: „אָהער, צו אונז, בחור'על! דאָ איז גראָם, דאָ איז פּריי, דאָ איז ליכטיג, דאָ איז פּריש, דאָ איז וואַרעם, דאָ איז גוט!“... און נאָך געעס עפּוש מיט דער היטץ מיט'ן שטויב, וואָס אין שטאָרט,

* אויף אַלע כלים.

— הארבאטע חצעש? * — רופט זיך אן צו מיר טשעטשעק.
לעגט אוועק דאס פיעדעלע און טהוט מיר א פאטש אין פלייצע.
איך האב דערפיהלט, אז איך בין אראפגעפאלען פונ'ם זיעבע-
טען הימעל אראפ אויף דער ערד.

פון דעמאלט אן האב איך אָנגעהויבען צו געהן אהער אלע
שבת בייטאָג הערען טשעטשעק'ען שפיעלען אויפ'ן פיעדעל. איך
פלעג שוין געהן גלייך, נישט מורא געהאט פאר קיינעם, און אפילו
מיט'ן שוואַרצען כלב זענען מיר געוואָרען אזוי בעקאנט, אז ער האָט
מיך דערזעהען. פלעגט ער דרעהען מיט'ן ווידעל און זיך וועלען
וואַרפען אויף מיר, אַ לעק טהון די האַנד. פלעג איך איהם נישט
לאָזען: „לאָמיר בעסער זיין גוטע פריינד פון דער ווייטען!“

אין דער היים האָט נישט געוואוסט קיין פויגעל, וואו איך
פערברענג דעם שבת — פאַרט אַ חתן! — און מע וואָלט נישט גע-
וואוסט דערפון עד היום, עס זאָל זיך ניט געווען טרעפען מיט מיר
אַ נייער אומגליק, אַ גרויסער אומגליק, וואָס ווערד דאָ בעשריבען
אינ'ם קאפיטעל ט.

ט.

דאכט זיך, וועמען בעדאָרף עס אָנגעהען, למשל, אז אַ איריש
בחור'על געהט זיך שבת בייטאָג שפאצירען אביסעל ווייטער, היי-
טער דער שטאָדט? צי ס'איז טאָקי מעהר נישטאָ וואָס צו טהון,
נאָר נאָכקוקען, אין זינען האָבען יענעם? וואָס העלפען אָבער די
אלע טענות, אז עס ליגט שוין אזוי ביי אונז אין דער נאָטור, ביי
אירען הייסט דאָס, גוט צוקוקען זיך צו יענעם, אַכטונג געבען, גע-
פינען חסרונות און געבען עצות. למשל: צוגעהן צו אַ ווילד-
פרעמדען, בשעת ער דאווענט, און צורעכט מאַכען איהם דעם
„שלידאש“ פון די תפילין; אָדער אָפּשטעלען איהם בשעת ער
לויפט און איז פערטראָגען, אז עס האָט זיך ביי איהם, דאָכט
זיך, פערקאטשעט אַ הויז; אָדער אָנווייזען יענעם מיט'ן פינגער,

* מוי ווילסט דו?

ליגט א פעל מיט א קאפ פון א לייב אָדער א לעמפערט מיט מורא'דיגע שאַרפע צייהן. מילאָ, דער לייב איז נאָך א האַלבע צרה — פאָרט א גע'פּנר'טער; אָבער די ביסעסן, די ביסעסן? ... ס'איז מיר נישט איינגעגאנגען די פרישע פלאָמען מיט די שענע עפעל, וואָס דער בעל-הבית האָט מיך מיט זיי מכבד געווען פון זיין אייגענעם גאָרטען; מיינע אויגען האָבען נישט אויפגעהערט צו שפּרינגען פון איין וואַנד אויף דער אַנדערער. נאָר שפעטער, אז טשעטשעק האָט אַרויסגענומען פון אַ רויט שאַכטעל אַ פיעדעלע, אַ קליינס, אַ קיילעכיגס, מיט אַ מאָדנע בייכעלע, האָט אַרויפגעלעגט אויף דעם די גרויסע צעשפּרייטע באָרד און די גרויסע געוונדע האַנד און האָט געגעבען דעם ערשטען פיהר עטליכע מאָל הין און צוריק מיט'ן סמיטשיק, און עס האָבען זיך געגעבען אַ גאָס די ערשטע עטליכע מעלאָדיען, האָב איך אין איין אויגענבליק פערנע-סען דעם שוואַרצען כלב, מיט'ן שרעקליכען לייב, מיט די אָנגעלאָג-דענע ביסעסן, — איך האָב נאָר געזעהען פאַר זיך טשעטשעק'ס גרויסע צעלאָזטע באָרד מיט זיינע געדיכטע אַראָפּגעלאָזטע ברעמען, איך האָב נור געזעהען אַ קיילעכיג פיעדעלע מיט אַ מאָדנע בייכעל, און פינגער, וואָס טאַנצען איבער די סטרונגס מיט אַזאַ מהירות, וואָס אַ מענשענס שכל איז נאָר ניט אימשטאַנד משיג צו זיין, וואו נעמט מען דאָס אַזוי פיעל פינגער? נאָכדעם איז פערשוואַנדען געוואָרען טשעטשעק מיט זיין צע-שפּרייטער באָרד, מיט זיינע געדיכטע ברעמען, מיט זיינע וואונ-דערליכע פינגער, און איך האָב שוין ניט געזעהען פאַר זיך נאָר-נישט, איך האָב נאָר געהערט אַ זינגען, אַ קרעכצען, אַ וויינען, אַ חליפען, אַ רעדען, אַ ברומען — משונה מאָדנע קולות אַזעלכע, וואָס איך האָב אויף מיין לעבען נישט געהערט קיינמאָל! זיסע קולות, ווי האָניג, גלאַטע, ווי בוימעהל, האָבען זיך געגאָסען — געגאָסען גלייך אין האַרצען אַריין אָהן אַיין אויפהער, און מיין נשמה איז אַוועק ווייט-ווייט פון דאַנען, אין אַיין אַנדער וועלט אַריין, אין אַ גן-עדן פון סאַמע קולות, פון גאָלע געזאַנגען...

איבער א מעשה, א בלבל, מע האָט אויסגעטרייסעלט ביי איהם א פרעמדען קלאַץ מיט א פרעמדער קליימע, האָט ער געהאַט אויף זיך א פעקעל, א לאָדעניש, א שלעפעניש, קוים-קוים אויסגעדריעהט זיך פון טורמע. פון דעמאָלט אָן האָט ער אַוועקגעוואָרפֿען אַלע מסחרים און האָט זיך גענומען צו שטאָרט-זאָכען, אַריינקוקען אין קהל'שע ענינים, צער, טאַקסע, בית-המדרש... תחילת איז געווען נישט אַזוי גוט, ער האָט געהאַט בזיונות; נאָר וואָס ווייטער-ווייטער האָט ער זיך אַריינגעדריעהט, אַיינגעגעסען אין די ביינער אַרײַן, געעכען אָנצהערעניש, אַז ער ווייסט „וואו א טיר עפענט זיך“... און אפרים איז געוואָרען מיט דער צייט א פאַרשוין א ניצליכער, א נויטיגער, וואָס מע קאָן זיך אָהן איהם ניט בעגעהן. אַט אַזוי האַפּט זיך אַרײַן א וואָרעם אין עפעל אַרײַן, בעט זיך אויס גאַנץ ברייטליך, מאַכט זיך א ווייכען געלעגער און ווערד דאָרט א היימישער, א גאַנצער בעל-הבית.

געווען איז אפרים א נידעריטשקער, געהאַט קורצע פיסעלעך, קליינע הענטעלעך, רויטע בעקעלעך, און א גענגעל א ניכס, מיט א טענצעל און מיט א דרעה מיט'ן קעפעלע; גערעדט האָט ער גיך, מיט א קוויטשעל, און געלאַכט האָט ער מיט א דריבנע געלעכטער-רעל, ווי מע שיט אַרבעטלעך. אָנקוקען האָב איך איהם נישט גע-קאָנט — איך ווייס ניט פאַר וואָס. אַלע שבת בייטאָג, ווען איך בין געגאַנגען צו טשעטשעק'ען, אָדער פון טשעטשעק'ען, פלעג איך איהם בעגעגענען אויפ'ן בריק געהן שפּאַציערען אין א לאַנגען גע-לאַטעטען שבת'דיגען לעטניק אָהן די אַרבעל. ער איז געגאַנגען, די הענד פערלעגט אַהינטער, און אונטערגעזונגען אויף זעהר א דין קול'כעל, און דער לאַנגער לעטניק האָט איהם אונטערגעפאַטשט פון הינטען אין די פּיאַטעס.

— גוט שבת! — זאָג איך איהם.

— גוט שבת! — מאַכט ער. — וואוהין געהט דאָס א יונ-

געל?

— גלאַט אַזוי — זאָג איך — אויפ'ן שפּאַציער.

ער זאל ניט וויסען וואָס איז מיינט: צי די נאָז, צי די באָרד, צי וועלכע גוטע יאָהר? אָדער צונעמען ביי יענעם פון די הענט, בשעת יענער מוטשעט זיך און וויל עפּענען, און זאָגען איהם: איז דאָס נישט, לאָזט מיר! אָדער אָפּשטעלען זיך, בשעת יענער בויעט א שטוב, און אויסזעצן איהם אַ חסרון, אז די סטעלי איז, דאָכט זיך, צו הויך, די חדרים צו גראָס און די פענסטער אומגעלומפערט ברייט, האָטש נעם צעוואַרף די שטוב און שטעל זיך בויען גאָר איבער-אַנייעס! ... אַט אזוי, הערט איהר, איז שוין ביי אונז אַיינגעפיהרט פון קדמונים, פון ששת ימי בראשית. מיר וועלען מיט אַיך די וועלט נישט איבערמאַכען, מיר זענען דאָס גאָר נישט מחויב...

נאָך אזא מין קהמה וועט אַיך שוין זיין רעכט, אז אפרים קלאָץ, א איד אַ ווילד-פרעמדער, וואָס האָט זיך אָנגעקעהרט מיט אונז אַ קנעפּעל, האָט נאָכגעקוקט נאָך מיר, נאָכגעשפּירט און אָנגע-שמעקט וואוהין איך געה, און האָט מיר צוגעשטעלט אַ בענקעלע, געשוואַרען, אז ער האָט אַליין געזעהען מיר עסען טרופות ביי'ם „פּולקאוניק" און רויכערען אַ פאַפּיראַס אום שבת, ער זאל אזוי זע-הען, זאָגט ער, ביי זיך אַלדאָס גוטס, אַניט זאל ער ניט דערלעבען, זאָגט ער, קומען אַהין, וואוהין ער געהט, און אויב ער זאָגט אַ דבר-שקר אויף אַט אזוי פיעל, זאל זיך איהם שטעלען, זאָגט ער, דאָס מויל אויף אַ זייט און עס זאָלען איהם אַרויס ביידע אוי-גען!

— אָמן הלאוי! — האָב איך געזאָגט און האָב געהאַפּט פונ'ם מאַמען אַ פרישען פאַטש, איך זאל ניט זיין קיין עזות-פנים... נאָר איך פערחאַפּ, אזוי דאָכט זיך מיר, די לאָקשען פאַר די פיש, איך האָב גאָר פערגעסען אַיך דערצעהלען, ווער איז געווען אפרים קלאָץ, און וואָס איז ער געווען, און ווי אזוי איז געווען די מעשה. אין עס שטאָרט, אויף יענער זייט בריק, איז געווען אַ איד אפרים קלאָץ. פאַר וואָס האָט מען איהם גערופען קלאָץ? ער האָט אַמאָל געהאַנדעלט מיט געהילץ. היינט האַנדעלט ער שוין ניט

— פון וואנען — זאג איך — זאל איך געהן ?
 — איך ווייס — זאגט ער — פון וואנען ? זאג דו פון וואנען,
 דו ווייסט בעסער.

— פון בית-המדרש — זאג איך.
 — און וואו — זאגט ער — ביזט דו געווען א גאנצען טאג ?
 — וואו — זאג איך — זאל איך זיין ?
 — איך ווייס — זאגט ער — וואו ? זאג דו וואו, דו ווייסט
 בעסער.

— אין בית-המדרש — זאג איך.
 — וואס האסט דו געטהאן — זאגט ער — אין בית-המדרש ?
 — וואס זאל איך טהון — זאג איך — אין בית-המדרש ?
 — איך ווייס — זאגט ער — וואס דו זאלסט טהון ?
 — איך האב געלערנט — זאג איך.
 — וואס האסט דו — זאגט ער — געלערענט ?
 — וואס זאל איך לערנען ? — זאג איך.
 — איך ווייס — זאגט ער — וואס דו זאלסט לערנען ?
 — גמרא — זאג איך — האב איך געלערענט.
 — וואסער גמרא — זאגט ער — האסט דו געלערענט ?
 — וואסער גמרא — זאג איך — זאל איך לערנען ?
 — איך ווייס — זאגט ער — וואסער גמרא זאלסט דו לער-

נען ?

— די גמרא „שבת“ — זאג איך — האב איך געלערענט.
 דא האט זיך אפרים קלאץ צעלאכט מיט זיין דריבנע געלעכ-
 טערעל, און מעהר האט שוין, אפנים, דער טאטע נישט געקאנט
 איבערטראגען. ער האט זיך אויפגעחאפט פונ'ם ארט און האט
 מיר אויפגעווארפען צוויי הילכעדיגע פלאס-פייעריגע פעטש, עס
 זענען געפלויען ביי מיר פונקען פון די אויגען. האט דערהערט
 די מאמע פונ'ם אנדערען חדר, איז זי אריינגעלאפען מיט א גע-
 שריי :

— אויפ'ן שפאציער? איינער אליין? — מאכט ער און קוקט מיר אין די אויגען אריין מיט אזא מין שמייכלעלע, וואָס ס'איז שווער צו טרעפּען, וואָס מיינט ער דערמיט: צי ס'איז אַ גרויס בריה'שאַפט, וואָס איך שטעל זיך איין געהן איינער אליין, צי ס'איז אַ חכמה, צי אַ נאַרישקייט?...

י.

איינמאָל, געגאנגען צו טשעטשעק'ען, האָב איך בעמערקט, אז אפרים קלאָץ קוקט מיר עפּים זעהר שטאַרק נאָך; האָב איך זיך אָפּגעשטעלט אויפ'ן ברוק און געקוקט אין וואסער אַריין. האָט זיך אפרים אויך אָפּגעשטעלט און אויך געקוקט אין וואסער אַריין. האָב איך זיך געלאָזט געהן צוריק — ער געהט אויך. האָב איך מיך געלאָזט געהן וויעדער אַהין — ער אויך. נאָכדעם איז ער פערפאַלען געוואָרען. שפּעטער, געזעסען מיט טשעטשעק'ען ביי'ם טיש און געטרונקען טיי, האָבען מיר דערהערט דעם שוואַרצען כלב בילען אויף עמיצען זעהר שטאַרק און רייסען זיך פון דער שטריק. אַ קוק געטהאָן אין פענסטער, האָט זיך מיר אויסגעראַכט, אז איך זעה עפּים אַ נידעריגס, אַ שוואַרצינגס, מיט קליינע פּיסע-לעך, לויפט-לויפט און ווערד פערשוואַונדען. נאָכ'ן גענגעל וואָלט איך געמעגט שווערען, אז ס'איז אפרים קלאָץ.

בך הוה. איך בין געקומען שבת-צורנאכטס אַהיים, שוין נאָך הברלה, מיט אַ פערפלאַמט פנים, און האָב געטראָפּען אפרים'ען זיצען ביי'ם טיש. ער האָט עפּים זעהר שטאַרק גערעדט און גע-לאַכט מיט זיין מאָדנעם געלעכטערעל. דערוועגן מיך, איז ער אַנשוויגען געוואָרען און געקלאַפט מיט די קורצע פינגערלעך אי-בער'ן טיש. אַקעגען איהם איז געזעסען דער טאטע, טוירט ווי די וואַנד, און האָט זיך געדריעהט די באָרד, געריסען די האָר איינ-ציגווייז — אַ סימן, אז ער איז אין כעס.

— פון וואָנען געהסט דו דאָס? — פּרעגט מיך דער טאטע און קוקט אויף אפרים'ען.

מעהר האָט ער נישט געקאָנט אויסרעדען קיין וואָרט, וואָרום
 עס האָבען איהם געשטיקט די טרערען און דער הוסט...
 דאָס ערשטע מאָל אויף מיין לעבען האָב איך דערוועהען דעם
 טאטען וויינען. עס האָט מיך אָנגענומען ביי'ם האַרצען און עס
 האָט מיך פערקלעהמט ביי דער נשמה. איך בין געשטאַנען, גע-
 קוקט אין פענסטער און געשלאָנגען די טרערען. אין דער מינוט
 האָב איך באמת חרטה געהאַט אויף דער חתונה, וואָס איך האָב
 אָנגעאַרבייט. איך האָב מיך געשלאָגען על-חטא מיט'ן גאַנצען
 האַרצען און האָב מיר געגעבען דאָס וואָרט, איך זאָל קיינמאָל,
 קיינמאָל נישט דער'רגז'ענען דעם טאטען, קיינמאָל, קיינמאָל נישט
 אָנטהון איהם קיין יסורים, — אויס פיעדעל!

— נחום! נאָט איז מיט דיר! וואָס טהוסט דו? אַ בחור אַ חתן, פאַר דער חתונה? באַרעכען זיך, טאָמער חלילה ווערר גע- וואָהר דער מחותן?!

.....
די מאַמע איז געווען גערעכט. דער מחותן איז געוואָהר גע- וואָרען פון דער גאנצער מעשה — אפרים האָט דאָס איהם אַליין איבערגעגעבען, און האָט דערלעבט אָן איהם אַ נקמה, וואָרום זיי זענען תמיד געווען צווישען זיך אויף מעסער־שטעך.

* * *

אויף מאָרגען האָט מען מיר אָפגעשיקט די תנאים מיט די כלה־מתנות, און איך בין געוואָרען אויס חתן. דאָס האָט דעם טאָ- טען אַזוי געקרענקט, אַז ער איז פערשלאָפּט געוואָרען, געלעגען צו בעט אַ היבשע צייט, מיך נישט געלאָזט פאַר די אויגען, נישט גע- וואָלט מיין פנים אָנקוקען, וויפיעל די מאַמע האָט נישט גע'טענה'ט פאַר מיר, מיך געוואָלט פערענטפערען.

— דער בויון! — האָט ער געזאָגט. — דער בויון איז מיר ערגער פון אלץ!

— אַ שענע ריינע כפרה! — האָט איהם די מאַמע אויסגע- רעדט דאָס האַרץ. — נאָט וועט מוזען צושיקען אַיין אנדערען שדוך, וואָס זאָל מען טהון? זיך נעמען דאָס לעבען? מסתמא איז דאָס ניט זיין זונג...

צווישען די, וואָס זענען געקומען מבקר חולה זיין דעם טאטען, איז געווען אויך טשעטשעס דער קאָפּעלמייסטער.

דער טאטע, אַז ער האָט איהם דערוועהן, האָט ער אויסגעטהאָן די יארמעלקע, זיך אויפגעזעצט אויפ'ן בעטעל, האָט איהם אויסגע- צויגען די דאַרע טרוקענע האַנד, אַ קוק געטהאָן איהם אין די אויגען אַריין און אַ זאָג געטהאָן:

— אוי, פאַן פּולקאָוויק! פאַן פּולקאָוויק!...

דער זייגער

א מעשה.

געשריבען אין יאָהר 1900.

דער זייגער

דער זייגער האָט אויסגעשלאָגען דרייצעהן...

מיינט נישט, אז איך שפּאַס. איך דערצעהל אייך גאָנץ ערנסט אַ מעשה, וואָס האָט זיך פּערלאָפּען אין כּתרילעווקע, ביי אונז אין שטוב טאַקי, און וואָס איך אליין בין דערביי געוועזען.

מיר האָבען געהאַט אַ זייגער, אַ וואַנדזייגער, איין אַלטער אַלטער ירושה-זייגער פון דעם זיידען נאָך, וואָס דער זיידע האָט איהם געהאַט פונ'ם עלטער-זיידען, עטליכע דורות כּסדר, נאָך פון פאַר חמערניצקי'ס צייטען. איין עבירה, כּלעבען, וואָס אַ זייגער איז ניט קיין לעבעדיגע זאַך, אַ שטומע צונג און קאָן נישט רעדען: ער וואָלט דאָס געהאַט צו דערצעהלען און צו דער-צעהלען! ... אין שטאָרט האָט אונזער זייגער געהאַט אַ שם פאר'ן ערשטען זייגער, „רב נחום'ס זייגער“. מענשען פלעגען קומען אָנ-שטעלען אויף איהם זייערע זייגערס, וואָרום זיין גאָנג איז געווען דער אמתער, ריכטיגער גאָנג. איהר קאָנט פערשטעהן, אז אפילו רב לייביש חקרא, אַ איד אַ פילוסוף, וואָס איז געווען קלאָר אין „שקיעת-החמה“ פון דער זון אליין און איז געווען קלאָר אין דעם לוח אויף אויסוועניג, — האָט ער אליין געזאָגט (איך האָב דאָס געהערט פון זיין מויל), אז אונזער זייגער איז... אפילו קעגען זיין זייגערעל אַ גרויסע שמאַטע, נישט ווערטה קיין שמעק-טאָבעקע, נאָר ווערליג ס'איז פאַרהאַן זייגערס, איז אונזער זייגער אַ זייגער... און אז רב לייביש חקרא אליין האָט געזאָגט, האָט מען

— פון וואנען — זאגט ער — איז געדרונגען, רב לייביש, אז מײן זייגער לויט אויף אַנדערהאלבען מינוט? טאָמער וואָלטען מיר געלערענט דעם אייגענעם פֿשט פאַרקעהרט, אז אייער זייגערעל געהט אַיינע האַלטען אויף אַנדערהאלבען מינוט? אַ קשיה אויף אַ מעשה?

רב לייביש טהוט אַ קוק אויפֿ'ן טאַטען מיט אַזעלכע אויגען, ווי אויף אַ מענשען, וואָס האָט גאָרוואָס געזאָגט, אז עס קאָן גע- מאַהלט זיין דריי טאָג ראש-חדש, אָדער אז ס'איז מעגליך, אז שבעה-עשר-בתמוז זאָל פֿאלען אום ערב פֿסח, אָדער כדומה אַזעלכע משונה-וויילדע געדאַנקען, וואָס אז מע זאָל גאָר וועלען זיך צולאָזען צום האַרצען, קאָן מען דעם שלאָג בעקומען!... רב לייביש ענט- פֿערט נישט דאָס אַנדערע וואָרט. ער טהוט אַ טיעפען זיפֿץ, דרעהט זיך אויס אָהן אַ זייגעזונד, טהוט אַ זעץ מיט דער טהיר און — נישטאָ מיר! גאָר עס מאַכט נישט אויס; רב לייביש'ען קען די גאַנצע שטאָדט, אז ער איז זיך טוה איד, וואָס איהם גע- פֿעלט נישט קיין זאך אויף דער וועלט. אויפֿ'ן בעסטען חזן וועט ער אַייך זאָגען, אז ער איז אַ קאַטשאַן, אַ שייט-האַלץ, אויפֿ'ן קלינסטען מענשען — אז ער איז אַ בהמה בצורת פֿערד, אויפֿ'ן שענסטען שדוך, אז ס'איז קרום, ווי אַ קאָטשערע, און אויפֿ'ן גלייכסטען משל, אז עס קלעפט זיך, ווי אַיין אַרבעט צום וואַנד. אַט טוה איר איז זיך געווען רב לייביש חסדן. גאָר איך קעהר מיר אום צוריק צו אונזער זייגער. דאָס איז שוין געווען, זאָג איך אַייך, אַיין מאָל אַ זייגער! זיין קלינגען האָט מען געהערט אין דער דריטער שטוב: באָם!... באָם!... באָם!... אויף זיין קלינגען האָט כמעט אַ האַלבע שטאָדט געלעבט: אָפֿגערעכט חצות, אויפֿגעשטאַנען צו סליחות, פֿרייטאָג צו דער חלה, ערב שבת גע- בענשט ליכט, שבת-צירנאַכטס אָנגעצונדען פייער, געזאַלצען פֿלייש וכדומה גאָר אַזעלכע זאַכען, וואָס זענען שייך צו אידישקייט. הכלל, אונזער זייגער איז געווען אַ שטאָרט-זייגער. ער האָט גע- באַך געדיענט זעהר, זעהר געטריי, ער האָט זיך קיינמאָל נישט

נעמעגט שטעלען אויף זיינע רעד, וואָרום רב לייביש האָט זיך ניט געפּוילט אלע מיטוואָך פאַרנאַכט, בין מנחה למעריב, אַרויפקלע-טערען פון אויבען אויף דער ווייבערשער שוהל, אָדער אויפ'ן שפיץ-באַרג, וואָס נעבען אלטען בית-המדרש, און גוט נאָכקוקען, האַפען די מינוט, ווען די זון זעצט זיך. אין איין האַנד האָט ער געהאַל-טען זיין זייגערעל, אין דער אַנדערער האַנד — דעם לוח, און בשעת די זון האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויף יענער זייט כתרילעווקע, האָט רב לייביש געמאַכט צו זיך אליין: „געחאַפּט!“ אָפּטליך פלעגט ער קומען צו אונז אויסגלייכען זיך מיט די זייגערס. אריינגעקומען צו אונז אָהן אַ גוטען אָבענד, האָט ער נאָר אַ קוק געטהאָן אויף אונזער וואַנדזייגער, אויף זיין זייגערעל און אויפ'ן לוח, נאָכדעם וויעדער אַ מאָל אויף אונזער וואַנדזייגער, אויף זיין זייגערעל און אויפ'ן לוח, עטליכע מאָל — און נישטאָ מיד. נאָר איין מאָל האָט זיך געטראָפּען, אַז רב לייביש איז אַריי-געקומען צו אונז אויסגלייכען די זייגערס מיט'ן לוח, האָט ער גע-מאַכט אַ גוואַלד:

— נִחֻם! גיכער! וואו ביזט דו?

דער טאַטע, נישט סוידט נישט לעבעדיג, קומט צו לויפּען.

— הא, וואָס איז געשעהן, רב לייביש?

— רוצת, דו פרעגסט נאָך? — מאַכט צו איהם רב לייביש

און טראָגט איהם אונטער זיין זייגערעל גלייך אונטער דער נאָז און טהוט איהם אַ ווייז אויף אונזער וואַנדזייגער און שרייט אויס מיט אזא קול, ווי אַ מענש, וואָס מע האָט איהם אָנגעטראָטען סאַמע אויפ'ן קראַנקען פינגער:

— נִחֻם! וואָס שווינסט דו? סטייטש, ער לויפט דאָך אויף

אָנדערהאַלבען מינוט, אויף אָנדערהאַלבען מינוט! וואָרף איהם אַרויס!!! (דאָס לעצטע וואָרט קוועטשט ער שטאַרק, ווי פונ'ם שמע-ישראל דעם „אחד“).

דעם טאַטען פערדריסט די מעשה, וואָס הייסט, מע הייסט

איהם אַרויסוואַרפּען דעם זייגער?!

בער'הור'ען אזא נארישקייט. גוי, א זייגער קאן נישט שלאָגען
קיין דרייצעהן!

— ווייסט וואָס איך וועל דיר דערצעהלען, נחום? — מישט
זיך אריין די מאַמע אין מיטען. — איך האָב מורא, אז דאָס קינד
איז גערעכט. מיר דאָכט, אז איך האָב אויך איבערגעצעהלט דריי-
צעהן!

— שוין! אַט האָסטו דו דיר די אנדערע טעג יום טוב! —
מאָכט דער טאָטע, און עס ווייזט אויס, אז ער אליין פאַלט אויך
אריין אין אַ שטיקעל ספק. נאָכ'ן עסען געהט ער צו צום זייגער,
שטעלט זיך אויף אַ בענקעל, טהוט אַ פאַרקע אינוועניג עפּיס אַ
רעדעל, און דער זייגער הויבט אָן צו קלינגען. מיר אלע זאָלבע-
דריט צעהלען, שאַקלען-צו בשעת מעשה מיט'ן קאָפּ נאָך יעדען
קלונג: „איינס... צוויי... דריי... זעבען... נייען... צוועלף... דריי-
צעהן“

— דרייצעהן? ! — זאָגט דער טאָטע און קוקט אויף אונז
ביידען מיט אַזעלכע אויגען, ווי ביי אַ מענשען, וואָס זאָל דערהע-
רען פּלוצים, אז די וואַנד האָט בעקומען לשון און רעדט ווערטער.
ער טהוט נאָך אַ מאָל אַ פאַרקע דאָס רעדעל, און דער זייגער
קלינגט וויעדער אַ מאָל דרייצעהן! דער טאָטע קריכט אַראָפּ פּונ'ם
בענקעל מיט אַ זיפּץ, בלאָס ווי די וואַנד, און בלייבט שטעהן אין
מיטען שטוב, קוקט אויף דער סטעלי, קייעט די באָרד און רעדט
צו זיך אליין:

— געשלאָגען דרייצעהן... וואָס הייסט דאָס?... וואָס זאָל
דאָס בעדייטען?... ער זאָל זיין קאָלי, וואָלט ער זיך געשטעלט...
אלא וואָס דען? מוז איך לערנען דעם פּשט און זאָגען: אַ שפּרי-
זינקעלע?...?

— דאָרפסטו דו חקירה'ן „אַ שפּריזינקעלע?“ — זאָגט איהם
די מאַמע. — אַמעהר, נעמט מען אַראָפּ דעם זייגער זון מע מאַכט
איהם צורעכט. ביזט דאָך עפּיס אַ מייסטער!

נעפרובט שטעלען אפילו אויף א מעת-לעת. ער האט אויף זיין לעבן נישט מערוכט דעם טעם, וואס הייסט א זייגערמאכער. דער טאטע איז אליין געווען איבער איהם דער מייסער. (ער האט געהאט א "ידעה אינ'ם שכל הוויגערמאכעריי"). אלע ערב פסח האט ער איהם פאואלינקע אראפגענומען פון דער וואג, דורכגע-רייניגט די געדערעם מיט א פלעדערוויש, ארויסגענומען פון איינ-וועניג א פאק שפינוועבס מיט גע'ממית'טע פליעגען, וואס שפינען האבען אהינצו פערנארט, פערפלאנטעט און אפגעריסען די קעפ-לעך, מיט טיידטע טארעקאנעס און נעסטלעך, וואס האבען אליין פערבלאנזעט אהין און געהאט דארטען א מיתח משונה... אויס-נערייניגט און אויסגעפוצט, האט ער איהם אויפגעהאנגען צוריק אויף דער וואג, און ער האט געשיינט. דאס הייסט, זיי האבען ביידע געשיינט: דער זייגער האט געשיינט דורך דעם, וואס מע האט איהם אויסגעצוואנגען און אויסגעפוצט, און דער טאטע האט געשיינט, וואס דער זייגער שיינט.

ויהי היום, האט זיך געטראפען א מעשה. דאס איז געווען איינמאל אין א שענעם, נישט קיין חמארנעם טאג, מיר זענען אלע געזעסען ביים טיש און געגעסען אגבייסען. איטליכס מאל, ווען דער זייגער האט געשלאגען, האב איך ליעב געהאט צו צעהלען, און דוקא אויף א קול:

— איינס... צוויי... דריי... זעבען... עלף... צוועלף... דרייצעהן... אוי, דרייצעהן!!

— דרייצעהן? — רופט זיך אן דער טאטע און צעלאכט זיך. — ביזט א שענער בעל-חשבון, קיין עין הרע ניט! האסט א מאל געהערט זייגער דרייצעהן?

— דרייצעהן, — זאג איך — ווי איך בין א איד, אז דריי-צעהן!

— דרייצעהן פעטש וועסט דו פון מיר חאפען! — מאכט דער טאטע צו מיר מיט כעס. — זאלסט דאס אנדערע מאל נישט איי-

וואָס ס'ע שלעפט זיך איהם נאָך אַ פּוס. מע זעהט, אַז דער זייגער פערקאַטשעט זיך אַנדערשטעלען אויף תמיד, אויף אייביג! אַ גליק, וואָס דער טאַטע קוקט זיך אַרום בעצייטענס און פערשטעהט, אַז דער זייגער איז דאָ נעבאָך גאָט די נשמה שולדיג; שולדיג איז די וואָג — ווינציג וואָג! און ער טשעפעט-צו צו דער וואָג דאָס אויבערשטע פונ'ם שטויסעל (אַ משא פון אַ פאָר פונט). דער זיי-גער געהט אַוועק ווי אַ מזמור, און דער טאַטע ווערט פּרעהליך, אַ נייער מענש!

נישט לאַנג געדויערט דאָס אָבער: דער זייגער הויבט וויעדער אָן אונטערפוילען זיך, דער אומרוה הויבט וויעדער אָן צו מאַכען משונגע העוויות: אַ הוידע אין איין זייט פאַוואָלי, אין דער אַנדערער זייט גיך, מיט אַ קרעל — „קחי“. עס קרעלט ביי דער נשמה, עס שלאָגט צום האַרצען! אַ גאָס רחמנות צו זעהן, ווי דער זייגער נוס'ט. און דער טאַטע, אויף איהם קוקענדיג, צאָנקט, געהט-אויס פאַר יסורים, ווערט אויס מענש.

ווי אַ נוסטער דאָקטאָר אַ מומחה, וואָס איז זיך מפקיר פונ'ם חולה וועגען, ווענדט-אין אַלע כוחות, טראַכט-צו וואו ס'איז פאַר-האַן אַ מיטעל אויף דער וועלט, כדי צו ראַטעווען דעם קראַנקען, נישט לאָזען איהם שטאַרבען, אַזוי האָט זיך דער טאַטע גענומען ראַטעווען דעם אַלטען זייגער מיט אַלע מעגליכקייטען.

— ווינציג וואָג, ווינציג חיות! — זאָגט דער טאַטע און הענגט-אָן אויף דער וואָג אַלע מאָל נאָך און נאָך משא: פריהער איין אייזערנע סקאַוורעדע, נאָכדעם אַ קופערנע קוואָרט, שפעטער אַ פּרעסעל איין אייזערנס, אַ זעקעלע זאָמר, אַ פאָר ציגעל, — דער זייגער ציהט דערפון אַלע מאָל פריש חיות און געהט, מיט צרות טאַקי, מיט אַנגסטען, נאָר ער געהט. ביז עס האָט זיך געטראָפּען איינמאָל ביינאַכט אַ גרויסער אומגליק.

דאָס איז געווען אים ווינטער, פרייטאָג-צורנאַכטס. מיר האָ-בען אָפּגעגעסען די שבת'דיגע וועטשערע, די געשמאַקע געפּע-

— שא, אפשר ביזט דו אויך גערעכט? — ענטפערט איהר דער טאטע און נעמט אַראָפּ דעם זייגער און פאַרעט זיך מיט איהם. ער שוויצט, האָרעוועט-אָפּ אַ גאַנצען טאָג און הענגט איהם אויף צוריק אויף זיין אָרט — דאַנקען גאָט, דער זייגער געהט ווי עס געהר צו זיין. און אז עס קומט אַרום האַלבע גאַכט, שטעהען מיר שוין אַלע אַרום איהם און צעהלען אָפּ צוועלף. דער טאטע קוועלט.

— הא? קלינגט שוין ניט קיין דרייצעהן? אז איך זאָג אַ „שפּרױנקעלע“ — ווייס איך וואָס איך זאָג!

— איך זאָג שוין לאַנג, אז דו ביזט אַ בריה. — מאַכט צו איהם די מאַמע. — איך פאַרשטעה גאָר ניט איין זאך: למאַי חריפּעט ער? ער פלעגט, דאַכט מיר, קיינמאָל נישט חריפּען, ווי ער חריפּעט.

— עס ווייזט זיך דיר אויס! — זאָגט דער טאטע און הערט זיך צו, ווי דער זייגער חריפּעט בשעת עס קומט צום קלינגען. ווי איין אַלטער מאַן, איידער ער בעדאַרף זיך אויסהוסטען, מאַכט ער „חיל-חיל-טררר...“ און ערשט גאָכדעם: „באָם!... באָם!... באָם!“ און אפילו דער „באָם“ אַליין איז שוין אויך גאָר נישט דער „באָם“, וואָס פריהער; דער פריהעריגער „באָם“ איז געווען אַ פרעהליכער „באָם“, אַ לעבעדיגער, און איצט האָט זיך אַריינגע'גנב'עט אין איהם עפּיס אַ מין אומעטיגקייט, אַ טרויעריגקייט, ווי אין דער שטימע פון איין אַלטען, אויסגעדיענ-טען חזן יום-כּפור צו נעילה... וואָס ווייטער ווערט דאָס חריפּען גרעסער און דאָס קלינגען שטילער און אומעטיגער, און דער טאטע ווערט מרה-שחורה'דיגער; מע זעהט, אז עס קרענקט איהם, ער האָט דערפון שטילע יסורים, עס עקט זיך איהם דאָס חיות, און ער קאָן דערצו גאָר ניט העלפּען. עס דאַכט זיך, אז אָט-אַט וועט זיך דער זייגער גאָר אינגאַנצען אַנידערשטעלען. דער אומרוה הויבט אָן צו מאַכען עפּיס מיאוסע תנועות, שיטערע גענג. ער הוידעט זיך אין אַ זייט, פערטשעפעט זיך אַלע מאָל, ווי איין אַלטער מאַן.

שטיפקינדער! טאָג ווי נאכט הערט מען קולות, מע שטעלט זיך פייגען, פֿיטש־פֿאַטש, דריי שליערס אַ גראָשען...

די ליכט הויבען אָן אויסנעהן. דער שאַטען אויף די וועג קלעמערט, דראַפּעט זיך העכער און העכער. די סעמעטשקעס טריש־טשען, דער עולם שמועסט, דערצעהלט מעשיות, גלאַט אזוי אין דער וועלט אַריין, איינע צו דער אנדערער געהער זיך ניט אָן. נאָר מעהר פון אַלע רעדט די מוהמע יענטע.

— שאַ! — רופט זיך אָן די מוהמע יענטע. — למאי אַט האָט זיך ניט לאַנג געטראָפּען נאָך אַ שענערע מעשה? ניט ווייט פון יאָמ־פעלע, אַ ווערסט דריי, זענען גולנים באפאלען אַ אידישע קרעטשמע, אויסגעקוילעט אַ גאַנצע שטוב מיט מענטשען, אַ פיצעלע קינד אין וויענעלע אויך געקוילעט, איבערגעלאָזט נור איין דיענסטמיידעל, וואָס איז געשלאָפּען אין קעך אויפ'ן אויווען; זי האָט דערהערט, מע שרייט, איז זי אַראָפּגעשפרונגען, דאָס דיענסטמיידעל, פונ'ם אוי־ווען, זי טהוט אַ קוק דורך דער שפּאַרינע פון דער טהיר, זעהט זי, דאָס דיענסטמיידעל, עס ליגט אויף דער ערד דער בעל־הבית מיט דער בעל־הבית'טע געקוילעטע, און בלוט אַ גאַנצער טייך. איז זי זיך מיישב, דאָס דיענסטמיידעל, און שפּרינגט אַרויס דורך אַ פענס־טער, און לויפט אַוועק גלייך אין שטאָדט אַריין מיט אַ גוואַלד: „אידישע קינדער, ראַטעוועט, גוואַלד, גוואַלד, גוואַלד!!!“

פלוצים, אזוי ווי די מוהמע יענטע גוואַלדעוועט דאָ, הערען מיר: טררראַך — טאַרראַראַך — באָם — דוין — דוין — באָם! ... פער־טיעפט אין דער מעשה, האָבען מיר נאָר געמיינט, אז גולנים זענען אָנגעפאלען אויף אונזער שטוב און האָבען אויסגעשטאָסען פון צעהן האַרמאַטען, אָדער ס'איז איינגעפאלען דער דאך, אָדער ס'איז ערר־ציטערניש, אָדער אזוי עפּים איין אומגליק איז געשעהן. מיר האָבען זיך נישט געקאָנט ריהרען פון די ערטער. אַ מינוט האָבען מיר גע־קוקט איינס אויף דאָס אנדערע אָהן ווערטער, און אַלע מיט אַ מאָל האָבען מיר אָנגעהויבען צו שרייען: גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד! —

פערטע פיש מיט חריין, די הייסע יויך מיט לאַקשען, דעם פלוז-
מענצימעס, און אָפגעבענשט, ווי עס געהער צו זיין. די שבת'דיגע
בענשליכט האָבען נאָך געצאנקט. די דיענסט האָט דערלאָנגט
פונ'ם אויווען פרישע, וואַרעמע, גוט אויסגעטריקענטע סעמעטש-
קעס, און עס קומט אַריין די מוהמע יענטע, אַ שוואַרצ'הנ'וודיג
ווייבעל אָהן צייהן, וואָס דער מאַן האָט זי אוועקגעוואָרפען און
אוועקגעלאָזט זיך קיין אמעריקא שוין עטליכע יאָהר.

— גוט שבת! — זאָגט די מוהמע יענטע. — איך האָב געד-
וואוסט, אז ס'איז ביי אייך דאָ פרישע סעמעטשקעס; דער חסרון,
וואָס ס'איז נישטאָ מיט וואָס צו קנאָקען, נישט כעהר זאָל מיין
שליס-מול לעבען, וויפיעל איך האָב צייהן אין מויל... ווי געפֿעלט
דיר, מלכה, די היינטיגע פיש, וואָס ס'האָט זיך אָפגעטהאָן ביי
זיי? איך פרעג איהם, מנשה דעם פיליער, וואָס אזא יקות אויף
אייך? שפרינגט אונטער שרה-פערעל די נגידית: „גוט מיר גי-
כער, גוט מיר, וועגט מיר אָפ אַט דאָס העכטעל!“ „וואָס אזא היטץ
אויף אייך, זאָג איך, גאָט איז מיט אייך, דער טייך ברענט ניט,
און מנשה וועט צוריק די פיש נישט פיהרען; ביי די נגידים, זאָג
איך, איז, אַפנים, געלט וואָלוועל און שכל טהייער?“ ... געהט זי
דאָך מסתמא און עפענט אויף מיר אַ מויל: „קבצנים, זאָגט זי,
האָבען דאָ נישט וואָס צו טהון... איין אַרעמאָן, זאָגט זי, טאָר זיך
נישט גלוסטען“... וואָס זאָגסט דו אויף אזא הולטייקע? לאַנג איז
זי געשטאַנען מידעלווייז מיט איהר מאַמע אין מאַרק ביי'ם טישעל
און פאַרקויפט סטיינגעלעך?... פונקט אזוי ווי פעסיל-פייסיר-
אברהם'ס נעמט זיך איבער מיט איהר טאָכטער, וואָס זי האָט
זחונה געהאַט פאַר אַ גביר פון סטריטשטש, זי גענומען ווי זי
שטעהט און געהט... אידישע גליקען — מע זאָגט, זי ווערד פאַר-
שוואַרצט, קיין עין הרע, אויף איהרע יאָהר און טעג, קאָן נישט
הויען מיט די קינדער... וואָס זשע, ס'איז גוט צו זיין אַ שטיפ-
מאָמע? מע זאָל גאָר באַהיט ווערען! אַט נעמט חוה'לען — דאָכט
זיך, וואָס האָט מען צו איהר? זאָלט איהר זעהן, וואָס זי האָט פון

מינן. ער ברעכט די הענה, און טרערען שטעהען איהם אין די אוי-
גען. איך קוק אויפ'ן טאטען, עס גלוסט זיך מיר וויינען.

— שא, זעה נאָר, וואָס דאָרף מען זיך אזוי אָפּעסען דאָס
האַרץ? — זאָגט די מאַמע. — מסתמא אזוי באשערט, אָננעצייכענט
מן השמים, אז היינט, אין דער דאָזיגער מינוט, באדאָרף זיין דער
סוף זיינער, ווי להבדיל אַ מענטש, גאָט זאָל ניט שטראָפען פאַר די
רעד! אַ כפרה, ניט אים שבת דערמאָנענדיג, פאַר מיר, פאַר דיר,
פאַר אונזערע קינדער, פאַר אַלע אונזערע ליעבע און געטרייע, און
פאַר כל ישראל, אמן סלה...

• • •

אַ גאַנצע נאַכט נאָכדעם האָבען זיך מיר געפלאָנטעט זייגערס.
עס האָט זיך מיר פאָרגעשטעלט: אונזער אַלטער זייגער ליגט אויף
דער ערד, אָנגעטהאָן אין ווייסע תכריכים. עס האָט זיך מיר פאָר-
געשטעלט, אז דער זייגער לעבט, נאָר אויפ'ן אָרט פונ'ם אומרוה
וואָרפט זיך הין און צוריק אַ לאַנגע צונג, אַ צונג פון אַ מענשען,
און דער זייגער קלינגט ניט, נאָר ער קרעכצט, און איטליכער קרעכץ
נעמט ביי מיר צו אַ שטיק געזונד... און אויפ'ן ציפערבלאַט, דאָרט
וואו איך בין געוואָהנט צו זעהן תמיד דעם 12, דערזעה איך מיט
אַ מאָל אַ ציפער 13, טאָסי דרייצען — אימער מענט מיר גלויבען
אויף נאמנות!...

פון גרויס אימפעט האפט מיך די מאמע ארום, קוועטשט מיך צו צום הארצען און שרייט:

— מיין קינד, מיר זאל זיין פאר דיר, וועה איז מיר!

— הא? וואס? וואס איז איהם? וואס איז געשעהן? — שרייט דער טאטע.

— גאָר ניט, גאָר נישט! שא! שא! — שרייט די מוהמע יענטע און מאכט מיט די הענד, און דאָס דיענסטמיידעל לויפט אריין פון קיך א טוירטע.

— ווער שרייט דאָ? וואס איז? עס ברענט? וואו ברענט? וואו?

— ווער ברענט? וואס ברענט? ברענען זאָלסט דו אויפ'ן פייער, דו מויר איינע, פאַרברענט און פאַר'שרפ'עט זאָלסט דו ווער רען! — שרייט די מוהמע יענטע אויפ'ן דיענסטמיידעל. — אָט איז זי אויך דאָ, טאָמער איז קאַרנ! נאָ דיר גאָר סע ברענט! אין דער ערד אריין, צו אַלדי שוואַרצע יאָהר! האָסט דו געהערט אַיין אַנ-טיק! וואָס שרייט איהר, וועלכע גומע יאָהר? וואָס גוואַלדעוועט איהר? טפו אויף מיינע שונאים'ס קעפ! מע האָט זיך דאָס אַביסעל איבערגעשראַקען, טאָמער ווייסט איהר וואָס? פאַר אַ קלאָפ! ניטאָ ווער ס'זאָל לאַכען! גאָט איז מיט אייך, דאָס איז דער זייגער, דער זייגער אַראָפּגעפאַלען, היינט ווייסט איהר שוין? מע האָט אָנגע-האַנגען אויפ'ן זייגער פון כל מאַמינים שהוא, דריי פור משא, איז ער אַראָפּגעפאַלען. וואָס איז דאָס חרוש? להבדיל, אַ מענטש וואָלט אויך ניט בעסער געווען! האָסט דו געהערט אַביסעל!...

ערשט דעמאָלט קומען מיר צו זיך. אויפגעשטאַנען איינציגווייז פונ'ם טיש, געהען מיר צו צום זייגער און בעטראַכטען איהם, ווי ער ליגט געבאָך מיט'ן פנים אַראָפּ, אַ דער'הרג'עטער, אַ צעבראַכע-נער, אַ צעשטאַנענער, אַ סקאַליטשעטער אויף אייביג!

— אויס זייגער! — מאַכט דער טאטע, טוירט ווי די וואַנד, אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ, ווי בשעת מע געהט-צו צו אַ מת, צו אַ בר-

רעכטשיק

אידישער הונד.

געשריבען אין יאָהר 1901.

ראבטשיק

(א אידישער הונד).

א.

ראבטשיק איז געווען א הונד א ווייסער מיט פלעקען. נישט קיין גרויסער, א מיטעלמעסיגער, א שטילער, נישט קיין אנהאפער. ער האט פיינט געהאט, ווי אנדערע, אנהאלען אויף יענעם פון הינט טען, אפרייסען א פאלע אדער א בים טהון אין דער ליטקע. ער איז געווען צופריערען אבי יענער זאל איהם ניט טשעפען. אדרבה, איהם האט דעקוטשעט יעדער, ווער עס האט געהאט גאט אין הארצען. געבען ראבטשיקען א זעץ מיט א שמעקען פון הינטען, אדער דערלאנגען איהם מיט'ן אכצאס אין זייט אריין, אדער וואר-פען איהם א שטיינדעל אין קאפ אריין, אדער אויסגיסען אויף איהם א פאמעניצע — דאס איז געווען ביי יעדען א שפיעלכעל, כמעט א מצוה.

און ראבטשיק, אז ער האט בעקומען א קלאפ, האט ער זיך ניט אנדערגעשטעלט, ווי אנדערע הינה, אויס'טענה'ען זיך, אויס-האווקען זיך, בעווייזען די צייהן; ניין, ראבטשיק פלעגט זיך ביי אימליכען קלאפ איינבויען כמעט ביז דער ערד מיט א קוויטש: אי — אי! און אנטלויפען מיט איין אראפגעלאזטען ווידעל, זיך בעהאלטען אין א ווינקעלע, פערטיעפען זיך אין געדאנקען און חא-פען פליענען.

אין דער יונגער, זאגט מען, איז ער אפילו יא געווען א שטיקעל חברה-מאן. ער האט איינמאל געפרובט אומגעהרען, אפנים, אוועק-שלעפען פונ'ם זאלץ-ברעטעל א פיסעל פון א גאנז. האט דערוועהן בריינע די קעכין, א אידנע מיט שווארצע וואַנציס, און האט גע-מאכט א געשריי: אייזיק! אייזיק! איז געקומען צו לויפען איי-זיק, סאמע אין דער מינוט, וואָס ראבטשיק האט געוואלט דורכ-לויפען מיט'ן גענוענעם פיסעל; האט איהם אייזיק צוגעקוועטשט מיט דער טהיר אזוי, אז האלב ראבטשיק איז געבליבען פון איין זייט טהיר, און די אנדערע האלב פון יענער זייט, און מע האט זיך מיט איהם נוס אָפּגערעכענט: פון איין זייט האט איהם געשלאָ-גען אייזיק איבער'ן קאפּ מיט א שטעקען, און פון דער אנדערער זייט — בריינע מיט א שייט-האַלץ און האט ניט אויפגעהערט צו שרייען בשעת מעשה: „אייזיק! אייזיק!“

פון דעמאלט אָן איז איהם פערבליבען א זכר: אז מען איז צו-געגאנגען צו איהם און א זאָג געטהאָן גלייך אין פנים אריין „איי-זיק!“ — פלעגט ער אנטלויפען וואו דער שווארצער פעפער וואכסט.

ד.

מעהר פון אלע איז איהם דערגאנגען די יאָהרען פאַראַסקע; די פאַראַסקע, וואָס האט אונז געוואשען גרעט, געשמירט די שטוב און געמאַלקען די בהמה.

וואָס האט זי געהאַט צו ראבטשיקען — איז שווער צו פער-שטעהן; ער פלעגט איהר תמיד זיין גרויס אין די אויגען, און ווען זי פלעגט איהם דערוועהן, פלעגט זי ווערען אָנגעצונדען: „שאָב טובי חוואַראָבא, סאָבאַקא נעווינאַ!“... און ווי אויף-צו-להכעיס, פלעגט ראבטשיק ליעב האָבען דוקא פּלאַנטען זיך איהר פאַר די פיס.

ביי דער אַרבייט פלעגט זיך פאַראַסקע אין איהם נוקם זיין, ווי מיר אין המנ'ען: האט זי געוואשען גרעט, פלעגט זי איהם אָפּגי-סען מיט א קאלט שעפעל וואסער; ראבטשיק האט פיינט געהאַט

ב.

ווער איז געווען ראבטשיק? פון וואנען האָט ער זיך גענומען?
דאָס איז שווער צו וויסען. עס קאָן זיין, אז ער איז פערבליבען אין
הויף נאָך פונ'ם אלטען פריץ. מעגליך, אז ער איז פערבלאָנזעט
געוואָרען. פערלאָרען זיין בעל-הבית און צוגעשטאַנען צום נייעם
בעל-הבית און פערבליבען אויף תמיד.

עס מאַכט זיך אַמאָל, איהר שפּאַציערט אויף דער גאַס, לויפט
איין נאָך אַ פריבלאָדנע הינטעל פיס-טריט. „וואָס איז דאָס פאַר
אַ פריטשעפּע?“ — טראַכט איהר זיך און הויבט אויף די האַנד
אויפ'ן הינטעל: „פּשאַל וואָן!“ דאָס הינטעל בלייבט שטעהן.
בויגט זיך אויס, ווי אַ מענש, בשעת מע וויל איהם געבען אַ פאַטש.
און לויפט איין נאָך ווייטער. איהר בויגט זיך אָן צו דער ערד.
איהר טהוט אַ מאַך מיט דער האַנד, כלומרשט וואָרפט איהר דעם
אַ שטיינרעל. עס העלפט נישט. איהר בלייבט שטעהן און קוקט
אויפ'ן הינטעל; דאָס הינטעל בלייבט שטעהן און קוקט אויף איין;
איהר קוקט זיך איינס דאָס אַנדערע אין די אויגען אַריין אָהן ווער-
טער. איהר טהוט אַ שפיי און לאָזט זיך געהן — דאָס הינטעל לויפט
איין נאָך. איהר געהט אַרויס פון די כלים, איהר האַפּט אַ שטע-
קען און צעלאָזט זיך אויף דעם מיט כעס. פאַלט דאָס הינטעל אויף
אַיין עצה: ציהט זיך אויס אויף דער ערד מיט די פיסלעך אַרויף,
ציטערט און קוקט איין גלייך אין די אויגען אַריין, ווי איינער רעדט:
„נאָ! ווילסט מיר שלאָגען? — שלאָג!“...

אַט פון דעם מין הינד איז געווען אונזער ראבטשיק.

ג.

ראבטשיק איז געווען אַ הונד ניט קיין נאַשער. אין שמוב האָט
געמענט ליגען נאָלר, האָט ער זיך ניט צוגעריהרט. ראבטשיק האָט
געוואוסט, אז דאָס וואָס אונטער'ן טיש געהער צו איהם, און וויי-
טער אַה ניט זיין עסק.

זעהען ראבטשיקען טאנצען אויף דריי פיס, האָט מען אויסגע'בטל'ט אלע בייזע חלומות אויף זיין קאָפּ און געשענקט איהם אַ פּאָר גוטע שטעקענס. ראבטשיק האָט זיך געלאָזט לויפּען מיט אַ קוויטש, גע-קוליעט זיך און געקאטשעט איבער דער ערד, און וויסע-חברה'ני-קעס זענען איהם נאָכגעלאָפּען מיט שטעקלעך און מיט שטייגד-לעך, געהוקעט, געפייפט און געטיוקעט און פערטיוקעט איהם ווייט-ווייט פון דער שטאָרט אַרויס, אַזש אויף יענער זייט מיהלען.

ה.

ראבטשיק איז געלאָפּען מיט דער דעה, אַז צוריק אין שטאָרט אַריין זאָל ער שוין נישט קומען קינמאָל, ווייל ער וועט לעבען! און געלאָפּען איז ער אין דער וועלט אַריין, וואו די אויגען וועלען טראָגען. געלאָפּען — געלאָפּען און געקומען צו לויפּען אינ'ם ערש-טען דאָרף אַריין, האָט ער זיך בענגענעט מיט די דאָרפישע הינד, די דאָרפישע הינד האָבען איהם אַרומגעשמעקט פון אלע זייטען. — ברוך חבא, אַ הונד! פון וואנען קומט מען און וואָס איז דאָס ביי דיר אַ צאצקע אויפ'ן רוקען? עפּיס ווי אויסגעסמאָ-לעט אַ שטיק פעל סאַמע אין מיטען?

— עך! פרעגט שוין נישט! — מאַכט צו זיי ראבטשיק מיט אַ טרויעריגער מינע. — אַ סך צו דערצעהלען, נישטאָ וואָס צו הע-רען. איז ניט מעגליך ביי אייך איבערצונעכטיגען אַ נאָכט?
— אָך, מיט'ן גרעסטען כבוד! — זאָגען די דאָרפישע הינד. — דער „אין-דרויסען" איז גענוג גרויס און דער „אונטער'ן-הימעל" איז נאָך גרעסער.

— ווי אַזוי איז דאָ ביי אייך מיט דער אכילה? — פרעגט ראבטשיק. — מיט וואָס שטילט איהר דעם הונגער, אַז דער מאָגען מאָהנט מזונות?

— עט! נישט צו פערזינדיגען! — מאַכען די דאָרפישע הינד. — פאָמעניצעס איז פאַרהאַן אומערום, און צום פלייש האָט גאָט בע-שאַפּען ביינער; אַ דאגה, לאָזען זיי עסען פלייש, די בעלי-הבתים,

אזא באָר, פלעגט ער זיך נאָכדעם דארפֿען לאַנג אָפּטרייסלען. האָט זי געשמירט די שטוב, פלעגט זי איהם פערפליאסקען דאָס פנים מיט ווייסען לעהם, ער זאָל זיך נאָכדעם בעלעקען אַ שעה כסדר. האָט זי געמאָלקען די בהמה, פלעגט זי איהם מכבד זיין מיט אַ שייט־האַלץ איבער די פיס. ראַבטשיק האָט זיך אויסגעלערענט שפּרינגען; אַז ס'איז געפלויען אַ שייט האַלץ, פלעגט ער קונציג איבערשפּרינגען איבער דעם, ווי אַ מזיק.

איינמאָל האָט ער פון אזאַ כיבוד געהאָפּט אַ מיאוסען פּסק; פאַראַסקע האָט איהם געוואָרפֿען אַ שייט־האַלץ און געטראָפֿען אין דעם פערדערשטען פּוס, האָט ראַבטשיק זיך צעשריגען ניט מיט זיין קול, נאָר מיט אַ מאָדנעם קוויטש: אַי־אַי־אַי־אַי־אַי! מען איז זיך צענויפגעלאָפֿען פונ'ם גאַנצען הויף. ראַבטשיק האָט דערזעהען מענשען, האָט ער זיך אָנגעהויבען פעסטען, בעוויזען איטליכען דאָס איבערגעבראַכענע פיסעל, ווי איינער רעדט: „נאָט, זעהט, וואָס זי האָט מיר געטהאָן, פאַראַסקע!“ ... ראַבטשיק האָט געמיינט, אַז מע וועט זיך מסתמא אָננעמען זיין קריוודע, און פאַראַסקען וועט מען געוויס קעפֿען פאַר אזאַ מעשה.

צום סוף איז גאָר צווישען עולם געוואָרען אַ געלעכטער; בריי־נע מיט די וואָנציס איז אַרויסגעפלויען פון קיך מיט אַ פּאָלאָניק און האָט זיך אַ שמיר געטהאָן איבער דער נאָז פון אונטען אַרויף מיט'ן נאָקעטען עלענכויגען: „איבערגעבראַכען דעם שליס־מזל אַ פּוס? זעהר רעכט!“ ... אויך די קונדסים, די ווייסע־חברה־ניקעס, זענען זיך צענויפגעלאָפֿען און האָבען גענומען שרייען אויף ראַבטשי־קען און פיפֿען. איז אָנגעקומען פאַראַסקע און האָט איהם צורעכט געמאַכט דאָס מזל: זי האָט איהם אָפּגעגאָסען מיט אַ קריגעל ווּדיג וואַסער. האָט ראַבטשיק אויפגעהויבען אַ גוואַלד מיט אַ קוויטשע־ריי: אַי־אַי־אַי! אַי־אַי־אַי! ... בשעת מעשה געשפּרונגען און גע־דרעהט זיך, געביסען זיך אַליין דעם ווידערל און ניט אויפגעהערט צו גוואַלדעווען מיט אַזעלכע קולות, אַז צווישען די ווייסע־חברה־ניקעס איז דאָס געלעכטער געוואָרען נאָך גרעסער. מע האָט דער־

טיוקען און פערטיוקען. „גליקליכע הינד אויף דער וועלט! און איך האב געמיינט, אז נאָר דאָרט איז אַ וועלט. אַ וואָרעם לינט אין חרין און מיינט — ס'איז קיין זיסערס נישטאָ...”

ראבטשיק ווערד אַנשלאָפּען, און עס חלומ'ט זיך איהם אַ פאָ-מעניצע, אַ גרויסע, אַ פולע, מיט שטיקלעך ברויט, קישקעלעך, אָדע-רען פון פלייש, רעטשענע קאשע, אויסגעמישט מיט הירוז און מיט פאסאָליס, און ביינער, ביינער — אַ גאַנצער אוצר! ביינער פון קנעכלעך, ביינער פון ריפ, ביינער מיט מאַרץ, און ביינדלעך פון פיש, און קעפלעך פון הערינג גאַנצע, נאָך ניט קיין אויסגעסמאַצקע-טע. ראבטשיק ווייסט ניט, פון וואָס זאָל ער אָנהויבען פריהער.

— ברוכים היושבים! — מאַכען צו איהם די דאָרפישע הינד און קוקען פון דערווייטען, ווי ער גרייט זיך צו דער סעודה.
— קומט עסען! — זאָגט ראבטשיק גלאַט אזוי פון יוצא וועגען.
— עס געזונד! — זאָגען די דאָרפישע הינד גאַנץ פריינדליך.
פּלוצים דערהערט ער אַ קול גלייך אין אויחער אַרין:
„אייויק!“

ראבטשיק חאַפּט זיך אויף — ס'איז נאָר אַ חלום!...
אין דער פריה האָט זיך ראבטשיק געלאָזט איבער די הויפּען, געזוכט אַ פאָמעניצע, אַ שטיקעל סעכער, אַ ביינדעל. נאָר וואו ער קומט — זענען פערנומען אלע ערטער.
— קאָן מען ביי אייך נישט איבערבייסען? — פרעגט ראבטשיק.
— דאָ? ניין! אפשר אינ'ם אַנדערען הויף...
ראבטשיק לויפט פון איין הויף אינ'ם אַנדערען. אומערדום דאָס אייגענע לעדעל. איז ער זיך מיישב: וואָס וועט ער וואַרטען אויף דרך-אָרץ? אַמעהר, וועט ער צוגעהן און וועט אַ חאַפּ טהון וואָס עס וועט זיך לאָזען. נאָר ביי'ם ערשטען „חאַפּ“ האָט ער געהאַפּט פון די דאָרפישע הינד אַ מיאומען פּסק: פריהער האָט מען אויף איהם אָנגעהויבען קוקען בייז, הורשטען און בעווייזען צייהן, און נאָכדעם זענען עטליכע מיט אַ מאָל אָנגעפאלען אויף איהם, געריסען און גע-

וועלען מיר האָבען ביינער. אַבי, ווי זאָגט איהר, פערשטופען די קישקע.

— נו, און די בעלי־בתים ווי אזוי זענען עפּים ביי אייך? — פּרעגט ווייטער ראַבטשיק און טהוט אַ דרעה מיט'ן ווידעל, ווי איי־נער, וואָס וויל אויספּרעגען, אויספּאַרשען.

— די בעלי־בתים זענען בעלי־בתים, — מאַכען די דאָרפישע הינד און פערשלאָגען די רעד.

— נו, און פאַראַסקע? — מאַכט ראַבטשיק.

— וואָסער פאַראַסקע? — פּרעגען די דאָרפישע הינד.

— אָט די פאַראַסקע, — זאָגט ראַבטשיק — וואָס וואַשט גרעט, שמירט די שטוב און מעל־קט די בהמה. איהר קענט ניט פאַראַסקען? די דאָרפישע הינד שטעהען, קוקען־אָן ראַבטשיקען ווי אַ חסר־דעה'ניק: „וואָס פאַראַסקעט ער אונז? “ זיי שמעקען איהם נאָך אַ מאָל אַרום פון אַלע זייטען און צעגעהען זיך איינציגווייז, איט־ליכער אויף זיין מיסט.

ו.

„אָט גליקליכע הינד!“ — טראַכט זיך ראַבטשיק און ציהט זיך אויס אויף גאָט'ס ערד, אונטער גאָט'ס הימעל, און וויל האַפּען אַ דרימעל; נאָר עס שלאָפט זיך ניט. ערשטענס, די אָפּגעבריהטע פעל; עס שמארצט איהם און עס בייסט איהם סכנות־נפשות! און די פליעגען דעקוטשען איהם זעהר שטאַרק, ס'איז פון זיי נישט אָפּטור־טרייבען זיך! צווייטענס, בורטשעט איהם אין בויך; ער וואַלט אַ בעלן געווען עפּים קייען, איז נישטאָ וואָס; מע מוז צו־וואַרטען ביז אין דערפריה. און דריטענס, לאָזען איהם ניט שלאָפּען די מחשבות פון דעם, וואָס ער האָט זיך אָנגעהערט צווישען די דאָר־פישע הינד; נישטאָ ביי זיי קיין אייזיקס, וואָס קוועטשען־צו מיט אַ טהיר און שלאָגען נאָכדעם מיט אַ שייט־האַלץ; ניטאָ ביי זיי קיין פאַראַסקעס, וואָס גיסען־אָפּ מיט זודיג וואַסער; ניטאָ ביי זיי קיין ווייס־חברה'ניקעס, וואָס וואַרפען שטעקענס, פייפּען און

אויף דער וועלט? למאי אַט פליהט א פויגעלע גלייך אין נעסט אריין... אַט לויפט א יאשטשערקע אַהיים אין איהר נאָרע אַריין... אַט פויזשעט א ווערעמעל, א זשוקעל, א מערעשקע, — אַלע האָבען זיך זייער היים, אַלע געפינען זיך זייער בערערפעניש; נאָר איך, הונד, האַור-האַור-האַור!...

— ווער האַוקעט דאָס דאָ אין וואָלד? — רופט זיך אַן א וואָלף, לויפענדיג פאַרביי, אַרויסגעשטעלט די צונג פאַר הונגער.

ראַבטשיק האָט קיינמאָל נישט געזעהען קיין וואָלף. ער מיינט, אז דאָס איז אַ הונד, שטעהט ער אויף פאַוואָלי, נישט געחאַפט, ציהט זיך אויס, געהט צו צום וואָלף.

— ווער ביזט דו? — מאַכט צו איהם דער וואָלף מיט גרלות. — ווי אזוי רופט מען דיך? פון וואַנען קומסט דו אַן? און וואָס טהוט דו דאָ?

ראַבטשיק איז זיך ממש מחיה, וואָס ער האָט דערטאַפט א גוטען ברודער; חאַטש פאַרהאַן פאַר וועמען די צרות אויסצוגיסען. און ער דערצעהלט איהם אויס זיין גאַנץ ביטער האַרץ.

— איך וועל דיר זאָגען דעם אמת, — לאָזט אויס ראַבטשיק דאָס טרויעריגע צעטעל זיינס — איך וואָלט מיך מחיה געווען, ווען איך בענגענען מיך דאָ מיט אַ לייב, מיט אַ בער, אָדער חאַטש מיט אַ וואָלף.

— וואָס-זשע וואָלט געווען? — מאַכט דער וואָלף מיט אַ פאַסקורנע שמייכעל.

— נאָר נישט, — זאָגט ראַבטשיק — ממה-נפשך, איז מיר בע-שערט דער טוירט, לאָס איך בעסער פערצוקט ווערען פון אַ וואָלף, איידער פּנר'ען פון הונגער צווישען אייגענע, צווישען הינד...

— נו! — מאַכט צו איהם דער וואָלף, בלאָזט זיך אַן און טהוט אַ קנאַק מיט די צייהן. — זאָלסט דו וויסען, אז איך בין וואָלף! און איך האָב חשק דיך צערייסען אויף עטליכע שטיקלעך און מאַכען פון דיר איין אַנבייסען. מחמת איך בין זעהר הונגעריג, איך האָב שוין אַכט טאָג אין מיין מויל נישט געהאַט!

ביסען, איהם געמאכט א תל פונ'ם ווידעל, ארויסגע'משלח'ט מיט כבוד ביז אויף יענער זייט ראגאטקע.

ז.

אראפגעלאָזט דעם ווידעל, האָט זיך ראַבטשיק אַוועקגעלאָזט אינ'ם אנדערען דאָרף. נעקומען צו לויפען אינ'ם אנדערען דאָרף — ווידער די אייגענע מעשה: תחילת גומע רעד, א שטער גאסט, מהיכא-תיתי. און נאָכדעם, אז עס קומט צו דער פאָמעניצע, הויבט מען אָן אויף איהם קוקען בייו, הורשטען, בעווייזען צייהן, רייסען און בייסען — און וואָן אויף אלע פיער זייטען!

ראַבטשיקען איז נמאס געוואָרען דאָס געזונד זיין, דאָס אַרומ-וואַנדערען פון איין אָרט אינ'ם אנדערען, און ער האָט זיך מיישב געווען אזוי: מענשען זענען שלעכט; הינד זענען אויך ניט בע-סער; ער וועט זיך בעסער אַוועקלאָזען אין וואַלד אַריין צווישען חיות.

און ראַבטשיק האָט זיך אַוועקגעלאָזט אין וואַלד אַריין. אַרומגעדריעהט זיך, איין הונד אַליין אין וואַלד, א סאָג און צוויי און דריי, האָט ער אָנגעהויבען פיהלען, אז דער בויך ווערד איהם וואָס ווייטער אַלץ מעהר צענויפגעצויגען און די קישקעס איינגעשרומפּען, ממש עס געהט איהם אויס דאָס חיות פון הונגער און פון דאָרשט, האָטש נעם און ציה זיך אויס אין מיטען וואַלד און פּגר אַוועק! און, ווי אויף-צוילהכעים, גלוסט זיך איהם נאָך לעבען און לעבען.

און ראַבטשיק נעמט דעם ווידעל אונטער זיך, ציהט אויס די פּעדערשטע לאפּעס, שטעלט אַרויס די צונג און לעגט זיך אַוועק אונטער אַ בוים און קלערט אַ הינטישע מחשבה: „וואו נעמט מען אַ שטיקעל ברויט? וואו קריגט מען אַ פּיצעל פלייש? אַ ביינדעל האָטש? וואסער אַ קאפּ?“ און פון גרויסע צרות ווערד ער אַ חקרן, אַ פּילאָזאָף. ער הויבט אָן חקירה'ן: „פאַר וואָס איז ער, הונד, מעהר געשטראָפּט פון אַלע חיות ועופות און פון אַלע בעשעפּענישען

— סקאצעל קומט! פון וואנען איז א הונד? — מאכען צו איהם די קצב'ישע הינד מיט א געהניץ און גרייטען זיך שוין אויף נאכטלענער.

— טאקי א היגער. — מאכט ראבטשיק. — איהר האט מיך ניט דערקענט? איך בין דאך ראבטשיק!

— ראבטשיק? ראבטשיק?... א קענטליכער נאמען! — מאכען די קצב'ישע הינד און קאנען זיך כלומר'שט ניט דערמאנען ווער דאס איז.

— וואס איז דאס ביי דיר פאר א צייכען אויפ'ן רוקען? — פרעגט איהם צאוציק, א קליין הינטעל, און שפרינגט איהם גלייך אין פנים אריין מיט גרויס עזות.

— מסתמא א סימן, מע זאל איהם ניט פערבייטען, אדער אזוי פון שענקייט וועגען, וואס פערשטעהט איהר ניט? — רופט זיך אן מיט א ליצנות ראודעק, א רויטער הונד מיט א מאכנאטער פעל. — סא משל! — ענטפערט איהם סירקא, א גרויהער הונד, איין אלטער בחור מיט איין אויגעל און מיט איין אפגעשניטענעם אויהרער. — אויף צייכענס פרעגט מ'יך; א'יך וועל אייך זאגען, וואס דאס איז. דאס איז א צייכען פון מלחמות מיט אנדערע הינד, מיט גאנצע טיטשקעס...

— אלע רעדען! — רופט זיך אן זשוק, א שווארצער הונד אהן א ווידעל. — אמהר, לאזט ראבטשיקען רעדען, וועט ער אליין דערצעהלען.

און ראבטשיק ציהט זיך אויס אויף דער ערד און הויבט אן צו דערצעהלען די גאנצע געשיכטע זיינע, לאזט נישט דורך קיין ברעקעל. אלע ליגען און הערען זיך צו, נאך ראודעק, דער רויטער, וואס האט ליעב ליצנות, שלאגט איהם איבער אלע מינוט מיט א ווערטעל.

— ראודעק, דו וועסט ניט אנשטומט ווערען? — מאכט זשוק דער שווארצער, וואס אהן דעם ווידעל, און ציהט אויס א לאנגען

דערהערט אַזעלכע דבורים, האָט זיך אונזער ראַבטשיק אַזוי דערשראָקען, אַז עס האָט אויף איהם אָנגעהויבען ציטערען די אָפּ-געקראָכענע פעל.

— אַרונזי קעניג! טייערער רב וועלכע! — מאַכט צו איהם ראַבטשיק מיט אַ רחמנות־פנים און מיט אַ וויינענדיג קול. — לאָז דיר גאָט צושיקען בעסערע אָנבייטענס. וואָס וועסטו פון מיר האָבען, משטיינס געוואָגט? פעל און ביינער? פאַלג מיך, לאָז מיך אָפּ, האָב רחמנות אויף מיין הינטיש לעבען!...

און דערביי האָט ראַבטשיק אַראָפּגעלאָזט דעם ווידעל, אויס־געבויגען דעם רוקען, געפויזעט אויפ'ן בויך און געמאַכט אַזעלכע מיאוסע תנועות, אַז דעם וואָלף איז ניט נוט געוואָרען אויף צו חלש'ען.

— נעם צענויף דעם פאַסקורנעם ווידעל דיינעם — רופט זיך אָן צו איהם דער וואָלף — און אַנטלויף צו אַלדי שוואַרצע יאָהר, דו כלב שבכלבים, איך זאָל דיין טרפּה'נעם פרצוף ניט אָנקוקען!... נישט טוירט נישט לעבעדיג האָט זיך ראַבטשיק געלאָזט לויף פֿען, ניט געפיהלט די ערד אונטער זיך, מורא געהאַט זיך אַרומקוקען אַפילו. ער האָט געמאַכט פיס, אַוועק־אַוועק פון וואָלד, צוריק — אין שטאָרט אַריין!

ח.

געקומען צוריק אין שטאָרט אַריין, האָט ראַבטשיק אויסגע־פעהלט דעם הויף, וואו ער איז אויפגעוואַכסען, האָטש דאָס האַרץ האָט איהם געצויגען דוקא אַהין, אין יענעם הויף, וואו מע האָט איהם גע'הרג'עט־געשלאָגען, אין יענעם הויף, וואו מע האָט איהם איבערגעבראַכען אַ פוס און אָפּגעבריהט דעם רוקען... האָט ער זיך געלאָזט לויפען אין מאַרק אַריין, אַהין צו די יאָטקעס, צווישען די קצב'ישע הינד, צווישען א י י ג ע נ ע הייסט דאָס.

— ווארגען זאלסט דו זיך! אויסקרענקען זאלסט דו דאס!
 א גאנץ פריהמארגען פרעסט ער און פרעסט, און מיר בעדארפען
 קוקען ווי ער עסט, עסען זאלען איהם ווערעם!...
 און נאך איין הונד טראגט א שטיק פעל און זוכט איין אָרט
 אויף צו איבערבייסען, אז קיינער זאל איהם ניט זעהען: ער האָט
 מורא פאר א גוט אויג...

און נאך א הונד שטעהט אַקעגען א ביזען קצב, וואָס שמיצט
 זיך און שרייט און שעלט זיך מיט די איבעריגע קצבים. דער הונד
 דרעהט מיט'ן ווידעל און רופט זיך אָן צו די איבעריגע הינד מיט
 א חניפה'לע:

— איהר זעהט אַט דעם קצב? אַי, זיי ווייזען אויס, דאָכט
 זיך, גאָר אַ ביזער? לאָם איך האָבען אזא יאָהר, וואָס פאר אַ
 טהייערער מענטש זיי זענען! איין דימענט אין דער וועלט! אַ גיל-
 דענער כאַראַקטער! זיי האָבען באַמט רחמנות אויף אַ הונד; זיי
 זענען אַ „הינטען-פריינד“... אַט באַלד וועט איהר זעהען, ווי עס
 פליהט אַ ביין מיט אַ שטיק פלייש — האָפּ!

און ער טהוט אַ שפרונג אין דער לופטען און אַ קלאַפּ מיט די
 צייהן, כדי יענע זאלען מיינען, אז ער האָט דאָ געחאַפּט אַ גראָבס...
 — ביידע זאָכען: — רופט זיך אָן אַ הונד מן הצד — אי אַ
 חנופה'ניס אַ שקרן, אי אַ בעריהמער, דער רוח זאל איהם נע-
 מען!...

און נאך אַ הונד שטעהט ביי'ם קלעצעל, וואָס מע האָט דע-
 רויף פלייש, און בשעת דער העקער קעהרט זיך אָפּ אויף אַ וויילע,
 שפּרינגט דער הונד אַרויף אויפ'ן קלעצעל און לעקט
 מיט דער צונג, ווערד אַ האַווקעריי צווישען עטליכע
 הינד: זיי מסר'ען איהם פאר'ן העקער און חאַפּען
 די ערד, אז דער הונד דער גנב האָט גענאָשט אַ
 שטיק פלייש, אזא שטיק גאָלד זאלען זיי האָבען! זיי זאלען אזוי
 זעהען פאר זיך אַלדאָס נוסט, ווי זיי האָבען אַליין געזעהען מיט
 זייערע אויגען! אויב ניט, זאלען זיי אַיינגעמען אַ מיתה משונה

געהניץ. — דערצעהל, דערצעהל, ראכטשיק! מיר האָבען ליעב, אז מע דערצעהלט אונז מעשיות נאָכ'ן עסען...

און ראכטשיק הערט ניט אויף צו דערצעהלען זיין טרויעריגע געשיכטע מיט איין אומעטיגער שטימע, נאָר קיינער הערט איהם נישט. צאוציק רעדט שטילערהייד מיט סירקאָן, ראודעק זאָגט ווערטלעך, און זשוק חראָפעט, ווי צעהן סאָלדאטען, האַפט זיך אויף אלע מאָל און געהניצט און זאָגט:

— דערצעהל, דערצעהל, ראכטשיק! מיר האָבען ליעב, אז מע דערצעהלט אונז מעשיות נאָכ'ן עסען...

ט.

נאָנץ פריה איז שוין ראכטשיק געווען אויף די פיס. ער איז געשטאנען פון דערווייטען, בעטראכט די קצבים מיט די העקערס, ווי זיי האַקען פלייש. אָט הענגט אַ גאנצער פריידיק (פאָדער-חלק) מיט'ן האַלז אראָפּ און דאָס בלוט רינט... דאָרט ליגט אַ זאָדעק (הינטער-חלק), אַ מנה יפה, פעט, מיט שמאַלץ בעוואַכסען... ראַב־טשיק קוקט און שלענגט די שליים. די העקערס האַקען דאָס פלייש אויף שטיקלעך, טהוען אַ וואָרף אלע מאָל אַ שטיקעל הויט, אַ שטיק קעל חלק, אָדער אַ ביינדעל פאַר די הינד. און די הינד שפּרינגען צו און האַפען-אונטער. ראכטשיק בעטראַכט, ווי די הינד קליגען זיך, שפּרינגען-אונטער אַקוראַט דאָרט, וואו מע בעדאַרף, לאָזען נישט דורך קיין ביינדעל, און איטליכער הונד, בשעת ער בעקומט זיין חלק, טרעט ער אָפּ אויף אַ זייט, צעלעגט זיך מיט גרויסקייט און פראַוועט די סעודה, קוקט זיך אַרום אלע ווילע אויף די איבער-ריגע הינד, ווי איינער רעדט:

— איהר זעהט אַ ביין? דאָס איז מיינער אַ ביין, און איך עס איהם...

די איבעריגע הינד מאַכען זיך ווי זיי זעהען ניט, און אינוועניג ביי זיך טראַכטען זיי זיך:

— איך קאן דיר העלפען גאר מיט א זיפן. — זאגט זשוק, געהניצט גאנץ געשמאק און האפט א דרימטל נאכ'ן אָנבייסען.
— אז ס'איז יאָ אזוי, — מאכט ראבטשיק און נעמט זיך אָן מיט האַרץ — וועל איך געהן גלייך צו די קצבים; אפשר וועל איך מיר אויך אויסהאָווקען א קצב...

— געזונדערהייד! — זאגט זשוק. — אבי דו זאָלסט ניט געהן צו מיין קצב, וואָרום אז דו וועסט געהן צו מיין קצב, וועל איך דיר מאַכען אָהן א ווידעל, אזוי ווי איך, דו זעהסט, צי ניין?

י.

און ראבטשיק איז אַוועק גלייך צו די קצבים, דורכגעלאָזט, אויסגעפעהלט אלע הינד און האָט זיך אָנגעהויבען צושמייכלען צו די העקערס, שפּרינגען אין פנים אַריין און דרעהען מיט'ן וויי-דעל. גאר צום שליס-מול שלעפט זיך. איינער א העקער, א געזונד-דער יונג מיט ברייטע פלייצעס, האָט אויף קאטאָוועס, אַפנים, איהם א וואָרף געטהאָן א האק — א גליק, וואָס ראבטשיק קאן שפּרינגען, אַניט, וואָלט ער צעהאַקט געוואָרען אויף צווייען.

— דו טאַנצסט דאָך גאר נישקשה'דיג! — מאכט צו איהם ראודעק מיט א ליצנות. — א סך שענער פון אונזער צאוציקען. צאוציק! קום אַהער, וועסט דו זעהען, ווי מע טאַנצט!...

צאוציק קומט צו לויפען און שפּרינגט ראבטשיקען גלייך אין פנים אַריין. ראבטשיק קאן דאָס שוין מעהר ניט איבערטראָגען. ער האפט אָן צאוציקען מיט די צייהן, לעגט איהם אַנידער און בייסט איהם אין בייכעל אַריין. ער לאָזט אויס צו איהם זיין גאנץ ביטער האַרץ, און האפט די פיס אויף די פלייצעס און מאכט אַ ויברת. ער פערקלויבט זיך איינער אַליין אין פעלד, ציהט זיך אויס אין מיטען טראַקט, בעהאַלט פאר דאָסאַדע און פאר בזיון די מאָרדע צווישען די לאפּעס און וויל נישט אָנקוקען די ליכטיגע שיין. עס אַהרט איהם אפילו ניט, וואָס די פליעגען האָבען איהם

אויפ'ן אָרט. זיי זאָלען זיך דערוואַרנען מיט'ן ערשטען ביינדעל.
זיי זאָלען ניט פערמאָגען די הערנער מיט די קאָפיטעס פון די געד-
קוילעטע שאָף!...

— פּע, חלשות! סע שלאָגט צו דער נאָל! — רופט זיך אָן
איין אלטער הונד פון דער זייט, וואָס וואָלט אליין א בעלן געווען
עפּיס א לעק טהון. און ראַבטשיק בעטראַכט זיך: וואָס וועט זיין
דער תכלית, וואָס ער וועט דאָ שטעהן און קוקען? אלע הינד
שפּרינגען און האַפּען, וועט ער אויך טהון דאָס, וואָס אלע הינד
טהוען... און איידער ער קוקט זיך אַרום, האַלט מען איהם שוין
ביים גאָרגעל און מע רייסט איהם, עטליכע הינד מיט א מאָל, און
מע בייסט איהם סאַמע אין יענעם אָרט, וואו עס טהוט וועה...
ראַבטשיק לאָזט אַראָפּ דעם וויידעל, פערקלויבט זיך אין א
ווינקעל, ציהט אויס די מאָרדע און הויבט אָן וואַיען.
— וואָס וויינסט דו? — מאַכט צו איהם זשוק און בעלעקט
זיך נאָכ'ן אַנבייסען.

— ווי אזוי זאָל איך ניט וויינען? — זאָגט ראַבטשיק. — איך
בין דער אומגליקליכסטער פון אלע הינד אויף דער וועלט! איך
האָב געמיינט, אז דאָ, צווישען אייגענע, וועל איך האַמטש עפּיס
האַפּען. גלויב מיר, איך וואָלט נישט געקראָכען; נאָר איך בין
טוידט-הונגעריג, עס געהט מיר אויס דאָס חיות!

— איך גלויב דיר. — מאַכט צו איהם זשוק מיט א זיפּץ. —
איך פערשטעה וואָס הייסט הונגער. איך געה אַריין אין דייין
טרויעריגער לאַגע. נאָר איך קאָן דיר גאָר נישט העלפּען. דאָ איז
שוין אזוי איינגעפיהרט, אז יעדער קצב האָט זיך
זיין הונד, און יעדער הונד האָט זיך זיין
קצב...

— איז טאַקי רעכט אזוי? — זאָגט ראַבטשיק. — וואו איז
יושר? וואו איז הינטליכקייט? סטייטש, א הונד זאָל צווישען
הינד פערפאלען ווערען? א הונגעריגער צווישען זאָטע זאָל אויס-
געהן פון הונגער?!

מתושלח

א אידיש פערדעל.

נעשריבען אין יאָהר 1902.

בעפאלען און בייסען איהם ; לאָזען זיי בייסען, לאָזען זיי רייסען,
סאי ווי סאי אין דער ערד מיט'ן קאָפּ!...

— עק וועלט ! — מראכט זיך ראבטשיק. — א הונד זאל נישט
קאָנען צווישען הינד, צווישען א י י ג ע נ ע, איבערלעבען א מאָג
אפילו, — מעג זיך שוין איבערקעהרען די גאנצע וועלט ! . . .

.

מתושלח

(א אידיש פערדעל).

א.

מתושלח — אזוי האָט מען איהם אַ נאָמען געגעבען אין
כתרילעווקע דערפאר, וואָס ער איז געווען אָנגעשטאָפט מיט יאָה-
רען, נישט געהאַט שוין איין צאָהן אין מויל, אַ חוץ צוויי־דריי
פענקעס, וואָס מיט זיי פלעגט ער קוים מיט צרות קייען — אַבי
ס'איז נאָר געווען וואָס. אַ הויכער, אַ מאָגערער, מיט איין אָפּגעד-
באַרעטער פעל, מיט אַ צע'הרג'עטען רוקען, קאַלי אויגען, אויף
איינעם אַ בעלמע, דאָס אנדערע רויטליך, אויסגעקנעכעלטע פיס,
שפיציגע קליבעס, איינגעפאלענע זייטען, די אונטערשטע ליפּ אַבי-
סעל אַראָפּגעלאָזט, ווי פערוויינט, דער ווידעל איין אויסגעפליק-
טער — אָט האָט איהר זיין פאָרטרעט. און געדיענט האָט ער אויף
די עלטערע יאָהרען אין כתרילעווקע ביי כתריאל דעם וואַסער-
פיהרער ביי'ם פעסעל פאַר אַ פערדעל.

בטבע איז מתושלח געווען אַ רוהיגער, אַ האָרעפאַשנער, נאָר
איין אויסגעהאַרעוועטער נעבאָך. אָנגעטיאָפקעט זיך דעם גאַנצען
טאָג אין דער כתרילעווקער לעהמינער בלאָטע און פערזאָרגט די
שטאָרט אויף אַ גאַנץ מעת'לעש מיט וואַסער, איז ער געווען צו-
פריעדען, אַז מע האָט איהם אויסגעשפּאַנט פונ'ם פעסעל, אונ-
טערנעוואָרפען אַביסעל שטרוי און פערביסען מיט אַ פאָמעניצע,
וואָס כתריליכע האָט איהם אונטערנעמראָגען מיט אַזא פנים, ווי
מע טראָגט, אַשטייגער, אונטער זעהר איין אָנגעלעגטען גאַסט אַ

טעם, — און איבערגעגעבען איהם פון איינעם צום אנדערען. פון דעמאלט אָן הויבט זיך אָן פאַר איהם אַ לאַנגער גלות, אַ נערונד זיין פון איין אָרט אויפ'ן אנדערען, אַ בייטעניש פון איין בעל־הבית צום אנדערען, אַ שלעפען פון גרויסע שווערע וואָגענס מיט דרייסיג פֿורד משא, אַ טיאָפקען ביז'ן בויד אין דער בלאָטע, און אַ סדרה פון בייטשען, שטעקענס מיט קלעפּ אין זייט אַריין, אין קאָפּ און אין די פיס און אין אנדערע ערטער.

ג.

אַ שטיק צייט איז ער נעגאָנגען אין רישעל ביי אַ פאָטשטאָווע וואָגען אונטער'ן גלאָק, וואָס האָט איהם ניט אויפגעהערט צו קלינגען אין די אויהערען אַריין: גלייך־גלאָק! גלייך־גלאָק! און געלאָפען משוגענערווייז הין און צוריק אלץ אויף איין טראַקט. נאָכדעם איז ער אַריבער צו אַ פראַסטען בעל־הנוף, וואָס האָט גע־אַרבייט מיט איהם כל עבודת־פרך: געאַקערט און געזעעט, גע־פיהרט אַ מורא'דיגען וואָגען מיט תבואה, אַ פאַס וואַסער, אַ וואָך גען מיט מיסט, פערדישקייט און קוהענקייט וכדומה אַזעלכע גראַבע אַרבייט, צו וועלכע ער איז כלל נישט געוואָהנט געוואָרען. פון דאָרטען איז ער אַריינגעפאלען צו אַ ציגיינער אין די הענד אַריין; האָט מיט איהם דער ציגיינער געמאַכט אַזעלכע זאַכען, מיאוסע סגולות צום לויפען, וואָס ער וועט זיי ניט פערנעסען ווייל ער וועט לעבען! ... פונ'ם ציגיינער איז ער אַריבער אין אַ טאָבון אַריין מיט נאָך אַ סך פערד, און פון דאָרטען איז ער אין אַ קורצער צייט מנוגלג געוואָרען קיין מאַזעפּעווקע צו אַ בעל־עגלה מיט אַ שווערען וואָגען, געקאָועט אין אַייזען, מיט אַ סך גלעקלעך און מיט אַ משונה־מאָדנע צעשמידערטע סוכה, וואָס מע רופט דאָס „בויד“. דאָ, ביי'ם בעל־עגלה מיט דער בויד, האָט ער געהאַפּט בייטשען מיט שטעקענס אָהן אַ שיעור, גלייך ווי אַ פערדישע פעל איז פון לעדער — ניט פון בלוט און פלייש, גלייך ווי פערדישע זייטען זענען פון אַייזען — ניט פון ביינער, וועה

פאלומיסעק מיט פיש, אָדער אַ שיסעל מיט וואַרעניקעס. אויף דער דאָזיגער פאָמעניצע פלעגט מתושלח אַרויסקוקען ווי אויף עפּים רעכטס, מחמת דאָרטען האָט זיך געפונען אלע מאָל איין אויסנע- ווייקט שטיקעל ברויט, קאשע אביסעל, וכדומה אזעלכע ווייכע זא- כען, וואָס מע פערשפאָרט צו זיי צייהן. דעם גאנצען טאָג האָט כתירליכע געזאמעלט פון מתושלח'ס ווענען, געוואָרפען אין פאָ- מעניצע אַריין וואָס ס'איז איהר געקומען אין די הענד אַריין, — לאָז דאָס פערדעל נעבאָך האָבען וואָס צו עסען, — און מתושלח, אז ער האָט איבערגעביסען, האָט ער זיך אויסגעדריעהט מיט'ן פנים צום פעסעל און מיט'ן הינטען, מחילה, צו כתירליכען, ווי איינער רעדט: „א דאנק אייך פאַר אייער זאַלץ און ברויט“... בשעת מעשה אַראָפּגעלאָזט די אונטערשטע ליפּ נאָך נידעריגער, דאָס זע- הענדיגע אויגעל צוגעמאַכט, און אַריינגעלאָזט זיך אין טיעפע פער- רישע געדאַנקען.

ב.

מיינט נישט פון דעסטווענען, אז אלע מאָל, זינט מתושלח איז אַ פערד, איז ער געווען אַזוי, ווי ער ווערד דאָ אויסגעמאַהלט. אַמאָל, אין די יונגע יאָהרען, בשעת ער איז נאָך געווען אַ לאָשע- קעל און נאָכגעלאָפען דער מאמען נאָכ'ן וואָנען, האָט ער זיך גע- שניטען גאָר אויף אַ גוט פערדעל. מבינים האָבען אויף איהם גע- זאָגט נביאות, אז עס וועט פון איהם אויסוואַכסען אַ פערדעל גאָר אויף חרושים. „אָט וועט איהר זעהען, — האָבען זיי געזאָגט — ער וועט נאָך געהן אַמאָל געשפּאַנט אין אַ קאַרעטע מיט די שענסטע מיט די בעסטע פערד!“...

אז דאָס לאָשעקעל איז אויסגעוואַכסען און געוואָרען אַ פער- דעל, האָט מען דעם מחילה אָנגעטהאָן אַ ציימעל און אַרויסגעפיהרט אויפ'ן יריה, אַוועקגעשטעלט צווישען אַ גוזמא פערד, דורכגעטריי- בען איהם אַ מאָל פופציג הין און צוריק, געקוקט איהם אלע מינוט אין די צייהן אַריין, אויפגעהויבען די פיס און בעטראַכט די קאָפּי-

דיך איינשפאנען אַט-אַדאָ אין דער ראָד און אונטערשמיסען דיך, דו זאָלסט דיך דרעהען אָהן אַ שום טאַלק!...

סע פערשטעהט זיך, אז פון אזא מין דרעהען זיך אין שטענדיגן דינען פאָראַך איז ער אַרויס געבאָר אַ קאַליקע, אויף איין אויג אַ בעלמע, דאָס אנדערע אַביסעל רויטליך, און אויף די פיס איז ער אויך געוואָרען אַביסעל געהאַפּט. מיט אזא שאַרפען חסרון האָט ער שוין געטויגט אויף זיעכען און נייענציג כפרות; האָט מען איהם אַרויסגעפיהרט וויעדער אַ מאָל אויפ'ן יריד, טאָמער וועט מען איהם קאָנען עמיצען פערטהון. מע האָט איהם גאַנץ פיין אויסגעקעמט, אויסגעפוצט, דעם ווידעל כלומר'שט אונטערגעבונדען און די קאָפיטעס צוגעפאַרבט מיט פעטען; — עס האָט אָבער נישט גע-האַלפּען, אַ וועלט נאָרט מען נישט. וויפיעל מע האָט איהם נישט געמוטשעט, ער זאָל זיך בחור'ען, האַלטען דעם קאָפּ מיט גרלות, — ער האָט זיך געטהאָן זיינס: אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ מיט גרויס עניוות, די פיסלעך אויסגעקעכעלט, די אונטערשטע ליפּ אַראָפּגע-לאָזט אַביסעלע אויף אַ זייט, און פון איין אויג געלאָזט אַ טרער... ניין, עס האָבען זיך שוין נישט געפונען אויף איהם קיין בעלנים! אַ פאָר מענשען זענען צוגעגאַנגען צו איהם, שוין אַפילו אין מויל אַריין נישט געקוקט, נאָר אזוי אַ מאַך געטהאָן מיט דער האַנד אויף איהם איבער דער מאָרדע, אויסגעשפיגען און אוועקגעגאַנגען. איינער האָט זיך יאָ אָפּגעריסען אַ בעלן, נאָר נישט אויף איהם — אויף זיין פעל. מע האָט אָבער נישט געקאָנט דורכקומען פאַר'ן מקח; יענער, דער פעל-הענדלער, האָט בעוויזען אַ חשבון, אז עס לוינט נישט: דאָס אָפּפיהרען איהם, דאָס אומוואַלגערען מיט'ן אָפּשינדען וועט קאָסטען מעהר וויפיעל די פעל איז ווערטת.

ס'איז איהם אָבער בעשערט געווען, אַפנים, אַ גוט עלטער, איז אונטערגעשפרונגען כתריאל דער וואַסערפיהרער און האָט איהם געבראַכט צו פיהרען קיין כתרילעווסקע.

וועה, וויפיעל מאָל פלעגט זיך מאַכען, אז קוים-קוים וואָס ער פּלאַנ-טעט מיט די פיס, פיהלט ווי אַבצוויינגעס ציהען איהם פאַר די ליטקעס, און אין בויך אַ שווערע משא, עפּיס ווי אַ קנויל — און ער, דער אַכזר'ישער בעל-עגלה, — „נאָ“ און „וויאָ“, און אַ שמיץ מיט דער בייטש, און אַ זעץ מיט דער פּוּזשעלי, — טאַמער ווייסט איהר וואָס?

אַ שטיקעל גליק האַטש, וואָס ביי דעם בעל-עגלה איז אַיינ-געפיהרט איין טאָג אין דער וואָך אַזעלכער, וואָס מע שטעהט אויף איין אָרט, מע שטעהט און מע קויעט און טהון טהוט מען גאָר ניט. מתושלח פלעגט ניט איין מאָל פערקלערען זיך; זיין פערדישער מח האָט נישט געקאָנט משינ זיין: וואָס איז דער שכל פונ'ם דאָזיגען טאָג, וואָס מע ריהרט ניט פונ'ם אָרט? און פאַר וואָס זאָל ניט זיין אַזוי כסדר? — פלעגט ער זיך טראַכטען, אויפשטעלען די אויהערען, צומאַכען אַיין אויגעל און קוקען אויף זיינע צוויי חברים, וואָס זענען געשטאַנען מיט איהם צוגעבונדען צו איין בויך.

ד.

פונ'ם בעל-עגלה מיט'ן בידעל איז ער אַריינגעקומען אין אַ דרעש-מאַשין, געאַרכייט עבודת-פרך, זיך געדרעהט גאַנצע טעג אַרום אַ ראָד, זיך אָנגעגעסען גוט מיט פאַראַך און מיט פאַלאָווע, וואָס איז איהם געקראַכען אין נאָז אַריין, אין מויל און אין די אויגען אַריין, און פערדולט געוואָרען פונ'ם טראַך-טאַרעראַך. „וואָס וועט זיין פונ'ם דרעהען זיך? — פלעגט ער זיך ניט איין מאָל טראַכטען און וועלען אַפּשטעלען זיך אויף אַ מינוט. — ווער האָט דאָס אויסגעקלערט דעם שכל פון דרעהען זיך אויף איין אָרט?“... מע האָט איהם אָבער לאַנג נישט געלאָזט טראַכטען; פון הינטען איז געשטאַנען איינער מיט אַ בייטש און נישט אויפ-געהערט צו הוקען אויף איהם: הו-הי! הו-הי! ... „פרא-אדם איינער! — טראַכט ער זיך און האַפט אַ קוק מן הצד אויף יענעם וואָס מיט דער בייטש. — איך וואָלט אַ בעלן געווען זעהען, מע זאָל

וואָלטען זיי דאָס אַרײַנגעפיהרט אין שטוב אַרײַן. ניד איז בעשאַ-
פען געוואָרען אַביסעל שטרוי און היי, און כּתריאל מיט כּתּריליכען
האַבען זיך אַוועקגעשטעלט, זיך געשפּיעגעלט אינ'ם פּערדעל, זיך
גאָר נישט געקאָנט אָנקוקען.

אויך די שכּנים זענען זיך צענויפגעקומען אָנקוקען די כּשר'ע
מציאה, וואָס כּתּריאל האָט געבראַכט צו פּיהרען פּונ'ם יריד;
מע האָט געלאָכט פּונ'ם פּערדעל, געמאַכט חזק; עס זענען גע-
פּלויגען ווערטלעך אַלערליי, ווי געוויינטליך. דער האָט געזאָגט אַ
חכמה, אַז דאָס פּערדעל איז גאָר נישט קיין פּערדעל, נאָר אַ „מױל-
אייזעל“! און דער אַנדערער האָט געזאָגט: וואָסער מױל-אייזעל?
ס'איז נאָר אַ קאַץ! דער דריטער האָט געזאָגט: ס'איז אַ רוחניות,
מע בעדאַרף דאָס היטען פון אַ ווינט, וואָרום אַ רעכטער ווינט קאָן
דאָס חלילה אַוועקטראָגען.

— וויפּיעל קאָן דאָס אַלט זיין? — האָט איינער אַ פּרעג גע-

טהאַן.

— מעהר וויפּיעל כּתּריאל מיט כּתּריליכען אינאיינעם.

— מתושלח'ס יאָהרען.

— מתושלח!

און פון דעמאָלט אָן איז איהם פּערבליכען דער נאָמען
„מתושלח“ ער היום הזה.

ו.

דערפאַר איז איהם אָבער געווען ביי כּתּריאל דעם וואָסער
פּיהרער אַזוי, ווי נאָך קיינמאָל נישט, אפילו נאָר אין די גוטע יאָה-
רען. ערשטענס, איז די אַרבייט עפּים נאָר אַ געלעכטער און גע-
נוג, שלעפּען אַ פּעסעל וואָסער און ביי יעדער שטוב אָפּשטע-
לען זיך — אויך מיר אײַן אַרבייט! און דער בעל-הבית איז עפּים
נאָר אַ דימענט. אַ מענש זאָל זיך ניט צוריהרען, קיין הויכען
געשריי נישט טהון, האָלטען אַ בייטש פון יוצא וועגען! היינט
דאָס עסען. אמת, קיין האָבער קוקט ער נישט אָן: נאָר צו וואָס

בין אהער איז כתריאל דער וואסערפיהרער, א איד א ברייט-
 בייניגער, מיט א צעפלעצטער נאז און מיט א בעוואכסען פנים פון
 אויבען ביז אראפ, געווען אליין דער וואסערפיהרער און אליין דאָס
 פערדעל, דאָס הייסט, ער האָט זיך אליין איינגעשפּאַנט מחילה אין
 פעסעל און צעפיהרט איבער דער שטאָרט דאָס וואָסער. וויפּיעל
 כתריאל איז פערשוואַרצט געוואָרען דאָס גאַנצע לעבען זיינס, האָט
 ער קיינעם נישט מקנא געווען אויף דער וועלט; נאָר אז ער האָט
 געזעהען עמיצען פאָהרען מיט א פערר, פלעגט ער זיך אָפּשטעלען
 און לאַנגלאַנג נאָכקוקען יענעם די טריט. זיין איינציגער וואונש
 אויף דער וועלט איז געווען: גאָט זאָל איהם העלפּען, ער זאָל קאָנען
 זיך צושלאָנען צו א פערדעל. נאָר וויפּיעל ער האָט נישט גע-
 קלויבען, האָט ער נישט געקאָנט דערשלאָנען זיך צו אזא קאפיטאַל,
 וואָס ער זאָל דערויף קאָנען קויפּען א פערדעל. פון דעסטוועגען
 האָט ער נישט דורכגעלאָזט קיין יריד, ער זאָל זיך ניט דורכגעהן
 צווישען די פערדלעך, גלאַט אזוי א קוק טהון, ווי זאָנט מען: א
 טאַפּ אין וואָגען. דערוועגן איין אומגליקליך, פערוואָגעלט, דער-
 שלאָנען פערדעל שטעהן אין מיטען יריד אָהן א ציימעל, נישט
 צוגעבונדען אין ערגיץ, האָט זיך כתריאל אָפּגעשטעלט. דאָס האַרץ
 האָט איהם געזאָגט, אז דאָס פערדעל בעדאַרף זיין אָנגעמאַסטען
 פאַר זיין געלד.

כך הוה. ער האָט זיך לאַנג נישט בעדאַרפט דינגען; כתריאל
 האָט גענומען דאָס פערדעל און איז מיט א פרייליך האַרץ געלאָפּען
 אַהיים. געקומען אַהיים, האָט ער אָנגעקלאַפט אין דער טהיר פון
 דרויסען, איז אַרויסגעגאַנגען כתריליכע א דערשראָקענע.

— וואָס איז דאָס? גאָט איז מיט דיר!

— געקויפט, ווי איך בין א איד, געקויפט!

כתריאל און כתריליכע האָבען נישט געוואוסט, וואו מע זאָל
 אַהינטהון דאָס פערדעל. זיי זאָלען זיך ניט שעמען פאַר די שכנים.

מיט די ליפען, ווי א שמייכל נעטהאָן, טראַכט ער זיך : „א טפּש
אַט דער וואַסערפיהרער ! אַ חושים, אַ פּראָסטע בהמה !“...

ז.

ס'זאָל כסדר זיין גוט אויף דער וועלט — דאָס איז נישט
פאַרהאַן. אויף וויפיעל מתושלח האָט זיך געפיהלט גליקליך אויף
דער עלטער ביי כתריאל'ען און כתריליכען, אזוי פיעל איז ער
אויסגעריסען געוואָרען, אויסגעשטאַנען צרות, יסורים און בזיונות
פון זייערע קינדער, פון זייערע שכנים'ס קינדער און פון גלאַט
קינדער.

פון דער ערשטער מינוט אָן, וואָס מע האָט איהם געבראַכט צו
פיהרען, און קליינוואַרג האָט איהם דערזעהען, האָבען זיי בעקומען
צו איהם עפּיס אַ מיין... נישט קיין שנאה חס ושלום — אדרבה, פער-
קעהרט, זיי האָבען איהם דוקא ליעב געהאַט ; נאָר די דאָזיגע ליעב-
שאַפט איז געווען פאַר מתושלח'ן אַ שחיטה. הלאוי וואָלטען זיי
איהם בעסער ווינציגער ליעב געהאַט און אַביסעלע מעהר אויף
איהם רחמנות געהאַט...

דאָס ערשטע האָבען איהם כתריאל'ס קינדער, באַרויסע תלמוד-
תורה-יונגלעך, אויסגעפרובט, אַז קינדער האָט ניט געזעהען, צי
פיהלט ער אזוי, ווי אַ מענש, צי ניין ? האָבען זיי איהם געפרובט
פון דער גרינג מיט אַ שטעקעל איבער דער פּעל — ניין ; אַ קיצעל
איבער די פיס — ניין ; אַ שנאָל איבער'ן אויהער — קוים-קוים.
ערשט נאָכדעם, אַז זיי האָבען איהם געפרובט מיט אַ שמרויעלע
איבער'ן וויסען אויגעל מיט דער בעלמע, האָבען זיי ערשט דע-
מאָלט דערזעהען, אַז ער פיהלט ווי אַ מענש, מחמת ער האָט גענע-
בען אַ פינטעל מיט די אויגען און אַ מאַך מיט'ן קאָפּ, הין און צו-
ריק, ווי איינער רעדט : „ניין, דאָס ניט, דאָס נעפעלט מיר ניט“...
ווי באַלד אזוי, האָבען זיי שוין דערטאַפּט אַ ריטעל פון אַ בעזעם
און האָבען איהם אַריינגערקט טיעף אין נאָז אַריין. האָט מתושלח
געגעבען אַ שפרונג און אַ טאַנץ און אַ פאַרשקע מיט דער נאָז. איז
אַרויסגעלאָפּען כתריאל מיט אַ נואַלד :

טויג איהם דער האַבער, אז ער האָט במילא נישט מיט וואָס צו קייען? נישט גלייכער שוין די פאַמעניצע מיט די ווייכע שטיק לעך ברויט, וואָס כתריליכע טראַגט איהם אלע טאָג אַקענען? און נישט אזוי די פאַמעניצע, ווי דאָס דערלאַנגען די פאַמעניצע. מע בעדאָרף זעהען, ווי כתריליכע שטעהט בשעת מעשה צענויפגער לענט די הענר אויפ'ן האַרצען און קלויבט נחת פון מתושלח'ן, ווי ער עסט דאָס, קיין עין-הרע ניט. קומט ביינאָכט, בעט מען איהם אויס אין הויף אַביסעל שטרוי און מע געהט אַרויס אלע מאָל אָדער כתריאל אָדער כתריליכע געוואָהר ווערען, צי מע האָט איהם חלילה ניט אַוועקגע'לקח'ענט. גאָנץ פריה, אז גאָט אַליין שלאָפט נאָך, איז שוין כתריאל ביי'ם פערדעל. ער שפּאַנט דאָס אַיין פאַוואָלינקע אין פעסעל, זעצט זיך אויף און פאַהרט צום טייך נאָך וואַסער און זינגט בשעת מעשה מיט אַ משונה-מאָדנעם ניגון:

א ש ר י ה א י ש א ש ר ל א ה ל כ . . .

„אז וואָהל איז דעם מענשען, הייסט דאָס, וואָס געהט נישט צורפוס“... און אז ער גיסט אָן דאָס פעסעל מיט וואַסער, געהט ער שוין צוריקוועגס צורפוס אָהן אַ ניגון, טיפּאָקעט גלייך מיט מתושלח'ן אין דער בלאָטע, דרעהט מיט דער בייטש: — „נו זשע, מתושלח, ריהר זיך, ריהר זיך!“

מתושלח שלעפט די פיס פון דער בלאָטע, שאָקעלט מיט'ן קאָפּ און האַפט אַ קוק מיט'ן איינציגען אויגעל אויפ'ן בעל-הבית און טראַכט זיך בשעת מעשה: „זינט איך בין אַ פערר, האָט זיך מיר נאָך ניט געטראָפען דיענען ביי אַזאַ משונה-מאָדנע בריאה!“ און דאָס פערדעל איז זיך מיישב, טהוט זיך אַ רוק אויף די הינד מערשטע פיס און שטעלט זיך אָפּ אויף אַ ציקאָוועסט אין מיטען דער בלאָטע, ווי איינער רעדט: „אנו, לאַמיר אינמיטען זעהען, וואָס וועט זיין דערפון?“... דערזעהען, אז דאָס פערדעל האָט זיך פּלוצים אַנידערנעשטעלט, הויבט אָן כתריאל אַרומדרעהען זיך אַרום פעסעל, בעטראַכטען די רעדער, די אַקסען, די שמריקלעך; און מתושלח, אויסגערדעהט דעם קאָפּ צו כתריאל'ען און אַ מאָל

א וויש געטהאָן דאָס נעזעל מיט ביידע הענדר הין און צוריק און אויסנערופען בקול רם :

— קינדער, מיר האָבען שוין אַ „שמיטשיק“!

צו בעמערקען, אז ראוב'עלע האָט פון קינדווייז אָן ליעב גע- האָט כלייזער, אויסגעגאָנגען נאָך אַ פיערעל, טאָקי ממש עס האָט זיך איהם געעקט דאָס חיות, אז ער האָט דערהערט שפיעלען. און דערצו האָט ער געהאָט אַ שען קול'כעל, געקענט אַלע ניגונים אויף אויסוועניג. ער האָט גאָר אנדערש ניט גערעכענט, אַם ירצה השם, אז ער וועט אויסוואַכסען אַ גרויסער, וועט ער זיך קויפען אַ פיערעל און וועט שפיעלען טאָג ווי נאָכט אויפ'ן פיערעל. דער- ווייל האָט ער זיך געמאַכט פון אַ שטיק האָלץ אַ קליין פיערעלע, מיט פאָדעם אויפ'ן אָרט פון סטרונעס, דערביי געהאַפּט גוטע קלעפּ פון דער מאַמען.

— אַ כלייזער וועט פון דיר אויסוואַכסען? ניט דערלעבען זאָל איך דאָס!

פאַרנאָכט, אז חיים-חנא דער תלמוד-תורה-מלמד האָט צעלאָזט די תלמידים, זענען זיי אַלע געגאָנגען מקבל-פנים זיין כתריאל דעם וואַסערפיהרער'ס פערדעל. דער ערשטער האָט אַרויסגעזאָגט זיין מיינונג ראוב'עלע, אז דאָס פערדעל איז אַיין אויסגעצייכענט פער- דעל, עס וועט געבען סטרונעס פונ'ם ווידעל וויפיעל מע וועט בע- דאַרפען. אַ סימן, אָט וועלען מיר באַלד אַ פרוי טהון!

און ראוב'עלע האָט זיך פער'גנב'עט צו מתושלח'ן פון הינטען און האָט אָנגעהויבען שלעפען ביי איהם האָר פונ'ם ווידעל. כל זמן ראוב'עלע האָט געשלעפּט די האָר איינציגווייז, איז מתושלח געשטאַנען רוהיג, ווי איינער רעדט: „אַ האָר פונ'ם ווידעל? וואָס קאָן דאָס מיר שאָדען? טא, אויך די אייגענע מעשה, וועט זיין ווינציגער מיט אַ האָר!“... נאָר אז ראוב'עלע האָט זיך צוגעהאַפּט צום ווידעל, אָנגעהויבען רייסען מיט אַ מאָל אַ גאַנצען זשמוט, האָט דאָס שוין מתושלח'ן גוט פערדראָסען, ווי איינער רעדט: „לאָז אַריין אַ חזיר אין שטוב, קריכט ער אויפ'ן טיש“... און נישט

— שקצים, עכברושים, וואָס פאַרעט איהר זיך מיט'ן פערד?
אין חדר אַרײַן, הולטייעם!

און חברה האָבען גענומען די פיס אויף די פלייצעס און זענען
אוועק אין חדר, דאָס הייסט, אין דער תלמוד-תורה אַרײַן.

ח.

דאָרט, אין דער תלמוד-תורה, איז געווען איינער אַ ראוב'עלע,
אַ ספירטאָווע יונגעל, אַ מזיק, זאָל נאָט שומר ומציל זיין! אויף
איהם האָט זיין אייגענע מאַמע אַלײַן געזאָגט, אז „זעלכע קינדער
זאָל מען געדיכט זען און שיטער אויפגעהען“. זיין עובדה איז
געווען: אייגעסען זיך אימליכען בעזונדער אין די ביינער אַרײַן.
וואו אַ בוידעם, וואו אַ קעלער — איז ער געווען אויסען. טרײַ-
בען היהנער, גענו אָדער קאטשקעס, שרעקען ציענען, מוטשען קעץ,
שלאָגען הינדר, פון חזירים שמועסט מען ניט — דאָס איז ביי איהם
געווען דאָס חיות! די קלעפּ פון דער מאַמע, די שמיץ פונ'ם
תלמוד-תורה-מלמד און די פעטש פון ווילד-פרעמדע זענען געווען
אַרויסגעוואָרפען, און די קללות, וואָס מע האָט אין איהם אַרײַן-
געלעגט — ווי אַיין אַרבעט אין וואַנד אַרײַן. אַט, דאָכט זיך, האָט
מען איהם געפאַטשט, אַט, דאָכט זיך, האָט ער געוויינט מיט טרע-
רען, זיך נאָר אָפגעקערעוועט אָן אַ זייט — אַהא! ראוב'עלע האָט
שוין אַרויסגעשטעלט אַ צונג, געמאַכט אַ וויינישעלע פון דער אונ-
טערשטער ליפּ, אָדער אַ פאַחיר פון די באַקען. און צוויי באַקען
האָט ער געהאַט, ווי די פאַמפעשקעס. געווען תמיד געזונד און
שמענדיג פרייליך; דאָס וואָס די מאַמע איז אַ וויסטע אלמנה און
מוטשעט זיך, ווי אויפ'ן טוידט, און צאָהלט פאַר איהם אַ קערבעל
אַ זמן שכר-למוד — דאָס איז ניט זיין עסק.

אַז ראוב'עלע איז געוואָהר געוואָרען פון כתריאל'ס קינדער,
אַז זייער טאַטע האָט געבראַכט צו פיהרען פונ'ם יריד אַ פעררעל
און סע הייסט מתושלה, איז ער אויפגעשפרונגען אויף אַ בענקעל,

מענליך. קודם כל האָט ער איהם פערפלאַכטען די גריווע, געמאַכט עטליכע צעפלעך, בעפוצט מיט שטרויעלעך; נאָכדעם האָט ער איהם אָנגעטהאָן אויפ'ן קאָפּ אַ ווייסען פאַפיערענעם ספּאָדיק, צו געבונדען אויפ'ן האַלז מיט בענדלעך; און אחרי כּללות הכל האָט ער איהם אָנגעהאַנגען פון הינטען איין אַלמען בעזעם, בכדי דער ווידערל זאָל אויסקומען שענער און לענגער. און חברה האָבען אָנגעהויבען זעצען זיך, קריכען אויף מתושלח'ן איינס איבער'ן אנדערען; ווער עס האָט פּערזאָפּט איין אָרט פריהער, דער איז געזעסען אויפ'ן פּערד, און די איבעריגע וועלען זיך שוין זעצען נאָכדעם, נאָר דערווייל זענען זיי נאָכגעאַנגען פון הינטען, געהאָלפּען אונטערשרייען מתושלח'ן, ער זאָל געהן אַביסעל גיכער, און געזוננען:

”ככה יעשה לסוס אשר ראוב'עלע חפץ ביקרו!”

מתושלח האָט אָבער קיין חשק ניט געהאַט לויפּען און איז זיך געאַנגען טריט ביי טריט, וואָרום, ערשטענס, וואָס האָט ער קיין צייט ניט? והשנית, איז דאָך עפּים היינט אַ טאָג פון רוהען! ראוב'עלע האָט אָבער ניט אויפּגעהערט צו טרייבען דאָס פּערדעל, נאָקען, וויאָקען און טיוקען און שרייען מיט אַלע כּחות אויף דער איבעריגער חברה:

— אַ רוח אין אייער טאַטענס טאַטען אַריין, וואָס שווייגט

איהר?!

און מתושלח איז זיך אַלץ געאַנגען טריט ביי טריט, זיך גע-טראַכט בשעת מעשה: ”קונדסים שפּיעלען זיך, טא, לאָזען זיי זיך שפּיעלען...”

נאָר אַז חברה האָבען איהם שטאַרק אָנגעהויבען דעקוטשען, אונטערטרייבען און מאַכען מיט די הענדר, האָט מתושלח אָנגעהויבן בען געהן גיכער, און אַז ער האָט אָנגעהויבען צו געהן גיכער, האָט איהם הינטען דער בעזעם אָנגעהויבען שלאָגען אין די פּיס אַריין; האָט ער אָנגעהויבען לויפּען נאָך גיכער, האָט איהם דער בעזעם אָנגעהויבען צו שלאָגען נאָך שטאַרקער; האָט ער אָנגעהויבען

לאנג נעמראכט, האָט ער דערלאנגט ראוב'עלען מיט דעם אונטער
טען פוס גלייך אין די צייהן אריין און האָט איהם צעהאקט די ליפ
אויף צווייען.

— אַ מצוה, אַ דונער איז מיר! זעהר רעכט, אַ שלאָס איז
מיר! קריך נישט, וויסט איז מיר!

אַזוי האָט געזאָגט די מאמע זיינע, יענטע די לעפּטשיבע, גער
לעגט איהם קאלט וואסער צו דער צעהאקטער ליפ, געוויינט, גער
בראָכען די הענד, געלאָפּען צו חיענע דער רופא'טע, איינגעלעגט
די וועלט.

ט.

וואוב'עלע איז געווען, ברוך השם, אַזאָ קינד, וואָס אַלסדינג
האָט זיך אויף איהם פּערהיילט גיך, „ווי אויף אַ הונט“. איידער
מע האָט זיך אַרומגעקוקט, איז שוין די ליפ ביי איהם וויעדער צע-
נויפגעוואכסען געוואָרען, גלייך ווי גאַרנישט געווען, און ער האָט
צוגעטראַכט גאָר אַ נייע זאַך: מע בעדאַרף זיך אַ מאָל דורכפאַהר
רען רייטענדיג אויף מתושלח'ן, און דוקא אַלע תלמוד-תורה-יונג-
לעך מיט אַ מאָל. גאָר ווען און ווי אַזוי מאַכט מען דאָס אָפּ, אַז
קיינער זאָל ניט וויסען? איז ראוב'עלע געפאַלען אויף אַ שכל,
אַז דאָס איז גוט גאָר שבת בייטאָג, בשעת דער עולם עסט-אַפּ און
לעגט זיך שלאָפּען, דעמאָלט האָטש נעם און טראָג אַרויס גאַנץ
כתרילעווקע מיט האַק און פאַק. האָט זיך אפילו איינער, אַ תלמוד-
תורה-יונגעל, געשטעלט אַקענען: „ווי אַזוי פאַהרט דאָס אַ איד
אים שבת?“ האָט איהם ראוב'עלע דערויף געענטפערט: —
„בהמה! דאָס הייסט דען געפאַהרען? דאָס ווערט אָנגערופען גער-
שפיעלט זיך“...

ס'איז געקומען שבת בייטאָג, דער עולם האָט אָפּגעגעסען,
געלעגט זיך שלאָפּען, און כתריאל מיט כתריליכען בתוכם, האָבען
זיך חברה פאַוואָלי אַריינגע'גנב'עט צום וואַסערפיהרער אין הויז
אריין, און ראוב'עלע האָט גענומען אויספוצען מתושלח'ן ווי ווייט

אלע תלמידים. ס'איז געוואָרען אזא געלעכטער, אז אלע שכנים זענען זיך צענויפגעקומען, און גלאט מענשען, אידען און ווייבער, יונגלעך און מיידלעך פון דער גאס: "וואָס איז? וואָס איז דער געלענדער? וואָס לאַכט מען וואָס?" האָט זיי קיינער נישט גע-קאָנט ענטפערען קיין וואָרט, מחמת מע האָט זעהר שטארק גע-לאַכט. האָבען יענע, די פרישע מענשען, זיך אויך אָנגענומען פונ'ם געלעכטער און האָבען אויך אָנגעהויבען צו לאַכען; האָבען יענע, די ערשטע, אָנגעהויבען לאַכען נאָך שטארקער, און יענע, די פרישע, אויף זיי קוקענדיג, נאָך שטארקער, — הכלל, מע האָט זיך פשוט געקאָטשעט אויף די בייכער, געהאַלטען זיך ביי די וויטען לאַכענדיג.

נאָר צוויי מענשען האָבען נישט געלאַכט. דאָס זענען געווען: כתריאל דער וואַסערפיהרער און זיין ווייב כתירליכע. אַ קינד, חלילה, אז עס געהט אַוועק פון אַ שטוב, ווייס איך ניט, אויב מע בעדאַרף אַזוי פיעל וויינען, וויפיעל כתריאל מיט כתירליכען האָבען געוויינט אויף זייער גרויסען שאַדען, אויף זייער אַרעם פערדעל נעבאָך, אויף מתושלח'ן.

שפרינגען, האָבען חברה געקוועלט, און ראוב'עלע האָט זיך אונטער-
 געהעצקעט און געשריגען: האָפּ-האָפּ-האָפּ! אזוי לאַנג געהאָפּקעט,
 ביז זיי האָבען אָנגעהויבען פאַלען איינצינווייז, ווי די האַלעשקעס.
 און אז מתושלח האָט זיי אַלעמען אַראָפּגעוואָרפען און דערפיהלט,
 אז ער איז פריי, האָט ער ערשט דעמאָלט אָנגעהויבען לויפֿען
 משוגענערווייז, און איז געשמיידיג געלאָפֿען און געלאָפֿען ביז אויף
 יענער זייט מיהלען, העט־העט הינטער דער שטאָרט אַרויס.
 דערוועגן לויפֿען אַ משונה־מאָדנע פערדעל מיט אַ פאַפּיערענעם
 ספּאָדיק, האָבען די שקצים די פאַסטוכער געמאַכט אַ העץ אויף
 איהם, אָנגעהויבען איהם נאָכלויפֿען, וואָרפען מיט שטעקענס,
 און האָבען אָנגערייצט אויף איהם די הינד. יענע, די כלבים הייסט
 דאָס, האָבען זיך דוקא ניט געלאָזט לאַנג כעטען און האָבען גע-
 נומען יאָגען זיך נאָך איהם, בייסען און רייסען; עטליכע האָבען
 איהם אָנגענומען הינטען, ביי די ליטקעס; עטליכע האָבען איהם
 אָנגעהאַפּט פון פאַרענט, ביי'ם גאָרנעל. מתושלח האָט אַזש אָנגע-
 הויבען חראָפֿען, אזוי לאַנג, אזוי ברייט — ביז זיי זענען איהם
 דערגאַנגען דעם עק.

י.

אויף מאָרגען האָבען שוין חברה געהאַט זייער עהרליך אויס-
 קומעניש. אחוץ דעם, וואָס זיי האָבען זיך צעשלאָגען די נעז און
 צעביילט די שטערנס פונ'ם פאַלען, האָבען זיי געהאַפּט פעטש
 אין דערהיים און שמיץ פון חיים־חנא דעם מלמד. און מעהר
 פון אַלעמען האָט געלייזט, געוויינטליך, ראוב'עלע, מחמת אַלע
 איבעריגע יונגלעך, אז מע האָט זיי געשמיסען, האָבען זיי חאָטש
 געוויינט, און ראוב'עלע האָט, פערקעהרט, גאָר געלאַכט. האָט
 מען דאָך איהם נאָך מעהר געקאטעוועט; נאָר וואָס מעהר מע האָט
 איהם געשלאָגען, האָט ער מעהר געלאַכט, און וואָס מעהר ער האָט
 געלאַכט, האָט מען מעהר געשלאָגען, — אזוי לאַנג, ביז חיים־חנא
 דער מלמד האָט זיך אַליין אויך צעלאַכט, און אויף איהם קוקענדיג —

כפרות

א.

דעם ערשטען טאָג ראש השנה נאָך, אז דער עולם איז געגאנגען צו תשליך, האָט מען געקאָנט בעמערקען אַ מחנה עופות, היהנער, אַלטע קוואַקעס און יונגע היהנרלעך מיט האָהנעבלעך לוי-פען אין די הינטערגעסלעך, אויסגעצויגען די קעפלעך, מאַכען פאַל-קעס, הויבען פיסלעך, שפּרינגען-אונטער עפּיס מיט אַ מין אימפעט, און אַלץ אַהין, ווייט, הינטער דער שטאָרט אַרויס. אַ חרוש איז דאָס געווען, נאָר קיינעם איז נישט אַיינגעפאַלען אָפּשטעלען זיך נאָך-קוקען, וואו אַהין לויפען דאָס די דאָזיגע נאַרישע עופות.

ערשט שפעטער, אין די עשרת ימי תשובה אַרײַן, האָט מען אָנגעהויבען זיך אַרומקוקען, אז די שטייגען זענען אָפּען, און וואו ס'איז געווען ערגיץ אַיין עוף איז דאָס אַרויסגעפּלויגען — און געה זוך מײַך! איז געוואָרען אַ גוואַלד: „סטײַטש, מיט וואָס וועט מען שלאָגען כפרות?“ איבערהויפט האָבען אַיינגעלעגט די וועלט די ווייבער; פאַר אַ ווייסע כפרה וועט אייך אַ ווייב זיין די כפרה, זי מעג זיין אַפילו אַ „מאדאם“, מיט אַ הוט און מיט אַ פאַרטע-פּיאַן... משוגענערווייז זענען זיי געלאָפּען אין מאַרק אַרײַן, גרייט געווען צאָהלען אין טאָג אַרײַן, אַבי צו קריגען כפרות; אויב ניט קיין ווייסע הוהן, לאָז זיין אַ ראַבע, אַ שוואַרצע, לאָז זיין אַ רויטער האָהן — אַבי אַ כפרה! און ווי אויף-צורלהכעיס, איז נישט געווען אין מאַרק, איהר זאָלט זאָגען, אַיין עוף אויף אַ רפואה. דאָס הייסט, ס'איז געווען עופות אין מאַרק, נאָר נישט אזעלכע, וואָס מע זאָל

שפיעל, — עם ווערד אָנגערופען ביי זיי „כפרות“... געפעלט אייך
אביסעל איין עובר? וואָס זאָגט איהר אויף דעם בויון? ברידער!
ביז ווי לאַנג נאָך וועלען מיר שווייגען? צייט מיר זאָלען מאַכען
איין עק מיט דעם שענדליכען מנהג פון כפרות! לאָמיר זיך שטע-
לען איין מאָל פאַר אַלע מאָל: וואָס איהר ווילט טהוט מיט אונז —
קיין כפרות וועלען מיר ביי אייך נישט זיין! אויס כפרות!

— קאָ-קאָ-קאָ! — האַפען אונטער אַלע עופות מיט אַ מאָל. —
אויס כפרות!

— קוקאַריקו! געדענקט-זשע, געטרייע ברידער און ליעבע
שוועסטער, צי זענט איהר בעוואָהרענט אין זיך, אז איהר וועט
ביישטעהן קענען דעם נסיון? צי וועט איהר זיך נישט לאָזען פיהר-
רען אין באָד אַריין? מע וועט זיכער קומען און פאַרלעגען אייך
פראַסע, אָדער הירזש, און איך קען דאָך אייך, זולל'וסובא'ניקעס,
אז פאַר אביסעל פראַסע און פאַר אַ הירזשעל וועט איהר אוועקגע-
בען דריי שאַק אייער...

— קאָ-קאָ-קאָ! חס ושלום! מע זאָל אונז געבען גאָלד! קאָ-
קאָ-קאָ-קאָ!

— קוקאַריקו! געדענקט-זשע נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל:
איהר זאָלט זיך האַלטען שטאַהל און אייזען! און טאַמער וועט מען
אייך וועלען האַפען, זאָלט איהר זיך נישט לאָזען. די אויגען זאָלט
איהר זיי אויספיקען! איהר זאָלט זיך נישט לאָזען, איהר הערט?
איין עק! אַ סוף! אויס כפרות!

— קאָ-קאָ-קאָ! קאָ-קאָ-קאָ! אויס כפרות!

ג.

און אין שטאָרט איז געווען חושך. אַ רעש, אַ טומעל, אַ גע-
רודער. די גאַנצע וועלט האָט זיך געוויענט. בעלי-בתים האָבען אָפּ-
געשטעלט איינס דאָס אַנדערע, גערעדט, געקנייטשט מיט די פליי-
צעס, געמאַכט מיט די הענדר.

מיט זיי קאנען שלאָגען כפרות. צום ביישפיעל: קאטשקעס זענען געווען מיט גראַבע פופקעס, גענו מיט פעטע בייכלעך, אינדיקעס, אָנגעבלאָזענע מיוחסים, מיט אַראָפּגעלאָזענע שנאָבלען, ווייסע, ריי-נע אומשולדיגע טייבעלעך האָט מען געהאַפּט און אַרויסגעטראָגען אויף צו פערקויפּען. ס'איז אָבער אַלץ נישט דאָס, וואָס מע בע-דאַרף. אויף כפרות דאַרף מען עופות, און קיין עופות איז נישטאָ, האָטש נעמט לעגט זיך און שטאַרבט!

וואו זענען אַהינגעקומען אַלע עופות?

לייענט, זייט מוחל, ווייטער, וועט איהר הערען אַ שענס.

ב.

העט-ווייט הינטער דער שטאָדט, אַזש אויף יענער זייט מיהלען, האָט זיך געהאַן חושך; דאָס גאַנצע פעלד איז געווען פול מיט היהנער, העהנער, אַלטע קוואַקעס און קליינע היהנדלעך. דאָס קרעהען פון די העהנער, דאָס קוואַקען פון די היהנער און דאָס פישטשען פון די קליינע היהנדלעך איז געווען אַזוי גרויס, אַז מע האָט געקאָנט טויב ווערען. אַלע האָבען זיך געשטופט און גע-קוועטשט אַהין, אַויבען-אָן. און דאָרט, אַויבען-אָן, ליגט אַיין אַל-טער אויסגעהאַקטער בוים, און אויף דעם דאָזיגען אַלטען אויסגע-האַקטען בוים פליהט אַרויף גאָר אַ יונגער האָהן, טהוט אַ פאַטש מיט די פליגלען און הויבט אָן צו קרעהען:

— קוקאַריקו, רבותי! הערט-צו וואָס איך וועל אייך זאָגען! אייך איז ידוע דער שענדליכער מנהג פון בעלי-בתים: אַלע יאָהר, אַז עס קומט אין דער צייט, פאַלט-אָן אויף אונזערע בעלי-בתים און אויף די בעלי-בית'טעס עפּים אַ מהומה, דער שוואַרצער יאָהר זאָל זיי וויסען! זיי האַפען אונז פון די סידעליס, שלעפען אונז אַרויס איינציגנווייז פון די שטייגען, בינדען אונז און דרעהען אונז איבער'ן קאַפּ, בעבען עפּים בשעת מעשה פון אַ סדור, דער רוח ווייסט זיי וואָס, און טהוען אונז אַ שליידער אונטער'ן טיש און נעמען און טראָגען אונז אַוועק צום שוחד, און דאָרט מאַכט ער אונז די

לעכטער. מע האָט זיך פשוט געקאטשעט, געהאלטען זיך ביי די זייטען.

— האַהאַהאַ, שטיות! איהר זענט דאָך ערגער פון די עופות, כלעבען! איהר האָט אַמאָל געהערט, אז איין עוף זאָל גובר זיין אַ מענטשען? טפשות, האַהאַהאַ!

— ווייסט איהר וואָס? — האָבען געזאָגט די ווייבער. — אז איהר זענט יאָ אַזעלכע בריות, טאָ געהט שוין בעסער איהר אליין, האַלט מלחמה מיט די עופות! באַווייזט שוין איהר אליין אייער בריה'שאַפט!

און די מאַנסבילען האָבען גענומען די שטעקעלעך אין די הענד און זענען אַרויסגעגאַנגען הינטער דער שטאָרט זעהן, וואָס טהומ זיך דאָרטען מיט די עופות.

ד.

מאַנסבילען זענען פאָרט מאַנסבילען, נישט קיין ווייבער. מאַנס־בילען האָבען אין זיך גאָר איין אַנדערען כת. מאַנספאַרשוינען!... דערזעהען פון דערווייטענס די מחנה עופות, זענען זיי גע־פאלען אויף איין אויבער־הסברה און האָבען זיך פער'גנכה'ט שטיי־לערהייד הינטען־אַרום, פון יענער זייט עופות, אויפגעהויבען אַלע מיט אַ מאָל די שטעקענס און אָנגעהויבען זיי טרייבען אַהיים מיט קלוגשאַפט:

— קיש־קיש! דאָ דאָמאָ! קיש־קיש! קיש־קיש־קיש־קיש!... דער „קיש־קיש“ האָט זיי אָבער געהאַלפּען, ווי אַ טוידטען באַנ־קעס. די גאַנצע מחנה עופות, די העהנער מיט די היהנער, די אַלטע קוואַקעס מיט די קליינע היהנרלעך, האָבען זיך אַ לאָז געטהאָן מיט אַ מאָל צו די מאַנסבילען, געשפרונגען זיי גלייך אין פנים אַריין, געפליקט אין די פיאַטעס, געריסען די קאַפּאַטעס, געפליקט די בערר, בשעת מעשה געקרעהט און געקוואַקעט און געפישטשעט. פּעדערען זענען געפלויען אין דער לופטען, ווי שניי, ס'איז געוואָרען פינס־טער אויף דער גאָס — איין אמת'ע מלחמה!

— וואָס זאָגט איהר דערויף?

— יא, אַ שטענע מעשה, נאָר אַ קורצע!

— אזאָ מעשה טרעפט זיך איין מאָל אין טויענד יאָהר!

אזוי האָט מען געשמועסט אין שטערטעל, און ס'איז געבלי-
בען, אז די ווייבער זאָלען זיך מטריח זיין הינטער דער שטאָרט
אַרויס, צו פערנאַרען די עופות צוריק אין שטייג אַרײַן. דערויף
זענען זיי דאָך ווייבער, בעלי־בית'טעס! און די ווייבער האָבען
געטהאָן דעם רצון פון זייערע מאַנען: מיטגענומען מיט זיך ווער
אַביסעל פּראָסע און ווער אַביסעל הירוש, ווער אַ זיפ און ווער אַ
זאק, און מע האָט זיך געלאָזט הינטער דער שטאָרט אַרויס, צו
פערנאַרען און האַפען די עופות און פערוואַרפען זיי צוריק אין
שטייג אַרײַן.

— ציפֿ-ציפֿ-ציפֿ-ציפֿ! — האָבען די ווייבער פּאַוואָלינקע
זיך צוגערוקט צו די עופות, זיך צוגעזעצט צו דער ערד און אויס-
געשאַטען זיי דאָס ביסעל פּראָסע מיט'ן ביסעל הירוש. — טיור-
טיור-טיור... סילאַ-סילאַ-סילאַ-סילאַ...

און נאָך אזעלכע מינים שפּריכווערטער האָבען די ווייבער בע-
נוצט, כדי צו פערנאַרען די עופות.

דערזעהען פּראָסע און דערשמעקט הירוש, האָבען זיך די אויס-
געהונגערטע עופות אַ לאָז געטהאָן, און עס איז אין איין כּהרף-
עין דאָס ביסעל פּראָסע מיט'ן ביסעל הירוש אויסגעפיקט געוואָרען,
נישט געבליבען אַ קערענדעל אַפילו, נאָר האַפען האָבען זיי זיך
נישט געלאָזט בשום אופן.

אַ פּאָר ווייבער איז אַפילו יאָ געראַטען צודעקען עטליכע קליי-
נע היהנדלעך מיט אַ זיפ; האָבען זיך די עלטערע קוואַקעס מיט
די העהנער אַיינגעשטעלט פאַר זיי, אַרויפגעפאלען אויף די ווייבער,
געשפרונגען זיי גלייך אין פנים אַרײַן, שיער נישט אויסגעפיקט די
אויגען; די ווייבער זענען קוים אַנטלאָפען מיט'ן לעבען.

געקומען אַהיים און דערזעהלט פאַר די מאַנען די דאָזיגע
מעשה, איז צווישען די מאַנסבילען געוואָרען זעהר אַ גרויס גע-

לאנג איז נאָר מיט אַ נאַנג, וועט מען אייך געוויס ממלא זיין, אם ירצה השם.

איז געוואָרען אַ געשריי צווישען די עופות מיט אַ קרעהעריי און מיט אַ קוואַקעריי און מיט אַ פישטשעריי, אַז מע האָט נישט געהערט אַ וואָרט. רופט זיך אָן צו זיי דער רב:

— ווייסט איהר וואָס, עופות? פון אייער שרייען, וואָס איהר שרייעט דאָ אַלע אינאיינעם, וועט קיין גוטס נישט אַרויס. אַמעהר, פאַלגט מיך, אַט האָט אונז דער עולם אויסגעקלויבען פאַר שתדלנים, דעפוטאָטען — קלויכט אייך אויך אויס פון זיך אַ דעפוטאָציע, נאָר עפּים פיינע, לייטישע עופות, ס'זאָל זיין מיט וועמען צו רעדען אַ וואָרט. געפינען זיך ניט ביי אייך אַ פאַר אינדיקעס, גענו אָדער קאָטשקעס?

— האָלדער! האָלדער! האָלדער! — האָט זיך אָנגערופען איין-און-איינציגער אינדיק, וואָס האָט זיך פערשלעפט אַהער מיט די עופות, און האָט זיך אָנגעבלאָזען ווי אַ מחותן, אַראָפּגעלאָזט דעם שנאָבעל, בעוויזען, אַז ער איז דאָ און איז גרייט צו זיין אַ שתדלן פאַר קהל.

— גאָ-גאָ-גאָ! — האָט זיך געלאָזט הערען אַ קול פון איין אַלטען גאָנער, און איהם האָבען אויך געהאַלפּען דאָס גאַנצע בינ-טעל גענו, זיינע קעבסווייבער.

— קוואַ! קוואַ! קוואַ!!! — האָבען אונטערגעהאַפּט עט-ליכע קאָטשקעס, מורא'דיגע שרייערינס, צו בעוויזען, אַז זיי זע-נען אויך דאָ צווישען די עופות. איז אָבער אַרויסגעשפרונגען אַ רויטער האָהן איין עזות-פנים און האָט אויסגעשריגען:

— קוקאָריקו! עופות! אויב איהר ווילט, מע זאָל אייך פער-קויפּען פאַר אַ קאַרץ האָבער, זאָלט איהר זיך איבערגעבען אין די הענר פון די דאָזיגע אָנגעבלאָזענע מחותנים די אינדיקעס, אָדער צו-די מיוחסים די גענו, וואָס זייערע עלטער-זיידעס האָבען אַמאָל אָפּגעראַטעוועט די שטאָרט רויס, אָדער צו די פרעסערינס, די באַלעטניצעס, די קאָטשקעס. מיט זיי שלאָגט מען קיין כפרות

א סך עופות זענען טאקי אין דער דאָזיגער מלחמה געפאלען
טוירט, צעטראַטען פון זייערע אייגענע ברידער און שוועסטער און
צעשלאָגען פון די שטעקענס. עס זענען אָבער אויך אַ סך מאַנס-
בילען גע'מזיק'ט געוואָרען, פערוואונדעט, פערבלוטטיגט די הענד און
די פֿנימ'ער. איינעם האָט מען אויסגעפיקט איין אויג, איינעם —
אַ שטיק נאָז, איינעם האָט מען געלעכערט אַ באַק, עס האָבען זיך
אַרויסגעזעהען די באַקצייהנער, און בלוט, בלוט האָט גערונען פון
ביידע צדדים. מי יודע, וואָס עס וואָלט געווען דער סוף, ווען די
מאַנסבילען וואַרפען נישט אַוועק די שטעקלעך, פערקאַטשען נישט
די פּאַלעס און לאָזען זיך נישט לויפען הענדום-פֿענדום צוריק אין
שטאָרט אַריין.

דערוועגן די צעשלאָגענע, צעבלוטטיגטע בעלי־בתים מיט די
צעפליקטע קאפּאַטעס, זענען די ווייבער געווען מלא גדולה:
— נו, פאַר וואָס לאַכט איהר נישט אַצינד? בריות! מאַנס-
בילען! זכרים! מאַנספאַרשוינען!...

ה.

„אַז מע קאָן נישט אַריבער, מוז מען אַרונטער“, — אַזוי האָט
בען געזאָגט די בריות די מאַנסבילען, געווען צופרידען, וואָס גאָט
האָט זיי צוגעשיקט אַ גלייכווערטעל, און מע האָט זיך צענויפגע-
זאַמעלט ביים רב אויף איין אַסיפה, לאַנג גערעדט, געפלאַפּעלט
און געבעכעט, און ס'איז געבליבען, מע זאָל שיקען אַ דעפוטאַציע
צו די עופות און פרעגען זיי מיט גוטען: וואָס ווילען זיי? אויס-
געקלויבען האָט מען, געוויינטליך, די נגידים מיט די בעלי־בתים
חשובים, מיט די רבנים, מיט די דיינים און חזנים און מיט די
שוחטים, און מען איז אַרויס הינטער דער שטאָרט שוין אָהן בליי-
זין, אָהן שטעקענס, און דער רב האָט זיך אַרויסגעשטעלט אויף
צופריהער און האָט אויסגערופען צו די עופות בזה הלשון:
— שמעו נא, רבותים, הערט אויס, עופות! זאָגט, וואָס ווילט
איהר? זאָגט, מיר הערען אייך מיט קאָפּ, און אויב אייער פאַר-

די עופות: פארהאן ביי אייך זעכס הונדערט דרייצעהן מצוות.

די בעלי-בתים: און דאָס, וואָס מע זאָגט מיט אייך דריי מאָל „בני-אדם“, איז ביי אייך גאָרנישט?

די עופות: איהר זאָלט אזוי וויסען פון געבראָטענס, ווי מיר ווייסען, וואָס ביי אייך אין „בני-אדם“ טהוט זיך!

די בעלי-בתים: און די ברכה, וואָס דער שוחט מאַכט אויף אייך?

די עופות: לאָז ער בעסער מאַכען אַ ברכה אויף אַ דונער!

די בעלי-בתים: און דאָס, וואָס אידישע קינדער פאַר-פאַסטען זיך און פאַסטען-אַפּ מיט אייך אזא הייליגען תענית, ווי יום כפור?

די עופות: וואָס זשע איז עפּים געפאַלען דער גורל אויף אונז, אָרעמע עופות? ווינציג פּוילע גענו, פעטע קאַטשקעס מיט גראָבע בייכלעך, אינדיקעס מיוחסים דרעהען זיך אַרום ביי אייך אויף דער וועלט, וואָס טהון טהוען זיי גאָרנישט, נאָר מע פרעסט און נאָר מע זויפט און מע פּאָליאַסקעט זיך אין אַלע קאַליזשעס?...

די בעלי-בתים: גענו קוילען מיר חנוכה און פרעג-לען פון זיי שמאַלץ אויף פּסט, קאַטשקעס בראָטען מיר אזוי, אינ-דיקעס האָרעווען מיר אויף יום-טוב, און אייך דאַרפען מיר אויף כפרות. זייט זשע נישט קיין עזות-פּנימ'ער — עס רעדען נישט מיט אייך קיין יונגלעך, עס רעדען מיט אייך עפּים בעלי-בתים, רבנים, דיינים, שוחטים!

די עופות: שוחטים? קוילערס? קאָקאָ-אַ מיתה משונה זאָל קומען אויף אַלע שוחטים פון דער גאַנצער וועלט! אַנז, ניט אונז נאָר אַהער אַ פאָר שוחטים!...

די בעלי-בתים: איהר זענט קעגען דעם מנהג-העולם? איהר ווילט מאַכען איין איבערקעהרעניש אין דער וועלט? איהר

נישט, טאָרען זיי נישט מישען זיך! עופות זענען מיר, כפרות
שלאָגט מען מיט אונז, בעדאָרף מען אונז קלויבען פאַר דעפוטאַטען!
— קאָ-קאָ-קאָ! אמת, אמת, ווי מיר היהנער זענען! —
האָבען אונטערגעהאַלטען אַלע עופות אין איין קול, און עס איז
געוואָרען נאָך אַ גרעסער געשריי מיט אַ גרעסערען טומעל; די
עופות האָבען געגאַנגשעט אַלע אינאיינעם, געשפרונגען איינס
אַקעגען דאָס אַנדערע, געפיקט זיך אין די קעפלעך, אזוי לאַנג, אזוי
ברייט, ביז עס איז אַרויסגעטראָטען פון זיי אַ דעפוטאַציע: אַ
צוויי־דריי גאַלאַגאַנסקי העהנער מיט היבשע בערד, און אַ פאַר
שענע געוויינטליכע היהנער און עטליכע יונגע האָהנעכלעך, גרויסע
שרייערס מיט גאָר יונגע קול'כלעך. — און צווישען ביידע דעפּו-
טאַציעס האָט זיך אָנגעהויבען אַ געשפרעך, וואָס ווערד בעשריבען
אין קאַפיטעל ו.

ו.

ד י ב ע ל י - ב ת י ם : בכך, זאָגט וואָס ווילט איהר, היהנער?
רעדט ווערטער!
ד י ע פ ו ת : וואָס זאָלען מיר וועלען? מיר ווילען נישט
זיין פאַר אייך די כפרה; מיר געבען אייך אַוועק אונזער פלייש,
אונזערע פערערען, אַלץ וואָס איהר ווילט, נאָר קיין כפרות זאָלט
איהר מיט אונז נישט שלאָגען!
ד י ב ע ל י - ב ת י ם : סטייטש, מיר זענען דאָך עפּים
אידען, מיר מוזען דאָך שלאָגען כפרות!
ד י ע פ ו ת : אזוי גאָר? וואו שטעהט דאָס געשריבען?
ד י ב ע ל י - ב ת י ם : וואו סע שטעהט געשריבען? וואָס
איז שייך, המ... וואָס איז אייער עסק, וואו סע שטעהט געשריבען?
ס'איז ביי אונז אַ מנהג ישן, איין אַלטער מנהג פון קדמונים. מאָר
נע עופות איהר זענט! אז מע קוילעט אייך אזוי און מע בראָט
אייך און מע עסט אייך, איז אייך גרינגער? וואָס אַהרט עס אייך,
אז אידען פאַרדיענען מיט אייך אַ מצוה?

א קוואַקעריי: „קאָקאָקאָ! לאַגאָטעס, לאַגאָטעס!“... און דער רב האָט זיי געגעבען צו פערשטעהן, אינ'ם נאָמען פון די בעלי־בתים, וואָס פאַר לאַגאָטעס מע גיט זיי, די עופות הייסט עס:

לאַגאָטע נומער איינס: אַ טאָג פאַר כפרות שלאָגען זאָל מען געבען די עופות עסען און טרינקען, גלייך ווי נישט זיי מיינט מען.

לאַגאָטע נומער צוויי: בשעת שלאָגען כפרות און זאָגען „בני־אדם“ זאָל מען נישט דרעהען מיט די עופות משוגענער־ווייז און נישט אָפּהאַפּען אויף דער גיך דעם „זה־כפרת־זה־חליפתי־זה־תמורתי“, נאָר פון דער גרינג, פאָוואָלינקע: „זה — כפרתי, זה — חליפתי, זה — תמורתי“...

לאַגאָטע נומער דריי: אָפּגעשלאָגען כפרות, זאָל מען נישט וואַרפּען די היהנער אונטער'ן טיש, ווי ביז אַהער; נאָר פאָוואָלינקע אַוועקגעלעגט און אַוועקגעטראָגען צום שוחט.

לאַגאָטע נומער פּיער: בינדען זאָל מען זיי נישט פאַרלעכווייז, ווי ביז אַהער, נאָר איינציגווייז, איטליכס עוף בער־זונדער, וואָרום נישט אַלע עופות זענען גלייך בכאַראַקטעריין, — טרעפט אָפּטמאָל, אז מע פיקט זיך און מע בלוטיגט זיך איינס דאָס אַנדערע געבונדענערהייד.

לאַגאָטע נומער פינף: פליקען זאָל מען די עופות נאָכ'ן קוילען, נישט פאַר'ן קוילען, ווי אַנדערע זענען זיך נוהג אין אַ סך ערטער.

לאַגאָטע נומער זעכס: בשעת דער שוחט נעמט דאָס עוף צווישען די פיס און פערדרעהט דאָס קעפּעל אַרויף... — קוקאַריקו! געפּעלט אייך אַביסעל לאַגאָטעס? !... — אַזוי האָט אויסגעשריגען אַ יונגער האָהן איין עזות־פנים, און נאָך איהם — די איבעריגע אַלע עופות האָבען געקרעהט און געקוואַקעט: „קאָקאָקאָ! גענוג לאַגאָטעס!... אין דער ערד אַריין די בעלי־בתים מיט זייערע לאַגאָטעס!“...

וויערערשפעניגט? איהר זענט מורד במלכות? ... איהר וועט אונז האָבען צו געדענקען!...

די ע פ ו ת : אזוי? אי-אי-אי! וואָס וועט איהר אונז טהון? איהר וועט אונז אַרדאי מסר'ען? לאָדען צום „ונתנה תוקף“? געהט-זשע אייך געזונטערהייד! קאָ-קאָ-קאָ! קאָ-קאָ!

און ס'איז געוואָרען אַ קוואַקעריי צווישען די היהנער, און די העהנער האָבען אָנגעהויבען צו קרעהען אויף קול־קולות, אז מע האָט דעם „קוקאריקו“ געקאָנט הערען פאַר צעהן מייל אַרום און אַרום.

ז.

און די בעל־בתים האָבען אָפגעטרעטען אַביסעל אויף אַ זייט, זיך געשושקעט, גע'סוד'עט, גע'עצה'ט: וואָס טהוט מען? — און ס'איז געבליבען, מע זאָל נאָך אַ מאָל אַ פרוב טהון רעדען מיט די ווייסע־חברה'ניקעס, זיי צוואַגען עפּים אַ לעקאָכעל, טאָמער וועט מען פאָרט ביי זיי עפּים פועל'ען, האָטש וואָס נישט איז; לאָז זיין אַ כפרה אויף צווייען, אויף דרייען, אַבי אַ כפרה. און דער רב האָט זיך אַרויסגעשטעלט אויף־צו־פריהער און האָט וויעדער אַ מאָל אויס־גערופען צו די עופות:

— שמעו־נא, רבותים, הערט אויס, עופות, וואָס מיר וועלען אייך זאָגען. די מעשה דערפון איז אזוי: מיר וואָלטען מיט אייך, אייגענטליך, גאָר נישט באַדאַרפט אזוי פיעל איינ'טענה'ן. מיר זענען דאָס גאָר נישט געוואָהנט געוואָרען אפילו. איהר מענט אונז גלויבען אויף נאמנות, אז מיר האָבען צו אייך גענוג מיטלען, ווי אזוי מיר זאָלען אייך געמען מיט גוואַלד. גאָר אזוי ווי די צייט איז שוין זעהר קורץ, ס'איז שוין באַלד ערב יום־כפור, און מיר קאָנען חלילה בלייבען אָהן כפרות, לכן געבען מיר אייך לגאָטעס... — קוקאריקו! לגאָטעס!... — האָט אויסגעצויגען איינער אַ האָהן אַ ווייסע־חברה'ניק, און צווישען די היהנער איז געוואָרען

אַ מעשה נורא, ווי אזוי מע האָט איוואָל
אין זימען נאכט אויפגעהאַפט צוויי אומ-
שולדיגע נפשות, געבונדען, אַרויסגעהערט
אויפ'ן מאַרק און פערקויפט צו ווילדע מענ-
שען, געהאַדעוועט אַ חורש נאָכאַנאַנד מיט
מערני-מלך, און אַ מאַג פאַר פסח געקוילעט,
ווי די שאַף.

און די עופות האָבען זיך אַ לאָז געטהאָן אַלע צו די בעלי־בתים.
און די בעלי־בתים, עס זאָל זיי צו קיין שאַנד נישט זיין, האָבען,
אַפנים, פערשטאַנען מיט וואָס דאָס שמעקט, האָבען זיי גענומען
די פיס אויף די פלייצעס און — מאַרש צוריק, צוריק, אַהיים, איט־
ליכער אין זיין רוה אַריין.

* * *

אַט אַזוי האָט זיך אויסגעלאָזט דער דאָזיגער וואונדערליכער
סטריק פון די עופות.

פון דעמאָלט אָן... קוילעט מען זיי טאַקי אפילו אַזוי ווי
פריהער — יאָ. מע פליקט זיי, און מע שניידט זיי, און מע קאַכט
זיי, און מע ברענט זיי, און מע פרעגעלט זיי, און מע דערלאַנגט
זיי צום טיש אונטער אַלערליי סאַאוסען און פאַטראַוועס — אַלסדינג
אַזוי ווי פריהער. נאָר קיין כפרות מיט זיי שלאָגט מען נישט, און
קיין „בני־אָדם“ מיט זיי זאָגט מען נישט... פע! אויס כפרות!
דער מנהג, פערשטעהט איהר מיך, איז געוואָרען אויס מנהג.

אַפנים, ס'איז נישטאָ קיין אייביגע זאַך אויף דער וועלט? אַלס־
דינג ביז אַ צייט, אַלסדינג ביז אַ צייט!

.
.
.
.

דאָס פאַרפאַלק

פּוֹנ'ם פּערפּאַסער.

דער מחבר פון דער געשיכטע בעט זיך ביי'ם לעזער, ער זאָל אין דער מעשה נישט זוכען קיין אַלעגאָריעס, נישט וועלען טרעפּען, ווער מען דער מחבר האָט דאָ געמיינט. עס איז דאָ נישט פאַרהאַן קיין רמז פון אַלעגאָריעס, און אפילו נישט, איהר זאָלט זאָגען, פאַר אַ גראַד שיען אָט דאָס, וואָס ווערד אָנגערופען סימבאָליזם. דאָס איז גלאַט אזוי זיך אַ פשוט'ע מעשה, אָהן חכמות, אָהן אויבערקעפלעך, אַ מעשה פון צוויי אומשולדיגע גאָט'ס בעשעפענישען נעכאַך, וואָס האָבען געלעבט, געליעבט, גע'חלומ'ט, געליטען, געהאַפּט און מער-דעריש געפאַלען אום ערב פסח, נישט צו וויסען פאַר וואָס און פאַר ווען...

נערווי (אימפּאַליע).

א.

ד' שרעקליכע נאכט.

דאָס איז געווען אין איינע פון די פינסטערע, בלאָטיגע, פאַר-פסח'דיגע נעכט. אַלץ איז געווען איינגעהילט אין פינסטערניש. אַלץ איז געשלאָפּען. שטיל און רוהיג איז געווען אַרום און אַרום אפילו אַ פיש אין וואַסער האָט גערוהט, מורא געהאַט אַרויסשטעלן דער

די נאכט שטעהט נישט!... מאַרש אין וואָגען אַרײַן!..." און ער דערפיהלט געזונדע הענד, ווי אַיזערנע צוואנגען, האַלטען איהם, בינדען איהם, דרעהען איהם צענויף די פיס, און מע טהוט איהם אַ האפֿ-אויף אין דער לופטען און אַ וואָרף-אַרײַן אין אַ ברייטען הויכען וואָגען אַרײַן. אין וואָגען ליגט נאָך אַ נפש, אַזוי ווי ער, דאכט זיך, אַ נקבה, און ציטערט מיט אַלע איברים. צוויי מענשען דרעהען זיך אַרום זיי. איינער — אַ פראַדאָם, אָהן אַ היטעל, דער אַנדערער — אויך אַ פראַדאָם, מיט אַ קוטשמע אויפ'ן קאָפּ. דער וואָס אָהן דעם היטעל שטעהט הינטען, בעטראכט דעם וואָגען, די רעדער, די פערד-לעד, און דער וואָס מיט דער קוטשמע האָט זיך אַרויפגעזעצט אויפ'ן וואָגען, און גלייך צו זיי אויף די פיס, און מיט אַזאַ רציחה, אַז זיי האָבען זיך דערוועגן מיט יענער וועלט...

— געב נאָר אַכטונג, זיי זאָלען זיך ביי דיר נישט אויפבינדען, נישט אַרויסגלייטשען, נישט אַראָפּשפּרינגען, דו הערסט, צי ניין? אַזוי זאָגט דער, וואָס אָהן דעם היטעל, צו דער קוטשמע, און די קוטשמע ענטפערט נישט. ער דערלאַנגט אַ רעכטען שמיץ די פערד, און דער וואָגען ריהרט.

ב.

די נעפֿאָנגענע שליסען קענטשאַפּט אין נעפֿענעניש.

ווי אַזוי זיי האָבען איבערגעלעבט די דאָזיגע נאכט און נישט אויסגעגאַנגען אויפ'ן וואָגען פאַר שרעק אַליין — איז טאַקע נאָר אַ נס מן השמים. וואו זענען זיי? וואוהין פיהרט מען זיי? און פאַר וואָס? פאַר ווען?...

איבער גרויס פינסטערניש האָבען זיי אפילו נישט געקאָנט זיך רעכט אָנקוקען. ערשט, אַז ס'האָט אָנגעהויבען צו טאָגען, האָבען זיי גענומען בעטראכטען איינס דאָס אַנדערע און דורכשמועסען זיך שטילערהײד.

— גוט מאַרגען, מאַדאַם!

קאפ אויף גאט'ס וועלט אין דער דאזיגער פינסטערער, שטילער, רוהיגער נאכט. אין אזא נאכט איז פארהאן א סך ארבייט פאר'ן בעל-החלומות. ער זשאלעוועט נישט קיין פארבען, שיט מיט דער פולער האנד פאנטאזיעס, וואס נישט געשטויגען, נישט געפלויען. און פיהרט צענויף א וואנד מיט א וואנד.

די חלומות, וואס דער העלד פון דער דאזיגער געשיכטע האט געזעהען אין יענער נאכט, זענען געווען משונה-מאדנע ווילדע חלומות! א גאנצע נאכט האבען זיך איהם געפלאנטעט עופות, היהנער, גענז און קאטשקעס. איינער א האָהן, א רויטער, נאך גאר א יונגעטשקער, נאך א גרויסער עזות-פנים, שפרינגט איהם מיט חוצפה אין די אויגען אריין, לאכט און זינגט איהם עפּים א מאַדנע ליעדעל:

קוקא-ריקו, לאנגע נאָז!
מ'עט דיך פאקען ווי א האָז!
מ'עט דיך בינדען, מ'עט דיך שלאָגען,
מ'עט דיך לעגען אין א וואָגען,
מ'עט דיך מוטשען אָהן א סוף,
מ'עט דיך קוילען ווי איין עוף!...

דאָס ליעדעל לאָזט אויס דער רויטער האָהן מיט א קוקאריקו, און עס דאכט זיך אויס אונזער העלד, אז די עופות, די גענז מיט די קאטשקעס, וואָס דרעהען זיך ארום איהם, קוואַקען, גאָגאטשען און לאַבען אויף משונה-מאָדנע קולות, און אזוי שטאַרק, אז ער ווערד אויפגערעגט, טהוט זיך א לאָז צום האָהן צום שייגעץ, און פאר גרויס כעס האַפט ער זיך אויף מיט א מורא'דיג האַרצקלאַפעניש און דער-הערט א רעש, א טומעל, א גערודער, א קלאַפּעריי פון פיס, א שיין פון א ליכט, און קולות, ווילדע, אומבעקאנטע קולות: „נישט דער! ... אַט דער! ... יאָ-יאָ! ... נעמט איהם! ... האַפט איהם! ... בינדט איהם! ... פאָוואָלי די פיס! ... ברעכט איהם נישט אויס קיין פוס! ... אַט אזוי! ... פאַרטיג? ... נו, ריהר זיך! ריהר זיך! ...

דאס איז אינגאנצען, וואָס זיי האָבען געקאָנט זאָגען איינס דעם אנדערען, וואָרום עס האַפט זיך אויף די קוטשמע, ווי פונ'ם שלאָף, און שמיסט, שמיסט די פערד מיט כעס. דער וואָגען שפרינגט-אונטער, די צוויי אינדיאנער הערען זיך צו, ווי עס טרייסלען זיך ביי זיי אינוועניג די געדערס. פלוצים שטעלט זיך אָפּ דער וואָגען, און זיי דערוועהן פאר זיך אַזעלכעס, וואָס זיי האָבען נאָך אויף זייער לעבען נישט געזעהן קיינמאָל.

ג.

פון איין געפענעניש אינ'ם אנדערען.

דאָס ערשטע מאָל אויף זייער לעבען איז זיי אויסגעקומען צו זעהן אויף איין אָרט אַזוי פיעל פערד, בהמות, קעלכלעך, חזירים, און מענשען, אָהן אַ שיעור מענשען! אַלערליי וואָגענס מיט אונ-טערגעהויבענע שטעקענס, פול מיט פערשיעדענע סחורות, ברויט און לעבעדיגע זאכען: היהנער, גענז און קאטשקעס, אָנגעפאָקט איינס אויף דאָס אנדערע. דאָרט, אין דער זייט, איינער אַליין אויף אַ וואָגען, ליגט אַ געבונדענער דבר-אחר און פראָטעסטירט, קווי-טשעט מיט אַזעלכע משונה קולות, אַז מע קאָן טויב ווערען. נאָר ווער הערט איהם? אַלע לויפן, אַלע רעדען, אַלע זענען פערטא-רעראַמט — ס'איז אַ יריד.

אָהערצו האָט זיי געבראַכט צו פיהרען דער פראָדעם, וואָס מיט דער קוטשמע, אַרויסגעקראָכען פונ'ם וואָגען און גענומען באָרען זיך מיט די געפאָנגענע. און די געפאָנגענע האָבען זיך אויפגעחאַפט, דערפיהלט אַ מאָדנע האַרצקלאַפעניש: „וואָס וועט ער טהון מיט זיי, אָט דער פראָדעם? אפשר אויפבינדען? בעפרייהען און לאָ-זען געהן, וואו די אויגען וועלען טראָגען? ...“ אַך, אומזיסט איז געווען זייער פרייד — ער האָט זיי נאָר אַרויפגערוקט אַביסעל הע-כער, אַפנים, אַז מע זאָל זיי בעסער קאָנען זעהן? אַזא בויזן! אַזא בויזן! ... און אפשר, אַז מע וויל רעכענען דאָס אייגענע צוריק, קאָן זיין, אַז עס איז גלייכער, וואָס אַלע זעהן זיי! אַדרבה, לאָז

- גוט מאַרגען, גוט יאָהר!
- איך וואָלט געמעגט שווערען, אז איהר זענט פון אונזערע...
- פון די אינדיאנער...
- איהר פערשפּאַרט שווערען, מע גלויבט אייך אָהן אַ שבועה...
- איך האָב אייך באַלד דערקענט, נאָך די קארעלען.
- דאָס בעווייזט, אז איהר האָט איין אויג.
- עס געהט אַוועק עטליכע מינוט. נאָכדעם רופט ער זיך אָן צו איהר וויערער אַ מאָל:
- מאַדאָם! ווי פיהלט איהר זיך?
- אַזאָ יאָהר אויף מיינע שונאים!
- ער לאָזט דורך נאָך אַ וויילע און רוימט איהר איין אַ סוד אויפ'ן אויהער:
- מאַדאָם, איך וויל אייך עפּים פרענען.
- פרענט.
- אין וואָס בעשולדיגט מען אייך?
- דאָס אייגענע, וואָס אייך.
- איך מיינ, וואָס האָט איהר אַזוינס פערזינדיגט?
- דאָס אייגענע, וואָס איהר.
- מיר שיינט, אז איהר זענט מיר עפּים ווי ברוגז'ליך?
- ברוגז'ליך? נאָכאַל! ער האָט זיך אַוועקגעזעצט ביי מיר אויף די פיס, אז סע שפּאַרען מיר די אויגען פון קאָפּ, און זאָגט נאָך, אז איך בין ברוגז'ליך!
- וואָס רעדט איהר דאָס, מאַדאָם? איך זיץ ביי אייך אויף די פיס?
- ווער דען זיצט?
- דאָס איז ער! אַט דער פראַדאָם מיט דער קוטשמע, פער-חאָפט זאָל ער ווערען!
- אַזוי גאָר? און איך האָב געמיינט, אז דאָס קוועטשען, וואָס סע קוועטשט מיך, איז פון אייך. האָט קיין פאַראיבעל נישט, טאָ-מער האָב איך אייך בעלעדריגט.

— לאָזען זיי זיך שלאָנגען קאָפּ אָן וואַנדר, אַבי מיר זאָלען אַרויס-
פרייה.

— אָמן הלוואי!

דאָנקען גאָט, די טערקישע זאַל האָט שוין אַריינגעלעגט די
האַנד אין קעשעני, נעמט אַרויס געלד.

— הבלל, איז נישט ווינציגער?

— נישט ווינציגער.

— דאָס איז שוין דאָס לעצטע שבלעצטע?

— דאָס לעצטע שבלעצטע.

— אפשר... שא, שא! זעה-נאָר אַ רציחה פון אַ מענטשען!

נאָ דיר געלד, נאָ!

און דאָס פאָר-פּאָלק געהט איבער פונ'ם רשות פון דעם פרא-
אָדס מיט דער קוטשמע אין רשות פון דער גראַבער מיט דער טער-
קישער זאַל, דאָס הייסט, אייגענטליך, פון איין געפענגעניש אינ'ם
אָנדערען, ווי מיר וועלען זעהן ווייטער.

ד.

צווישען ווילדע מענשען.

ווי באַלד מע האָט זיי געבראַכט אויפ'ן נייעם אָרט, אזוי האָט
מען זיי באַלד אויפגעבונדען, און מיט פרייד האָבען זיי דערפיהלט
די ערד אונטער זיך. זיי האָבען גענומען אויסגלייכען זיך די ביי-
נער און אַרומשפּאַנען הין און צוריק, אויספרובען אויף וויפיעל די
פיס דיענען זיי נאָך, און פאַר גרויס שמחה האָבען זיי גאָרנישט בע-
מערקט, אַז זיי זענען נאָך גאַנץ ווייט פון די אמת'ע פרייהייט. ערשט
אַ מינוט שפעטער האָבען זיי זיך אַרומגעקוקט, אַז זיי זענען אין גע-
פענגעניש. מע האָט זיי אַריינגעלאָזט ערגיץ אין אַ פינסטער ווינ-
קעל, פון איין זייט אַ וואַרעמער אויווען, פון דער אַנדערער זייט
אַ קאַלטע וואַנדר, און פון פאַרענט אָפּגעצאַמט מיט איין איבערגע-
קעהרטען לייטער, און עסען האָט מען זיי אַוועקגעשטעלט און

די וועלט זעהן! אפשר וועט זיך געפינען א גוטע זעל, וואָס וועט צוגעהן, זיך אָננעמען זייער קרווידע און אַ פּרעג טהון ביי דעם פּראָגראַם: פאַר וואָס? פאַר ווען?

אזוי האָבען זיך געטראַכט נעכאַך די אומשולדיגע געפאַנגענע— און גלייך ווי זיי האָבען געטראָפּען: עס האָט זיך טאַקי געפונען אַ גוטע זעל, עפּים איינע אַ גראַבע, מיט אַ טערקישער שאַל, זי נעהט-צו, טהוט אַ טאַפּ אין וואָגען און אַ זאָג צו דער קוטשמע:

— דאָס האָסט דו געבראַכט צו פיהרען דאָס פאַר-פּאָלק?

— וואָס איז דיין עסק?

— אינדיאַנער?

— וואָס דען, טערקען?

— וויפיעל הייסט דו זיך געבען פאַר זיי?

— וואו האָסט דו אזוי פיעל געלד?

— איך זאָל נישט האָבען קיין געלד, טאָ צוליעב וואָס וואָלט

איך זיך אַוועקגעשטעלט רעדען מיט אַזאַ האַם, ווי דו ביזט?

אַט אזוי שמועסען זיך דורך די טערקישע שאַל מיט דער קוטש-

מע, און עס געהט אַוועק ביי זיי אַ דינגעניש אויף לאַנג, דער פּראָ-

גראַם, וואָס מיט דער קוטשמע, איז קאַלט ווי אייז, די טערקישע

שאַל היצט זיך, שפּרינגט-אַפּ אַלע מאָל און געהט אַוועק, און קומט

אַבער באַלד צוריק, און וויערער אַ מאָל נעמט מען זיך דינגען, אזוי

לאַנג, ביז די קוטשמע ווערד אין כּעס, און מע הויבט זיך אָן שעלטען.

דאָס פאַר-פּאָלק דערווייַל וואַרפט זיך דורך מיט אַ פאַר ווערטער:

— מאַדאָם! איהר הערט, צי ניין?

— איך הער, וואָס דען? איך הער נישט?

— עס האַלט דערביי, מע זאָל אונז, אַפּנים, אויסקויפּען פון

געפּענגעניש?

— אזוי ווייזט דאָס אויס.

— וואָס-זשע דינגט זי זיך פאַר אונז, ווי מע דינגט זיך פאַר

גענו?

— אז אָך און אז וועג!

אַלע ווייבער געהען אוועק. אין אַמינוט אַרום קומט אָן די טערקישע שאַל צוריק און שלעפט מיט זיך איינעם אַ מאַנסביל, אַ ווילדען פאַרשוין, אַ בעוואַכסענעם מיט רויטע האָר. זי פיהרט איהם צו מיט'ן זעלבען שיינענדיגען פנים:

— דו ביזט דאָך יאָ אַ מבין. וואָס זאָגסט דו אויף דעם פאַר-פּאָלק?

דער בעוואַכסענער פאַרשוין קוקט מיט ווילדע אויגען.

— איך בין אַ מבין? וואָס פאַר אַ מבין בין איך?

— דו ביזט דאָך אַ איד פון תורה, און וואו תורה, דאָרט איז חכמה. ווי מיינסט דו, אַשטייגער, — מעג אונז שוין גאָט געבען אַ כשר'ען פסח? ס'איז דאָך פון זיין לייעבען נאָמען וועגען.

דער בעוואַכסענער פאַרשוין גלעט זיך ביי די געלע האָר, פער-גלאַנצט די אויגען אַרויף, מאַכט אַ פרום פנים:

— דעה אויבערשטער מעג געבען אַלע אידען אַ כשר'ען פסח. די טערקישע שאַל מיט'ן בעוואַכסענעם פאַרשוין געהען אוועק. און דאָס פאַר-פּאָלק בלייבט ווייטער אַליין. זיי שטעהען אַ וויילע אָהן לשון, אָנגעבלאָזען איינס אויף דאָס אַנדערע, ווי פריהער. זי לאָזט אַרויס אַ מאַדנעם הילך פונ'ם האַלז, אַ סין הוסט מיט אַ קוויטש. ער דרעהט אויס דעם קאָפּ צו איהר:

— מאַדאָם! וואָס איז מיט אייך?

— גאָרנישט. איך האָב מיך דערמאָנט אין דער היים.

— נאַרישקייטען! דאָס דאַרף מען פערגעסען. מע דאַרף זיך בעסער אַרומקוקען, וואו זענען מיר און וואָס האָבען מיר צו טהון?
— וואו זענען מיר? אין דער ערד זענען מיר. מיר זענען אויף

גרויסע צרות.

— דהיינו?

— איהר פרעגט נאָך? איהר זעהט נישט, אז מע האָט אונז פערקויפט צו די ווילדע מענשען, ווי מע פערקויפט חיהנער, גענו אַדאָר קאַטשקעס?

— וואָס זשע וועלען זיי אונז טהון?

טרינקען, און מע האָט זיי איבערגעלאָזט איינע אַליין, ווי עס רעדט זיך, אויף גאָט'ס בעראָט. בעטראַכט זייער נייע וואָהנונג, האָבען זיי זיך אַוועקגעשטעלט איינס קעגען אַנדערען אָנגעבלאָזען, ווי גע-וועהנליך ווילד־פרעמדע, געקוקט, געקוקט און אויסגעדריעהט זיך איינס צום אַנדערען, מחילה, מיט'ן הינטען און צעגאָנגען זיך, ער אין איין ווינקעלע, זי אינ'ם אַנדערען, און מע האָט זיך פערטייעפט איטליכער אין זיינע מחשבות.

לאַנג טראַכטען האָט מען אָבער זיי ניט געלאָזט. עס האָט זיך געעפענט די טהיר פון זייער טורמע און ס'איז אַריינגעקומען פריהער די טערקישע שאַל, און נאָך איהר אַלערליי ווייבער, איינע נאָך דער אַנדערער. יעדע בעזונדער האָט די טערקישע שאַל אָנגענומען ביי אַ האַנד, צוגעפיהרט צו די געפאָנגענע, אַ ווייז געגעבען מיט'ן פינגער און אַ זאָג געטהאָן מיט אַ שיינענדיג פנים :

— געפעלט אייך דאָס פאַר-פּאַלק ?

— וויפּעל האָט איהר אַוועקגעגעבען ?

— שאַצט.

אַלע האָבען געשאַצט און נישט איינע האָט געטראָפּען, און אז די טערקישע שאַל האָט זיי אָנגערופּען די סומע, האָבען אַלע ווייבער געגעבען אַ פלעסק מיט די הענד :

— טאַקי באמת ?

— מיר זאָלען אַזוי אַלע האָבען אַ פרייליכען, אַ כשר'ען פסח ! אויף די פּנימ'ער פון די ווייבער איז געווען אָנגעצייכענט קנאה. זייערע בעקלעך האָבען געפלאַמט. אין די אויגען האָט גע-ברענט אַ פייערעל. נאָר עס האָבען זיך אַ שאַט געטהאָן ווינשע-וואַניעס :

— פאַרניצט געזונט !

— זאָל אייך וואָהל באַקומען !

— דערלעבט איבער-אַ-יאָהר !

— מיט אייער מאַן און מיט אייערע קינדערלעך !

— אָמן ! גם אתם ! גם אתם !

וואָרג, קונדסים, מיט רויטע בעקלעך און מיט שוואַרצע אויגלעך.
 זיי טהוען זיך אַ לאָז אלע מיט אַ מאָל צום אונטער'ן-אוינווען.
 — אַנו? וואו זענען זיי? וואו? אָטאָ זענען זיי, אָטאָטאָ!
 עה! יענקעל! בערעל! וועלוועל! אלי! געצעל! גיכער! גי-
 כער!

און דאָ הויבט זיך אַן פאַר אונזער פאַרפּאָלק דער אמת'ער
 גיהנם: צרות און פיין און יסורים און בזיונות אָהן אַ שיעור!
 חברה קליינוואַרג זענען אָנגעפּאָלען אויף זיי, ווי די ווילדע פראים,
 גענומען טאָנצען און שפּרינגען אַרום זיי, בעטראַכטען זיי פון אלע
 זייטען און מאַכען פון זיי חוזק, חוכא וטלולא.

— יאָסעל, זעה נאָר אַ נאָז! חאַחאַחאַ!

— אַ נאָז! בערעל! אַ נאָז!

— וועלוועל! טהו איהם אַ ציה ביי דער נאָז!

— ביי'ם שנאָבעל, אלי! אָט אזוי אָ!

— שטאַרקער, געצעל, לאָז ער אָנהויבען שרייען!

— איהר זענט אלע נאַראַנים! שרייען — שרייען זיי נור דע-

מאָלט, ווען מע פייפט זיי, זיי האָבען פיינט, אז מע פייפט זיי, אַ

סימן האָט איהר, אָט הויב איך אָן פייפען: פיו!

דאָס פאַרפּאָלק בלאָזען זיך אָן, ווערען רויט, לאָזען אַראָפּ די

נעז און שרייען אויס ביידע מיט אַ מאָל:

— האַלט דיר! האַלט דיר! האַלט דיר!

חברה קליינוואַרג חאַפּען אונטער אלע אינאיינעם מיט אַ וויל-

דען געלעכטער:

— האַלט-דיר-נאָ-דיר-נעם-דיר!

דאָס פאַרפּאָלק ווערען נאָך מעהר אָנגעצונדען און שרייען נאָך

העכער:

— האַלט דיר! האַלט דיר! האַלט דיר!

דאָס געפּעלט דער חברה קליינוואַרג דוקא זעהר שטאַרק. זיי

האַלטען זיך ביי די זייטען פאַר געלעכטער און שרייען נאָך העכער:

— האַלט-דיר! נאָ-דיר! נעם-דיר!

— אוי וועלען זיי אונז טהון! נאך אז איך בין געווען א קליי-
ניקע, האָב איך זיך אָנגעהערט שענע מעשיות, וואָס די ווילדע
מענשען טהוען מיט אונזערע לייט, וואָס פאלען אַרײַן צו זיי אין
די הענד אַרײַן...

— עט! מעשיות!... גלויבט נישט אין קיין בבא־מעשיות...
— נישט קיין בבא־מעשיות. איך האָב דאָס אַלײַן געהערט פון
מיין שוועסטער... מיין שוועסטער דערצעהלט, אז זיי זענען ערגער
פון די ווילדע חיות. א ווילדע חיה, אז זי האַפט עמיצען פון אונז,
צערייסט זי איהם און פרעסט איהם אויף — און א סוף; און אז...
— טע־טע־טע, מאַדאָם! איהר קוקט אויף דער וועלט, דאָכט
מיר, שוין צו פעסימיסטיש.

— צו וואָס?

— צו פעסימיסטיש.

— וואָס הייסט דאָס פעסימיסטיש?

— דאָס הייסט... דאָס הייסט, איהר קוקט דורך צו טונקעלע
ברילען.

— וואו זעהט איהר ברילען?

— חאָ-חאָ-חאָ!

— וואָס לאָכט איהר?

— אוי, זענט איהר, מאַדאָם, א...

— א וואָס?

ער האָט איהר געוואָלט זאָגען, וואָס זי איז. נאָר פלוצים עפענט
זיך די טהיר און...
ליענט ווייטער.

ה.

”ה א ל ט - ד י ר - נ א - ד י ר - נ ע ס - ד י ר !”

עס עפענט זיך די טהיר און עס רייסט זיך אַרײַן פון דרויסען,
ווי א שטורמווינד, ווי א גאַנצער פּאָלק סאָלדאטען, חברה קליינ-

— עס קריכט, עס קריכט. דער ערשטער ביסען איז איין עק-
בויער.

— א וואָס?

— איין עקבויער.

— מאָדנע ווערטער ביי אייך!

— האַהאַהאַ!

— וויעדער האַהאַהאַ? וואָס איז דער געלעכטער?

— איך האָב מיך דערמאָנט אינ'ם ברוך-הבא פון די קליינע
ממזרים.

— אוראיי דאָרף מען לאַכען.

— וואָס-זשע? וויינען דאָרף מען?

— פאַר וואָס האָט איהר נישט געלאַכט, פעטער, בשעת זיי

האָבען געפייפט?

— וואָס דען האָב איך געטהאָן?

— איהר האָט, דאָכט זיך, גענוג געפילדערט!

— איך האָב געפילדערט? איך?

— ווער דען האָט געפילדערט? איך?

— איהר האָט די ערשטע אָנגעהויבען שרייען: האַלט דיר!

האַלט דיר! האַלט דיר!

— האָט קיין פאראיבעל נישט, דאָס זענט איהר געווען דער

ערשטער, וואָס האָט אָנגעהויבען שרייען: האַלט דיר! האַלט דיר!

האַלט דיר!

— נה, וואָס-זשע איז דאָ אַ בזיון, אז איך בין געווען דער ערש-

טער, וואָס האָב געזאָגט: האַלט דיר! האַלט דיר!?

— וואָס פאַר אַ חרפה איז, אז איך בין געווען די ערשטע, וואָס

האָב געזאָגט: האַלט דיר! האַלט דיר!?

— אז ס'איז נישט אַ חרפה, וואָס-זשע האָט איהר אַראָפּגע-

לאָזט די נאָז, מאַדאָם?

פון אונז מין וועלען אריבערשרייען איינס דאָס אנדערע ווערד
די שטוב אָננעפילט מיט אַזעלכע קולות, אַז עס קומט צו פליהען
די טערקישע שאל (לאַנג לעבען זאָל זי!), האַפט אָן חברה קליינ-
וואַרג פאַר'ן קאַרק און שללידערט זיי אַרויס איינציגווייז פון שטוב
און טיילט זיי נאָך איין דערביי אַ פאַר גוטע סטוסאַקעס און לאָזט
אויס מיט אַ לאַנגער קללה:

— אַ שלאַק זאָל אויף אייך קומען, רבוננו של עולם, אַ שרפה,
אַ מנפה, אַ חלירע! ס'זאָל אייך אָנחאַפּען און ס'זאָל אייך קויקלען
און קויקלען און אויסקויקלען אייך איינציגווייז מיט אלע משומדים,
זיסער גאָט, און ס'זאָל פון אייך נישט בלייבען ביז פסח קיין שריר
ופליט, לייעבער פאָטער, האַרציגער, געטרייער!

פֿטור געוואָרען פונ'ם דאָזיגען גלות, האָט אונזער פאַר-פאַלק
נאָך לאַנג נישט געקאַנט קומען צו זיך. די ווילדע געשרייען מיט'ן
פייפּען, מיט'ן געלעכטער פון די קליינע ווילדע נפשות זענען נאָך
לאַנג געשטאַנען און געהילכט זיי אין די אויהערען. נאָכדעם האָט
ער זיך אָנגעהויבען אַרומקוקען, אַז ס'איז נישט קיין תכלית צו
טרויערען אויפ'ן גלות און נישט נעמען גאָרנישט אין מויל אַריין.
און ער געהאַט צו פאַוואָלינקע צום אָנבלייסען, וואָס מע האָט זיי
אָוועקגעשטעלט, און רופט זיך אָן צו איהר:

— מאַדאַם! ביז וואַנען איז דער שיעור צו שטעהן אָט אַזוי
פערזאָרגט? צייט עפּיס איבערחאַפּען. די וועלט איז אויך אַ וועלט,
כלעבען. די נשמה אויסשפּייען קאָן מען נישט. פערנעסט נישט.
אַז מיר האָבען נאָך היינטיגען טאָג אין מויל נישט געהאַט.
— עסט געזונדערהייט. איך — נישט.

— המ... פאַר וואָס? ס'איז ביי אייך היינט אַ תענית?

— נישט קיין תענית, נאָר גלאַט אַזוי.

— איהר ווילט זיי אפשר אָנלערנען? הוננערען? איהר וועט

נאָר מאַכען פון זיך אַ תל, און ווייטער גאָר נישט...

— איך ווייס נישט, ווי אַזוי מע קאָן עפּיס עסען. עס קריכט

נישט אין האַלז אַריין.

— א פאַרשרפה'ט זאָלסט דו ווערען, דו נאַרישע מויד! טהו
אויס די רויטע פעטשויילע דיינע! זיי קאָנען נישט זעהען קיין רוי-
טע פאַרב!...

— מיינע צרות אויף זייערע קעפּ!

— אויף דיין קאָפּ, נאַרעלע, דו ביזט בילכער. אָט אזוי אָ!
נו? פאַר וואָס לעגסט דו איהם נישט אין מויל אַריין קיין ריין
מיט פאַסאָליס?

— פאַר וואָס איך לעג איהם נישט? אין מיר איז קיין מניעה
נישט. איך וואָלט איהם געלעגט פון היינט ביז מאָרגען, נאָר איהר
זעהט דאָך, אז ער לאָזט זיך נישט. ער דרעהט מיט'ן קאָפּ און
האַלט צו דאָס מויל.

— ווער הערט איהם? אָט געב איך איהם א קוועטש ביי'ם
האַלז, וועט ער ביי מיר עפענען די פיסקעס! אָט אזוי אָ! לעג-
לעג!

— אוי, בעל־הבית'טינקע! געזונט זאָלט איהר מיר זיין! עפּים
גלאַנצט ער מיר זעהר מיט די אויגען! זעהט נור, ער זאָל זיך
חלילה נישט דערווערגען.

— ווער דערוואָרגען בעסער דו אַליין, דו ביזט בילכער. נאָ דיר
גאָר דערווערגען! גלייך ווי ס'איז ביי מיר דאָס ערשטע מאָל!
שטופּ איהם גלייך אין האַלז אַריין. אָט אזוי. איך בין שוין איינ-
אונצוואַנציג יאָהר אַ בעל־הבית'טע מיט גאָט'ס הילף. איצט לעג
איהם אַריין אין מויל אַ שטיקעל עפעל מיט אַ יאָדער פון אַ וועל-
שען נוס. נאָך, נאָך. וואָס זשאַלעוועסט דו?

— איך זשאַלעווע נישט. וואָס וועל איך זשאַלעווען? ס'איז
מיינס? ס'איז נישט מעהר ווי אַ רחמנות, אַ צער בעל־חיים.

— וואָס זאָגט איהר אויף דער מויד? אַ צער בעל־חיים! מע
טהוט איהם חלילה שלעכטס? מע גיט דאָך איהם עסען! און פון
וועמענס וועגען? פון גאָטס וועגען. לכבוד דעם הייליגען יום־טוב.
דער אויבערשטער מעג מיר טאַקי העלפען. איך האָב איהם שוין
נישט איין פאַרעל אויסגעהאָדעוועט אויף פסח. געב אַהער נאָך

— איך האָב אַראָפּגעלאָזט די נאָז?

— ווער דען האָט אַראָפּגעלאָזט די נאָז?

— אַך, ווי גרינג ס'איז צו זעהן יענעם נאָז!...

אַיין עבירה, וואָס דער דאָזיגער אינטערעסאַנטער שמועס האָט זיך נישט געקאָנט ציהען ווייטער. מע האָט זיי איבערגעשלאָגען סאַמע אין מיטען. דאָס איז געווען די טערקישע שאל, וואָס האָט געוועלטיגט אויף זיי אין געפענגעניש, ווי עס שטעהט געשריבען ווייטער.

ו.

די עקזעקוציע פון די ווייבער.

די טערקישע שאל איז נישט געווען די איינציגע, וואָס האָט געוועלטיגט אויף זיי אין געפענגעניש. זיי איז בעשערט געווען צו בעקענען זיך מיט נאָך איינע אַ ווילדע בריאה, אינ'ם געשטאַלט פון אַ גרינער מויד מיט אַ רויטער פעטשיילע אויפ'ן קאַפּ. אַריינגע-קומען זענען זיי ביידע מיט פולע הענד פון כל טוב: אַ שיסעל מיט ריין, אויסגעמישט מיט אַרבעס און מיט פאַסאָליס, אַ טעלער מיט געקאָכטע קארטאָפּעל, מיט געהאַקטע אייער, און אַ פולען פאַרטוך מיט אָנגעשניטענע שטיקלעך עפּעל און מיט וועלישע נים.

אַריינגעקומען מיט'ן עסענוואַרג, האָט די גרינע מויד מיט דער רויטער פעטשיילע אַ ווייז געטהאָן אויפ'ן פאַרפּאָלק און אַ זאָג געטהאָן צו דער טערקישער שאל:

— אַ מכה איז מיר, בעל-הבית'טע לעבען, זעהט נאָר, זיי האָבען

זיך כמעט נישט צוגעריהרט צום עסען!

— די דאגה זאָל מיר בלייבען אויף, אסירצה-השם, נאָך פסח.

אַט וועלען מיר זיי באַלד אָנהאַדעווען. איך וועל זיי נעמען צו זיך,

זיי צוהאַלטען, און דו וועסט זיי לעגען דאָס עסען אין מויל אַריין.

נו, מויד? וואָס שטעהסט-דו? וואָס שטשירעסט דו מיט די צייהן?

— וואָס האָבען זיי אַזעלכעס דערוועהן אויף מיר, וואָס זיי

הערען נישט אויף צו פילדערען: האַלט דיר! האַלט דיר!

„נשמה'ניו!“ זי איהם: „ליובעניו!“ די טערקישע שאל מיט דער רויטער פעטשיילע, אריינקומענדיג מיט עסענווארג, האָבען זיך גאָר זאָט נישט געקאָנט אַנקוקען אין זיי.

— וואָס זאָגסט דו אויפ'ן פאַר-פּאָלק?

— אַ לעבען, ווי אונטער'ן אויווען!

— זעהסט דו האָטש, ווי זיי האָבען זיך ביי מיר, קיין עין-הרע,

פאַררעכט?

— קיין בייז אויג זאָל זיי נישט שאַרטען!

— טהו זיי נאָר אַ נעם אונטער די פאַכוועס... וואָס זאָגסט

דו? ...! נישקשה פון אַ הייטעל? ... האָ? מעג מיר שוין גאָט העל-

פען פאַר'ן פאַר-פּאָלק, וואָס איך האָב איהם אויסגעהאָדעוועט אויף פסח? ...

די ווילדע ווייבער טהוען-אַפּ זייער ארכיט און געהען אַוועק, און דאָס פאַר-פּאָלק פערטראַכט זיך, וואָס בעדייטען די ווערטער פון דער טערקישער שאל: „זי האָדעוועט זיי אויף פסח?“ און פאַר וואָס דאַרף איהר גאָט העלפען? ... און מע שאַרפט זיך די מוחות און מע דיסקוטירט צווישען זיך:

— וואָס הייסט דאָס, ליובעניו, פסח?

— פסח, נשמה'ניו, איז ביי זיי אַזא יום-טוב, אַזא יום-טוב פון

פרייהייט, פון בעפרייהונג.

— וואָס הייסט דאָס „פון בעפרייהונג“?

— איך וועל דיר געבען צו פערשטעהן. ס'איז ביי זיי אַ גרויסע

מצוה האַפען אַ אונזעריגען און האָדעווען איהם אַזוי לאַנג, ביז עס קומט דער יום-טוב, וואָס הייסט פסח. און אַז עס קומט דער יום-טוב, וואָס הייסט פסח, לאָזט מען איהם פריי... היינט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל?

— נאָך ווייט ביז דעם יום-טוב, וואָס הייסט פסח?

— וועדליג איך האָב געהערט פון דער טערקישער שאל זאָגען,

ווייזט אויס, אַז ניט מעהר ווי אַ טאָג דריי.

— דריי טאָג?!

א וועלש ניסעל — און א סוף. איצטיגס מאָל וועט זיין גענוג פון זיינעטוועגען. ער איז שוין זאט. לאָמיר זיך אָקאָרשט נעמען צו איהר און אָנהויבען פון מהיטובו, דאָס הייסט, נאָך אַ מאָל פון רייז מיט פאָסאָליס.

— זאָלט איהר מיר געזונט זיין, בעל־הבית'טע לעבען, ווי אזוי דערקענט איהר, וועלכס איז איין "ער" און וועלכס א "זי"? —

— אלע ביזע חלומות אויף דיין קאָפּ! מע הייסט איהר טהון איין אַרבייט, און זי איז דאָ דער רוח ווייסט מיט וואָס! האָב פריהער חתונה, נאָרישע מויד, און ווער אַליין אַ בעל־הבית'טע, וועסט דו דעמאָלט פרעגען. דערווייל טהו, וואָס מע הייסט דיר. אָט אזוי אַ. נאָך — נאָך! זשאַלעווע נישט! ס'איז נישט צוליעב קיינעם, ס'איז צוליעב זיין לעבען נאָמען. אויף פסח! אויף פסח! געענדיגט די עקזעקוציע, האָבען זיך ביידע ווייבער אָפּגעטראָג גען, און אונזערע אומגליקליכע געפייניגטע זענען געבליבען אַליין. זיי האָבען זיך פערשלאָגען ביידע אין אַ ווינקעלע, אַרויפגעלעגט איינס אויפ'ס אַנדערע די קלאָגעדיגע קעפּ און פערטיעפט זיך אין אַזעלכע טרויעריגע מחשבות, וועלכע קומען זעהר זעלטען, סיידען אַ האַלבע שעה פאר'ן טוידט.

ז.

דער וואָרעם ליגט אין חריין און מיינט, אז קיין זיסערס איז נישט אַ.

קיין זאך מאַכט נישט אזוי נאָהענט און פריינדליך, ווי צרות. דער בעסטער בעווייז זענען די צוויי אומגליקליכע העלדען פון אונז זער געשיכטע. אין דער קורצער צייט פון זייער געפגעגעניש זענען זיי זיך צענויפגעגאנגען מיט די כאַראַקטערען, אָנגעהויבען פערשטעהן איינס דאָס אַנדערע אויפ'ן וואונק, אויפגעהערט שעמען זיך איינס פאַר דאָס אַנדערע און געוואָרען אזוי נאָהענט, אז מע האָט אויפ־געהערט זיך "איהרצען" און מען איז געוואָרען נפש אחת. ער איהר:

— מיין שוועסטער דערצעהלט, אז די מענשען, וואָס מיר זע-
הען, זענען ערגער פון די ווילדע חיות. א ווילדע חיה, אז זי האַפט
עמיצען פון אונז, צערייסט זי איהם און פרעסט איהם אויף—און א
סוף. מענשען טהוען ניט אזוי. א אונזעריגער, אז ער פאלט אריין
צו די מענשען אין די הענד אריין, האַלטען זיי איהם פערשפּאַרט,
געבען איהם עסען און טרינקען פון דער פולער האַנד, ביז ער ווערד
גוט פעט...

— נו ?

— און אז ער ווערד גוט פעט, קוילען זיי איהם, שינדען איהם
אַפּ די הויט, צעשניידען אויף שטיקלעך און בעזאַלצען איהם מיט
זאַלץ און ווייקען איהם אין וואַסער...

— נו, און ווייטער וואָס ?

— און ווייטער צעלעגען זיי א פייער און בראָטען איהם אויף
זיינע אייגענע שמאַלץ און עסען איהם אויף מיט די ביינער.

— בכאָמעשיות ! געשיכטעס פון טויזענד איין נאַכט ! א קוה
איז געפּלויגען איבער'ן דאַך און געלעגט איין איי ! און דו, שטיא,
גלויבסט דאָס ? האָ-האַ-האַ !

— נו ? האָב איך ניט געזאָגט פריהער, אז דו וועסט מיך אויס-
לאַכען ?

— וואָס-זשע דען ? אז פון דאָנען ביז אַהין הויבט איהר ניט
אָן צו פערשטעהן ! מיר דאַכט, אז דו האָסט געהערט אַ מאָל הונד-
דערט פון דער טערקישער שאַל, אז דאָס, וואָס מע האָדעוועט אונז,
איז ניט צוליעב קיינעם, נאָר צוליעב גאָט.

— לעבען מיינס ! וואָס-זשע איז דערפון געדרונגען ?

— איז דערפון געדרונגען, נשמה מיינע, אז דו ביזט אַ נאַרישע
אינדיטשקע, און ווייטער גאָרנישט.

— איהר האָט תמיד אַזא טבע. יענעם בעלעדיגען איז ביי אייך

טפו !

— ווער איז געווען דער איהר ?

— וואָס האָסטו דו זיך אזוי דערשראָקען, נאַריש? די דריי
טאָג וועלען איבערפליהען, ווי אַחלום, און ס'וועט קומען דער לע-
בער יום-טוב פסח, וועט מען אונז עפענען טהיר און טהויער און
מע וועט אונז זאָגען: היידא, קינדערלעך, געהט אייך אַהין, פון
וואַנען איהר זענט נעקומען! וועלען מיר דאָס נעמען שטעלען
פֿיס!...

— אַך, ליובעניו, דייןע זיסע רייד!... הלואי ס'זאָל זיין אזוי.
ווי דו זאָנסט! איך האָב אָבער מורא פאַר איין אנדער זאך...

— האַרץ מיינס, דו האָסט תמיד מורא...

— לעבען מיינס, דו קענסט ניט די ווילדע מענשען.

— פון וואַנען קענסטו דו זיי, נשמה'ניו?

— איך האָב זיך גענוג אָנגעהערט, ליובעניו, נאָך אין דער היים
דערצעהלען אזעלכע מעשיות אויף זיי! מיינע אַ שוועסטער האָט
מיר דערצעהלט, אז זי האָט אַליין געזעהען...

— וויעדער אַ מאָל דער שוועסטער'ס מעשיות? נשמה'ניו,
מעשיות פערגעס!

— ליובעניו! איך וואָלט וועלען פערגעסען, קאָן איך נישט. זיי
פיקען מיר אין קאָפּ אַריין גאַנצע טעג. זיי לאָזען מיר ניט שלאָפען
בייאַכט.

— וואָס־זשע איז דאָס פאַר מעשיות, וואָס פיקען דיר אין קאָפּ
אַריין גאַנצע טעג, לאָזען דיר נישט שלאָפען ביינאַכט?

— ליובעניו! וועסטו ניט לאַכען פון מיר?

— וואָס זאָל איך עפֿיס לאַכען, נשמה'ניו?

— דו האָסט תמיד אזא טבע, אז איך דערצעהל דיר עפֿיס,
לאַכסטו דו מיך אויס און זאָנסט אויף מיר, אז איך בין אַ שטיא, אַ
געשלייערטע האַנדזי, אַ נאַרישע אינדיטשקע און נאָך אזעלכע
זאַכען.

— איך זאָג דיר צו, אז איך וועל ניט לאַכען, אַבי דערצעהל,
וואָס האָסטו דו געהערט פון דיין שוועסטער?

ח.

א ב י ז ב ע נ ע נ י ש מ י ט א י י נ א ל ט ע נ ב ע ק א נ ט ע נ .

ס'איז געווען א פריהמאָרגען. אין דרויסען איז געשטאנען א געדיכטער טומאן. אין שטוב איז נאך געווען פינסטער. דאָס פאָר-פאָלק האָט געהאַלטען סאַמע אין רעכטען שלאָף. עס האָט זיך זיי גע'חלומ'ט זייער אַמאָליגע היים. א גרויסער, א ברייטער, א פרייהער אין-דרויסען. א בלויער הימעל. גרין גראָז. א זילבערן טייכעל. א מיהל, וואָס דרעהט און קלאַפט און שפּריצט מיט וואַסער. גענו און קאַטשקעס פאָליאַסקען זיך ביי'ם ברעג. היהנער פיקען. העהנער קרעהען. פויגלעך פליהען. אך, וואָס פאַר אַ שטענע וועלט גאָט האָט בעשאַפען פון זייערטוועגען... פון זייערטוועגען? ... פון וועמענס דען וועגען זענען אָט די הויכע בוימער מיט די ברייטע צווייגען, וואָס מע קאָן אונטער זיי אַרומשפּאַצירען פראַנק און פרייה? אָדער פון וועמענס וועגען איז אָט די מיהל, וואָס אַרום איהר האָדעווען זיי זיך אַלע מיט דער גאַנצער משפּחה. לאָזען נישט צו קיין פרעמדען פאַר אַ מייל אַרום און אַרום? פון וועמענס וועגען איז אָט דער גרויסער קיילעכיקער הימעלדיגער ברעגער, וואָס אַלע פאַרנאָכט לאָזט ער זיך אַראָפּ אין איין עק טייך. און אַלע פריהמאָרגען בעווייזט ער זיך פונ'ם אנדערען עק טייך? וואָס וואָלטען זיי איצט ניט אַוועקגעבען, זיי זאָלען נאָך אַ מאָל אַ קוק טהון האָטש מיט איין אויג אויף דער שענער, וואַרעמער, פייעריגער זון? אויף דעם גרויסען, ברייטען, פרייהען, ליכטיגען אין-דרויסען? אויף דער מיהל און אויף אַלסדינג, וואָס אַרום דער מיהל? ...

סאַמע אין די דאָזיגע גוטע, גאָלדענע חלומות האָט מען זיי אויפגעהאַפט און אַרויסגעטראָגען זיי אין דרויסען אַרויס. די פרייהע לופט פון דעם טומאַנענדיגען פריהמאָרגען האָט זיי אַ זעץ געטהאָן אין פנים אַריין און האָט זיי אַרומגענומען מיט איהר פרישקייט

— איך מיין איך, אלע מאַנסבילען.

— אלע מאַנסבילען? מיט וויפילע מאַנסבילען ביזט דו דאָס בעקענט, וואָלט איך געוואָלט וויסען?

— איך קען זיך מיט איינעם, איז גענוג פאַר מיר.

— ניין, האָסט געזאָגט „מאַנסבילען“. די משמעות, אז אַחוץ מיר האָסט דו זיך געקענט מיט נאָך עמיצען...

— וואָס נאָך וועסט דו אויסטראַכטען?

— שוין! זי האָט שוין אַראָפּגעלאָזט די נאָז... קום נאָר אַהער, איך וויל דיר עפּים זאָגען...

די דאָזיגע סצענע פון קוצעניו־מוצעניו ווערד פּלוצים איי־בערגעריסען דורך דער חברה קליינוואַרג פון יענער זייט פענסטער. אינוועניג אַריינגעהן לאָזט מען זיי ניט, קומען זיי אַלע טאָג צו צום פענסטער, פון דרויסען, און פון דאָרטען שטעקען זיי אַריין די נעז, מאַכען משוגענע תנועות, שטעלען אַרויס די צונג, לאַכען און פיי־פען און שרייען און הילכען אַלע אינאיינעם: „האַלט דיר! נאָ דיר! נעם דיר!“... דאָס פאַר־פּאָלק, געוועהנליך, ענטפערט זיי אָפּ דערויף אויף זייער לשון, שוין נישט מיט אַזאַ כעס, ווי פריהער, נאָר גלאַט, אַשטייגער, ווי מע ענטפערט אויף „אָ גוט מאַרגען“ — „גוט יאָהר“. „ברוכים הוישבים“ — „קומט עסען“ — „עסט געד־זונדערהייד“...

ס'איז נאָר ניטאָ, הערט איהר, אַזאַ זאך אויף דער וועלט, וואָס אַ גאָט'ס בעשעפעניש זאָל דערצו נישט געוואָהנט ווערען. אונזער פאַר־פּאָלק איז שוין אַזוי געוואָהנט געוואָרען מיט די צרות, אז ס'האָט זיך דעם אויסגעדאַכט, אז אַזוי דאַרף עס צו זיין, ווי דער וואָרעם, וואָס ליגט אין חרין, מיינט, אז קיין זיסערס איז שוין נישטאָ.

אונזער העלד הויבט־אויף דעם קאָפּ, קוקט זיך איין מיט אלע אויגען אינ'ם רויטען האָהן, דעם עזות־פנים, און ער פיהלט, ווי ס'איז איהם פערקיהלט געוואָרען דאָס בלוט און פערגליווערט די איברים. ער וואָלט געמענט שווערען, אז דער חבר־מאָן איז איהם קענטליך, אז ער האָט איהם ערגיץ געזעהן, ערגיץ געהערט. נאָר וואו? דאָס קאָן ער זיך בשום אופן נישט דערמאָנען. ער איז איהם אזוי קענטליך! אזוי קענטליך! און דאָס קול זיינס איז איהם אזוי בעקאָנט. נואַלד! וואו האָט ער זיך מיט איהם בעגעגענט? ...! און ער הויבט זיך אויף נאָך אַביסעל העכער, דערזעהט איהם דער רויטער האָהן און ציהט אויס אויף זיין הילכיגער סאָפּראַן־שטימע:

קוקאָריקו, לאַנגע נאָז!
מ'האָט געשטאָפט דיר אָהן אַ מאָס
מיט די בעסטע זיסע זאָכען,
מע וואָל קאָנען פון דיר מאַכען
אַ געבראָטענס מיט אַ קראָפּ,
פעטע יויך אַ פולען טאָפּ,
און אַ העלזעל אינ'ם צימעס...

נישט בעשערט געווען אונזער רויטען משורר צו ענדיגען זיין ליערעל. עמיצענס אַ האַנד האָט איהם אַ נעם געטהאָן מיט אַזאַ כוח און אזוי אומגעריכט, אז עס האָט איהם מיט אַ מאָל אָפּגענומען דאָס לשון.

ט.

ד ע ר ל ע צ ט ע ר א ק ט פ ו ן ד ע ר ט ר א נ ע ר י ע .

דאָס איז געווען אַ משונה־ווילדער נפש מיט אַ פערשלאָפּען פנים, אַ הויכער, אַ דאָרער, מיט לאַנגע פאות, אין שייך און זאָקען, אונטערגעשטעקט די פּאָלעס, פערקאָטשעט די אַרבעל, מיט אַ שוואַרץ גלאַנצענדיג מעסער אין האַנד. נישט לאַנג געטראַכט, טהוט ער אַ נעם דעם רויטען האָהן צו זיך, פעררייסט איהם דאָס קעפּעל

פון אלע זייטען. זיי האָבען דערפֿיהלט, אז ס'איז זיי אויסגעוואָכ-
סען פליגלען. אָט האָבען זיי זיך אויף און פליהען אין דער וועלט
אריין. פליהען איבער דעכער, איבער נערטנער, איבער וועלדער,
אהין, אהין, צו זיך אַהיים... דאָרט טרעפען זיי זיך מיט זייעריגע:
„ברוכים הבאים. פון וואַנען קומט מען?“ — פון די ווילדע מענ-
שען. — „וואָס האָט מען אייך געטהאָן?“ — געהאָדעוועט אויף
פסח. — „וואָס הייסט דאָס פסח?“ — אזא יום-טוב ביי זיי, א
גוטער, ליכער יום-טוב, א יום-טוב פון פרייהייט, פון בעפרייהונג...
אזוי חלומ'ט דאָס געבונדענע פאַר-פאַלק דעם גאַנצען וועג, ביז
מע ברענגט זיי ערגיץ אין א שמאַל פינסטער געסעל און מע לאָזט
זיי אַראָפּ געבונדענערהייט גלייך אין דער בלאָטע. דאָרט דער-
זעהען זיי א וואַנד בעשפּריצט מיט בלוט, און א סך עופות גע-
בונדענע ליגען אויף דער ערד, צו צוויי און צו דריי מיט א מאָל.
ביי דער זייט שטעהען ווייבלעך און מיידלעך און שמועסען זיך,
לאַכען, חיחיקען. דאָס פאַר-פאַלק קוקט זיך אַרום אויף אלע זייטען —
צוליב וואָס האָט מען זיי אַהער געבראַכט? וואָס טהוען דאָ די
געבונדענע עופות? וואָס לאַכען די ווייבלעך מיט די מיידלעך?
וואָס בעדייט די בלוטיגע וואַנד?... אָט דאָס איז דער גוטער ליכער
יום-טוב פסח? וואו איז די פרייהייט? די בעפרייהונג?...

אָט אזוי קלערט זיך דאָס פאַר-פאַלק און בעטראַכט די געבונ-
דענע עופות, וואָס ליגען זיך אזוי שטיל און רוהיג, פרענען נישט
קיין קשיות, גלייך ווי עס דאַרף אזוי צו זיין... נאָר איינע, א הוהן
א שרייערין, רוהט נישט. זי רייסט זיך מיט אלע כוחות, פאַטשט
מיט די פליגלען אין דער בלאָטע און שרייעט משונענערווייז:

— לאָזט מיך! לאָזט מיך! איך וויל נישט ליגען! איך וויל
בעסער לויפען! לאָזט מיך! לאָזט מיך!

— קוקאָריקו! — רופט זיך אַפּ א רויטער האָהן, וואָס ליגט
געבונדען אינאיינעם מיט צוויי הינהער, און טהוט אַ פאַטש מיט
די פליגלעל: — וואָס זאָגט איהר אויף דער חכמה? זי וויל ניט
ליגען. זי וויל בעסער געהן. זי וויל בעסער לויפען. חאַ-חאַ-חאַ!

מורא'דיגער טראגעדיע, צו דער דאָזיגער אונגעהערטער רציחה אין מיטען העלען טאָג. שוין־זשע האָט מען זיי געבראכט אָהער צוליב דעם זעלבען צוועק, וואָס אַלע עופות, גענו און קאטשקעס? שוין־זשע וועלען זיי, די אויסדרוועהלטע, די מיוחסים, וואָס שטאַמען פון אינדיע, האָבען אַזא וויסטען סוף גלייך מיט דעם דאָזיגען פראָס־טען עולם? איז דאָס, אַפנים, נישט קיין אויסגעטראכטע זאך, וואָס מע דערצעהלט זיך אָן וועגען די ווילדע מענשען? און די נביאות פונ'ם רויטען האָהן?...

און זיי הויבען אָן פערשטעהן דעם קאלטען נאָקעטען אמת, און עס ווערד זיי קלאָר אַלסדינג, וואָס זיי האָבען געהערט, אַלסדינג, וואָס זיי האָבען געזעהען ביי אָהער. נאָר איין זאך קאָנען זיי נישט צעקיינען: צו וואָס האָט די טערקישע שאַל אַלע מאָל זיך בעריהמט, אַז גאָט מעג איהר העלפען דערפאַר, וואָס זי האָט איהם אויסגע־האָדעוועט אַזא פאַר־פאַלק אויף פסח? אָט דאָס וויל גאָט? דאָס איז איהם ליעב? אַר, וואָס פאַר אַ בייזער גאָט דאָס דאַרף זיין ביי אָט די ווילדע מענשען!...

.

* * *

אין עטליכע מינוט אַרום זענען אונזערע שטאָלצע אינדיאנער, דאָס געליעכטע פאַר־פאַלק, געלעגען אויף דער ערד, ווי צוויי פשוט'ע געקוילעטע אינדיקעס. זיי האָבען אַרױפגעלעגט איינס אויף דאָס אַנדערע זייערע איבערגעשניטענע נאָך וואַרעמע העלזער און האָבען אויסגעזעהען פון דער ווייטען, ווי זיי שלאָפען און חלומ'ען זיסע גאָלדענע חלומות. אויף זיי איז געזאָגט געוואָרען דער פסוק:

הנאהבים והנעימים בחייהם ובמותם לא נפרדו—די ליעבע און געטרייע, סיי ביי'ם לעבען, סיי ביי'ם טוידט האָבען זיך נישט געשיידט.

אַרויף, טהוט איהם אַ קוק אין די אויגען אַרײַן, פֿליקט איהם אויס
 דריי פֿעדערלעך, חיק מיט'ן מעסער איבער'ן האַלז און—מאַרש!
 אַ שלײדער פון זיך גלייך אין דער בלאַטע אַרײַן. ווי אַ פֿריטש-
 מעליטער בלייבט נעבאָך ליגען דער האָהן אַ ווילע, און פֿלוצים
 האַפט ער זיך אויף און לאָזט זיך לויפֿען מיט'ן איבערגעשניטענעם
 האַלז, דרעהט מיט'ן קאָפּ, גלייך ווי ער זוכט עמיצען, גלייך ווי ער
 האָט עפֿים פֿערלאָרען. אונזער העלד קוקט זיך אײַן אין דעם געקוי-
 לעטען האָהן און דערקענט זיין אַלטען בעקאנטען, וואָס ער האָט
 אַמאָל געזעהען אין חלום, און ער דערמאָנט זיך דאָס לעדערלעך, וואָס
 דער חבר-המאָן האָט איהם דעמאָלט געזונגען, און ער קאָן קיין
 וואָרט נישט אַרויסברענגען צו זיין געליעבטער, וואָס ליגט נעבען
 איהם שטאַרק צוגעטולעט צו זיין לייב און ציטערט און צאָפֿעלט
 מיט אַלע איברים... און דער ווילדער נפשׁ מיט'ן גלאַנצענדיגען מע-
 סער טהוט זיך זיין ארבייט גאַנץ קאַלטבלוטיג, ווי אײַן אמת'ער
 תּלִין. אײַנס נאָכ'ס אַנדערע פֿליהען ביי איהם די עופות, אַלע האַ-
 פען אַ קיצעל מיט'ן מעסער איבער'ן האַלז און אַ שלײדער אין
 בלאַטע אַרײַן. אַנדערע ציהען זיך אויס, געהען-אַפּ מיט בלוט, דריי-
 גען מיט די פֿיסלעך און צאָפֿלען. אַנדערע וואַרפען מיט די קעפֿ-
 לעך, פּאַטשען מיט די פֿליגלען איבער דער בלאַטע. אַלע מינוט
 קומען-צו נאָך און נאָך קרבנות מיט איבערגעשניטענע העלזער. די
 ווייבלעך מיט די מיידלעך, וואָס שטעהען ביי דער זייט, קוקען
 און — גאָרנישט. אדרבה, אײַניגע פון זיי פֿאלען אַרויף אויף די
 געקוילעטע, נאָך לעבעדיגע, עופות און פֿליקען זיי און רייסען פון
 זיי די פֿעדערען, און בעת מעשה רעדען זיי זיך איבער און ווערטלען
 זיך און לאַכען, גלייך ווי דאָ וואָלט זיך געגאָסען וואַסער, נישט
 קיין בלוט פון לעבעדיגע בעשעפענישען!... וואו זענען זייערע אוי-
 גען? וואו זענען זייערע אויהערען? וואו זענען זייערע הערצער?
 זייער יושר? זייער גאָט?...

אזוי טראַכטען זיך אונזערע צוויי אומגליקליכע אינדיאנער,
 וואָס ליגען נאָך אַלץ געבונדען, און קוקען זיך צו צו דער דאָזיגער

פעסעלי דעם רבינ'ם

נעשריבען אין יאָהר 1908.

פעסעלי דעם רבינ'ס

א.

קורץ-פרייטאָג און שבת-הגדול.

אזוי האָט מען זיי גערופען.

איהם — דערפאר, וואָס ער איז געווען אַ קלייניטשקער און אַ קורצינקער, און זי — דערפאר, וואָס זי איז געווען אַ הויכע און אַ לאַנגע.

אַ הויכע, אַ לאַנגע, נאָר אַ דינע, אַ דאַרע, אַ טרוקענע — אַ לולב! אַז זי פלעגט איהם דאַרפֿען זאָגען אַ סוד ("אוי, באַגראָ-בען זאָל איך דיר מיט די קורצע פיס" ¹), פלעגט זי מוזען מחילה זיך אָנבויגען, אַראָפּלאָזען זיך מיט עטליכע גראַד נידעריגער. אַראָפּנידערען צו איהם; און ער האָט דאָס פיינט גע-האַט האָרכען, פלעגט ער זיך בויגען; פלעגט זי זיך דאַרפֿען נאָכ-בויגען; פלעגט ער זיך אָנבויגען נידעריגער; פלעגט זי מוזען זיך בויגען נידעריגער; פלעגט ער זיך אָנבויגען נאָך נידעריגער; פלעגט זי מוזען זיך אָנבויגען נאָך נידעריגער:

— אוי, באַגראָכען זאָל איך דיר מיט די קורצע פיס!...

מיט איינעם וואָרט: זי איז איהם דערגאַנגען די יאָהרען, און ער האָט געשוויגען. און מיר, חדריונגלעך, שקצים, קונדסים-עכברושים, האָבען געהאַט די גרעסטע נקמה.

פאַר וואָס?

וועט נעכאך, שטעהט אויף פארטאָג, ווען גאָט אליין שלאָפט נאָך, נעמט זיך צו דער באַקרייזשע אָדער צו דער מולטער, פערקאטשעט די אַרבעל און קנעט גאנץ געשמאַק מיט ביידע לאַנגע דאַרע טרור-קענע הענר, און דאָס טייג מאַכט טיאָך-טיאָך, און די מולטער קרעכצט, און זי אליין קרעכצט, שטעלט זיך אָפּ אלע מאָל, טהוט אַ וויש דעם שווייס מיט'ן עלענכויגען פון אונטען אַרויף און לאָזט אַרויס אַ טיעפען-טיעפען: „אוי, רבונ'ש-עולם-מאַמע-זיסע-האַר-ציגע-טרייהע!“

הערט איהר? איך האָב געוואוסט וואָס בערייט אָט דער דאָ-זיגער „רבונ'ש-עולם-מאַמע-זיסע-האַרציגע-טרייע!“ אָט דאָס איז דער פּשט פון דעם: די מעהל איז גענומען געוואָרען ביי גנעסי די מיטניטשקע אויף באָרג ביז דאָנערשטאָג, און די סחורה וועט זי צעטהיילען אויף באָרג, און גאָט ווייסט, אויב עס וועט איהר אומ-קעהרען זיך צוריק דאָס געלד ביז דאָנערשטאָג, און גנעסי די מיט-ניטשקע וועט נישט שווייגען, גנעסי די מיטניטשקע האָט אליין אויך גענומען די מעהל ביז דאָנערשטאָג, און אז מע זאָגט דאָנערשטאָג, בעדאַרף זיין דאָנערשטאָג, וואָרום אַ מויל איז ניט קיין האַליווע, און דאָנערשטאָג איז גלאַט אַ נומער טאָג, דאָנערשטאָג הייסט שוין ערב שבת, דער טאָג וואָס מע בעדאַרף אָנקומען צום מאָן נאָך געלד, און אז אָך און וועה איז דעם „שבת-הגדול“, אז ער בעדאַרף זיך אַראָפּלאָזען צום „קורץ-פרייטאָג“ בעטען אויף שבת, און אז אָך און וועה איז דעם „קורץ-פרייטאָג“, אז דער „שבת-הגדול“ קומט איהם מאַנען אויף שבת — אז אָך און וועה איז זיי ביידען!...

אָט דאָס האָט בערייט דער רביצינ'ס „רבונ'ש-עולם-מאַמע-זיסע-האַרציגע-טרייע“...

און אפשר האָט איהר „רבונ'ש-עולם-מאַמע-זיסע-האַרציגע-טרייהע“ געהאַט איין אַנדער טעם? אפשר איז דאָס גאָר געגאַנגען אויף אַנדערע צרות? און צרות האָט זי געהאַט גענוג, ניט צו פערזינדיגען!

דערפאר, וואָס ער האָט אונז דערגאנגען די יאָהרען, גע-
מוטשעט מיט דער גמרא, געבראָכען די ביינער, געשמיסען, גע-
שמיסען, געשמיסען... איהר געדענקט דאָך די מעשה וואָס אין
פרק: "פ ע ס א ח ת" — איינמאָל האָט ער דערוועהן אַ קאַפּ
פון אַ מענשען טהוט שווימען אויפ'ן ים, האָט ער זיך אָפגעשטעלט
און אָנגערופען צו דעם קאַפּ: "ע ל ד א ט פ ת" — דערפאר וואָס
דו האָסט יענעם דערטרונקען, האָט מען דיך דערטרונקען, און דער
סוף פון דייןע טריינקער — זיי וועלען אויך דערטרונקען ווערען..."
נאָר איך קעהר זיך אום צוריק צום "קורץ־פרייטאָג" און "שבת-
הגדול".

ער איז געווען, ווי איהר שטויסט זיך שוין אָן מסתמא, אונז-
זער רבי, און האָט געהייסען רב זרחל, און זי איז געווען אונזער
רביצין, און האָט געהייסען זרחליכע.

ער האָט געקעלט מיט אונז פון גאנץ פריה ביי שפעט אין
דער נאכט, געהאט האַלץ, זיך איינגעריסען דאָס געזונד, פאר
עטליכע קארבען אַ זמן, און זי האָט געבאָקען בלינעס מיט לאַט-
קעס פון אונזערטוועגען, רעטשאַניקלעך, באַבקעלעך און קאָרושעס
אויף צו פערקויפּען.

צי האָט זי געהאט דערפון פרנסה, — דאָס קאָן איך אייך
ניט זאָגען; נאָר אז מיר, חדר־יונגלעך, שקצים, קונדסיס־עכברושים,
האָבען איהר אָנגעפּייפט אין חשבון — דאָס בין איך אייך ערב,
וואָרום איטליכער האָט גענומען אויף באָרג, און יעדער פון אונז
האָט געהאט ביי איהר קרעדיט ביי אַ געוויסער "ציפּער", און איט-
ליכען האָט זי געגלויבט אויף נאמנות.

מע האָט בעדארפט האָבען אַ האַרץ פון אַ טאָטער, מע זאָל
זרחליכען אָפּמאַרען! און ווער האָט נאָך אזוי געקענט זרחליכען,
ווי איך האָב זי געקענט?

אז בסך־הכל האָב איך ביי איהר געגעסען קעסט, וואָרום איך
בין געווען אַ דאָרפסיאָנעל, האָב איך זיך אָנגעזעהען, ווי זי האָרע-

פּעסעלי האָט ליעב געהאַט דעם פּאָטער, און דער פּאָטער האָט ליעב געהאַט פּעסעלי'ן — דאָס איז געווען אַ מאָדנע, אַ שטילע ליעבע.

קיינער פון אונז האָט נישט געהערט, זיי זאָלען זאָגען אַ מאָל איינער דעם אנדערען אַ גוט וואָרט. אַדרבה, ער פלעגט זיך מיט איהר שאַפּען נישט ווי מיט אַ טאָכטער, נאָר ווי מיט אַ דיענסט: — הער נאָר דו!...

נאָר אין די אויגען האָט מען אַרויסגעזעהען, אז ער האָט זי ליעב, שטאַרק ליעב, אז ער קאָן זיך אָהן איהר נישט בעגעהן.

אפשר דערפאַר, וואָס ער האָט געהאַט אַ בייז פּינסטער לעבען ביי'ם ווייב? און אפשר דערפאַר, וואָס פּעסעלי איז געווען אַ גע-ראַטענע, געהאַט אויף זיך אַ מאַנסבילשען קאָפּ און געקאָנט גוט לערנען? און אפשר דערפאַר, וואָס פּעסעלי האָט געוואוסט דעם טאַטענס אַלע גענג, געטראָפּען אַלע מאָל וואָס ער וויל, אונטערנע-טראָגען איהם צו דער צייט די יאַרמעלקע, דעם קאַנטשיק, דאָס פּושקעלע טאַבעקע, אָדער אַ טרונק וואַסער?

— דאָס טאַטעלע מיט'ן טעכטערעל! — פלעגט זאָגען די רביצין. — ער זאָל בעסער אין זינען האָבען אַ שידוך טהון מיט איהר, קריגען עפּים אַ חתן פון איהרעטוועגען!...

דער רבי האָט איהר דערויף געענטפערט נאָר מיט אַ זיפּץ, ווי איינער רעדט: „קריגען עפּים אַ חתן? געה קריג, אז סע קריגט זיך נישט!“...

אויף אַלסדינג איז אָבער פאַרהאַן אַ צייט. יעדעס שטיקעל סחורה ליגט זיך אויס, ביז סע קומט דער רעכטער קונה. און ס'איז נישטאָ דאָס מיידעל אויף דער וועלט, וואָס זאָל נישט האָבען איהר זווג. קיין אידישער מאָנאַסטיר, ווייסט איהר דאָך, איז נישט פאַר-האַן...

געקומען אַ צייט אויף פּעסעלי'ן. געקומען איין „אויסחאַפּע-ניש“ אויף איהר. אזוי האָט געזאָגט די רביצין. נאָר אין אמת'ען איז דאָס געווען אַ בעשערטע זאַך. און אויב איהר ווילט וויסען,

ערשטענס, איז זי אליין געווען, לא עליכם, נישט קיין געזונדע, פלעגט הוסטען שטילערהייד, אז קיינער זאל נישט זעהען; צווייטענס, האָט זי געהאַט יסורים פון פּעסעלי'ן, איהר עלטערע טאָכטער, אַ מיידעל שוין אין די יאָהרען, מיט פּלאַס-פיייעריגע האָר און מיט קלייען אויפ'ן פנים, וואָס קיינער וויל זי נישט נעמען — וואָס וועט זי אויסזיצען? ... היינט „באַשעפעניש“ — דאָס איז דאָך גאָר אַיין אומגליק! „באַשעפעניש“ איז געווען אַ הויקער, אַ פערזענהע-ניש, אָהן הענד, אָהן פיס, אָהן אַ צונג, אָהן לייב און לעבען — אז אַך און וועה צו אַזעלכעס, וואָס איז גאָר געבאָרען געוואָרען, אז אַך און וועה איז צו אַזעלכעס, וואָס לעבט גאָר אויף דער וועלט! ... גאָר מיט „באַשעפעניש“ וועלען מיר זיך נאָך בענגענען אַמאָל, און מיט פּעסעלי'ן וועלען מיר זיך אויך אין ניכען בעקענען. דערוויילע קעהרען מיר זיך אום צוריק צום „קורץ־פרייטאָג“ און „שבת־הגדול“.

אַ ביטערע רחמנות איז געווען געבאָך אויף זרחליכען, אז זי אליין האָט בעדאָרפט רעשטשינען, קנעמען, זעצען, באַקען, בראַטען זיך ביי'ם אויווען, אליין טראָגען וואַסער, אליין ברענגען האָלץ, אומעטום אליין, נישטאָ קיין הילף פון קיינעם! פון וועמען? זרחל קנעלט, פּעסעלי זיצט און לערענט גלייך מיט אַלע קינדער, זי איז דאָך אַ וואָהלעקענעוודיגע, אַ מאַנסבילשער קאָפּ אויף איהר, און „באַ-שעפעניש“ זיצט צווישען אויווען אין אַ ווינקעלע, די פיסעלעך אונטער זיך, און וואַרט ביז מע וועט איהר אונטערטראָגען עפּיס, אַריינרוקען אין הענטעל אַריין: „נא, באַשעפענישעל, וואָרג זיך!“ ... אָט דאָס, אַפנים, האָט בעדייט דער „אוי, רבונ־של־עולם“ מאַמע־זיסע־האַרציגע־געטריהע“... און אפשר איז דאָס גאָר גע-גאַנגען דערויף, וואָס פּעסעלי איז געווען אינגאַנצען אויף זיין זייט, אויפ'ן פאָטער'ס צד הייסט דאָס, און זיי ביידע, פּעסעלי און זרחל, זענען איהר תמיד געווען אויף קידער־ווידער?

— דאָס טאַטעלע מיט'ן טעכטערעל! באַגראָבען זאָלט איהר זיך ביידע אין איין גריבעל!

נייעם האָט פייוועל כל־בו'ניק געבראַכט צו פיהרען אלע מאָל גאַנצע פעק, „אוצרות מיט נייעסען“, און נישט אזוי די נייעס אליין, ווי דאָס דערצעהלען זיינס. איהר ווייסט, וואָס איך וועל אייך זאָגן? דערצעהלען נייעס בעדאַרף מען קאָנען; און פייוועל כל־בוניק האָט געקאָנט דערצעהלען. אין זיין דערצעהלען איז געלעגען אַ מין טאַלאַנט, אַ כח המושך, וואָס האָט צוגעצויגען און געצויגען זיך אָהן איין אָפּשטעל און אָהן איין אויפהער, און אייביג, דאַכט זיך, אייביג וואָלט איך איהם געוואָלט האָרען, קיינמאָל נישט נמאס געוואָרען.

— וואָס הערט זיך נייעס, פרעגט איהר? אוי, סע הערט זיך ניט גוט! — אזוי פלעגט פייוועל כל־בוניק אָנהויבען שיטען און צעפאַקעווען בשעת מעשה די קאַראַבקע און צעלעגען זיך מיט דער קראָם. — נישט גוט הערט זיך מיט אונזערע אידעלעך, אַחינו בני ישראל!... אַט פאַהר איך פון זיטאַמיר פאַהר איך, דאָס הייסט, ניט פון זיטאַמיר — ניט ווייט פון זיטאַמיר, טשידנעוו איז פאַרהאן אַ שטעדטעל, אויב איהר האָט געהערט, טשידנעוו... איז דאָרטען פאַר־האן אַ רב אין טשידנעוו, איז דער דאָזיגער רב דער טשידנעווער אליין אַ אונזעריגער, אַ מאַלעראַסיער, פון מאַלעראַסיע איז ער—מאַלעראַסיע איז ניט ליטאַ, אין מאַלעראַסיע איז ניטאַ אַזעלכע אַרעמע לייט, ווי אין דער ליטאַ; ביי אונז, אַז סע מאַכט זיך איין אַרעמאָן, איז ער זיך איין אַרעמאָן, און ביי אייך אין דער ליטאַ איין אַרעמאָן, עס זאָל אייך צו קיין חרפּה ניט זיין, איז טאַק איין אַרעמאָן, וואָס איין אַרעמאָן הייסט; איך האָב אַזעלכע אַרעמע לייט, ווי ביי אייך אין דער ליטאַ, נישט באַגעגענט אין ערגיץ ניט, איך בין שוין אויס־געפאַהרען אַ שטיקעל וועלט, איך בין שוין געווען אומעטום, אי אין דער ליטאַ, אי אין פּוילען, אי אין טיער־פּוילען, אין ראַדאָס און אין לאַדז און אין וואַרשא. אוי, וואַרשא! לעבען זאָל וואַרשא! אַ טהייערע, אַ גאָלדענע שטאָדט, אַט דאָס וואַרשא! און וואָלוועל, בזיל הוזל!... דאָרט איין אָנבייסען קריגט איהר פאַר עלף גראַשען, און נאָך וואָס פאַר אַ מין אָנבייסען, מיט זעמעלעך פון געבייטעל־

איז דאָס געווען אַ ראָמאַן, איין אמת'ער ראָמאַן — שעמט זיך ניט, אַ ראָמאַן מיט אַ „פאַרליעבעניש“, מיט אַ „פאַרקאָבעניש“, מיט אַלע זיעבעצעהן זאכען, אַ ראָמאַן מיט אַלע פישטשעווקעס. נאָר דערויף איז ביי מיר פאַרהאַן אַ בעזונדער מעשה.

ב.

א וועקנע פאָהרען.

אַ הויכער, נאָר איין איינגעבויגענער, אַ געשטופעלט פנים, נאָר גוטע גרויע אויגען, אַ יונגעראַן, נאָר מיט גרויע האָר — אַט האָט איהר אַ פאַרטערט פון פייוועל קאָראָביניק, אָדער, ווי מע האָט איהם גערופען ביי אונז אין כתרילעווקע, „פייוועל כל־בוניק“.

און גערופען האָט מען איהם „כל־בוניק“ ניט אומזיסט: ביי איהם אין דער קאָראָבקע האָט זיך געפונען פון כל־בו: קנעפֿ און קנעפלעך, נאָרלען און נאָדעל־טעשלעך, גארעס און זייד און סטיינ־געס און טאַשמעלעך און פאָדעס און באַוועלעך, יאַרמעלעקעס און קליידלעך, און שטיקלעך זיף אַלערליי סאָרטען, און נאָך אַ סך מינים סחורה, וואָס איז שווער אַלסדינג זיך אָנגעדענקען און אויס־רעכענען אויפ'ן קאַפּ.

אַ יום־טוב איז געווען ביי אַלע ווייבער און ביי אַלע מיידלעך, אַז מע האָט דערהערט, אַז פייוועל כל־בוניק איז געקומען, און פאַר אונז, חדר־יונגלעך, שקצים, קונדסים־עכברושים, איז דאָס געווען אַ צווייענדיגער יום־טוב: ערשמענס, איז פייוועל כל־בוניק מיט דער קאָראָבקע גלאַט אַ יום־טוב, און צווייטענס, ווי באַלד פייוועל כל־בוניק איז דאָ, וועט מען פערשפאַרען לערנען האָטש אַ פאַר שעה, מע וועט זיין „פריי“. פאַר וואָס? דערפאַר, ווייל דער רבי רב זרחל האָט לייעב האָרכען נייעס, וואָס טהוט זיך אויף דער וועלט, און ווער ווייסט נאָך אַזוי וואָס אויף דער וועלט טהוט זיך, ווי פיר וועל כל־בוניק, וואָס שפאַרט־אָן מיט זיין קראָם מי יודע וואו, אַלע מיזענלעכער?

עם האָבען פון איהם גערונען טייכען שוויים. און דער רבי רב זרחל איז געווען מאָדנע צעטראָגען, שטאַרק צעפלאַכטען און פערטראַכט, כמעט ניט געהערט וואָס מע רעדט צו איהם. און אז די רביצין איז געקומען פונ'ם מאַרק, האָט זי דער רבי אַוועקגערופען אויף דעם אייגענעם אָרט, וואו ער האָט זיך גע'סוד'עט מיט פייוולען, און עס האָט לאַנג נישט געדויערט, האָט זיך געלאָזט הערען אַ געשריי: „סע קאָן ניט זיין? !“... און באלד האָט דער רביצין'ס פנים זיך אָנגעצונדען מיט אַ מאָדנע פייערעל, מיט אַ מין שיין, וואָס מיר האָבען שוין לאַנג אויף איהר פנים אַזעלכעס ניט געזעהען.

— היינט לאָז איך אייך פריי, היינט לערענט מען ניט I — האָט אונז דער רבי געגעבען צו וויסען און צעלאָזט דעם גאַנצען חדר, און נאָר איך איינער, דעם רבי'ס קעסט-קינד, בין געבליבען, און דער גאַנצער חדר האָט מיר מקנא געווען, וואָס איך וועל זיין דערביי. וואָס „דערביי“ — האָט קיינער ניט געוואוסט; נאָר פערשטאַנען האָט מען, אז דאָ מוז עפּים זיין, אַ שמחה אָדער אַזוי אַ מין זאך, וואָס ס'איז כדאי דערביי צו זיין.

און איך בין דערביי געווען...

קורס כל האָט זיך די רביצין אַ חאַפּ געטהאָן:

— אוי, אַ מכה איז מיר, ניטאָ קיין לעקאָך!

האָט איהר דער רבי געענטפערט:

— למאני, ס'איז קיין בראַנפּען אויך ניטאָ?

האָט זיך אַריינגעמישט פייוועל כל-בוניק אליין:

— דאָס נעם איך אויף זיך...

בקיזור, ס'איז געוואָרען אי לעקאָך, אי בראַנפּען, אי פאַרביי-סען, און תיכּף נאָך מעריב זענען זיך צענויפגעקומען אַ מנין אידען פון אונזער בית-המדרש, און בתוכם רב משה-שמואל דער חזן, רב העניך דער סופר און רב עוזר דער שמש, און מע האָט געשריבען תנאים:

— ה"ה החתן מוהר"ר... — אַזוי האָט געלייענט רב העניך דער

סופר מיט אַ ניגון. — מוהר"ר, מוהר"ר...

טער מעהל, וואָס צענעהט אין מויל, ווי אַ פוטער; איך וואָלט, דאָכט מיר, אייביג געוועסען אין וואַרשא וואָלט איך, ווען ניט די שפראַך זייערע, וואָס איז שווער צו האַפּען, מחמת זיי רעדען מאָד-נע און גיך-גיך, צום מיינסטען, מיט פתח'ען אַ סך און מיט אַ ניגון: „איי! וואי! יאָך זאָל אזוי ליבען!“... און אַלע הייסען ביי זיי דאָרטען „איטשמאיר“, אַלע איין נאָמען, נאָך זייערען אַ גוטען אידען איצימאיר, אזוי ווי אין באַרדיטשעוו הייסען אַלע לוייצחק, נאָך רב לוייצחק'ן דעם באַרדיטשעווער רב, וואָס איז געווען אַ שם-דבר, וואָס נאָך ער היום דערצעהלט מען זיך אָן פון איהם אַ סך שענע מעשיות; למשל, מע דערצעהלט, אז...

— טאָמער וואָלט שוין געווען גענוג מעשיות? — שלאָגט איהם איבער סאַמע אין מיטען זרחליכע די רביצין. — וואָס קאָסט ביי אייך אַ פערטעל טויז קנעפלעך ווייסע מיט פאַרהאַטעוועטע לעך-לעך?

און פייוועל כל-בוניק פאַלט ניט אַראָפּ ביי זיך דערמיט, וואָס מע האָט איהם איבערגעהאַקט אין מיטען. ער בעווייזט דער רביצין אַלערליי קנעפלעך, ווייסע און ניט קיין ווייסע, מיט פעהאַטעוועטע און ניט קיין פעהאַטעוועטע לעכלעך, און רעדט ווייטער, ער שיט ווי פון אַ זאַק, עס גיסט זיך ביי איהם, ווי פון אַ פאַס, און עס ציהט זיך ביי איהם אָהן איין אָפּשטעל און אָהן איין אויסלאָז, ווי ביי יענעם פאַקוסניק, וואָס ציהט אַלערליי סטיינגעס פונ'ם מויל, רויטע, גרינע, געלע, בלויע, און מע ווייסט ניט, ווען לאָזט זיך אויס ביי איהם רויטע און ווען הויבט זיך אָן גרינע, ווען לאָזט זיך אויס געלע און ווען הויבט זיך אָן בלויע — עס ציהט זיך און ציהט זיך סטיינ-געס, עס שעמערירען אין די אויגען סטיינגעס, אַ גאַנצער באַרג מיט סטיינגעס, אָהן איין עק סטיינגעס און סטיינגעס און סטיינגעס... ויהי היום, האָט זיך געטראָפּען אַ מעשה: פייוועל כל-בוניק האָט אַוועקגערופּען דעם רבי'ן אויף אַ סוד און האָט זיך אָפּגע'סוד'עט מיט איהם אַקעגען אַ שעה צוויי; בשעת מעשה האָט פיי-וועל זיך געווישט דעם שטערן מיט אַ גרויסער רויטער פעטשיילע —

ע פ י ס דארף מען דאך צוגרייטען... און אז מע האט צעבראכען דעם טעלער און געזאגט: "מזל טוב! מזל טוב!" — האב איך בעמערקט, אז דער רבי רב זרחל איז געווארען טויט, ווי אלע טויטע; אזוי ווי דער טעלער האט זיך צעבראכען, אזוי האט זיך ביי איהם דאס הארץ צעבראכען אויף שטיקלעך... איך האב אליין געהערט פון איהם, ווי ער האט א זאג געטהאן צו רב משה-שמואל דעם חזן ביי'ם ערשטען גלעזעל בראנפען, וואס פון איין קוק אויף דעם איז ער שוין געווען בנילופין:

— קומט א פרעמדער איד און האפט אויס דעם קוילעטש — וואס? ווער? וועמען? אך-אך-אך!...

— עט, — האט איהם אפגעענטפערט רב משה-שמואל דער חזן, וואס האט שוין העכער א האלב גלעזעל בראנפען אפגעטרונקען און די צונג האט זיך איהם שוין עפּים ווי געפלאנטעט. — עט, מילא, בע! גאט זאל געבען נחת פון דערווייטען... אם ירצה השם, ישועות ונחמות אויפ'ן כלל, כלל ישראל!...

— אי, שוין צייט, שוין צייט! שוין לאנג צייט! — האט אונז טערגעהאלטען רב העניך דער סופר, געקוקט אויפ'ן גלעזעל און אויפ'ן פלעשעל שטארק דיפלאמאטיש, אפנים, זעהר געהאט חשק, מע זאל דאס איהם אנגיטען נאך א מאל...

— אמן! — האט זיך אנגערופען רב עוזר דער שמש, וואס וויל ניט וויסען פון קיין שום מעשיות, און האט איבערגעקעהרט דאס גלעזעל אהן צערעמאניעס גלייך אין מויל אריין.

און חתן-כלה זענען געזעסען אויבען-אן, איינס נעבען דאס אנדערע גאנץ נאָהענט, אזוי נאָהענט, אזוי פעסט, אז איך האב בשום אופן ניט געקאנט אריינשטופען זיך צווישען זיי אין מיטען; נאָר פון דער ווייטען האב איך גאנץ גוט געזעהען, — איך האב נישט קיין נידעריגע ראיא — אז איהר האנד איז געווען אין זיי און האנד; עס האט איהר געפלאמט דאס פנים; די אויגען האבען איהר געברענט. זי האט מיט א מאל בעקומען חן, געווארען שען, שען ווי די וועלט! וואו זענען איהנעקומען איהרע רויטע האָר?

דא האָט זיך רב העניך דער סופר אָפגעשטעלט און א קוק גע-
טהאָן אויפ'ן חתן.

— מוהר"ר שרגא-פייביש-געציל ברב נח-מרדכי-ליב... עם הכלה
הבתולה מרת... מרת...

דא האָט זיך רב העניך דער סופר אָפגעשטעלט און א קוק גע-
טהאָן אויף דער כללה.

— מרת פעסי-לאה-מייטע בת הרב רב זרח-נפתלי-צבי-הירש...

— מרת פעסי-לאה-מייטע בת הרב רב זרח-נפתלי-צבי-הירש...

החתונה תהיה למזל טוב, אם ירצה השם... אם ירצה השם...

דא איז פאָרגעקומען א שטילע סצענע אָהן ווערטער, דהיינו:
דער סופר האָט א קוק געטהאָן אויפ'ן רבי'ן, דער רבי האָט א קוק
געטהאָן אויף דער רביצין, די רביצין — אויפ'ן חתן, דער חתן —
אויף דער כללה, די כללה — אויפ'ן סופר, דער סופר — אויפ'ן רבי'ן,
דער רבי — וויעדער אויף דער רביצין, די רביצין — אויפ'ן חתן,
דער חתן — אויף דער כללה, די כללה — אויפ'ן סופר, און אזוי וויי-
טער... דאָס, ווען מע זעצט איבער אויף ווערטער אין וואָס פאָר
א שפראַך ס'ניט איז, וואָלט אויסקומען אזוי:

ד ע ר ס ו פ ר צ ו ם ר ב י ן : נו ? וואָס שווייגט איהר ?
א י ה ר ז ע נ ט דאָך דאָ דער מחותן ?

ד ע ר ר ב י צ ו ד ע ר ר ב י צ י ן : פון וואָנען זאָל איך
וויסען ? פרעגט ביי א י ה ר . . .

ד י ר ב י צ י ן צ ו ם ח ת ן : חתן, וואָס שווייגסט דו ?
ס א י ווי ס א י אַלע הוצאות אויף דיין קאָפּ...

ד ע ר ח ת ן צ ו ד ע ר כ ל ה : ביי מיר האָט מען גע-
פועל'ט אפילו מאָרגען ; וואָס זאָגסט דו, פעסעלי ?...

ד י כ ל ה צ ו ם ס ו פ ר : פרעגט דעם טאָטען, האָטש
איך ווייס פריהער, אז דער טאָטע וועט הייסען אָפּלעגען...

בקיצור, ס'איז געבליבען, אזוי ווי ס'איז ערב ראש חודש, זאָל
די חתונה זיין חצי חודש, דאָס הייסט, אין א פאָר וואָכען אַרום,
וואָרום ווי ניט ווי — ע פ י ם דאָרף מען דאָך אויפנעהען,

— המ... נו... המ... וועלען מיר זיך, הייסט דאָס, אָנהויבען אָפּגעזענענען?

— זייט געזונט, שוועהר! זייט געזונט, שוועגער!

— פאָהר געזונט! פאָהר געזונט!

— זיי געזונט, מאמע... זיי געזונט, טאטע!...

אָט דאָ האָט זיך פּעסעלי, איין אָנגעטהאָנענע, איין איינגעוויי-
קעלטע אין צוויי שאלען, מיט אַ מאָל געגעבען אַ ריס, אַרויפגע-
פאלען דעם פאָטער אויפ'ן האַלז מיט אַ געוויין, מיט אַ יאָמער, מיט
אַ געשריי:

— טאטע!... זיסער, טייערער טאטע!...

וויפיעל מענשען עס זענען בשעת מעשה געווען אין גאָס האָבען
אַלע געוויינט: פּעסעלי און דער רבי און די רביצין, און פייוועל
כל-בוניק, און איר, און רב לייזער דער בעל-עגלה, וואָס איז גע-
זעסען אויף דער קעלנע אָנגעגרייט מיט דער בייטש, און זיינע אַלע
פאַרשווינען, די וואָס אין בויד און די וואָס פאַרעטש אַקעגען, און
דוואָסי די שמש'טע, דער רביצין'ס אַ שכנה, אַ קראַנקע נעבאָך, און
דוואָסי'ס עלטערע טאָכטער זלאַטקע, אַ קאַלטענעוואַטע געלע מויד
מיט שוואַרצע צייהן, וואָס האָט געהאַלטען אַ קליין קינד אויף די
הענד, און אַקולינא די גויע, וואָס פערשטעהט איטליכס וואָרט
אידיש, און חלאָוונע דער שוסטער, וואָס איז געקומען אָפּגעמען פאַר
די שטיוועל פערריכטען און ס'איז ניט געווען, און גלאַט אַ איר,
אַ ווילד-פרעמדער גאָר, וואָס איז געגאָנגען פאַרביי, האָט ער דער-
זעהען, מע פאָהרט אַוועק, און האָט דערהערט, מע וויינט, האָט ער
זיך אָפּגעשטעלט, געזיפצט שטילערהייד און אויך געווישט די אוי-
גען...

לייזער האָט אַ קנאַק געטהאָן מיט דער בייטש: „פאַשאַל“ —
און די פערדלעך האָבען געגעבען אַ ריס דעם וואָגען, און די בויד איז
מיט אַ רעש אַוועק-אַוועק...

לאַנג-לאַנג זענען מיר נאָך געשטאַנען אַלע אין דרויסען און גע-
קוקט אַהין, וואו די בויד איז פערפאלען געוואָרען, און נאָר אַ סימן

וואו האָבען זיך בעהאַלטען איהרע קלייען פונ'ם פנים? זי איז גע-
וואָרען, זאָג איך אײך, מלא חן!...

און נישט נאָר יענעם אויפדערנאָכט — די גאַנצע צייט, וואָס
מע האָט זיך געגרייט צו דער חתונה, האָט פעסעלי געשיינט ווי די
זון אים תמוז, געוואָרען פון טאָג צו טאָג שענער און שענער. נאָר
דעם טאָג פון דער חופּה איז זי שוין געווען ניט דאָס, מחמת זי
האָט געוויינט, שטאַרק, שטאַרק געוויינט, געגאָסען, ווי אַ בערעזע-
נע. אפשר האָט איהר דאָס האַרץ געזאָגט, אז זי וועט ניט מאַכען
קיין גרויס גליק מיט איהר אויסדערוועהלטען, מיט איהר בעשער-
טען? ... און אפשר האָט איהר באַנג געטהאָן דער פאָטער, וואָס
בלייבט אַליין, עלענד ווי אַ שטיין?...

נאָר אויב פעסעלי'ן איז געווען שווער זיך צו שידען מיט איהר
פאָטער, איז דעם פאָטער געווען טויערער מאָל שווערער זיך שידען
מיט זיין טאָכטער! דער רבי רב זרחל האָט ניט געוויינט, — וואָס
איז ער אַ אירינע, ער זאָל וויינען? דער רבי רב זרחל איז גלאַט
אויסגעגאָנגען שטילערהייט, געצאָנקט ווי אַ ליבט.

אז מע האָט געהאַלטען ביי'ם געזעגענען זיך, איז פאָרגעקומען
אזא מין סצענע: די פעקלעך — א י ה ר בעטגעוואַנד מיט די
מלבושים און ז י י נ קאַראַבקע מיט סחורה — זענען שוין גע-
ווען איינגעפאַקט אינאיינעם און געלעגען אין וואָגען; פייוועל כל-
בוניק איז געשטאַנען מיט איין פוס אויף יענער זייט שוועל און
געוואַרט, אז פעסעלי זאָל געהן קריכען אין בויד אַריין; די רביצין
איז געשטאַנען אויסגעצויגען ווי לאַנג זי איז, צענויפגעלעגט די
הענד אויפ'ן האַרצען, אָנגעשפאַרט דעם קאָפּ אויף צוויי פינגער
און געקוקט אויפ'ן רבי'ן מיט אַ מאַדנעם קוק, ווי איינער רעדט:
"באָגראַבען זאָל איך דיך מיט דיינע קורצע פיס, וועסט זיך אַמאָל
געזעגענען מיט איהר, צי ניין?"...

דער רבי רב זרחל האָט פערשטאַנען, וואָס דער קוק בעדייט, און
האָט אַ זאָג געטהאָן צום איידעם, צו פייוועל כלבוניק, מיט אַ קול
פון אַ שטשערבאַטען מעפעל:

באַשעפּעניש

נעשריבען אין יאָהר 1903.

פון שטויב איז געבליבען שטעהן אין דער לופט, און א ריח האָט זיך געלאָזט הערען פון די פערד און פון די אָנגעשמירטע רעדער.
 — אַוועקגעפּאָהרען! — האָט זיך אָנגערופען דער ווילד־פרעמדער איד, וואָס איז געגאָנגען פערביי, גלייך ווי ער האָט אונז דאָ דערצעהלט עפּיס אַ נייעס, וואָס אָהן איהם ווייסט מען ניט.
 — אַוועקגעפּאָהרען! — האָט איהם דער רבי רב זרחל געענטפערט, גלייך ווי יענער האָט געוואָרט אויף דעם דאָזיגען ענטפער.
 — אַוועקגעפּאָהרען! — האָבען מיר אַלע אַ זאָג געטהאָן, גלייך ווי מיר וואָלטען זיך דאָ אָנגעזאָגט איינס דאָס אַנדערע מי יודע וואָס פאַר אַ בשורה...

באשעפעניש

א.

איינמאל אין א פרייטאָג, זומער איז דאָס געווען, זענען מיר געגאנגען פון חדר אַהיים עטליכע יונגלעך מיט אַ מאָל. געגאנגען זענען מיר גיך, כמעט געלאָפּען, וואָרום, ערשטענס, האָט מען אונז געלאָזט פריי אויף שבת אַהיים, און, צווייטענס, זענען מיר געווען הונגעריג און אויף אונז האָט געוואַרט אַ היים דאָסעלפליישעל מיט פרישער שמעקענדיגער חלה.

פּלוצים האָט איינער פון אונזער חברה אויסגעשריגען אויף אַ קול: „אוי, אַ פויגעלע!“ — און מיר האָבען זיך אַלע אָפּגעשטעלט. ווי אַ קניילעכין, איז געזעסען אויף דער ערד, מיט'ן קעפעלע אַרויף, אַ קליין יונג פויגעלע, מיט נאָך גאָר אַ געל פּיסקעלע. דאָס פויגעלע האָט נעבאָך געציטערט, צעלאָזט די פּעדערלעך, געטריי-סעלט זיך, געפלאַטערט, געמאַכט מיט די פליגעלעך, געעפענט אַלע מאָל דאָס געלע פּיסקעלע. ווי אַ קליין קינד בשעת עס וויל עסען, און אַרויסגעלאָזט אויף אַ הייזעריג קול'כעל: „פּי!“... און עס האָט זיך אויפּגעהאַפּט ביי אונז אַ געפיהל פון רחמנות, און מיר האָבען אָנגעהויבען קלערען: וואָס טהוט מען מיט'ן פויגעלע? דער האָט געזאָגט: מע בעדאַרף דאָס לאָזען זיצען אויף דער ערד, ביז דעם פויגעלע'ס „מאַמע“ וועט קומען. דער האָט געגעבען איין עצה, מע זאָל דאָס געבען אַ וואָרף אין דער הויך, וועט דאָס אַוועק-

ב.

באשעפעניש איז געווען דעם רבי רב זרח'ל'ס א קינד, א מידעל
א קאליקע, א הויקער, משטיינס געזאגט. וויפיעל ס'איז אלט גע-
ווען — ווייס איך ניט. נאָר געהאט האָט דאָס איין אלט געקניטשט
פנימ'על, צוויי לאַנגע דארע הענטלעך, שיטערע הערעלעך, קליינע
שוואַרצע, גלאַנצענדיגע מיזענאויגעלעך. די פיסעלעך האָט דאָס
געהאלטען כסדר אונטער זיך, שטענדיג געזעסען אויף איין אָרט,
נישט געקאָנט נעכאָך געהן.

און דער אָרט פון באשעפעניש איז געווען צווישען אויווען,
אין א ווינקעלע, אויף דער הוילער ערד, — דאָרט האָט דאָס גע-
זעסען, דאָרט האָט דאָס געטהאָן אלסדינג, תמיד געווען שטיל,
מע האָט נישט געהערט פון דעם קיין פופס, אזוי אז טעג פלעגען
אוועקגעהן, גאנצע טעג, וואָס מע האָט פערגעסען, אז ס'איז פאָר-
האָן א באשעפעניש אויף דער וועלט.

האָט מען דעם דערלאָנגט א שטיקעל ברויט, האָט דאָס אויס-
געצויגען א לאַנג טרוקען הענטעל מיט דינע, מאַדנע אויסגעבויע-
נע, טרוקענע פינגערלעך, ווי ביי א מאַלפּע, א חאָפּ געטהאָן דאָס
שטיקעל ברויט און צוגעטראָגען גלייך צום מויל. און א מויל האָט
דאָס געהאָט אזא גרויס, אז א גאנצען עפעל אַריינגעהאַפּט און ניט
אַרויסגעזעהען.

— באשעפעניש! געבען דיר א שטיקעל צוקערלעקאך?

— באשעפעניש! שמאַלץ מיט בולקע וועסט דו עסען?

— באשעפעניש! ניסלעך וועסט דו קנאָקען?

— באשעפעניש! אין קנעפלעך וועסט דו שפיעלען?

אזוי האָבען מיר, חדר-יונגלעך, שקצים, קונדסים, עכברושים,
זיך גערייצט מיט באשעפעניש. נאָר באשעפעניש האָט ניט גע-
ענטפערט גאָרניט, נאָר אויסגעצויגען אלע מאָל דאָס דארע הענטעל
מיט די דינע פינגערלעך און געקוקט אין די אויגען אַריין, ווי א

פליהען. און דער האָט געדונגען, אז מע בעדאָרף דאָס נעמען
אָהיים. נאָר אז ס'איז אַ רחמנות, אַ "צער בעלי־חיים" — דאָס האָט
בען אַלע מודה געווען.

און מיר האָבען געבראכט דאָס פויגעלע אָהיים, פערנעסען, אז
מיר זענען הונגעריג, גענומען דאָס האָרעווען, דעם געגעבען וואָס
סער אין פיסקעל אַריין — דאָס פויגעלע האָט אזוי לאַנג געציטערט,
געפינטעלט מיט די אויגעלעך, געטרייסעלט זיך און געפלאַטערט ביי
אונז אין די הענד, ביז עס האָט פערוואָרפען דאָס קעפעל אויף אַ
זייט, די אויגעלעך פערגלאַנצט און... ס'איז געווען טוידט.

"אויף וואָס האָט דאָס פויגעלע געלעבט? צוליעב וואָס און
צוליעב וועמען איז דאָס כעשאַפען געוואָרען? אויף וואָס האָט
מען דאָס בעדאָרפט אויף דער וועלט?" — דאָס זענען געווען
די מחשבות, וואָס האָבען מיר געפיקט אין מח און האָבען נישט
געהאט דערויף קיין ענטפער.

אין אַ האַלבע שעה אַרום האָבען מיר דאָס פויגעלע מיט גרויס
כבוד מלוה געווען, אויסגעגראָבען אין גאָרטען אַ טיעף גריבעלע,
אוינגעוויקעלט דאָס פויגעלע אין תכריכים (אין אַ וויסער קרייקע
פון אַ נאָזטיבעל), מקבר געווען דאָס און געשטעלט דערויף אַ
צאָם — אַ ברעטעל מיט איין אויפשריפט:

דאָ לִיגט דאָס קלִינע פויגעלע צפּוֹר
בן בֶּלֶק.

און גע'חתמ'עט אַלע נעמען פון די, וואָס האָבען זיך עוסק
געווען אין דער קבורה: בערעל, יוסיל, דוד, מאָטעל, קלמן, געצעל...
דער פרייליכער וואַרעמער זומער איז איבערגעפלויען. געקור-
מען דער נאָסער אָסיען מיט די פערוויינטע קאַלטע טעג. דער רע-
גען האָט אַראָפּגעשמיסען די "מצבה", פערשאַרט דעם קבר, און די
מעשה מיט'ן פויגעלע איז פערגעסען געוואָרען, ווי אַלץ, וואָס די
ערד פערדעקט. נאָר אַמאָל, אז איך דערמאָן זיך אינ'ם פויגעלע
"צפּוֹר בן בֶּלֶק", שטעלט מיר זיך פאָר בַּאָשע פֿעניש.

טרונק וואסער. און אז ער האָט אונז געזעהען סמאָצקען אַ קאָנ-
פּעקטעל, אָדער מיר קנאַקען ניסלעך, פלעגט ער אונז זאָגען, אז
אויב מיר ווילען פּערדיענען אַ מצוה, זאָלען מיר באַשעפענישען
אויך שענקען אַ פּאָר ניסלעך... די רביצין אליין פלעגט דעם אויך
געבען עסען און טרינקען, נאָר געטהאָן האָט זי דאָס אָהן רחמנות,
אָהן האַרץ. אַריינגעשטופט עסענוואַרג אין הענטעל אַריין, ווי איי-
נער זאָגט: נא, וואַרג זיך!

די ערשטע צייט האָבען מיר, חדריונגלעך, פאַר באַשעפעניש
פּשוט מורא געהאַט, נישט געקאָנט זעהען פאַר זיך דעם הויקער,
נישט געקאָנט האַרבען דעם משונה-ווילדען געלעכטער. נאָר וואָס
ווייטער האָבען מיר זיך מעהר און מעהר אַיינגעוואָהנט מיט דעם,
און מיט דער צייט איז דאָס געוואָרען מיט אונז „חבר“, געקענט
איטליכען ביי'ם נאָמען, און פאַרנאָכט, בין מנחה למעריב, בשעת
דער רבי איז געווען אין בית-המדרש און די רביצין אין שטאָדט,
און מיר האָבען געשפּיעלט אין „אָבינו-מלך“, אין „קאָמער-קאָמער“,
אין „עקאָך און מקח“ וכדומה אַזעלכע שפּיעלען, וואָס מע קאָן
שפּיעלען מיט מיידלעך און וואָס אפילו פּעסיל דעם רבינ'ס טאַנצט
אין קאָהן. — האָבען מיר דעמאָלט באַשעפעניש אויך אַריינגע-
נומען אין קאָהן אַריין צווישען חברה, זי זאָל מיט אונז שפּיעלען
האָטש פון דערווייטענס. און אוי האָט באַשעפעניש דעמאָלט גע-
קוועלט, געקוועלט! געעפּענט דאָס גרויסע מורא'דיגע מויל אויף
אַ מייל און געלאָכט מיט'ן וויינענדיגען געלעכטערעל. און אַריינ-
געקומען דער רבי אָדער די רביצין — אזוי איז דאָס אַנשוויגען גע-
וואָרען, ערנסט, טרויעריג, פּערזאָרגט, גלייך ווי גאָר ניט געווען.

אַ לשון האָט באַשעפעניש געהאַט — אַ משונה-מאָדנע שפּראַך,
וואָס ניט איטליכער האָט דאָס געקאָנט פּערשטעהן. אויף ברויט
האָט דאָס געזאָגט „טוידט“, אויף וואַסער — „טאַרבערלי“, אויף
קנעפּלעך — „פּענדלעך“, אויף עפּעל און אויף קאַרטאָפּלים — „טאָ-
פּעציס“, און אויף אַ יונגעל — „מעצוצעלי“. פאַר וואָס איז אויס-
געקומען, אז אַ יונגעל איז „מעצוצעלי“ — דאָס ווייס איך ניט...

הונגערין הינטעל בשעת סע מיינט, אז אַט-אַט וואָרפט מען דעם אַ ביינרעל.

— אַ שטומע צונג! — האָט אונז קלאָר געמאַכט יעקב־אלי, דער עלטערער פון אלע חברים, טאָקי דעם רבינ'ס אַ יונגעל, אַ נאַרישער בחור מיט געשוואָלענע באַקען. — אַ שטומע צונג, קאָן ניט רעדען, ווייסט נאָר עסען, נאָר עסען, תמיד הונגעריג, אַ קישקע אָהן אַ דנאָ...

זעלטען-זעלטען האָט זיך באַשעפעניש געלאָזט הערען, אַרויס-געלאָזט אַ מאָדנע מין געלעכטער, וואָס מע האָט דאָס געקאָנט אָננעמען אי פאַר אַ געלעכטער, אי פאַר אַ געוויין, אי פאַר אַ הוס-טען, דעמאָלט פלעגט זיך די רביצין, זרחליכע, צעשרייען אויף איהר:

— באַשעפעניש! וועסט ניט אַנשטומט ווערען, באַשעפעניש? באַשעפעניש האָט פערשטאַנען, אז וויבאלד מע רופט דאָס „באַשעפעניש“, איז ניט גוט. אַ סימן, אז עס האַלט ביי קלעפּ, און קלעפּ פלעגט באַשעפעניש לייווען אָפט, כמעט אלע טאָג, און צום מיינסטען — פון דער מוטער, זרחליכע, אז ס'איז איהר געווען אָנגעזאָלעט אויפ'ן האַרצען, האָט זי איהר גאַנצע ביטערע נשמה אויסגעלאָזט צו באַשעפעניש.

— אוי, באַשעפעניש, באַגראָבען זאָל איך דיר! גוואַלד, וואָס לעבט אַזעלכעס אויף דער וועלט?!

ג.

ליעב האָט מען באַשעפעניש קיינער ניט ליעב געהאַט, נאָר רחמנות האָט מען אויף דעם געהאַט, און מעהר פון אלע — דער רבי רב זרחל.

— אַ צער בעל־חיים! — אזוי פלעגט ער זאָגען, קוקען אויף דעם פון דערווייטענס מיט גרויס רחמנות און זיפצען שטילערהייט, און אז די רביצין האָט ניט געזעהען, פלעגט ער דעם אונטערטראָג גען אַמאָל אַ שטיקעל ברויט, אַמאָל אַ קארטאָפלי און אַמאָל אַ

נאָר מצד דעם, וואָס נאָט איז טאָקי אַ גרויסער נאָט און פיהרט דאָס וועלטעל זיינס מיט פיעל שכל און מיט גרויס חסד, נאָר פון דעסטוועגען מאַכט זיך אַ מאָל, ער זאָל ניט שטרעפּען פאר די רעה, אז ער טהוט־אָפּ עפּיס נישט אזאָ גלייכס. למשל, אָט איז ביי רב זרחלען אַליין געווען אַ יונגעל, אַ לוי־יצחק'על, נאָכ'ן באַרדיטשע־ווער רב האָט ער געהייסען. איז דאָס געווען אַ לוי־יצחק'על אזעל־כעס, וואָס ווען דאָס וואַכסט־אויס — איז נאָט ווייסט וואָס פון דעם וואָלט געווען! צו עלף יאָהר האָט מיט איהם געוויענט זיך די שטאָרט. די שטאָרט? — די וועלט האָט מיט איהם געקלונגען! נו, נעמט ער ניט און שטארבט אַוועק אין דריי־פיער טעג?

איהר מיינט, פון וואָס? דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, אז פון איין אַנצינדונג אין מח. רב זרחל האָט געדרונגען, אז פונ'ם לער־נען — ער האָט צופיעל געלערענט. און זרחליכע האָט גע'טענה'ט, אז זיי ווייסען אַלע מעהר פון אַ טוידטען: דאָס קינד, זאָגט זי, איז אַוועקגעגאַנגען נאָר פון אַ גוט אויג. לייט האָבען איהר, זאָגט זי, ניט פערגונען... איין אַרעמאָן דאַרף דענן עפּיס האָבען? אַפילו קיין געראַטענע קינדער טאָר איין אַרעמאָן נישט זוכה זיין!...

פון דעמאָלט אָן איז באַשעפעניש געוואָרען נאָך מעהר מפורסם אין שטאָרט און נאָך מעהר אומגליקליך אין דער היים. די מוטער האָט דאָס ניט געקאָנט אַנקוקען, פיינט געקראָגען, ווי אַ שפּין, „מוקצה מחמת מיאוס“, און ניט איין מאָל געשאַלטען דעם מאַן מיט טוידטע קללות, למאי ער שטעלט זיך איין פאַר דעם, למאי ער האָט אויף דעם רחמנות.

— פאָרט אַ צער בעלי־חיים! — פלעגט איהר דערויף ענט־פערען זרחל. — פאָרט אַ נפש!

— אַ נפש? — פלעגט איהם דערויף זאָגען זרחליכע. — אַ פאַרזעהעניש, אַ ווישקראַביק, אַ מאַנקאלב, איין אַפּקומעניש פאַר פרעמדע זינד!...

— מעצוצעלי! מעצוצעלי! נא דיר א פערנרעלי, דיבע מיר א טאפעצי, א טיטעלי א טוידט...

דאָס האָט געהייסען:

— יונגעלע! יונגעלע! נא דיר א קנעפעלע, געב מיר איין עפעלע, א שטיקעלע ברויט.

אויך זינגען האָט באשעפעניש געקאָנט מיט א קול פון... א פלעדערמויז. אז קיינער איז ניט געווען, פלעגט זיך עס צעלאָזען, עפענען דאָס ברייטע מיילכעל, אויסציהען דאָס דינע העלזעל און זינגען עפּים אַזעלכעס, וואָס קיין מענש האָט ניט געקאָנט פער-שטעהן, און אויסלאָזען אלע מאָל מיט'ן נוסח פון כהנים־דוכנ'ען:

טודעלי הויהו!

טודעלי הויהו!

קומט-אָן די רביצין און דערהערט, מע זינגט, — צעשרייעט זי זיך:

— באשעפעניש, באַגראָבען זאָל איך דיר, האָסט זיך שוין צע-זונגען?

דערהערט, די מאַמע ביזערט זיך, בעהאַלט באשעפעניש דאָס קעפעלע צווישען די פלייצעס, ווי א טשערעפּאַשקע, און ווערט אַנשוויגען.

ד.

אין שטאָרט איז באשעפעניש געווען א שם־דבר. אלע האָבען דאָס געקענט, געהאַלטען אין מויל. האָט זיך ביי עמיצען געטראָ-פען איין אומגליק, געשטאָרבען א יונגער פון א קימפעט, א כלה פאַר דער חופּה, אָדער אַזוי א מענש, א טאַטע פון קינדער, — איז באשעפעניש געקומען אויפ'ן זינגען:

— ווי דענן? אַזעלכעס, ווי באשעפעניש, ווען ניט שטאַרבען! האָט קיין מורא ניט, גאָט ווייסט וואָס ער טהוט!...

ניט מחמת עמיצער האָט דעם נישט פערגונען דאָס לעבען — חס וחלילה! גערעדט האָט מען פון דעם נאָר מצד רחמנות, און

אזוי האָט געזאָגט די רביצין, געבראָכען די הענד און אָנגעבוי-
גען זיך איבער דער קראַנקער. מיר האָבען נאָך קיינמאָל ניט גע-
זעהען די רביצין אזוי צוגעלאָזט.

באשעפעניש איז געלעגען איינגעקומטשעבורעט, ווי אַ קנויל, די
אויגעלעך צוגעמאַכט, דאָס גרויסע מוראדיגע מויל אָפען, און גע-
מאַכט מיט די טרוקענע ליפעלעך און אַרויסגעלאָזט אַ הייזעריג
קוויטשעלע, ווי אַ פערשלאָפּט פויגעלע : אי! ... אי! ... אי! ...

געקוקט אויף באשעפעניש, האָב איך מיך דערמאָנט אין יענעם
קליינעם פויגעלע מיט'ן געלען פויסקעלע, וואָס מיר האָבען געפונען
דעמאָלט אויף דער ערד, און עס האָט מיר פערקלעהמט דאָס האַרץ,
און טרערען האָבען מיך געוואָרגען, און איך האָב דערוזעהען מיינע
חברים פינטלען מאָדנע מיט די אויגען, שעמען זיך קוקען איינס
דאָס אַנדערע אין פנים אַריין. און מיר האָבען זיך גענומען צו די
ספרים, און אז דער רבי איז געקומען מיט דער פאַלטשינע, האָט
ער אונז געטראָפּען, ווי די סטאַטקעס, האָט ער אונז געלויבט, גע-
זאָגט, אז מיר זענען וואָהלע יונגלעך, וואָס מיר זיצען שטיל. און
ער האָט זיך געזעצט מיט אונז לערנען, כלומרשט שטאַרק פער-
טיעפט זיך מיט אונז אין דער גמרא, געריבען דעם שטערן און גע-
זונגען מיט אונז אינאיינעם דעם „אָמר רב פפא“ גאַנץ געשמאַק.
מיר האָבען אָבער גאַנץ גוט אַרויסגעזעהען, אז זיין קאָפּ איז ניט
ביי דער גמרא, ניט ביי רב פפא, אז זיין נשמה איז גאָר דאָרטען,
צווישען אויווען, וואָרום ער האָט אלע מאָל אויסגעדריעהט דעם
קאָפּ צוריק, ווי, להבדיל, אַ קוה אויף איהר אָרעם קעלבעל נעבאָך,
און האָט אַרויסגעלאָזט אלע מאָל אַ טיעפען-טיעפען זיפּץ, אַ שווע-
רען-שווערען קרעכץ, און יעדער זיפּץ און יעדער קרעכץ האָט מיר
אויסגעריסען אַ שטיק האַרץ.

ה.

— איהר וויסט? — מאכט צו אונז איינמאל דעם רבינ'ס יונגעל, יעקב-אלי דער נארישער בחור מיט די געשוואלענע באקען, מיט א גאנץ פרייליך פנים, גלייך ווי ער וואלט אונז וועלען אָנוואַרען מי יודע וואָס פאַר אַ בשורה. — איהר וויסט? באשעפעניש איז פאָרביי... געווען בטיה די רופא'מע, זאָגט זי, אז ס'איז שלעכט. אומבאַשעפעניש, איין עק!... — און בשעת מעשה מאכט יעקב-אלי אזא מינע, גלייך ווי אַ מענש, וואָס האָט אָט-וואָס געמאַכט אַ געשעפט.

עס האָט זיך אונז אַלעמען אָפּגעריסען אין האַרצען פון דער דאָזיגער בשורה. כל זמן באשעפעניש האָט זיך געהאַלטען, האָבען מיר דאָס ווינציג-וואָס געטראָגען אויפ'ן קאָפּ, און איצט, אז מיר האָבן בען דערהערט, אז באשעפעניש שטאַרבט אַוועק, האָט זיך אונז אַלע-מען אויסגעוויזען, אז מיר האָבען קענען דעם נישט יוצא געווען, ווי סע געהער צו זיין, און עס האָט זיך אויפגעחאַפּט ביי אונז אַ מאָדנע געפיהל, וואָס מע קאָן דאָס אָנרופען „חרטה“. אויף וואָס חרטה — ווייס איך אַליין ניט, נאָר חרטה! און מיר האָבען זיך אַלע אַ וואָרף געטהאָן צווישען אויווען און האָבען דערוועהן די רביצין זיצען געבען באשעפעניש מיט רויטע פערוויינטע אויגען, און מיר האָבען זיך פערשעמט און אַ וואָרף געטהאָן זיך צוריק.

— קומט נאָר אַהער, וואָס אַנטלויפט איהר? — האָט אונז צוגערופען די רביצין און גערעדט שטילערהייט. — האָט קיין מורא ניט, באשעפעניש איז נאָך ניט געשטאַרבען, באשעפעניש לעבט נאָך... חאַטש אַפילו, אז גאָט ברוך-הוא זאָל וועלען, קאָן ער... ער איז אַ גרויסער גאָט, ער קאָן, ער קאָן, אז ער וויל נאָר... ער איז אַ מחיה-מתים, מאכט פון טוידט לעבעדיג... דער רבי איז ניטאָ, דער רבי איז אַוועקגעגאַנגען קויפען אַ פאַלטשינע, אַ מאַראַנץ... אַ פאַל-טשינע וועסט דו עסען, באשעפעניש, אַ פאַלטשינע?...

און דער פינפטער גיט זיך אליין דריי פעטש אין ביידע באקען, גלאט אזוי, אָהן ווערטער, און לאָזט זיך לויפען משוגענערווייז אין דער וועלט אַריין, און נאָך איהם לאָזען זיך לויפען אלע איבעריגע ווייסע־חברה'ניקעס. און נאָר איך איינער, איך, וואָס האָב געקענט באשעפעניש מעהר פון אלעמען, ווייל איך האָב גענעסען אַמאָל ביי'ם רבין קעסט, בלייב שטעהן צוגעקאוועט, נישט צו קאָנען זיך ריהרען פונ'ם אָרט.

„געשטאַרבען? — טראַכט איך מיר. — וואָס הייסט דאָס, אייגענטליך, „געשטאַרבען“? ... צוליעב וואָס האָט דאָס געלעבט? און למאי איז דאָס געשטאַרבען?“ ...

און איך לאָז מיך געהן אין חדר אַריין אַ קוק טהון האַטש פון דער ווייטען, ווי אַזוי שטאַרבעט מען. ווי אזוי איז, אז מע שטאַרבעט? ...

צוגעגאַנגען צו דער טהיר, דערהער איך אַ מאָדנע געוויין מיט אַ שרעקליך יאָמערען, מיט אַ משונה־ווילדען ניגון פון ווייבערשע תחינות:

— וועה איז מיר, ווינד איז מיר, צו וואָס האָב איך דיך באַ-דאַרפט געבוירען, אַ מכה איז מיר אַ גרויסע? וואָס איז, משטיינס געזאָגט, געווען דיין לעבען אויף דער וועלט? וואָס האָט גאָט גע-האַט צו דיין נשמה די אומשולדיגע, זי אַראָפּברענגען פון זיין היי-ליגען שטוהל אַהערצוצו אויף צו מוטשען זיך, זיין איין אָפּקומע-ניש פאַר פרעמדע זינד, אַ דונער האָט מיך דערשלאָגען? בעסער וואָלסטו דו אויסגערוגען ביי דיין מאַמען אין בויך, איידער איך האָב דיך געבוירען אויף צרות מיינע גרויסע! בעסער וואָלט איך גאָרניט דערלעבט דיך צו באַגראָבען, אַ שלאַק האָט מיך געטראָ-פען אַ גרויסער! אַ ליכטיגען גן־עדן וואָלסטו דו דערפאַר האָבען, אַ גוטער מליץ האַטש וואָלסטו דו דאָרטען זיין, זיך מיהען פאַר דיין טאַטע־מאַמע, פאַר די איבעריגע קינדער און פאַר אלע אונזערע ליעבע און געטרייע! ...

ו.

— שוין! שוין! שוין! איהר קאנט שוין געהן צוריק אהיים!...
אזוי האָט אונז אויף מאָרגען אין דער פריה יעקב-אלי, דעם
רבינ'ס יונגעל, דער נאָרישער בחור מיט די געשוואָלענע באַקען.
אָנגעזאָגט אַ בשורה, געשפרונגען אונז אַקענען אויף איין פוס.

— אהיים? וואָס איז די מעשה?

— די מעשה? דער טאטע, די מאמע און מיר אַלע וועלען
באַדאַרפֿען זיצען שבעה, ניט טאָרען לערנען אַ גאנצע וואָך, וואָ-
רום באַשעפֿעניש איז געשטאָרבען.

— געשטאָרבען?

— געשטאָרבען, היינט ביינאכט געשטאָרבען. דאָס לויף איך.
צו די שמשים פון דער חברה קדישא.
מיר בלייבען ערשטוינט.

פון איין זייט אזא בשורה, וואָס באַשעפֿעניש נעבאָך איז גע-
שטאָרבען! פון דער אנדערער זייט אזא שמחה, וואָס מע וועט
זיין אַ גאנצע וואָך פריי... זומער-צייט. דער הימעל איז אויסגע-
צוואָגען, ריין, לויטער, ווי אַ שפּיעגעל. קיין שפּריינקעלע, קיין
ווינטעלע. די זונן שמייעלט, די זונן באַקט. מע וועט קאָנען געהן
צום טייך באָדען זיך אַ גאנצען טאָג און חאַפֿען פישלעך. פאַר
פרייד הויבט מען אָן טאַנצען, בלעקען און מעקען, ווי די קעלבלעך,
און מאַכען משוגענע העווט: איינער פערקרימט דאָס פנים, ווי
אַ מאַלפּע, און מיאָקעט, ווי אַ קאַץ. דער אנדערער ענטפערט איהם
„האַור-האַוו“, ווי אַ הינטעל. און דער דריטער קוואַקעט, ווי אַ
קאַטשקע: קוואַ-קוואַ-קוואַ! דער פערטער דרעהט זיך אויף איין
פוס, ווי אַ ראָד, און זינגט בשעת מעשה אַ ליעדעל:

איינס-צוויי-דריי,

יאָדער-לידער-ליי,

אַקען-באַקען

מיט די גלאַקען...

ז.

ביינאכט אויפ'ן געלעגער שטעלט זיך מיר פאָר באַשעפעניש.
מיט שוואַרצען איבערגעצויגען, און דער רביצינ'ס וויינען און קלאָ-
גען קלינגט מיר אין די אויהערען. איך לייען-אָפּ קריאת-שמע.
מע פערלעשט נאָר דאָס ליכט, שטעלט זיך מיר פאָר באַשעפע-
ניש, מיט שוואַרצען איבערגעצויגען, און דער רביצינ'ס וויינען און
קלאָגען קלינגט מיר אין די אויהערען. איך מאַך-צו די אויגען שטאַרק-
שטאַרק, איך זאָל ניט זעהען; איך פערשטעל מיר די אויהערען
שטאַרק-שטאַרק, איך זאָל ניט הערען — עס העלפט נישט: איך
זעה באַשעפעניש, מיט שוואַרצען איבערגעצויגען, איך הער דער
רביצינ'ס וויינען און קלאָגען.

איך פלייס מיך טראַכטען פון עפּיס אַנדערש, דערמאָן מיך
בכיוון אַזעלכע זאכען, וואָס מע בעדאַרף לאַכען, איך דערמאָן מיך
אָן די דריי שכנות מיט די פערקרימטע פנימ'ער — עס העלפט ניט,
עס לאַכט זיך ניט! ווי איין עקבויער בויערען מיר אין מה מחשבות
און געדאַנקען אַלערליי: „געשטאַרבן... וואָס הייסט געלעבט, וואָס
הייסט געשטאַרבן? צו וואָס האָט באַשעפעניש געלעבט? למאי
איז דאָס געשטאַרבן? למאי?“...

איך דעק מיך רעכט איבער מיט דער קאָלדרע, זאָג-אָפּ „המפיל“
און ווער אַנשלאָפּען.

איך ווער אַנשלאָפּען, און עס שטעלט זיך מיר פאָר אַ שוואַרצע
חופּה. איך שמעה מיט באַשעפעניש אונטער דער חופּה. אַלע יונג-
לעך פלעסקען, זינגען:

איינס-צוויי-דריי,

יאָדער-לידער-ליי,

אַקען-באַקען

מיט די גלאָקען...

יעקב-אלי, דער נאָרישער בחור מיט די געשוואַלענע באַקען,
שפּרינגט אויף איין פּוס און שרייעט: „מעצוצעלי! מעצוצעלי!“

עם פאלטאָן אויף מיר אַ שרעקליכע מרה-שחורה. איך וויל
אנטלויפֿען, נאָר עס ווילט זיך מיר אַ קוק טהון, וואָס טהוט זיך
דאָרט אין חדר? איך עפען-אויף די טהיר און איך דערזעה: וואָ
דער ערד ליגט עפֿים אַ זאך, מיט שוואַרצען איבערגעדעקט, צוקאָ
פענס ברענט אַ ליכטעל, און די רביצין זיצט דערנעבען, די פיס אונ-
טער זיך, שאַקעלט זיך און וויינט און קלאָגט אלץ מיט דעם זעלבען
משונה-ווילדען ניגון. אַקעגען איהר שטעהען דריי ווייבער,
נאָהענטע שכנות, בתיה, פעסי און סאָסי, צענויפגעלעגט די הענד
אויפֿ'ן האַרצען, און קוקען אויף דער רביצין מיט אַזעלכע משונה-
ווילדע פערקרימטע פנימ'ער, וואָס ווען ניט באַשעפעניש, וואָס
ליגט אויף דער ערד, בעדאָרף מען זיין שטאַרקער פון אייזען, מע
זאָל ניט צעזעצט ווערען פאַר געלעכטער. די דאָזיגע דריי שכנות
זענען געקומען העלפֿען בעוויינען באַשעפעניש; נאָר געוויינט
האָבען זיי אויף די לעבעדיגע, בעוויינט טאטע און מאַ-
מע נעבאָך, וואָס האָבען געהאַט אַזא קאַליקע, משטיינס געזאָגט,
וואָס איז געבוירען אַ קאַליקע און געשטאַרבען אַ קאַליקע...

אויך די איבעריגע קינדער דעם רבינ'ס האָב איך געזעהען זי-
צען אויף דער ערד און וויינען שטילערהייד, חוץ יעקב־אלי (יעקב־
אלי איז דאָך אַוועקגעשפרונגען אויף איין פוס צו די שמישים, מע
זאָל ברענגען די מטה, מיט אַזא שמחה, גלייך ווי מע וואָלט איהם
שיקען נאָך בליזמר), און ביי דער זייט, אין אַ ווינקעלע אויף אַ
בענקעל, זיצט דער רבי, דעם קאַפּ אַראָפּגעלאָזט, די הענד אויף די
קניעס. איך בין זעהר נייגיעריג צו וויסען, צי וויינט ער — ו ו י
אַ ו ו י ו ו י י נ ט א ר ב י ? ... איך טהו אַ סקריפֿ מיט דער
טהיר און געב אַ הוסט — דער רבי הויכט-אויף פאַוואָלינקע דעם
קאַפּ, דערנאָך — די ברעמען, און איך דערזעה רויטע אויגען. איך
וואָלט געמעגט שווערען, אַז ער איז פערוויינט...

— אַהיים, דו שקאָץ איינער! — טהוט דער רבי אויף מיר אַ
הוק. עס טהוט מיט מיר אַ וואָרף דאָס קדחת. איך האָפּ די פיס
אויף די פלייצעס און אַנטלויף וואו דער שוואַרצער פעפער וואַכסט.

עס גלױסט זיך מיר לױפען צו מיינע חברים. נאָר אינאיינעם מיט דעם פּרייזיין פון חדר דערמאָן איך מיך אָן באשעפעניש, און עס טהוט מיר ווי אַ שטאָך מיט אַ נאָדעל און אַ ריס-אָפּ אין האַרצען :
 — נישטאָ באשעפעניש ! געשטאָרבען באשעפעניש !
 און איך לױף אַרויס צו מיינע חברים.

ח.

דרויסען איז זומער. דער הימעל איז אויסגעצוואַנגען, ריין, לױטער, ווי אַ שפּיעגעל. קיין שפּריינקעלע, קיין ווינטעלע. די זונן שמייכעלט, די זונן בראַט, די זונן באַקט. מיר לאָזען זיך געהן אַלע אינאיינעם צום טייך באַדען זיך, האַפען פישלעך. און בשעת לױ-פען, בשעת באַדען זיך, בשעת האַפען פישלעך לאָזט מיך ניט אָפּ דער געדאַנק, אַלץ יענער געדאַנק :

— נישטאָ באשעפעניש ! געשטאָרבען באשעפעניש !

אַלע אויסגעטהאָן, אַדס-נאַקעט, אויסגעבאָדען זיך, אַרויס פון טייך, אויסגעקאטשעט זיך אין בלאָטע, ווי די חזירים, און וויעדער אַ מאָל זיך אָפּגעבאָדען, לאַנג געבאָדען זיך, געוואָרען בלוי, ווי מיל-צען, אָנגעהויבען ציטערען, קלאָפען מיט די צייהן. — ליגען מיר שוין אויסגעצויגען אויפ'ן אָנגעגליהטען זאַמד, קעגען דער הייסער ברענענדיגער זונן, קעגען דער בלויער יארמעלקע פונ'ם הויכען הי-מעל. נאָר צוויי פון אונזער חברים, חיים דער גרויסער און חיים דער קליינער, זענען נאָך אין וואַסער. זיי האָבען קונציג צענויפ-געבונדען צוויי העמדלעך אינאיינעם פאַר די אַרבעל, געמאַכט אַ נעץ, און זיי האַפען פישלעך. דאָס הייסט, ס'זאָל זיין פישלעך, וואָלטען זיי געהאַפּט ; דער חסרון איז, וואָס ס'איז נישטאָ קיין פישלעך. דאָס הייסט, פישלעך זענען פאַרהאָן, נאָר צו חיים דעם גרויסען און צו חיים דעם קליינעם אין דער נעץ אַריין ווילען זיי ניט געהן. זיי האָבען קיין חשק ניט.

— טיעפער, חיים, טיעפער ! בויג זיך, חיים, בויג זיך ! צום

ברעג, חיים, צום ברעג, נאָר פאַוואָלינקע די פישלעך !

און דער רבי מיט דער רביצין וויינען און קלאָגען. באַשעפעניש
קוקט מיר אין פנים אַרײַן מיט רחמנות. מיט געבעט, ציהט־אויס
צו מיר דאָס דאַרע הענטעל מיט די אויסגעבויגענע טרוקענע פינגער-
געלעך. עס ציהט מיר, עס קלעהמט מיר דאָס האַרץ. עס וואַרפט
זיך אין מיר די נשמה.

— וואָס ווילסטו, זאָג איך, באַשעפעניש, וואָס ווילסטו דו?
אפשר אַ פאַלטשינע?...

איך קוק מיך צו — ס'איז גאָרניט באַשעפעניש. ס'איז גאָר
אַ פויגעלע אַ יונגס, מיט אַ געל פּיסקעלע, צפור בן בלק. דאָס פּויר-
געלע ציטערט, פלאַטערט, מאַכט מיט די פליגעלעך, עפענט דאָס
געלע פּיסקעלע, ווי אַ קליין קינד בשעת עס וויל עסען, און סע זינגט
מיט'ן נוסח פון כהנים־דוכנ'ען:

טודעלי ה־הו!

טודעלי ה־הו!

.
.

איך האָפּ מיר אויף — ס'איז אַ וואַרעמער, אַ שענער, אַ ליכ-
טיגער זומער־טאָג. אַלע פענסטער זענען אָפּען. דאָס פּישטשען פון
די פויגעלעך און דאָס שמוצערען פון די היישעריקען גרילצען אין
די אויזערען. מיינע צוויי שוועסטער, זלאַטקע און בלומקע, שענע
מיידלעך מיט רויטע בעקלעך, ווי די פערשקעס, שטעהען אָנגעטאָן
אין גרינע ווייסע בונדעס מיט בלויע שפּריינקעלעך. די צעפּלעך
פערפלאַכטען מיט רויטע סטיינגעלעך. זיי שיינען, ווי די זונן, זיי
בליהען, ווי די רויזען.

— שטעה שוין אויף! — זאָגען זיי צו מיר. — דאווענ־אָפּ און
געה אַרויס אין דרויסען. דיינע חברים וואַרטען אויף דיר. זיי זע-
נען שוין דאָ געווען צוויי מאָל. איהר זענט דאָך היינט פריי פון
חדר, אַ גאַנצע וואָך פריי! אַ גדולה אויף אייך!

די לייעכע ווערטער „פריי פון חדר, אַ גאַנצע וואָך פריי“ דער-
קוויקען דאָס האַרץ, דערוואַרעמען די נשמה, און עס טראָגט מיר,

דאָס קול איז געווען מיט אַזאָ שמחה, פונקט ווי דאָס קול פון יענע, וואָס זענען געפאָהרען מיט קאַלומבוס'ען אויפ'ן שיף, בשעת זיי האָבען דערזעהען אַמעריקא.

אַלע טהוען מיר זיך אַ וואָרף און אַ לאָז אַראָפּ-באַרג צום ברעג, צו די נייע צוויי פישחאָפערס, קוקען אַריין אין דער נעץ אַריין און דערזעהען: עס וואָרפט זיך אַיין אַרבעט פון דעם העמד.

— פיש! פיש! דגים! פיש! — זינגען מיר אַלע און טאַנצען אונטער. און אַזוי ווי מיר זינגען און טאַנצען — אז סע שפּרינגט ניט אַרויס פון דער נעץ גלייך אויף אונז אַ גרויסע, אַ גרויע, אַ מיאוסע, אַ פאַסקודנע זשאַבע מיט צוויי נאַרישע וואַסערדיגע אוי-גען! און מיר לאָזען זיך אַלע לויפֿען הענדום-פֿענדום אַרויף-באַרג, איבער'ן אָנגעגליהטען זאַמד, מיט אַ קוויטשעריי:

— נוואָלד, אידען, שמע ישראל, ראַטעוועט!!! — — —

* * *

דער איבערשרעק, געוויינטליך, לאָזט זיך אויס מיט אַ געלעכ-טער, און חברה ווערען נאָך לוסטיגער, נאָך פרייליכער. מע וואָל-גערט זיך אין זאַמד, מע קאַטשעט זיך אין בלאָטע, מע פּאַליאָסקעט זיך אין טייך. ס'איז גוט — גוט אָהן אַיין עק, אָהן אַ ברעג, אַ קליי-ניגקייט — מען איז פריי, אַ גאַנצע וואָך פריי! און נאָר מיך לאָזט נישט אָפּ דער געדאַנק, אַלץ יענער געדאַנק:

— נישטאָ באַשעפעניש! געשטאָרבען באַשעפעניש!

געשטאָרבען! געשטאָרבען! געשטאָרבען!...

אזוי קאמאנדעוועט חיים דער גרויסער מיט חיים דעם קלוי-
נעם, און ביידע פישחאפערס געהען אָנגעבויגען ביז'ן האַלז אין
וואַסער, שלעפען פאָוואָלינקע די נעץ אַרויס צום ברעג, קוקען-
קוקען אין העמד אַריין — ניטאָ קיין פישלעך!

— לאָזט אונז, מיך מיט מאַטלען, מיר וועלען ניכער חאָפּען!
אזוי זאָגט מאַטעל דער רויטער און שפּרינגט אַריין מיט מאַטעל
דעם שוואַרצען אין וואַסער אַריין, און די נייע צוויי פישחאָפערס
ארכייטען ניט שלעכט, געהען געשמאַק, טריט ביי טריט, רעכט אָנ-
געבויגען, כמעט מע פּוויזשעט אויפ'ן אָפּגורנד פונ'ם טייך.

און דער טייך פינקעלט, וויעגט זיך, שפיעגעלט-אַפּ אין זיך די
בלויע יארמעלקע פונ'ם הויכען הימעל, וואָס ציטערט אין וואַסער,
טרייסעלט זיך אַהין און אַהער. דרויסען איז שטיל. מע זעהט
נישט קיין לעבעדיגען נפש. מע הערט נישט קיין פופס. דודל-ליב
דער וואַסערפיהרער איז געקומען מיט'ן פעסעל, אָנגעפילט דאָס
פעסעל, אָנגעטרונגען דאָס פערדעל, און אַליין זיך אָפּגעוואַשען
דאָס רויטע שענע פנים מיט דער קאָלטענעוואַטער באָרד און אָפּגע-
ווישט מיט דער פערשמאָלציוועטער פאָלע — און אוועק אין שטאָדט
אַריין. די צוויי-דריי וועשינס, וואָס זענען געשטאַנען ביי'ם טייך,
וואָס האָבען ביז אַהער געפאַטשט מיט די ברעטלעך איבער'ן נאָ-
סען גרעט, האָבען צענויפגענומען דאָס וועש אויף די פלייצעס און
אוועק אין שטאָדט אַריין. ס'איז שטיל און רוהיג. שטיל דאָס וואַ-
סער, שטיל דער הימעל, שטיל אַלסדינג אַרום און אַרום. אַפילו
די זשאַבעס, וואָס האָבען זיך ביז אַהער געלאָזט הערען מיט זייער
„קעררר-קעררר“ און מיט זייער „בול-בול-בול“, זענען אַנשלאָפּען
געוואָרען. נאָך אַ מינוט — און אַלסדינג ווערד פערשטאַרבען. עס
שליסען זיך די אויגען, עס גלוסט זיך, אוי גלוסט זיך ליגען מיט'ן
נאָסען לייב אויפ'ן הייסען טרוקענעם זאַמד, ליגען, האַלב-צוגע-
מאַכט די אויגען, און קוקען און טראַכטען און דרימלען... פלוצים
הערט זיך אַ קול:

— געחאַפּט! געחאַפּט!

צער בעלי-חיים

גערמאנקען מוז א נאריש יונגעל.

נעשריבען אין יאָהר 1903.

צער בעלי-חיים

(נעדאנקען פון א נאריש יונגעל).

א.

— זאָלסט זיין אַ וואָהל יונגעלע, וואָלסט דו אונז געהאָלפּען
אַנרייכען חרין, ביז מיר וועלען פאַרטיג ווערען מיט די פיש לכבוד
דעם הייליגען יום-טוב.

אזוי מאַכט צו מיר די מאַמע ערב שבועות נאָך האַלבען
טאָג, און אינאיינעם מיט דער קעכין שאַכט זי די פיש צו דער מיל-
כיגער סעודה, נאָך לעבעדיגע, נאָך צאַפּעלדיגע פיש, וואָס אז מע
האַט זיי אַריינגעלעגט אין אַ שיסעל, אַ גרויסע לעהמענע געגלייז-
טע שיסעל מיט וואַסער, האָבען זיי זיך נאָך געוואָרפּען.

מעהר פון אלע האָט זיך געוואָרפּען אַ קליין קאַרעסעל נעבאָך
מיט אַ גרויס בייבעלע, מיט אַ קיילעכיג מיילכעל און מיט רויטע
אויגעלעך. דאָס דאָזיגע קאַרעסעל האָט שטאַרק חשק געהאַט,
אַפנים, צוריק אין טייך אַריין, האָט זיך עס געוואָרפּען, געשפּרונ-
גען פון שיסעל אַרויס, געעפּענט דאָס מיילכעל, געפאַטשט מיט'ן
עקעל און געשפּריצט מיר דאָס וואַסער גלייך אין פנים אַריין:
„יונגעלע, ראַטעווע מיך! ... ראַטעווע מיך!“

איך וויש-אויס דאָס פנים און נעם זיך צו דער ארבייט, רייכען
חרין אויף יום טוב, און טראַכט מיר: „אַרעם קאַרעסעל וואָס דו
ביזט! איך קאָן דיר נאָרנישט טהון... אַט וועט מען דיר נעמען צו

טירט, ווי ווייט מעגליך. דאָס מיידעל איז אָבער אויך נישט גע-
ווען קיין פראָמאָך. האָט זי דעם האָהנ'ס קעפעל אַריינגעלעגט צו
זיך אונטער'ן אָרעם, געגעבען איהם אַלע מאָל אַ שטורך מיט'ן עלענ-
בויגען און אַ זאָג דערביי:

— זיץ אין געהאַקטע וואונדען.

און ער האָט זי געפאָלגט און געזעסען אין געהאַקטע וואונ-
דען.

נאָכדעם, אז דער שוחט איז אויפגעשטאַנען, האָט ער געוואָ-
שען די הענד און אַרויסגענומען דעם חלף. ער האָט מיט אַ וואונק
געהייסען זיך דערלאַנגען דעם האָהן. איך האָב דערזעהען, אז אויפ'ן
בחור איז געקומען אַ נייע הויט. עס האָט זיך איהם, אַפנים, אויס-
געוויזען, אז דאָס בינדט מען איהם אָפּ די געפענטעטע פיס און
מע לאָזט איהם אָפּ פריי, צו זיינע הנהגה, צו דער פראָסע און צו
דער קאַרעטע מיט וואַסער. צום סוף האָט איהם דער שוחט אַ נעם
געטהאָן צו זיך צווישען די פיס, מיט איין האַנד פערריסען איהם
דאָס קעפעל, מיט דער אַנדערער אויסגעפליקט איהם עטליכע פע-
דערלעך, איהם אַ טובה געטהאָן און געמאַכט אַ ברכה, און חיק —
מיט'ן חלף איבער'ן האַלז, אָפגעצאַפט אַ ביסעל בלוט אין אַש
אַריין, און אַ שלידער פון זיך. איך האָב געמיינט, ער וועט צע-
שאַטען ווערען.

— פּיני! דיין טאַטע איז אַ גוי! — זאָג איך צו מיין חבר.

— מיט וואָס איז ער אַ גוי?

— נישטאָ ביי איהם קיין „צער בעל־חיים“.

— איך האָב גאָר נישט געוואוסט, אז דו ביזט אזא חכם. —

זאָגט צו מיר מיין חבר און טראָגט מיר אונטער אַ גאַנץ שענע
פייג גלייך אונטער דער נאָז.

דער ארבייט: מע וועט דיך אָפּשאַבען, וועט מען דיר אויפטרע-
נען דאָס בייכעלע, אויסטרויבערען די קישקעלעך. נאָכדעם וועט
מען דיך צעשניידען אויף שטיקלעך, אַרײַנלעגען אין טעפּעל אַרײַן,
בעזאָלצען און בעפּעפּערען, אַוועקשטעלען אויפ'ן פייער און קאָכען
און פרעגלען, און בראַטען און בראַטען און בראַטען..."

— אַ רחמנות, זאָג איך צו דער מאַמע, אַ צער בעל־חיים.

— אויף וועמען אַ צער בעל־חיים?

— אויף די פישעלעך.

— ווער האָט דאָס דיר געזאָגט?

— דער רבי.

— דער רבי?

זי קוקט זיך איבער מיט דער קעכין, וואָס העלפט איהר שאַבען
די פיש, און ביידע צעלאַכען זיך.

— דו ביזט אַ נאַר, און דיין רבי איז נאָך אַ גרעסערער, האַ-

חאַ... רייב דעם חרין, רייב!

אַז איך בין אַ נאַר — דאָס ווייס איך. דאָס זאָגט מיר די מאַ-
מע אַלע מאָל. און דער טאַטע אויך. און די ברידער אויך. און די
שוועסטער אויך. נאָר אַז דער רבי איז נאָך אַ גרעסערער נאַר, ווי
איך — דאָס איז ביי מיר אַ נייעס.

ב.

איך האָב אַ חבר פּינילע, אַ שוחט'ס אַ יונגעל. בין איך געקו-
מען אַ מאָל צו איהם צו גאָסס און האָב דערזעהען, ווי אַ קליין מיר-
דעל האָט געבראַכט צו זיי צו טראָגען אַ גרויסען גאַלאַנאָסקען
האַהן, געפּענטעט די פיס מיט שטריקלעך. מיין חבר'ס פאָטער,
דער שוחט, איז געשאַלאָפּען, און דאָס מיידעל איז געזעסען ביי דער
טהיר און געוואָרט. דער האָהן, אַ יונגאַטש מיט ביינער, האָט זיך
געריסען נעבאָך פונ'ם מיידעל'ס הענד, געדריגעט מיט די געזונדע
פיס איהר אין בויך אַרײַן, דערלאָנגט אַ פיק איהר אין האַנד אַרײַן,
אַרויסגעלאָזט אַלע מאָל אַ "קאָ-קאָ-קאָ" פונ'ם האַלז — געפראָטעס-

ד.

דאָס איז געווען איבער אַ הונד, וואָס מע האָט איהם אָפּגע-
קאַכט מיט זוריק וואַסער. טאָקי זי, די אייגענע „פרומע מיט'ן
אויגעל“. אַך, האָט איהם וועה געטהאָן, דעם הונד! פריהער האָט
ער געקוויטשעט, געשריגען, געבילט מיט סכנות נפשות, איינגעלעגט
די וועלט. דאָס גאַנצע שטעדטעל איז זיך צענויפגעלאָפּען אויף
זיין ביין וואונדער און געלאַכט, און געלאַכט. די אלע איבעריגע
הינד וואָס אין שטעדטעל האָבען זיך אָפּגערופּען, איטליכער פון
זיין מיסט, און איטליכער אויף זיין שטייגער, גלייך ווי מע פרעגט
ביי זיי אַ דעה... נאָכדעם, אז דער אָפּגעקאַכטער האָט זיך גוט
אויסגעקוויטשעט, האָט ער אָנגעהויבען וואַיען, אונטערהאַווקען,
לעקען די פערוואונדעטע פעל און וויינען שטילערהייד. עס האָט
מיך אָנגענומען ביי'ם האַרצען. איך געהצו צו איהם, איך וויל
איהם שענקען אַ גלעט:

— נא, סירקא!

דער הונד האָט דערזעהען, אז איך הויב אויף די האַנד, האָט
ער זיך אויפגעהאַפּט, ווי נאָך אַ מאָל איין אָפּגעבריהטער, צענויפ-
גענומען דעם עק און איז אַוועק — אַוועק.

— סטאָי, סירקא! — פרוב איך מיך איהם איינשטילען מיט
ווייכע רעד. — וואָס אַנטלויפסט דו, נאָרעלע? איך וויל דיך דען
טשעפען?...

אַ הונד בלייבט אַ הונד. אַ שטומע צונג. ער ווייסט נישט פון
קיין „צער בעל־חיים“.

דערזעהט דער טאַטע, אז איך פאַרע זיך מיט'ן הונד, ניט ער
מיר אַ רעכטע פאַרציע:

— אין חדר אַרײַן, דו הינטשלעגער!...

בין א יך שוין נאָר דער הינטשלעגער.

ג.

אונזער קעכין איז א בלינדע אויף איין אויג. מע רופט זי „פרוד-
מע מיט'ן אויגעל“. א מויד אָהן א הארץ. איינמאָל האָט זי אָפּגע-
שמיסען די קאָץ מיט קראָפּיווע דערפאַר, וואָס ס'האָט זיך איהר אויס-
געוווּזען. אז די קאָץ האָט אוועקגעשלעפט א לעבערעל פונ'ם זאָלץ-
ברעטעל. צום סוף, אז זי האָט איבערגעצעהלט נאָך א מאָל די
עופות מיט די לעבערלעך, האָט זיך אויסגעלאָזט, אז זי האָט גע-
האָט א טעות. זי האָט גערעכענט, אז מע האָט געקוילעט זיעבען
עופות, האָט בעדארפט זיין נאָך איהר חשבון זיעבען לעבערלעך, און
ס'איז גאָר געווען זעכס עופות. און ווי באַלד אז זעכס עופות,
דאָרף דאָך מעהר נישט זיין אז זעכס לעבערלעך, — גאָטס נסים!...
אומזיסט חושד געווען א קאָץ.

קעהרט איהר מיינען, אז פרומע האָט זיך גענומען צום האָר-
צען, געגאנגען מסתמא איבערבעטען די קאָץ? ווייס איך וואָס —
פערגעסען! אי זי האָט פערגעסען, אי די קאָץ האָט פערגעסען. אין
א פאָר שעה אַרום איז די קאָץ געזעסען גאנץ סטאַטעמטשנע אויפ'ן
פריפעטשיק און בעלעקט זיך, גלייך ווי ס'איז גאָרנישט געווען.
נישט אומזיסט זאָגט מען: א קאָצענער מוח.

איך האָב אָבער נישט פערגעסען. ניין. איך האָב נישט פער-
געסען. איך זאָג צו אונזער קעכין: „אומזיסט געשמיסען א קאָץ.
אומזיסט גענומען אויף זיך איין עבירה — „צער בעלי חיים“. גאָט
וועט דיך שטראָפּען“.

— וועסט נישט אוועקגעהן? אָט געב איך דיר מיט דער האַנד-
שירקע איבער'ן פנים!

אזוי זאָגט פרומע מיט'ן אויגעל און גיט-צו:

— רבונו של עולם! פון וואָנען נעמען זיך אזעלכע נאַרישע
מינדער אויף דער וועלט?...

4.

פאר וואָס קומט מיר פעטש? זאָגט דען נישט דער רבי אליין, אז אלע בעשעפענישען זענען ביי'ם אויבערשטען טהייער? אפילו א פליעג אויף דער וואַנד טאָר מען נישט זאָטשעפען, זאָגט ער, איבער „צער בעלי-חיים“. אפילו א שפּין, וואָס איז שוין אַ מזיק, טאָר אויך אַ מענש נישט הרג'ענען. און ער זאָגט דאָס מיט אַ טעם: „ווען ס'זאָל איהם קומען, זאָגט ער, מיתה, וואָלט איהם גאָט אליין הרג'ענען“...

פרעגט זיך אַ קשיא: גוט. ווי באַלד אזוי, היינט למאזי קוילעט מען אַכסען, קעבלעך, שאַף און עופות אלע טאָג?...

און נישט נאָר בהמות, חיות און עופות — מענשען הרג'ענען זיך דען נישט איינס דאָס אנדערע? אָט בשעת „פאָגראַם“ האָט מען דען נישט געוואָרפען קליינע קינדער, עופה'לעך, פונ'ם בוידעם אַראָפּ?...

האָט מען דען נישט גע'הרג'עט אונזער שכנ'ס אַ מיידעלע — פערעלע האָט זי געהייסען — און נאָך ווי אזוי גע'הרג'עט! !...

אך, ווי איך האָב ליעב געהאַט דאָס קינד! און ווי דאָס קינד האָט מיך ליעב געהאַט! „פעטער בעבעכע“ פלעגט זי מיך רופען — איך הייס וועלוועלע — און רייסען מיך ביי דער נאָז מיט איהרע קליינע דינע זיסע פינגערלעך...

צוליב איהר, צוליב פערעלען, רופען שוין מיך אלע „פעטער בעבעכע“.

— אָט געהט דער „פעטער בעבעכע“, וועט ער דיך נעמען אויף די הענד.

1.

פערעלע איז געווען אַ קראַנק קינד. דאָס הייסט, אזוי איז זי געווען נישקשה, נאָר געהן האָט זי נישט געקאָנט. נישט געהן, נישט שטעהן. נאָר זיצען. פלעגט מען זי דאַרפען טראָגען אויף די הענד

ה.

און דאָס איז געווען איבער צוויי פויגעלעך. צוויי פשוטע, קליי-
נע פויגעלעך, וואָס צוויי שקצים'לעך, איינער אַ גרעסערער, דער
אַנדערער אַ קלענערער, האָבען דער'הרג'עט. די צוויי פויגעלעך,
אז זיי זענען אַראָפּגעפאלען אויף דער ערד, האָבען זיי נאָך געלעבט,
געזעסען צעלאָזט די פערערלעך, געציטערט נעבאָך און געפלאַטערט
מיט אַלע אברים.

— ריהר זיך, דו מאַפּס! — האָט דאָס גרויסע שייגעצעל אַ זאָג
געטהאָן צום קלענערען שייגעצעל, און זיי האָבען גענומען די אונט-
טערנעשלאָגענע פויגעלעך אין די הענד אַריין און האָבען זיי געשלאָג-
ען מיט די קעפּלעך אין בוים אַריין, ווי מיר, אַשטוייגער, שלאָגען
די הושענאַ'ס אין שטענדער אַריין, ביז די פויגעלעך זענען אויס-
געגאַנגען.

— וואָס טהוט איהר דאָס! — האָב איך מיך נישט געקאָנט
איינהאַלטען און האָב מיך איינגעשטעלט צו צולויפּען צו די
שקצים'לעך.

— היבא שטשאָ? וואָס איז דען? — האָבען זיי מיר געענט-
פערט גאַנץ רוהיג. — צעזש וואָראָבצי! — ס'איז דאָך נישט מעהר,
הייסט דאָס, ווי פויגעלעך, פראַסטע פויגעלעך.

— און אז פויגעלעך, איז וואָס? אויף אַ פויגעלע איז דען
נישט קיין רחמנות, קיין "צער בעלי־חיים?"

ביידע שקצים האָבען זיך עפּיס מאָדנע איבערגעקוקט. און
גלייך ווי זיי האָבען זיך אויפגערעדט נאָך פון פריהער, האָבען זיי
מיך גענומען צו דער אַרבייט...

אז איך בין געקומען אַהיים, האָט מיין קאָפּאָטקעלע אויסגע-
זאָגט די גאַנצע מעשה. האָט מיר דער טאַטע מקיים פסק געווען
לויט מיין פערדיענסט.

— אָפּגעריסענער נאַר! — שרייט אויף מיר דער טאַטע.
מילא "אָפּגעריסענער נאַר" בין איך איהם מוחל. פאַר וואָס
קומט מיר אַבער פעטש?!

בלומען

צעהן קלוינע מעשה'לעך.

נעשריבען אין יאָהר 1888.

אין דרויסען אַרויס. זעצען אין זאמד אַריין, אויף דער זון. זי האָט
ליעב געהאַט די זון. סכנות ליעב געהאַט. פלעג איך זיך אַרומ-
טראָגען מיט איהר, פלעגט זי מיך אַרומנעמען דעם האַלז מיט איהרע
דינע זיסע פינגערלעך, זיך צוטוילען צו מיר מיט'ן גאַנצען-גאַנצען
לייבעלע, אַרויפֿלעגען אויף מיר דאָס קליינע קעפּעלע: „ליעב דעם
פעטער בעבעכע“.

אונזער שכנה קרעני זאָגט, אז זי קאָן נאָך עד היום נישט פער-
געסען אָט דעם „פעטער בעבעכע“, און טהוט זי אַ קוק אויף מיר,
אזוי מוֹזִי, זאָגט זי, דערמאָנען זיך אָן איהר פערעלען...

בייזערט זיך אויף איהר מיין מאַמע, למאי זי וויינט. מע טאָר
נישט וויינען, זאָגט די מאַמע. מע טאָר נישט זינדיגען. מע דאַרף
פערגעסען... פערגעסען...

אזוי זאָגט איהר די מאַמע און פערשלאָגט איהר „האַקע-באַ-
קע“. און מיך טרייבט די מאַמע דורך: „איך זאָל מיך נישט דרע-
הען פאַר די אויגען, וועט מען זיך נישט דערמאָנען אָן דעם, וואָס
מע דאַרף נישט“...

חאַדאַ! ווי איז דאָס מעגליך, מע זאָל זיך נישט דערמאָנען?
און דערמאָן איך זיך אינ'ם דאָזיגען קינד, אזוי שטעלען זיך מיר
טרערען אין די אויגען אַליין פון זיך, פון זיך...

— זעהט נאָר, ער וויינט שוין וויעדער, דער חכם! — רופט
זיך אָן פרומע מיט'ן אויגעל צו דער מאַמע. און די מאַמע טהוט
אויף מיר אַ גיכען קוק און צעלאַכט זיך:

— פאַרגאַנגען דיר דער חרין אין די אויגען אַריין? אַ מכה דער
מאַמע! ס'א האַרבער חרין דאָס איז! פאַרגעסען איהם אָנוואָגען
צומאַכען די אויגען, אַ צרה איז מיר!... נאָ דיר מיין פאַרטורד... וויש
אויס די אויגען, נאַריש יונגעל, און די נאָז אין איינוועגס וויש
אַפּ... די נאָז! די נאָז!...

א י נ ה א ל מ

- (א) פונ'ם בארג סיני.
- (ב) כותל מערבי.
- (ג) אברהמעל.
- (ד) דער אוצר.
- (ה) איין עזות!
- (ו) איינגעטהיילט זיך.
- (ז) צוויי נשמה'לעך.
- (ח) איך שעם זיך.
- (ט) עק וועלט.
- (י) מלאכהסות.

א.

פֿונ'ם באַרג־סיני.

ביי אונז אין כתרילעווקע, פון יענער זייט בית־המדרש, שמעהט אַ באַרג, אַ הויכער באַרג, הויך ביז דער חמאַרע, ביז'ן הימעל. אזוי האָט ער מיר אויסגעוויזען אין יענער צייט, ווען מיר האָרען געלערענט אין חדר, און גערופען האָבען מיר איהם „באַרג־סיני“.

אין אַ שענעם זומער־טאָג, גאַנץ פריה, זענען מיר, חברה, צעהן חדר־יונגלעך, נאָך יונגע קינדער, געגאַנגען, מיט די הייליגע ספרים אונטער די אַרעמס און מיט די אָנבײסענס אין די הענד, אין חדר אַריין.

די זון האָט נאָרוואָס אָנגעהויבען אַרויסצוגעהן „פון איהר פֿר־טערפּאַס“ און האָט צעגאַסען איהרע מילדע גילדענע שטראַהלען אויף דעם שפיץ באַרג.

און דער באַרג איז געווען בעדעקט מיט טוי, מיט ראָסע, און די ראָסע האָט געבלישטשעט, ווי דימענטען; ווי פערעל זענען געהאַנגען די טראָפּען. ריין, מחיה ריין, איז געוועזען די לופט, אזוי ריין, ווי איהר קאָנט זיך נאָר פאַרשמעלען.

איבערראַשט, פער'כשופ'ט זענען מיר געווען מיט'ן דאָזיגען געטליכען אויסזיכט פונ'ם דאָזיגען געטליכען פריהמאָרגען.

— ווייסט איהר וואָס, חברה? — האָט זיך איינער פון אונז אָנגערופען. — ווייסט איהר וואָס, חברה? לאָמיר נאָר אַרויפגעהן אויפ'ן באַרג־סיני!

— ווייסט איהר נאָר וואָס, קינדער? — האָט זיך אָנגערופען נאָך איינער. — לאָמיר טאַקי אַרויפקריכען אויפ'ן באַרג־סיני. מיר זענען אויף איהם נאָך קיינמאָל ניט געוועזען!

און מיר האָבען זיך אַלע גענומען דראַפּען אַרויף אויפ'ן באַרג־סיני; אויף אַלע פיער, אויף די הענד מיט די פיס, זענען מיר אַלע מיט חשק געקראָכען אויפ'ן באַרג־סיני.

אזוי נאָהענט, אז איך האָב די האַנד אויסגעצויגען און האָב מיט מיינע פינגער זיך צוגעריהרט צום הימעל, צום קאלטען הימעל, זיך צוגעריהרט, אָנגענומען, אָנגעמאַפט, געהאַלטען, געהאַלטען, געהאַלטען...

ניט נאָר די אויגען אַליין זענען געווען אין הימעל; מײן נשמה, מײן האַרץ, מײן גוף, מײן גאַנצער „איד“ — איך בין אינעם גאַנצען, אינגאַנצען געווען דאָרט, אויבען, אין הימעל.

איך בין געווען אין הימעל און האָב געזעהען מלאכים. מיט די ווייסע ברייטע פליגלען זענען די מלאכים געשוואומען אונטער'ן ברייטען בלויען הימעל; זיי האָבען זיך געוויעגט און געוויעגט, געשוועבט און געשוועבט — און געשטאַנען אויף איין אָרט. פון זייער וועגען זיך און פון זייער שוועבען זענען געגאַנגען זיסע זעלטענע קולות; ס'ע האָט זיך געזונגען און געזונגען, אזוי שטיל געזונגען, אזוי שטיל געזונגען, אזוי זיס געזונגען, ווי די כהנים מיט די לויים, ווי דער „אַרגעל" אין בית־המקדש, ביי אירען פאַרצייטענס, ווי ס'ע שמעהט ביי אונז אין הייליגע ספרים געשריבען.

און אַ גרינג, קיהל ווינטעלע איז פערביי מיר דורכגעלאָפֿען, און האָט מיך עטוואָס, קוים־קוים, אָנגעריהרט אין שטערן. און אַ טהייערער ריח, אַ ריח פונ'ם גן־עדן, איז פערביי מיר דורכגעגאַנגען, און מיינע אויגען האָבען זיך צוגעמאַכט, צוגעמאַכט...

— אין חדר אַרײַן, שקצים, עכברושים, הולטאיעס! אין חדר אַרײַן, ימח־שמו'ניקעס! האַרט, שיבעניקעס, איך וועל איך שוין צושטעלען, ליידאַקעס, אַ בענקעלע צום רבי'ן! אין חדר אַרײַן, פוסטעפּאַסניקעס, כל־בו'ניקעס, אין חדר אַרײַן!

דאָס איז געוועזען דער שמש פון בית־המדרש, רב יקותיאל דער שמש, אַ בייזער איד מיט אַ צעפלעצטער נאָז און מיט אַ שטענדיגען לולקע־ציבוק אין די צייהן.

און מיר זענען מיט אַ מאָל אַראָפּגעפאַלען פונ'ם הימעל אויף דער ערד.

און אז מיר זענען געקומען אויפ'ן שפיץ-בארג און האָבען אַ
קוק געטהאָן אַראָפּ, אַראָפּ אויף דער ערד, זענען מיר פערציטערט
געוואָרען.

אזוי הויך זענען מיר געוועזען פון דער ערד, אזוי קליין האָט
אונז אויסגעוויזען די ערד.

— וואו זענען מיר, קינדער, וואו זענען מיר?

— וואו זענען מיר, זאָנסט דו? אונטער דער חמאַרע.

— אונטער דער חמאַרע, זאָנסט דו? העכער פון דער חמאַרע!

— העכער, העכער, — אונטער'ן הימעל!

— איהר זעהט דעם בית-מדרש, קינדער? דעם בית-מדרש
זעהט איהר?

— יא, קוים-קוים, ווי אַ קליין שטיבעלע די גרויס.

— ווי אַ שטיבעלע, זאָנסט דו? ווי אַ טישעל די גרויס, ווי אַ
בענקעלע.

— ווי אַ בענקעלע, זאָנסט דו? ווי די נמרא די גרויס, ווי
מיין סידור.

— ווי דיין סידור'על, זאָנסט דו? ווי איין איי, ווי אַ וועלשען
ניסעל.

— ווי אַ ניסעל, זאָנסט דו? ווי אַ פאסאַלי, ווי איין אַרבעסעל.

— ווי איין אַרבעסעל? ווי אַ מאָהנדעל, ווי אַ מילב, ווי אַ...

א... א...

און ס'איז ביי אונז אַלע געבליבען דער הסכם, מיר זאָלען זיך
אויסציהען אויבען, אויפ'ן באָרג, מיט די פנימ'ער אַרויף.

איך האָב זיך שטאַרק איינגעקוקט אינ'ם בלויען הימעל, און
מיינע אויגען האָבען דעם הימעל צו זיך צוגעצויגען, אַלץ נעהענטער
און נעהענטער, אזוי לאַנג, ביז איך האָב איהם צו זיך צוגעצויגען
נאָהענט, גאַנץ נאָהענט.

נ.

אברהמעל.

אז איך האָב זיך מיט זיי בעגעגענט, זענען זיי ביידע צוזאַמען
אַלט געווען כמעט צוויי הונדערט יאָהר.

— אברהמעל! מיר האָבען אַ גאָסט.

— ווער איז?

און דאָס פאַרפאַלק פון צוויי הונדערט יאָהר האָבען מיך אויפֿ-
גענומען מיט פרייד, מיט פערגעניגען.

און איך האָב ביי'ם פאַרפאַלק פון צוויי הונדערט יאָהר, פער-
בראַכט די צייט מיט פרייד, מיט פערגעניגען.

ביידע נידעריגע, ווייסע, ווי געפאַלענער שניי, אָהן צייהן,
אַינגעבוויגענע, גאָר פרייליכע, ציכטיגע, לעבעדיגע, וויזען אויס ווי
ברודער און שוועסטער, ניט ווי מאַן און ווייב.

— איך געדענק נאָך אייער זיידען, אייער עלטער־זיידען;
געווען אַ וואוילער איד, גאָר אַ וואוילער, אָבער טאַקי גאָר אַ וואויר-
לער, ניט אַזוי ווי היינטיגע אידען — ניין, אָבער טאַקי גאָר ניין!
מיר האָבען זיך בעקענט מיט איהם, אַפנים, — וואו האָבען מיר זיך
בעקענט מיט אייער עלטער־זיידען?...

ער שאַמקעט מיט די ליפּען און דערצהלט מיר אַלטע מעשיות
פון אַמאָליגע יאָהרען, און דערמאָנט ער זיך אָן יענע יאָהרען,
ווער ער ווי מונטערער, פרישער, יונגער.

— הער נאָר, סערדצע! — זאָגט ער צו דער אַלטיטשקער. —
געדענקסט ניט, נשמה מיינע, ווי אַזוי האָט געהייסען דער פרייז,
וואָס זיין עלטער־עלטער־זיידע האָט פון איהם געהאַלטען די אַרענ-
דע? הא, סערדצע?

— פאַן פּרזשע שרזשאַנסקי, — זאָגט זי — אברהמעל,
פרזשע שרזשאַנסקי האָט ער געהייסען.

— יא, ביזט גערעכט, סערדצע, ביזט גערעכט: פאַן פּרזשע-
רזשאַנסקי האָט ער געהייסען.

ב.

כּוּתֵל מַעֲרָבִי.

(די איבערגעבליבענע וואנד פונ'ם בית־המקדש).

— דערצעהלט זשע מיר, איך בעט אייך, אַקוראַט. האָט איהר, הייסט דאָס, אַליין געזעהען מיט אייערע אייגענע אויגען די „כּוּתֵל מערבי“? אַזוי, הייסט דאָס? האָט איהר זי גוט געזעהען? דער צעהלט זשע מיר, ווי אַזוי, און וואָס, און ווען?...

אַזוי האָט מיין רבי זיך אָנגערופען צו אַ אידען, וואָס איז נאָר-וואָס געקומען צוריק פון ארץ־ישׂראל, פון ירושלים.

— זאָגט זשע מיר, איך בעט אייך, מאַהל־ט מיר אויס אַקוראַט, ווי אַזוי, און וואו, און וואָס, און ווען?

דער ירושלים־איד האָט איהם אויסגעמאַהל־ט אַקוראַט, ווי אַזוי, און וואו, און וואָס, און ווען, און מיין רבי האָט געשלאנגען די ווער־טער, אָנגעקוועלט, געוואָרען ברייטער ווי לענגער, ווי אַ מענש, וואָס נעמט־אָפּ אַ גרוס פון אַ נאָהענטען מענשען אין אַ ווייטער מדינה.

דער רבי האָט זיך אַזוי שטאַרק איינגעקוקט אינ'ם ירושלים־איד, אַז ער האָט גאָר ניט בעמערקט, ווי מיר, חברה, האָבען זיך איינציגווייז אַרויסגערוקט פונ'ם טיש, און האָבען זיך אַרויסגע־גנב'עט אין דרויסען אַרויס, און האָבען געחאַפּט אַ גליטש אויפ'ן אייז.

אַז מיר זענען געקומען צוריק אין חדר אַריין, האָבען מיר נאָך געטראָפּען זיי זיצען.

— כּוּתֵל מערבי! — האָט דער רבי געזאָגט צום ירושלים־איד. — כּוּתֵל מערבי! אָט דאָס איז אונז פאַרבליבען פון אונזער גאַנצען בית־המקדש, פון אונזער גאַנצער מלוכה! כּוּתֵל מערבי! כּוּתֵל מערבי!...

און דער רבי האָט זיך צעוויינט.

אויבערשטען קיין טענות האָבען מיר אויך ניט. ער פיהרט אונז אויס פון כמה יאָהרען, און מיר דאַרפען, חלילה, צו לייטען ניט אָנקומען, און קיין פּרעמדס האָבען מיר נאָך קיינמאָל ניט פאַרנוי מען, געלויבט איז נאָט ברוך־הוא...

— נו, און אייערע קינדער?

— מיינע קינדער?... עך-עך-עך! נאָט ברוך־הוא האָט מיך געשטראָפּט, אויסגעשטאָרבען אַלע קינדער... אייניקלעך האָבען מיר, געלויבט דער אויבערשטער, אור-אייניקלעך און אור-אור-אייניקלעך, קיין עין הרע ניט... נאָר קיין קינדער נישטאָ; אַלע אויסגע-שטאָרבען.

די אַלטימסקע האָט זיך פערטראַכט.

אין אַ מינוט אַרום רופט זי זיך אָן צו מיר:

— וואָס זאָגט איהר עפּים אויף איהם?

— אויף וועמען?

— אויף מיין אברהמלען.

איך האָב נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס זי מיינט דערמיט, האָב איך נאָר אַ שמייכל געטהאָן און האָב איבערגעטראָגען אונזער שמועס אויף איין אנדער ענין.

מיר האָבען נאָך לאַנג — לאַנג פערבראַכט. מיר האָבען גערעדט וועגען אַלערליי זאַכען און וועגען פערשיעדענע לייט; נאָר מעהר און אָפטער פון אַלע האָט זיך געדריעהט ביי איהר אויף דער צונג אברהמעל, איהר אברהמעל.

אברהמעל איז געווען אַ ביישפּיעל אויף יעדען אופן, אַ פער-גלייכען צו יעדען מענשען. אברהמעל! אברהמעל! אברהמעל! עס האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אז סע זיצט אַקעגען מיר אַ ווייבעל, אַ יונג ווייבעל, ניט קיין אַלטע אידענע פון קרוב צו הונדערט יאָהר.

איך וואָלט אַ בעלן זיין וויסען, וואו איז אַצינד דאָס דאָזיגע פאַרעל?...?

און זיי פייפען אויס מאָרנע דעם דאָזיגען נאָמען מיט דער צונג.

— דאָס האָט באַדאַרפט זיין, סעדרצע, ניט זעהר לאַנג, אַיאָ? ווי מיינסט דו, סעדרצע?

— נישט לאַנג, אברהמעלע, נישט לאַנג; אַ יאָהר... אַ יאָהר זעכציג אָדער זיבעציג; נישט מעהר, נישט מעהר ווי אַ יאָהר זיבעציג, — ענטפערט איהם די אַלטיטשקע.

און דער אַלטער יונגערמאַנטשיק דערצעהלט מיר אַלערליי מעשיות, אַנעקדאָטען, ביז שפּעט־שפּעט אין דער נאַכט אַריין.
— קום שוין, אברהמעניו, קום שוין שלאָפּען!

און די אַלטיטשקע נעמט דעם אַלטען און פיהרט איהם אָפּ פאַר אַ האַנד שלאָפּען, ווי מע פיהרט אָפּ אַ קליין קינד, און אין עטליכע מינוט אַרום קומט זי אַריין צו מיר שוין אַליין, אַביסעל אויסגעטהאָן, מיט אַ ווייסען אָנגעקראַכמעלטען שליער אויפ'ן קאָפּ און מיט עטליכע שפּילקעס אין מויל. זי זעצט זיך צו צו מיר אַביר סעל שמועסען. און מיר שמועסען וויעדער אַ היבשע ווילע, און מיר קאָנען זיך גאָר זאָט ניט אָנרעדען; דאָס הייסט, ניט איך רעד — זי רעדט, די אַלטיטשקע רעדט, און איך הער זי אויס.

— איהר קאָנט זיך גאָר ניט פאַרשטעלען — זאָגט זי צו מיר, אָנגעשפּאַרט אויף די אויסגעטריקענטע עלענבויענס — איהר קאָנט זיך גאָר ניט פאַרשטעלען, ווי שוואַך מיינ אברהמעל הויבט אָן צו ווערען די לעצטע צייט. איין איבעריגע האַלבע שעה לאָז ער זיצען ביי דער נאַכט, ווערד ער מיעד און מוז געהן שלאָפּען. נאָר למאי זאָל איך זינדיגען? אַ דאָנק גאָט דערפאַר. קיין סך אברהמעלען, ווי מיינ אברהמעל, איז ניטאָ. איך האָב נאָך פון איהם קיין איינציג מאָל, חלילה, קיין אומכבוד נישט געהאַט, קיין קרום וואָרט ניט געהאָרכט, פון דער ערשטער שעה נאָך דער חופּה ביז היינטיגען טאָג צו חונדערט און צוואַנציג יאָהר. למאי זאָל איך זאָגען? איך האָב צו איהם גאָר ניט, איך האָב צו איהם גאָר ניט, און מיר לע־בען זיך, ברוך השם, צופריעדען, ווי גאָט האָט געבאָטען, און צום

ה.

א י י נ ע ז ו ת

אויף דער ערד איז ער געזעסען, אויף דער ערד, ביי דער טהיר פון דער שוהל. ער איז געזעסען און האָט גערעכענט די גראַשענס, געזעהלט די פרוטות — די פרוטות, וואָס ער האָט דורכ'ן טאָג געמאַכט, צענויפגעקלויבען.

צוויי מאָל אין וואָך, מאָנטאג און דאָנערשטאג, געהט ער איבער די הייזער. פרוטות נעמט דער אָרעמער אָרעמאָן ביי די רייכע אָרעמע-לייט. די צוויי טעג זענען זיינע.

ווי ליכטיג שיינט די זון, ווי וואַרעם זענען איהרע שטראַהלען! איין האַנד האַלט ער אין בוזעם, און אין דער אַנדערער האַלט ער די גראַשענס, די פרוטות. ער וואַרפט זיי און קלינגט מיט זיי: ער צעהלט זיי און רעכענט זיי. פלוצים...

ווער פאָהרט דאָס אין דער דאָזיגער קארעטע, זעכס פערד געשפּאַנט? אַ דאָס איז דער גראַף פונ'ם שטערטעל.

די פערד טראָגען די קארעטע, און דער שטויב געהט נאָך, ווי צוויי וואַלקענס, ביי די זייטען.

דער שטויב האָט איהם אַביסעל פערשאַטען די אויגען מיט'ן מויל און האָט איהם אויף צוויי מינוט פערשטעלט די שיינ פון דער ליכטיגער זון.

— אַביסעל אַ העזה! איין עזות פון אַ גראַף! — האָט ער אַ מורקע געטהאָן זיך אין באָרד אַרײַן, און האָט זיך וויעדער גענומען צו דער אַרבייט, רעכענען די גראַשענס, צעהלען די פרוטות...

ד.

ד ע ר א ו צ ר .

אויף יענער זייט בארג, הינטער'ן אלטען בית-המדרש, געפינט זיך איין אוצר.

אזוי האָט מען געשמועסט ביי אונז אין שטעדטעל. נאָר קומען צום אוצר איז ניט אזוי גרינג. אז אלע אירען אין שטעדטעל וועלען לעבען בשלום, און וועלען זיך נעמען אלע איהם זוכען, דעמאָלט וועט מען איהם געפינען.

אזוי האָט מען געשמועסט ביי אונז אין שטעדטעל. און אז אלע אירען וועלען לעבען צופרידען, עס וועט ניט זיין קיין קנאה ביי אירען, קיין שנאה, קיין קריגע, קיין לשון-הרע, קיין רבילות, און מע וועט זיך נעמען אלע, וועט מען אָפּזוכען דעם אוצר, און אז ניט — וועט ער אַריין טיעף-טיעף אין דער ערד אַריין...

אזוי האָט מען געשמועסט ביי אונז אין שטעדטעל, און מע האָט אָנגעהויבען זיך צו שפּאַרען און איבערשפּאַרען, צו אַמפּערען זיך און צו ווערטלען זיך, צו זידלען און צו קריגען זיך, וואָס וויי-טער אַלץ מעהרער, אַלץ שטאַרקער, און אַלץ איבער'ן אוצר. דער האָט געזאָגט: ער דאַרף זיין דאָ, דער האָט געזאָגט: דאָרטען, — און מע האָט ניט אויפגעהערט זיך צו שפּאַרען און איבערשפּאַרען, צו אַמפּערען זיך און צו ווערטלען זיך, צו זידלען און צו קריגען זיך, וואָס ווייטער אַלץ מעהרער, אַלץ שטאַרקער, און אַלץ איבער'ן אוצר — און דער אוצר... האָט געזונקען אַלץ טיעפּער און טיעפּער אין דער ערד אַריין.

ז.

צוויי נשמה'לעך.

— שוין פארטיג ביי דיר דאָרט אלסדיננ? נעם אָט די צוויי און טראָג זיי אַראָפּ אַהין, אויף דער ערד, און קום באַלד צוריק. אזוי האָט גאָט ברוך־הוא געזאָגט צום מלאך, אָנווייזענדיג איהם אויף צוויי זינדיגע נשמה'לעך.

און דער מלאך האָט גענומען די צוויי זינדיגע נשמה'לעך אונטער די פליגעל און האָט זיך אַראָפּגעלאָזט מיט זיי אויף דער ערד. און די נאכט האָט פערשפרייט איהרע שוואַרצע פליגעל אויף דער ערד, און ס'איז געוועזען פינסטער.

און אַ קאלטער ווינד, אַ שטאַרקער ווינד האָט געדריעהט און געבלאָזען דורך די פענסטער, דורך דער טיר, דורך די ווענד פון אַ קליין איינגעהויקערט שטיבעל. אינ'ם קליין איינגעהויקערט שטיבעל, אויף שטרוי געבעט, ליגט אויף דער ערד איין אויסגעטריקענט ווייבעל. דאָס ווייבעל ליגט און קאַטשעט זיך. זי קאַטשעט זיך — זי נעהט צו קינד.

און אַ קאלטער ווינד, אַ שטאַרקער ווינד האָט געדריעהט און געבלאָזען און האָט ניט געקאָנט דורכבלאָזען די געמויערטע ווענד מיט די הויכע טירען און פענסטער פון אַ שען רייך הויז. אינ'ם שענעם רייכען הויז, ווייך געבעט, גוט געבעט, מיט אַטלעס און מיט זייד, ליגט אַ געזונדע, אַ שענע פרוי. די געזונדע שענע פרוי ליגט און קאַטשעט זיך. זי קאַטשעט זיך — זי נעהט צו קינד.

און דער מלאך האָט אין דער גיך אַהער אַריינגעלאָזט די צוויי נשמה'לעך.

— נעהט, קינדערלעך, — האָט ער צו זיי געזאָגט — נעהט, ברידערלעך, קומט אָפּ אַביסעל אויף דער וועלט!

און ס'איז אין דער דאָזיגער נאכט געבאָרען צוויי יונגלעך: איינס אויף דער ערד, אויף שטרוי, — אויף הונגער, אויף דחקות,

ו.

אַינעם יילט זיך.

היינט איז געוואָרען אַ מאָדע: „חברות“, „חדרים“, „שקאַלעס“, „סאַנאַטאָריע“. אַמאָל האָבען מיר דערפון גאָר נישט אָנגעהויבען צו וויסען.

געשטאַרבען איין אַרעמאַן און איבערגעלאָזט אַ טויז קינדער יתומים — האָטש נעם וואָרף זיי אַריין אין וואַסער אַריין! מאָהלט אייך, עס רעדט זיך גאָר אזוי; עס האָט זיך גאָר נישט געמאַכט, מע זאָל נעמען לעבעדיגע נפשות און וואָרפען זיי אין טייך אַריין! עס רעדט זיך גאָר אזוי...

אזוי ווי היינט געדענק איך. כתריאל דער וואַסערפיהרער איז געשטאַרבען, און באַלד נאָך איהם איז געשטאַרבען זיין ווייב כתרי-ליכע, און ס'איז געבליבען פון זיי אַ היבש ביסעל קינדער, אָהן אַ טאַטען, אָהן אַ מאַמען, אָהן אַ ווינקעל, אָהן אַ שטיקעל ברויט — אַ גוואַלד, אַ גוואַלד, חושך איז געוואָרען אין שטאָרט, חושך צווישען די אַרעמע לייט.

— רוצחים! גולגנים! קוילערס! וואָס שווייגט מען? ווי לאָזט מען דאָס אזוי פיעל נפשות אויסגעהן פון הונגער? פאַר וואָס טהוט מען עפּים ניט? וואו זענען די נגידים אונזערע? די גבירים? די נגידים, די גבירים זענען געווען פערנומען מיט זייערע גע-שעפטען, און די אַרעמע לייט האָבען ניט אויפגעהערט צו פילדערען און צו ליאַרעמען, אזוי לאַנג, ביז ס'איז געקומען אויף דער נאַכט, האָט מען געמאַכט ביי'ם רב איין אסיפה, און ס'איז געבליבען, מע זאָל זיך מיט די קינדער אַיינטיילען.

אַט דאָ איז ערשט געוואָרען דער רעכטער געפילדער: בעלגנים אויף אזא גרויסער מצוה זענען געווען אַ סך, און קינדער — סך הכל זיעבען.

— ניין, שטארב, ניין, שטארב, געזעגען זיך, — גענוג שוין גע-
הוליעט, מיין קינד!...

און א שטארקער ווינד, א קאלטער ווינד האָט געדרעהט און
געבלאָזען די נאַכט, און די זינדיגע נשמה אינ'ם גליקליכען הויז, פון
דעם גביר דעם געזונדען, איז ניט ווילענדיג צוריק אויפ'ן הימעל
ארויף.

און א שטארקער ווינד, א קאלטער ווינד האָט נאָך לאַנג דאָ
געבלאָזען און געדרעהט, און די זינדיגע נשמה אינ'ם געפאלענעם
שטיבעלע האָט זיך ניט ווילענדיג ביי'ם קבצן ביי'ם קראַנקען גע-
האַלטען נאָך לאַנג, נאָך לאַנג געהאַלטען!

אויף צרות — א פיקערעל, איין עסערעל, איין איבעריגס אויף דער וועלט; און דאָס אנדערע — אויף אַטלעס און אויף זייד, אויף פרייד, אויף גוטס, אויף גליק, אויף לאַקעמקעס, אויף זאכאווקעס, צו געניסען פון דער וועלט.

— היתכן? — האָט דער מלאך געפרעגט ביים רבנו-של-עולם. — איז טאָקי רעכט אזוי? דעם גאָר, און דעם גאָר — נ י ט? דעם שטרוי, און דעם אַטלעס? דעם לאַקעמקעס, און דעם דחקות?

— קוק-אַראָפּ און שווייג! — האָט איהם געענטפערט דער האַר-פון דער גאַנצער וועלט.

עס איז איבערגעלאָפּען צוואַנציג יאָהר.

און די נאכט האָט פערשפרייט איהרע שוואַרצע פליגעל אויף דער ערד און ס'איז געוועזען פינסטער.

און א שטאַרקער ווינד, א קאַלטער ווינד האָט געדרעהט און געבלאָזען דורך די פענסטער, דורך דער טהיר, דורך די ווענד פון א קליין איינגעהויקערט שטיבעל. פונ'ם קליין איינגעהויקערט שטיבעל הערט זיך א קול, א וויינענדיג קול:

— רבנו של עולם! ליעבער גאָט! נעם-אָן מיין געבעט, הער-צו מיין געוויין; שיק מיר דעם טוידט, נעם מיך צו פון דער וועלט — איך קאָן זיך שוין מעהר דאָ ניט מוטשען!

— ניין, לעב נאָך, לעב נאָך, מוטשע זיך, — לעב לאַנג, לעב לאַנג, מיין קינד!...

און א שטאַרקער ווינד, א קאַלטער ווינד האָט געדרעהט און געבלאָזען און האָט ניט געקאָנט דורכבלאָזען די געמויערטע ווענד מיט די הויכע טהירען און פענסטער פון א שען רייך הויז. פונ'ם שענעם רייכען הויז הערט זיך א קול, א וויינענדיג קול:

— רבנו של עולם! ליעבער גאָט! נעם-אָן מיין געבעט, הער-צו מיין געוויין; נעם-צו דעם מלאך-המות פון מיר, איך וויל לעבען. איין עבירה אַזא גוטס. איך וויל פון דער וועלט אזוי יונג נישט געהן!

— אַך, ניין, חלילה, ניט דאָס מיין איך, ניט דאָס האָב איך געזאָגט! איך האָב געזאָגט, איך שעם זיך מיט... מיט מיין גרויס-אַרטיג הויז... פאַר דיר, פאַר מיין אַלטען חבר, פאַר... פאַר... זאָג מיר, וואו וואָהנסט דו? וואו שטעהסט דו? איך וועל קומען, איך וועל זיין ביי דיר, איך וועל זיין ביי דיר!

ער האָט געוואָרפען איין אויג אויף מיינע אויסגעדריעהטע צע-ריסענע שטיוועל און איז געוואָרען רויט פאַר בושה...
איך האָב איהם פערשטאַנען און האָב איהם מוחל געווען מיט'ן גאַנצען האַרצען, מיט'ן גאַנצען האַרצען!

ח.

איך ש ע ם ז יך .

איך האָב געהאַט אַ חבר. מיר האָבען געלערענט אין איין חדר. אינאיינעם געלעבט, אינאיינעם געטהאָן נאַרישקייטען, אינאיינעם געטיילט פריידען און ליידען.

די בלינדע, וואָס מע רופט זי פאַרטונע, די ה צ ל ח ה , האָט זיך צוגעשמייכלט צו מיין חבר, און ס'ע האָט איהם בעגליקט, און ס'איז איהם אוועקגעגאנגען בעסער און בעסער, און איז געוואָכסען העכער און העכער.

און איך בין געבליבען פון אונטען...

לאַנג, גאָנץ לאַנג האָבען מיר זיך ניט געזעהען, ניט בעגעגענט. מיר זענען געגאנגען אויף פערשיעדענע וועגען, מיר האָבען געוואָהנט אין פערשיעדענע שטעט.

איינמאָל בין איך געקומען אין דער שטאָדט, וואו מיין חבר האָט געוואָהנט, און בין געגאנגען פאַרביי מיין חבר'ס אויסגעצייכענט הייז און האָב זיך אָפגעשטעלט:

„יאָ אַריינגעהן, צי ניט אַריינגעהן?“

און איך בין אַריינגעגאנגען.

שטעלט איך פאַר — ער האָט מיך דערקענט! ...

— וואָס־זשע מאַכסט דו, ברודער? ווי געהט עס?

אַ היבשע וויילע זענען מיר געשטאַנען פון פאַרענט; אינוועניט צו זיך האָט ער מיך ניט אַריינגערופען.

ער האָט פערשטאַנען, אַז ס'ע וואונדערט מיך, האָט ער צו מיר געוואָנט, בעמראַכט מיין הלבשה:

— זיי מיר מוחל, גוטער ברודער, האָב קיין פאַראיבעל, איך

בעט דיר, זיי מיר מוחל, איך קאָן ניט, איך ש ע ם ז יך ! ...

— דו שעמסט זיך? דו שעמסט זיך מיט מיר?

און ס'איז ביי אונז אלע נעבליכען דער הסכמ, אז דא, הינטער דער ווינד-מיהל, איז עקוועלט; אז ווייטער פון דער מיהל איז שוין די הרי-חושף, די פינסטערע בערג, וואס זענען בעדעקט מיט א שווארץ גראז, און דאָרט, אויף די בערג, געפינען זיך נאָך ער-היום קליינע אידלעך מיט לאנגע בערר ביז די שפיץ-פינגער פון די פיס, — די קליינע אידלעך, וואס גאָט האָט זיי אהער פערטריבען פאר זייערע צינגער, פאר זייערע לאנגע צינגער, דערפאר, וואס זיי האָבען גע'הרג'עט איינער דעם אנדערען מיט די צינגער; און אויף יענער זייט בערג איז שוין דער פערגליווערטער ים, וואס דער שמו-רעמווינד פערטרייבט אהין אלע אָקרענטען מיט אלע שיפען און וואס קינער קומט שוין פון דאָרט ניט צוריק...

— אין בית-מדרש אריין! ווייסע-חברה'ניקעס! אין בית-מדרש אריין! לייטישע בחורימ'לעך! דאכט זיך, שענער צו זיצען אין בית-מדרש שבת בייטאָג און לערנען "פרק", איידער וואַלגערען זיך, גלייך מיט אלע שקצימ'לעך, הינטער דער מיהל. אין בית-מדרש אריין, גויים, עס-הארצים, אין בית-מדרש אריין!

דאָס איז געווען "מאָטי רויטעבאָק", אַ שענער איד, אַ יודע-ספר, אַ בעל-הבית מיט איין אייגענער שטוב און מיט אַ "שטאָדט" אין מזרח-וואַנדר, די דריטע שטאָדט פונ'ם אַרונ-קודש...

ט.

ע ק - ו ו ע ל ט .

דאָרט, אויף יענער זייט בית-עולם, הינטער דער שטאָרט, געהט
זיך צענויף דער הימעל מיט דער ערד.

דאָרט, אויף יענער זייט בית-עולם, הינטער דער שטאָרט, איז
עקוועלט.

אזוי האָבען מיר אלע אין חדר אָפּגע'פּסק'עט און האָבען אָפּ-
גערעדט צווישען זיך — צענויפּזאַמלען זיך שבת בייטאָג, ווען דער
עולם, ווען אלע אירען, ווען די גאַנצע שטאָרט שלאָפען מיט'ן זיסען
שבת'דיגען שלאָף, און זיך לאָזען געהן און געהן ביז'ן עקוועלט.

שבת ביי טאָג, ווען דער עולם, ווען אלע אירען, ווען די גאַנצע
שטאָרט זענען געשלאָפען מיט'ן זיסען שבת'דיגען שלאָף, האָבען
מיר זיך צענויפּגעזאַמעלט און האָבען זיך געלאָזט געהן און געהן
ביז'ן עקוועלט.

און מיר זענען געגאַנגען — צי אַ שעה, צי צוויי, צי דריי —
ווייס איך ניט; נאָר מיר זענען, ברוך השם, מיט גאָט'ס הילף,
געקומען בשלום ביז דער מיהל, ביז דער ווינד-מיהל.

דאָ, ביי דער ווינד-מיהל, האָבען מיר זיך געזעצט רוהען. זיך
צוגעזעצט, צוגעלעגט, צוגעלעגט זיך, אויסגעצויגען זיך אויפ'ן גר-
נעם גראָז, אויפ'ן שמעקענדיגען גראָז, און געחאַפּט אַ דרימעל.

יעדער פון אונז איז פערנומען מיט זיין זאך, מיט זיינע גע-
דאַנקען, מיט זיין פערגעניגען. ס'איז שטיל. קיינער זאָגט ניט קיין
וואָרט; קיינער וויל, מע זאָל איהם איבערשלאָגען, קיינער וויל
יענעם איבערשלאָגען.

— וואו זשע איז ע ק - ו ו ע ל ט ? — האָט זיך אָנגערופען
איינער פון אונז.

— אָט דאָס איז דאָך עקוועלט, נארעלע! — האָט איהם דער
אַנדערער געענטפערט.

— מאָרגען, אסירצה־השם, מאָרגען! — ענטפער איך „איהם“
 און לעג דאָס אָפּ פון טאָג אויף טאָג.
 און אזוי ווי איהר זעהט, נאָרען מיר איינער דעם אַנדערען. ער
 זאָגט מיר: צואה! „איך איהם: מאָרגען... מאָרגען... מאָרגען...“

י.

מלאך-המות.

איך האָב געהערט אין חדר. מיין רבי האָט מיר דערצעהלט.
מיין רבי רב מאיר, זכרוננו לברכה...

שרעקליכע מעשיות האָט ער זיך אָנדערצעהלט פונ'ם מענשענעם
סוף, פונ'ם מלאך-המות מיט די טויזענדער אויגען פון קאָפּ ביז פיס,
פונ'ם מלאך-הדומה מיט די אייזערנע ריטער, וואָס קומט אין קבר
אריין מיט אַ דאָפּראָם:

— רשע! מה שמך? רשע! ווי אזוי רופט מען דיך? עסקת
בתורה? וואָס האָסטו געלערענט?

און נאָך פיעל שרעקליכע, כאמת מורא'דיגע מעשיות. און עס
איז איבערגעגאנגען אַ פראָסט איבער'ן לייב, און די האָר האָבען זיך
געשטעלט קאָפּויר.

נאָר שרעקליכער פון אלץ איז ביי מיר געווען דער מלאך-המות,
דער מלאך-המות מיט די טויזענדער אויגען פון קאָפּ ביז פיס. און
איך בין זיכער, אז ווען איך וואָלט דענסטמאל זיך בעגעגענט
מיט'ן דאָזיגען פארשוין, וואָלט איך געוויס געשטאַרבן פאר פחד
אליין.

אך, ווי עס בייטען זיך די צייטען!

אצינד, ווען איך זעה זיך מיט „איהם“ כמעט יעדען טאָג, ווער
איך נאָר ניט נתפעל.

איך פיהל „איהם“ געבען זיך; איך הער „זיין“ אָטהעמען אַט
דאָ, געבען זיך; איך ווייס, איך הער, אז „ער“ געהט מיר נאָך פון
הינטען פיס-טריט — און גאָרניט!

— נו, גיכער, גיכער! — זאָגט „ער“ מיר. — מאַך אַ צואה
און קום...

דער יונגסטער
פון די מלכים

א מעשה לכבוד פסח.

נעשריבען אין יאָהר 1904.

דער יונגסטער פון די מלכים

(א מעשה לכבוד פסח).

א.

א גליקליך קינד אָט דער יוזעק! אַלע האָבען איהם ליב, איט-ליכער פעסטעט איהם, גיט איהם נאָך, קושט איהם, האַלזט איהם. וואָס איז די מעשה?

יוזעק!

„אייגענע טאטע-מאמע באדארפען אזוי גיט באַלעווען קיין בן-יחיד'על, ווי די צוויי שוועסטער, שרה און רבקה, באַלעווען דאָס קליינע ברודערעל זייערס. יוזעק און יוזעק און יוזעק! יוזעק, עס! יוזעק, טרינק! יוזעק, געה שלאָפען! יוזעק, נאָ דיר אַ צוקערקע! יוזעק, מע ניהט דיר אַ פאָר נייע הויזלעך אויף יום-טוב! יוזעק, מע וועט דיר שיקען ערב פסח אין באָד אַריין! יוזעק, וועסט פראָ-ווען פסח דעם סדר! יוזעק און יוזעק און יוזעק — ס'איז שוין נמאס און מאוס צו הערען! איהר נעמט אַ קינד, אַ ברייליאַנטען קינד, און מאַכט פון דעם אַ תל!"

אזוי זאָגען די שכנה'טעס, וואָס זיצען מיט די שוועסטער אינ-איינעם, און אַליין רוקען זיי אונטער יוזעק'ען אַלע מאָל אַ צוקער-לעקאַכעל, אַ שטיקעל שטרודעל, אַ געבראָטען לעבערעל, אַביסעל איינגעמאַכטס.

גענומען האָט זיך עס פון רחמנות, פון דעם, וואָס אַלע, די גאַנצע וועלט האָט אויף איהם געהאַט רחמנות — געבאָך אַ יתומ'על!

בען. אונזערע חכמים האָבען שוין לאַנג געזאָגט דערויף, אז... נאָר איהר ווייסט דאָך שוין מסתמא, וואָס אונזערע חכמים האָבען דע-רויף געזאָגט.

הקיצור, רפאל האָט אזוי לאַנג געפייפּט, געשפּיעלט און גע-זונגען, ביז ער האָט זיך איינמאַל, חלילהמועד פסח איז דאָס גע-ווען, אזועקנעלעגט, בעקומען פּערציג גראַד היץ און איז שוין מעהר ניט אויפגעשטאַנען.

ג.

רפאל איז געשטאַרבען און — איי-איי! — וואָס פאַר אַ לוויה ער האָט געהאַט! רב שמחה'לע האָט איינגעלעגט די וועלט! ער האָט איהם אַליין אַרויסגעטראָגען אויף דער מטה פון שטוב, אַליין געהאַלפּען טראָגען מיט זיינע פלייצעס, אַליין נאָכגעגאַנגען ביז'ן הייליגען אָרט, אַליין געזעהען, מע זאָל איהם געבען אַ שענעם אָרט, אַליין אַכטונג געגעבען, ווי מע גראַבט די קרקע, אַליין געגעבען דעם ערשטען קלאָפּ מיט דער לאָפּעטע, און בשעת דאָס קינד, יוזעק, האָט געזאָגט אינאיינעם מיט עוזר דעם שמש דעם ערשטען קדיש אויפ'ן פאָטער'ס קבר, האָט רב שמחה'לע געוויינט, סטויטש גע-וויינט!

— וואָס ווייסט איהר! וואָס ווייסט איהר! — האָט ער נאָכ-דעם געזאָגט איטליכען בעזונדער. — ס'איז ביי מיר אזא היזק, אזא היזק, וואָס איז נאָר אין לשער!

און צו דער אלמנה האָט ער געזאָגט:

— וויין ניט, איך וועל דיך מיט דיינע יתומים מסתמא נישט פאַרלאָזען. פריהער נאָט, נאָכדעם איך...

און רב שמחה'לע האָט געהאַלטען וואָרט, ווי ווייט ער האָט געקאָנט. דאָס הייסט, די ערשטע עטליכע וואָכען האָט ער געצאָהלט דער אלמנה די זעלבע שכירות, וואָס רפאל פלעגט נעמען. אמת, זי האָט בעדאַרפט נאָך דעם געהן אַלע וואָך, און ניט איין מאָל, נאָר עטליכע מאָל, און דאָס איז געווען פאַר איהר עפּים ניט אזוי

ב.

ס'איז געווען א איד, האָט ער געהייסען רפאל, און איז געווען כל ימיו איין אָרעמאָן, און דערצו נאָך א יאָדעשליווער, מיט א מאָדנער מוזיקאַלישער ברוסט, וואָס פלעגט שפּיעלען, דאָס הייסט, ביים אַריינציהען און ביים אַרויסלאָזען דעם אָטהעם פלעגט זיך הערען א מין געזאָנג פון א פיעדעל, וואָס מע פיהרט איבער איהר מיט א ניט-קיין-אַנגעשמירטען סמיטשיק. און געווען איז דער רפאל א גאַנץ עהרליכער, נאָר, לאָז ער מיר מוחל זיין, א שלים-מזל'ניק, דאָס הייסט, מחמת ער איז געווען זעהר איין עהרליכער, איז ער געווען א שלים-מזל'ניק, אָדער, פערקעהרט, מחמת ער איז געווען א גרויסער שלים-מזל'ניק, איז ער געווען איין עהרליכער. אויף איהם האָט מען געזאָגט אין כתרילעווקע, אז ווען רפאל זאָל ניט זיין קיין שלים-מזל'ניק, וואָלט ער איצטער געהאַט א סך געלד.

און ער האָט דאָס געהאַט ביר, וואָרום ער איז געווען כל ימיו „נאמן“ ביי רב שמחה'לע וויינער אין פאָדוואַל, און א חוץ זיין געהאַלט, האָט ער געקאָנט געהן שווערען א שבוּעה דאורייתא, אז ער האָט ניט נהנה געווען קיין פרעמדע פרוטה.

רב שמחה'לע וויינער האָט זיך, נישקשה, געקאָנט פערלאָזען אויף זיין נאמן. ער האָט איהם טאַקי דערפאַר געהאַלטען בכבוד. געצאָהלט איהם אַקוראַט די זעכס קאַרבען א וואָך, אַמאָל אונטער א יום-טוב געשענקט א צעהנקערבעלשטיק, פסח ארבע-כוסות אומ-זיסט, און פסח'דיגען בראָנפען א פלעשעל — פון דעם שמועסט מען ניט. ווי דען? רב שמחה'לע וויינער איז א מענש, וואָס פער-שטעהט דען ניט, ווי מע בעדאַרף שעצען א מענשען? אי, רפאל דער נאמן האָט בעקומען ביי איהם אין „פאָדוואַל“ פריהער א „רע-מאַטיו“, און נאָכדעם האָט זיך איהם געלעגט א קאַטאַר אויף דער לונג, און עס האָט איהם אָנגעהויבען פייפען אינוועניג און שפיע-לען און זינגען — ווער איז שולדיג? געזונד — דאָס איז דאָך א גאָטס-זאך. דער געזונדסטער מענש קאָן חלילה געהענדיג שטאַר-

שמחה'לע וויינער, געטראָפּען איהם אין דער בעסטער צייט, סאַמע נאָכ'ן עסען. איהר ווייסט, אַז איהר דאַרפט צו עמיצען אָנקומען מיט אַ טובה, זאָלט איהר איהם טשאַטעווען נאָר נאָכ'ן עסען. נאָכ'ן עסען איז דער ערנסטער מענש ווייכער ווי פאַר'ן עסען; פאַר'ן עסען איז אַ מענש — אַ חיה.

— וואָס וועסט דו זאָגען עפּים גוטס?

די אלמנה האָט איהם אַנדערנעלעגט אַ צעטעל, אזוי און אזוי — מאַשינעס.

רב שמחה'לע האָט אויסגעהערט מיט קאָפּ די גאַנצע צייט, גע- קאַלופּעט די צייהן, געווען רויט, אַביסעל געשוויצט און עטוואָס געדרימעלט, דאָס הייסט, חלילה ניט געשלאָפּען, נאָר געדרימעלט, געקוקט אויף איהר נאָר מיט איין האַלב אויג, בשעת מעשה גע- קלערט אַביסעל וועגען געשעפט און אַביסעל וועגען עניני המאָגען. רב שמחה'לע איז אַביסעל אַ פולער, אַביסעל צו פעטליך, האָבען איהם די דאָקטוירים געהייסען עסען מעהר פלייש און ווינציגער מעהל-שפּייז; און רב שמחה'לע האָט דוקא לייעב מעהל-שפּייז, ברויט, לאָקשען, קוגעלעך וכדומה אַזעלכע זאַכען, וואָס ווערען גע- מאַכט פון מעהל. ער ווייסט, אַז סע שאַרט איהם, נאָר אַז ער זעהט דאָס, עסט ער, און אַז ער עסט אָפּ, האָט ער חרטה...

— איז וואָס זשע מאַכסט דו, הייסט דאָס? — רופט ער זיך

אָן צו דער אלמנה בשעת יענע ווערד אַנשוויגען, און ער הערט אויף צו דרימלען, קוקט אויף איהר מיט אַנדערהאַלבען אויגען.

— וואָס זאָל איך מאַכען? — ענטפערט איהם די אלמנה. —

איהר הערט דאָך שוין, וואָס איך מאַך; אויף אַלע שונאים! איז ווען איך האָב איצט אויף אַ מאַשינע, אויף צוויי מאַשינעס, האָטש איין מאַשינע...

— וואָסער מאַשינע? — מאַכט ער צו איהר פערוואַנדערט און

קוקט אויף איהר שוין מיט ביידע אויגען.

— איך האָב דאָך אייך דערצעהלט, אַז מיינע טעכטער ווילען

זיך פאַרנעמען מיט ניהען, ווערען ניהטורניס, ניהען אויף דער

אנגענעהם; נאָר איך בעט אייך, וואָס האָט איהר געוואָלט? מע זאָל איהר אָפּשיקען אַהיים? דאָכט זיך, מען איז גענוג יוצא, אז מע צאָהלט אַ מענשען שכירות נאָכ'ן טוירט!

— איהר געהט צו מיר מאַנען געלד, — האָט ער צו איהר אַ מאָל אַ זאָג געטהאָן, — גלייך ווי עס קומט אייך טאַקס, גלייך ווי איהר האָט עפּיס איינגעלעגט ביי מיר אַ חלק אין פּאַרוואָל...

יענעם טאָג האָט די אלמנה מעהר געוויינט, ווי בשעת רפּאל איז געלעגען אויף דער ערד, און אז איהרע צוויי טעכטער, שרה און רבקה, זענען געוואָהר געוואָרען דעם סוד, וואָס די מאַמע וויינט, האָבען זיי זי בעשוואָרען, זי זאָל שוין מעהר אַהינצו נישט געהן. — וואָס זשע וועלען מיר טהון?

— דאָס וואָס אַלע טהוען: מיר וועלען געהן דיענען, מיר ווע- לען וואַשען גרעט, מיר וועלען נייהען אויף דער מאַשין.

נייהען אויף דער מאַשין איז שוין איצט אין כתרי־לעווקע אַ שטיקעל ענין. מע קאָן שוין פּערדיענען די צוויי גילדען אַ טאָג, אַבי מע זאָל נאָר וועלען זיצען איבער דער מאַשין אַזוינע זעכצעהן- זעבעצעהן שעה אין מעת־לעת; און מיט אַרבייט איז אויך קיין דאָגה נישט, מע קריגט; אז ניט קיין קליידלעך, איז ליפּען, אז ניט קיין ליפּען, איז העמדער, אז ניט קיין העמדער, איז נאָז־טיכ- לעך אונטערהאַקען. שלעכט איז נאָר, וואָס מע דאַרף האָבען אַ מאַ- שינע, צוויי מאַשינעס!

אמת, מע גיט מאַשינעס אויף אויסצאָהלען. וואו זשע נעמט מען די ערשטע עטליכע קערבלעך?

-- געהט זיך דורך צו אייער גייד. — האָבען די שכנים געגע- בען איין עצה דער אלמנה. — זאָגט איהם אַזוי און אַזוי, זיי וועלען איהם אָפּאַרבייטען.

ד.

ס'איז גרינג צו זאָגען: געה צום גייד! נאָר וואָס טהוט ניט אַ איר צוליבע פרנסה? די אלמנה איז זיך דורכגעגאַנגען צו רב

— ווי אזוי זשע וועלען זיי נייהען? מיט די הענט קאן מען אזוי פיעל ניט אָננייהען; אלע נייטורניס האָבען היינט מאַשינעס. — ווילסט זיי מאַכען פאַר נייטורניס? אז אָך און וועה די יאָהר! דיין מאַן זאָל איצט אויפשטעהן און דערהערען, אז דו ווילסט מאַכען פון דייע קינדער נייטורניס, וואָלט ער נאָך אַ מאָל געשטאַרבען. דו ווייסט? דיין רפאל איז געווען איין עהרליכער, אַ כשר'ער איר. אזעלכע ווי רפאל איז נישטאָ! רפאל זאָל הערען נייטורניס, וואָלט ער דאָס ניט אויסגעהאַלטען! ער וואָלט זיך — איך ווייס אַליין ניט וואָס!

רב שמחה רעדט מיט האַרץ. ער מיינט דאָס ערנסט. און וואָס ווייטער — העכערט זיך ביי איהם דאָס קול:

— נייטורניס? הע! אַ שענע עובדה פאַר אַ אידיש מיידעל! הע! מיר ווייסען וואָס הייסט אַ נייטורין! און נאָך ביי אירען! הע! רפאל'ס טעכטער נייטורניס! און וואו בין איך? דו ווייסט, אז דיין רפאל איז ביי מיר אויסגעוואַכסען? אַ יך האָב איהם גע-מאַכט פאַר אַ מענטשען, פריהער גאָט, נאָכדעם איך. און ווער האָט איהם חתונה געמאַכט, אז ניט איך? הע! ווילסט דו, אז איך זאָל דערלאָזען אזעלכעס? חס וחלילה! וואָס בין איך עפּים? אַ שטיין? אַ ביי? אַ שייט האַלץ? הע!

די אלמנה — מיט דעם וואָס זי איז געקומען, מיט דעם איז זי אוועקגעגאַנגען.

אזעקגעגאַנגען און זיך געגעבען דאָס הייליגע וואָרט, געשוואָרען זיך מיט די האַרבסטע שבועות, אַניט זאָל זי ניט דערלעבען איהרע קינדער מגדל זיין, אז מעהר זאָל איהר פּוס ניט זיין ביי רב שמחה'לען אין שטוב — בעסער געהן דיענען!

ה.

נאָר ס'איז גרינג אויסצורעדען „געהן דיענען“! רפאל דעם נאמנ'ס ווייב, אַ בעל-הבית'טע גלייך מיט אלע כתרילעווקער בעל-הבית'טעס, וועט זיך שטעלען דיענען? שטעהן ביי אַ פרעמדען

מאשינע, איז ניטאָ קיין מאשינע, צוויי מאשינעס דארפֿען זיי האָבן
בען, מע גיט אויף אויסצאָהלען.

— דאָס איז אַ גוטע זאך, זעהר אַ גלייכע זאך. נייטורניס,
נייהען, פאַרדיענען, מהיכתי, זעהר גלייך!

נאָר תוך כדי דבור פליהט איהם דורך אַ מחשבה: „וואָס איז
די מעשה, וואָס ס'איז מיר אזוי אָנגעפילט דער מאָגען? איך האָב,
דאָכט מיר, היינט נאָר אזוי פיעל געגעסען!“ און איין אויג
הויבט ביי איהם אָן ווערען קלענער. נאָר מחמת די אלמנה ווערט
אנשוויגען, חאָפט ער זיך אויף און רעדט ווייטער צו איהר:

— נו, זעהר פיין, נייהען, מהכתי, פאַר וואָס גיט?

— האָב איך אייך געוואָלט בעטען, רב שמחה'לע, איהר האָט
שוין אזוי פיעל געטהאָן פון אונזערטוועגען, סאָמער וואָלט געווען
אַ סברה, אז...

רב שמחה'לע דערהערט, אז סע שמעקט מיט אַ בקשה, אַ
גמילות-חסד, געלד מסתמא, חאָפט ער זיך אויף.

— אז וואָס?

— אז איהר זאָלט אויסלייגען דאָס ערשטע געלט, וואָס מע
באָדאַרף אויף די מאשינעס.

— וואָסערע מאשינעס?

— אַט די, וואָס איך זאָג אייך, צוויי מאשינעס פון מיינע טעכ-
טער'ס וועגען, האָטש איין מאשינע.

— ווי קומט צו מיר מאשינעס? וואָס פאַר אַ מחותן בין איך
מיט מאשינעס?

— געלט! — זאָגט די אלמנה. — מאשינעס וועלען זיי אַליין
קויפֿען. מע גיט מאשינעס אויף אויסצאָהלען. למשל, איך צאָהל-
איין איצט אַ פופציגער, און שפעטער מיט דריי חדשים אַ פינף-
אונצוואַנציגער, און שפעטער...

— איך ווייס, איך ווייס, דו באָדאַרפסט מיר גיט דערצעהלען.
איך קאָן באַשטען, זיי זאָלען זיך באַגעהן אָהן מאשינעס. נאָ דיר
נאָר מאשינעס!

ליעב". און דערצו האָט ער געהאט אַ גוט קעפעל און איז געווען אין דער כתרילעווקער תלמוד-תורה דאָס בעסטע יונגעל; נח דער מלמד האָט זיך ניט געקאָנט אָנלויבען פון איהם, און די גאנצע שטאָדט האָט מיט איהם געקלונגען.

— עפּים לויבט מען זעהר רפאל דעם נאמנ'ס זונהדעל.

— יוועק'ען? מע זאָגט, ס'וועט עפּים זיין נאָר איין חריפות

אין דער וועלט!

— און וואו דאָרף זיך פארוואַלנערען אזא איין אַנטיקעל?

צווישען אַרעמע לייט, אויפ'ן מיסט!

— תמיד אזוי, ווער לעבט? דער אַלטער משה-אהרן, אָהן

הענט און אָהן פיס, ווער שטאַרבט? רב שמחה'לעס איידעם, אַ

פרישער, אַ געוונטער, אַ טאטע פון קינדער און אַ יונגערמאן מיט

געלט — נעמט ער און שטאַרבט אוועק!

— איהר זאָגט, רב שמחה'לעס איידעם? למאי פייסי דעם

נגיד'ס שנור?

— וואָס מאַכט זי?

— זי מאַכט! מע האָט שוין דריי מאָל אַראָפּגעבראַכט דעם

פראָפּעסאָר פון יעהופּעץ.

— אזוי? איך זאָל עס פאַרמאָגען וואָס סע וועט קאָסטען

חאָטש האַלב, רבונז-של-עולם!

— ס'איז אוראי אַ וועלט!

— אַ וועלט מיט וועלטלעך!

אזוי שמועסט מען זיך דורך אין כתרילעווקע און מע קריטי-

קירט די אַרבייט פונם רבונז-של-עולם אויף וואָס די וועלט שטעהט:

וועמען גאָט גיט יאָהרען, און וועמען גיט! וועמען גאָט גיט געלד,

און וועמען קדחת! וועמען גאָט גיט געראַטענע קינדער, און ווע-

מען — דער רוח ווייסט וואָס!... קיינעם קומט גיט אויף די גע-

דאַנקען זיך פערטראַכטען: פון וואַנען לעבען די דאָזיגע געראַטענע

קינדער? וואָס עסען זיי? ווער קליידט זיי? צי פריהרען זיי גיט

אויס אין די לאַנגע ווינטערנעכט אין די קאַלטע קעלערס? צי וואַכ-

אוי ווען? זיצען ביי א פרעמדען מיש? איידער אזא לעבען איז שוין גלייכער שטארבען! און די אלמנה האָט געבעטען אויף זיך דעם טוידט. און דאָס מאָל האָט גאָט, דער גרויסער אַלמעכטיגער גאָט, דער וואָס איז איין אבי יתומים און אַ דיין אלמנות, דוקא דער-באַרעמט זיך אויף דער אָרעמער אלמנה, און האָט זי ניט געלאָזט לאַנג אַרומדרעהן זיך אויף דער וועלט, איהר צוגעשיקט אַ גרינגען טוידט, אַ מין געשווילעכטס אַזעלכעס אינוועניג. געמוטשעט זיך, און גוט געמוטשעט זיך, סך הכל אַ חדשים דריטהאַלבען און אַוועק-געשטאַרבען. און גראַדע האָט זיך בעדאַרפט טרעפּען אַזוי, אַז ס'איז אין כּתרי־עווקע אין דער צייט, אַ חוץ קליינע קינדער, קינער נישט געשטאַרבען, האָט מען די אלמנה בעהאַלטען ניט ווייט פון איהר מאַן, כּמעט אַ קבר נעבען אַ קבר — בעשערט געווען אַ גליק! און יוועק האָט שוין פאַר איינס געזאָגט קדיש אי נאָכ'ן טאַטען, אי נאָך דער מאַמע, — און פון דעמאָלט אָן איז דאָס יוועק געוואָרען אַזוי בעלי־עבט און טהייער ביי אַלע שכנים און ביי אַלע שכנות און ביי אַלע די, וואָס האָבען איהם געהערט זאָגען קדיש אין בית-המדרש, שטעהענדיג אויף אַ באַנק, קוויטשען אויף זיין קינדערש קול'כעל „יתגדל ויתקדש“... איטליכער, ווער עס האָט געזעהן דאָס דאָזיגע קליינע יונגעל מיט'ן קיילעכיגען היטעלע, מיט די שוואַרצע אויגעלעך און מיט די רויטע בעקעלעך, שטעהן אויף דער באַנק אין בית-המדרש, און געהערט איהם זינגען דעם „יתגדל ויתקדש“, איז געבליבען שטעהן צוגעקאָוועט, געזיפּצט און פערטיעפּט אין געדאַנ-קען נישט קיין ליכטיגע, אין מחשבות נישט קיין פרייליכע, וואָרום איטליכער מענטש קאָן חלילה שטאַרבען, איטליכער מענטש האָט קליי-נע קינדער, וואָס קאָנען חס ושלום בלייבען יתומים, מע זאָל בעהיט און בעוואָהרענט ווערען! און מע רוקט-אונטער דעם קליינעם יתומ'על ווער אַ קאָפּיקע און ווער איין עפעל, אַביסעל פאַר רחמנות און אַביסעל פאַר „צדקה תציל ממות“...

דעם אמת דאַרף מען זאָגען, אַז יוועק איז טאַקע געווען אַ גע-ראַטען קינד מיט אַזאַ מין פּנימ'על, וואָס סע בעט זיך: „האָב מיך

דאָס קיינע וועווריקעל, קוויטשעט, רייסט זיך אייפֿן בייכעל, לאָזט
 ניט שלאָפֿען קיינעם. נאָר אַט איז דאָס וועווריקעל אַביסעל אונ-
 טערגעוואַכסען, עס הערט-אויף צו שרייען, עס עפענט-אויף די אוי-
 געלעך און סע קוקט, ווי אַ זינדיגער מענש: — „זעהט נאָר, ווי סע
 קוקט מיט אויגען! אַנו, פיצעלע! אַנו, ברעקעלע!“ און דאָס וועוור-
 ריקעל עפענט אויף דאָס מיילעכעל, שטעלט-ארויס דאָס צינגעל,
 און סע הויבט אָן צו לאַכען, — און עס ווערד ליכטיג אַלעמען אין
 די אויגען: — „זעהט נאָר, זעהט, סע לאַכט, איך זאָל אַזוי זיין
 געזונט, סע לאַכט!“... אַ גרולה, אַ שמחה, אַ פרייד אויף דער
 נשמה! די גאַנצע שטוב איז פול מיט דעם, איטליכער טראָגט זיך
 מיט דעם אַרום, מע פֿערגעסט אָן די צרות, די ביטערקייט פֿונ'ם
 לעבען ווערד פֿערצוקערט, ס'איז נאָר אַ חיות און גענוג!

דאָס אייגענע איז געווען מיט אונזער יוועק'ען. יוועק איז גע-
 ווען דאָס ליעבע וועווריקעל, וואָס אַלע האָבען איהם ליעב געהאַט
 און אַרומגעטראָגען זיך מיט איהם. און אַז ס'איז געקומען ערב
 פֿסת, האָט מען איהם אויסגעקליידט בגדי-מלכות, אָנגענומען אַ
 קאַפּאַטקעלע מיט הויזעלעך אויף שליוקעס, אויפגענייהט אַ פּאָר
 שטיוועלעך און געקויפט אַ ניי היטעלע, צוגעזאָגט איהם שענקען
 ניסלעך און בעצייטענס איהם געמאַכט אַ סקאָוורעדע לאַטקעס פֿון
 מצה-מעהל, איהם קאָלי געמאַכט דעם מאָגען און שיער ניט אַריבער-
 געפֿעקעלט איהם אויף יענער וועלט.

— ווער בעט אייך, איהר זאָלט איהם האָדעווען מיט דער
 שוואַרץ-יאָהר ווייסט וואָס? — האָבען די שוועסטער געשריגען
 אויף די שכנה'טעם.

— שאַ, שאַ, קוקט זיי אָן אַביסעל! מע האָט גענעבען דעם
 קינד אַ לאַטקע מיט שמאַלץ, וואָס סע טהוט זיך דאָ!

אַזוי האָבען די שכנה'טעס פֿערענטפֿערט זיך, און בתיה די
 רופֿא'טע האָט געטהאָן אַלסדינג, וואָס זי האָט געקאָנט, און האָט
 אָפּגעראַטעוועט דאָס קינד. און ס'איז געקומען ערב פֿסת, האָט

סען זיי ניט אויס קיין קאליקעס, הויקערס, פארטיגע אַרעמע לייט, איבעריגע אומגליקליכע נפשות אויף דער וועלט? ...

א גליק, וואָס די שוועסטער, שרה און רבקה, האָבען זיך דער-
שלאָגען צו אַ מאַשינע, און דאָס האָבען זיי צו פערראַנקען זייערע
דריי שכנה'טעס, בתיה די רופא'טע, פעסי די שמש'טע און סאָסי
די טענדלערקע, וואָס זיצען מיט זיי אונטער איין דאָך. זיי האָבען
זיך צענויפגעלעגט אלע דריי און האָבען אויסגעליהען די ערשטע
עטליכע קערבלעך, און דאָס איבעריגע — אויף אויסצאָהלען, און
ס'איז געוואָרען אַ מאַשינע. און וואָס איז דער חרוש? מען איז
דאָך לעבעדיגע מענשען. וואָס דען זאָלען טהון צוויי מיידלעך, שוין
דערוואַכסענע, מיט אַ קליין יונגעל אַ יתומ'על אויף די הענד? אַ
שלאַנג, זאָגט מען, האָט אויך רחמנות אויף די קליינע שליינגעלעך,
ובפרט אַ מענש!

איין חסרון נאָר, וואָס די מאַשינע קלאַפט אין קאָפּ אַריין אַ
גאַנצען טאָג מיט אַ גאַנצער נאָכט, וואָרום אַרבייט איז, דאַנקען גאָט,
פאַרהאַן, און ביידע שוועסטער נייהען אויף דער מאַשינע, מען ביט
זיך מיט דער אַרבייט און מען „נעמט זיך איבער די הענט“, דאָס
הייסט, בשעת איין שוועסטער נייהט אויף דער מאַשינע, הייצט
די אַנדערע איין דעם אויווען, און, פאַרקעהרט, בשעת איינע שטעלט
דעם וואַרעמעס, נייהט די אַנדערע אויף דער מאַשינע. און די מאַ-
שינע הערט ניט אויף צו קלאַפּען, און די שכנה'טעס האַלטען זיך
ביים קאָפּ און הערען ניט אויף צו וואָרטשען שטילערהייד:

— נאָ דיר אַ גראַנער! ...

ו.

גאָט איז אָבער אַ נומער; ער שיקט צו די רפואה פאַר דער
מכה. די רפואה איז געווען יוזעף. אין יעדער שטוב מאַכט זיך,
אז סאיז וויסט און פינסטער, די צייט איז שלעכט, די געשעפטען
נעהען ניט, סאיז ביטער אויפ'ן האַרצען, — ווערד געבאָרען אַ קליין
וועווריקעל, און די גאַנצע שטוב ביט זיך איבער. תחילת שרייט

איין מולטער, האָט זיך יעדע פון זיי געהאַט איהר בעזונדערען טיש, וואָרום ס'איז שווער, אז דריי ווייבער זאָלען קאָנען הויזען, אויס-קומען צווישען זיך. אויב איהר זעהט היינטמאָדישע דאָמען לעבען פריינדליך, קושען זיך, בשעת מע קומט איינס צו דאָס אַנדערע אויף אַ זשורפיקס, זיצען אינאיינעם און קנאָקען ניסלעך, — זאָל אייך קיין חרוש ניט זיין: ס'איז נאָר דערפאַר, וואָס מע זיצט ניט אונטער איין דאָך און מע שטעהט ניט ביי איין אויווען און מע באַקט ניט פון איין באַקדייזשע און מע רעשטשינעט ניט פון איין מול-טער.

צווישען די דריי הונדערט זעכציג טעג, וואָס ס'איז פאַרהאָן אין יאָהר, האָבען זיך אונזערע ווייבער אַ מאָל דריי הונדערט גע-קריעגט; נאָר איך ווייס ניט, וואָס ווערט ביי אייך אָנגערופען גע-קריעגט? מע האָט חלילה איינס ביי דאָס אַנדערע ניט צוגענומען נאָרניט, חלילה נישט בעלעדיגט, ניט אָנגעריהרט אין כבוד, נאָר גלאַט, דריי באַראַקטערען קאָנען זיך ניט אויסגלייכען. למשל, פעסי די שמש'טע האָט לייעב פערשאַרען דאָס גאַנצע פייער אין אויווען און פערשטעלען מיט דער זאַסלינקע. וואָס קומט איהר דערפאַר? האָט אָבער סאָסי די טענדלערקע אַ טבע צו שטעלען אַלע אין דער-פריה אַ קריגעל ציקאָריע אויפ'ן פריפעטשיק. איז, דאָכט מיר, אויך ניט קיין עולה; זי וועט דאָך ניט קריכען מיט איהר קריגעל צי-קאָריע צווישען די פליישיגע טעפלעך! זאָגט אָבער פעסי די שמש'טע, אז ס'איז ניט כדאי, אז איבער אַ קריגעל ציקאָריע זאָל כפרה ווערען די חלה אין אויווען. זאָגט סאָסי די טענדלערקע: לאָזען איהרע שונאים זיין די כפרה! זאָגט איהר פעסי די שמש'טע, אז זי האָט, אַפנים, היבשליך שונאים? זאָגט סאָסי די טענדלערקע: „ניט צו פאַרזינדיגען, איך האָב זיי גענוג, מע זאָל זיי געדעכט זעען און זיי זאָלען שיטער אויפגעהען“. זאָגט איהר פעסי די שמש'טע: „פון ווען אָן זענט איהר דאָס געוואָרען אזוי באַרעדעו-דיג?“ זאָגט איהר סאָסי די טענדלערקע: „פון זינט איך האָב מיך באַזעצט אינ'ם דאָזיגען וויסמעניש“. רופט זיך אָן בתיה די רופא'—

מען יוועק'ען מיטגעגעבען א העמד מיט דריי גראַשען און אַפּגע-
שיקט איהם אין באָד אַריין. און אז ער איז געקומען פון באָד, האָט
מען איהם אָנגעטהאָן די נייע מלבושים'לעך, און ער האָט געשיינט
ווי די זון.

— א קייזערליך קינד! — האָבען זיי געזאָגט איינע צו דער אַנד-
דערער.

— קיין עין-הרע ניט, קיין ביזי אויג זאָל איהם ניט שאַדען!

און יוועק האָט גענומען דאָס סדור'על און איז געגאָנגען אין
שוהל אַריין דאוונען, געזאָגט קדיש און געקומען אַהיים מיט אַ
ברייטען נוס יום-טוב און געטראָפּען דעם טיש גרייט מיט מצות,
מיט אַ פלעשעל ראָזינקעס-וויין, מיט מרור, חרוסת, קארטאָפּליס
און זאָלצ-וואַסער — אַלסדינג איז געווען, אַלץ, וואָס מע בעדאַרף,
נאָר איין זאך האָט געפעהלט: ס'איז נישט געווען, ווער ס'זאָל
אַפּרעכטען דעם סדר.

נישט געווען קיין מלך!

ז.

אַלע דריי שכנה'טעס זענען געווען אלמנות. דאָס הייסט, צוויי
זענען געווען אלמנות און איינע אַ גרושה. קיין קינדער האָבען זיי
אויך ניט געהאַט. דאָס הייסט, זיי האָבען געהאַט קינדער, נאָר נישט
ביי זיך; אין דער פרעמד זענען זיי געווען, צעזעצט און צעשפּרייט
איבער דער גאָרער וועלט: ווער — אַ בעל-מלאכה, און ווער —
אין אַ קלייט, און ווער — פּערוואָרפען אינ'ם ווייטען-ווייטען אַמע-
ריקא. זייער מזל, אָדער זייער שליס-מזל, האָט צענויפגעטריבען
די דאָזיגע דריי ווייבער אין איין שטוב, ביי בתיה די רופא'טע,
וואָס זי איז געווען די בעל-הבית'טע און זי איז געווען צווישען זיי
די גנידית.

געזעסען אַלע דריי אונטער איין דאָך, געשטאַנען ביי איין אוי-
ווען, געבאַקען ברויט פון איין באַקרייזשע, גערעשטשינעט חלה פון

ח.

האָט קיין פאַראיבעל ניט, וואָס איך וועל אייך זאָגען: איך האָב מורא, אז ווען חלילה מע שפּאַנט צענויף דריי היינטמאָדישע דאַמען און מע קוועטש זיי צענויף אַלע אינאיינעם אונטער איין דאָך, ווי מע האָט צענויפגעקוועטשט אונזערע דריי ווייבער, בין איך אייך ניט ערב, וואָס דערפון וואָלט אַרויס; עס קאָן זיין, עס וואָלט ניט אַרויס גאָרניט, און עס קאָן זיין, אז עס וואָלט געוועזען מיאוס, נאָך מיאוס'ער, ווי ביי מיינע דריי שכנה'טעס... איך מיינ חלילה דערמיט קיינעם ניט בעלעדיגען; גאָר גלאַט, מע רערט — רערט מען...

איך קעהר מיך אום צוריק צו מיינע ווייבער. נאָך אַלע מחלוקת'ען מיט די מיאוס'ע „קאָנפליקטען“, וואָס צווישען זיי פלעגט פאַרקומען, איז מען זיך קיין שונאים, חס ושלום, ניט געווען. וואָרום וואָס, אייגענטליך, האָט מען געהאַט איינס צו דאָס אַנדער'ע? חלילה אָפגענומען פרנסה? אָט האָט מען זיך געקריעגט, און אָט האָט מען זיך איבערגעבעטען. און ווער שמועסט, אז ס'איז געקומען פסח, איז מען גאָר געוואָרען שלום, אחדות, נפש אחת, וואָרום אַלע דריי האָבען געבאַקען מצות אין איין טאָג, אַלע האָבען געשטעלט איין דייזשקעלע באָרשט, אַלע האָבען געהאַנדעלט איין מציאה אַ זעקעל קאַרטאָפלים, און אַלע האָבען זיך געזעצט צום סדר ביי איין טיש, טאַקי ביי דער בעל־הבית'טע, ביי בתיה די רופא'טע, אינאיינעם מיט איהר געהויבען די שיסעל, איהר נאָכ־געזאָגט שטילערהייד וואָרט ביי וואָרט די הגדה, וואָס בתיה האָט געלייענט אויף עברי־טייטש פון אַ גראַבען סדר.

גאָר דאָס איז אָבער געווען אַמאָל, בשעת בתיה דער רופא'טעס מאַן, ישראל דער רופא, האָט נאָך געלעבט, פלעגט ער אָפּרעכטען דעם סדר. נאָכדעם, אז ישראל דער רופא איז געשטאָרבען, האָט איינער פון די שכנה'טעס זיהן געפראַוועט דעם סדר. איצט, אז אַלע האָבען זיך צעפּאָהרען, דער אַהער און דער אַהין, און אין דער

טע, די בעל־הבית'טע פון דער שטוב, וואָס שטעהט בשעת מעשה ביי דער זייט, פערלעגט די פעטשילע הינטער די אויהערען, מיט אַ קאטשעלעקע אין די הענר, און קאטשעט אַ בלאַט לאַקשען אויף שבת: „איך ווייס ניט, וואָס איז אייך דאָ אזוי וויסנ? די סך דירה־געלטען, וואָס איהר צאָהלט זיך אָן?“ זאָגט צו איהר סאָסי די טענדלערקע: „גוט איז אייך, אז איהר זענט אַ נגידת'טע און האָט, קיין עין־הרע, אַ סך געלט!“ זאָגט צו איהר בתיה די רופא'־טע: „וואָס געהט אייך אָן, צי אַ סך, צי ניט קיין סך? ביי אייך האָב איך ניט צוגענומען גאָרניט?“ זאָגט צו איהר סאָסי די טענדלערקע: „וואָס האָט איהר ביי מיר צו נעמען? דעם דלות? נעמט אייך איהם!“ זאָגט איהר בתיה די רופא'־טע: „האַלט זיך מיט איהם נעזונטערהייד!“ רופט זיך אָפּ פעסי די שמש'טע: „פון דלות איז קיינער ניט באַוואָהרענט! מע האָט שוין געזעהען פיינע בריה'ס מיט אייגענע הייזער ליגען פון דעסטוועגען גוט אין דער ערד!“ „און באַקען בייגעל!“ — העלפט איהר אונטער סאָסי די טענדלערקע. ווערד בתיה די רופא'־טע אין כעס און פאַלט אָן אויף סאָסי די טענדלערקע. שטעלט זיך איין פאַר איהר פעסי די שמש'טע. ווערד אַ גערודער צווישען אַלע דריי ווייבער, אַ מיש־מאַש, אַ צענויפגיסעניש פון ווערטער, רעד און משלים: „געזע־הען אַביסעל אַ מליץ־יושר'טע!“ „געפעלט אייך אַ השגה פון אַ אידנע!“ „געפעלט אייך ניט, וועט איהר מיט מיר קיין שדוך ניט טהון!“ „מע זוכט אַ שער, רופט זיך אָפּ דאָס אויבערשטע פון שטויסעל!“ „אַ משל קאבאָל!“ „אויך מיר אַ נגידת'טע — איבער אַ קאטשערע מיט אַ לאַפעטע!“ „לאָז זיין שטיל, פיסקאט־קע, וואָרום סע קאָן פליהען אַ קאטשערע אין קאָפּ אַריין!“ „איך ווייס ניט וועמען, איהר זענט בילכער!“ „נאָ זשע דיר טאָקי!“ „נאָ דיר!“ „נאָט אייך ביידע!“

איהר מיינט, וואָס איז דאָס געווען? פעטש? חס וחלילה! — פייגען, פייגען פון צוויי צענויפגערעהטע פינגער, אינמיטען אַ דריטער, און גלייך אין גאָז אַריין.

איגארען אין דער צייט זענען זיי אויך געוועסען ביי'ם סדר; נאך ס'איז געווען איין אנדער סדר. דער טאטע האָט געלעבט, און די מאַמע האָט געלעבט, און זיי, די צוויי שוועסטער, האָט מען אויפגענייהט אויף פסח נייע קליידלעך. זיך גאָרנישט געריכט, אַז זיי וועלען איצטער בעדאַרפען זיצען ביי אַ פרעמדען טיש מיט פרעמדע ווייבער, און יוזעק וועט זיי אַפרעכטען דעם סדר... און ביי איינער פון די צוויי שוועסטער האָט אָנגעהויבען פינטלען איין אויג, אונטערציטערען די אונטערשטע ליפ. און אויף איהר קוקענדיג, האָט זיך ביי דער אנדערער שוועסטער אָנגעהויבען לאָזען אַ טרער נאָך אַ טרער. און אויף זיי קוקענדיג, האָט זיך איינע פון די דריי שכנה'טעס דערמאָנט אויך אָן איהר אומגליק: אַז נתי דער שמש, איהר מאַן הייסט דאָס, האָט געלעבט, איז איהר געווען גוט ווי די וועלט, דאָס הייסט, גוט איז איהר קיינמאָל נישט געווען, נאָך בעסער ווי איצטער אַודאי, אַז זי בעדאַרף זיין אַ פיד'שמש'טע, וואָרום עוזר דער שמש, וואָס איז פריהער געווען ביי נתי דעם שמש אַ פיד'שמש, איז היינט געהויכט געוואָרען, אַרויף נאָך איהר נתי'ס טוירט פון פיד'שמש אויף שמש, און זיין ווייב גנעסי איז געוואָרען אַזוי גרויס, טאַטעניו, אַז מע קאָן שוין גאָר צו איהר ניט צוטרעטען!...

אַזוי האָט זיך געטראַכט פעסי די שמש'טע און האָט געמאַכט בשעת מעשה אַזאַ קרום פנים, אַז סאָסי די טענדלערקע האָט בעדאַרפט זיין שטאַרקער פון אייזען, זי זאָל זיך איינהאַלטען פון טרערען. סאָסי האָט זיך דערמאָנט אָן טרויעריגע זאַכען: זיעבען און זיעבעציג ווייבער, וואָס רייסען פון די הענד, לאָזען נישט פערדיענען אַ גראַשען, צעבאַלעווען די קונה'טעס, מאַכען פון זיי אַ תל, אַ תל! היינט האָט זי זיך דערמאָנט אָן איהר עלטערע מאָבטער, וואָס זי איז געשטאַרבן שוין לאַנג, נאָך קינדווייז, ראָסי האָט זי געהייסען; ווען ראָסי זאָל געווען ניט שטאַרבן, וואָלט זי שוין איצטער געווען אַ מיידעל צו לייטען, און אפשר אַ מאַמע פון קינדער. און אויך אָן איהר מאַן האָט זי זיך דערמאָנט, ווי ער איז נעבאָך אָפגעקומען כל ימיו, געווען אַ פינסטערער קאַליקע, אַ לאַיזלעך

נאנצער שטוב איז געבליבען איין מאנסביל יוזעק, איז געוואָרען צווישען די ווייבער אַ רעד, אפשר וואָלט געווען אַ סברה, אַז יוזעק זאָל היינטיגס יאָהר אָפּרעכטען דעם סדר? יוזעק איז אַ יונגעל, וואָס לערענט שוין חומש, און עברי זאָגט ער ווי אַ וואַסער, — פאַר וואָס זאָל ער ניט זיין דער מאַנסביל, דער מלך?

— יוזעק, ווילסט זיין אַ מלך?

אַ מלך? פאַר וואָס ניט? ווער זאָגט זיך עס אָפּ פון מלוכה?

— אַז אָך און וועה איז צו דער מלוכה, אַז יוזעק איז דער

מלך!...

אַזוי האָבען געזאָגט די דריי ווייבער מיט די צוויי שוועסטער און האָבען איהם אויסגעבעט זעהר אַ שענע „היסב־בעט“, אַרומגע־לעגט מיט קישענס, און יוזעק, אַז ער איז געקומען פון שוהל מיט'ן ברייטען גוט יום־טוב, האָט ער זיך געזעצט על כסא מלכותו, אין די נייע יום־טוב'דיגע בנדימ'לעך, ווי איין אמת'ער מלך.

ט.

דריי זאכען: געהינצען, לאכען און וויינען — דאָס זענען פון די ענינים, וואָס מע געמט זיך אָן איינער פונ'ם אַנדערען. געהינצען, לאכען און וויינען איז ניט ביי אונז אין די הענד.

ביי'ם סדר, וואָס מיר בעשרייבען אַצינד, סאַמע צום רעכטען שפיץ, בשעת דער יונגסטער פון די מלכים, יוזעק דער יתום, האָט נאָך דעם ברייטען „לפיכך“ מיט'ן שענעם „הלל“ אויפגעהויבען דעם צווייטען כוס און אָנגעהויבען זאָגען דעם „הריני רוצה לקיים מצות כוס שני של ארבע כוסות“ און געוואָלט צוטראָגען דאָס גלעזעל צום מויל, האָט זיך געלאָזט הערען צווישען די ווייבער אַ יאָמער־ליך געוויין, ווי מע בעוויינט אַ טוירטען.

ווי אַזוי דאָס האָט זיך געטראָפּען: ווער פון זיי האָט פריהער אָנגעהויבען וויינען, — איז שווער צו וויסען. בשעת יוזעק האָט אָפּגעמאַכט דעם קידוש און אָנגעהויבען צו זינגען דעם „עכדים היינו“, האָט איינע פון די צוויי שוועסטער זיך דערמאָנט, אַז פאַר־

— וואָס האָט איהר זיך צעיאַחמערט פֿלוצים אין מיטען דריי-
נען? וואָס איז היינט, יום-כּפור? צי תּשעה-באב? געזעהען
אַביסעל!

ערשט דעמאָלט האָבען זיך די ווייבער בערוהיגט, ווען איינע
פון זיי האָט אונטערגעטראָגען דעם מלך אַ קוואַרט וואַסער מיט אַ
טאָז אויף צו וואַשען זיך, די אַנדערע האָט דערלאָנגט די הייסע
פיש פּונ'ם אויווען, די דריטע האָט צוגעטראָגען דעם חריין. דער
יונגסטער פון די מלכים האָט געמאַכט אַ ברכה, „על אכילת מצה“,
די ווייבער האָבען געענטפּרעט אמן, און די סעודה האָט זיך אָנגע-
הויבען שטיל, אָהן ווערטער.

לשום מלאכה, א קראנקער נעבאך — און סאָס די טענדלערקע, נאָכ־
זאָגענדיג שטילערהייך בתיה דער רופא'טע די הגדה און צושאָק־
לענדיג זיך גלייך מיט איהר צום טאָקט, בעוואַשט זי זיך מיט טרע־
רען. און אפילו די פירזאָגערין אליין, בתיה די רופא'טע, הערט זיך
אליין ניט צו צו די ווערטער פון דער הגדה, וואָס ניסען זיך ביי
איהר אָהן איהר וויסען, דערמאָנט זיך אויך אָן איהרע אייגענע
צרות, אָן איהרע קינדער, וואָס זענען אַוועק אין דעם ווייטען־וויי־
טען אַמעריקא. זיי שרייבען אפילו פון דאָרטען גאַנץ גוטע בריוֹר־
לעך, אַז זיי מאַכען דאָרטען אַ גוט לעבען; היינט, זיי אַרבייטען
זעהר אַ סך און זענען מענשען גלייך. צו בעווייזען, ווי גוט זיי איז,
האַבען זיי איהר געשיקט זייערע פאַרטרעטען, וואָס דאָרטען רופט
מען דאָס „פיקטשערס“, און זאָגען איהר צו, אַז אויב די געשעפטען,
אָדער, ווי מע רופט דאָס דאָרטען, די „ביוזנעס“, וועלען זיך אַביסעל
פערבעסערען, וועלען זיי איהר צושיקען עטליכע קערבלעך, אָדער,
ווי מע רופט דאָס דאָרטען, „דאָללערס“, מיט אַ שיפסקאָרטע און
וועלען זי אַריבערנעמען אַהינצו, אין דעם גרויסען גליקליכען לאַנד,
וואו אַלע מאַכען אַ לעבען, וואו אַלע מענשען זענען גלייך, אַ מענש
מעג דאָרטען אויסציהען זיך אין מיטען גאס פון הונגער, וועט איהם
קיינער ניט זאָגען „קרום געהסט דו“... נאָר אַזוי לאַנג קרענקען די
שונאים, ווי לאַנג בתיה וועט ניט פאַהרען אַהינצו, זי האָט דאָ
אויך קינדער. אי, ס'איז זיי נעבאָך ניט גוט? — וואָס זאָל מען
טהון? ס'איז אַ גאָטס־זאָך. אַלסדינג איז פון גאָט!

אַזוי טראַכט זיך בתיה די רופא'טע און לייענט די הגדה, ווי
אַ וואַסער, און זי אליין בעמערקט גאָר ניט, ווי זי וויינט און ניסט
מיט טרערען. ביז ס'איז געקומען צום צווייטען כּוּס פון די אַרבע
כּוּסות, אַז דער יונגסטער פון די מלכים האָט זיך אָפּגעשטעלט אָפּ־
טרינקען אַ ביסעל וויין, האָבען זיך אַלע ווייבער אליין דערשראָקען
פאַר זייער געוויין, און בתיה די רופא'טע איז אָנגעפאַלען אויף זיי
מיט אַ געפילדער, זיך אויסגעווישט די אויגען מיט'ן פאַרטוך און
אויסגעשנייצט די נאָז:

קדלת וקדישת

א הארצרייסענדיגע טראגעדיע איבער
א יום־טוב'דיגען קידוש.

געשריבען אין יאָהר 1916.

קִדְלָהּ וְקִדְשָׁהּ

א.

(מ״ן צונעמעניש. — שוואכע פעהיגקייטען. — וואָס וועט זײַן פון מיר? —)

„איוואן פאָפּערילע“... קײן אַנדער נאָמען האָב איך נישט געהאַט אין דער היים צווישען אַ גאַנצע האַליאַסטערע. אפשר דערפאַר, וואָס איך האָב נישט געוואָלט לערנען? דאָס אַחוץ. וועלען האָב איך טאַקי נישט געוואָלט. ווער וויל דאָס לערנען? אָדער אפשר דערפאַר, וואָס איך האָב געהאַט אַ גראַבען קאַפּ? דאָס קאָן אויך זײַן. קײן שטאַרק גוטען קאַפּ האָב איך טאַקי נישט געהאַט. דאָס הייסט, די תּפֿיסה איז בײַ מיר געווען — אַזוי האָט דער רבי געזאָגט — אַ האַרטע תּפֿיסה. איידער איך האָב תּופּס געווען אַ זאַך, איז אָנגעקומען שווערליך. דערפאַר אָבער איז דער זכּרון געווען בײַ מיר, נישט פאַר אַײַך גע- דאַכט, זעהר־זעהר אַ שוואַכער! נישט געווען די זאַך, וואָס איך זאָל געדענקען. אָט האָב איך אויסגעלערענט אויף אויסוועניג, און אָט האָב איך עס שוין פּערגעסען. איך קאָן מײַך גאָר נישט דערמאָנען אָן די קלעפּ, מיט די פּעטש, מיט די שמיץ, וואָס מע האָט מיר אַרײַנגעטײלט. אומזיסט האָט נעבאַך מײַן טאַטע זיך אָפּגעגעסען דאָס האַרץ. אומזיסט זענען נעבאַך געווען דער מאַמעס טרערען. עס האָט קײן זאַך מײַך נישט גענומען.

— נוואָלד! איוואן פאָפּערילע! וואָס וועט זײַן פון דיר?

— נוואָלד! אידישע קינדער! וואָס וועט זײַן פון מיר?...

ב.

(מ״ן טאַמענ'ס פּרייד. — מוז טוב, איך בין שוין אַ חתן. — מ״ן מחתנ'ס יחוס און מ״ן כּלח'ס מעלות. — איך פאַהר צו מײַן כּלה אויף יום־טוב. —)

איך האָב שוין אַמאָל געזעהען מײַן טאַטען פּרייליך זײַן. לַמשל, פורים צו דער סעודה. שמחת־תורה נאָך הקפות. אויף אַלער־לײ שמחות. נאָר אַזוי פּרייליך, ווי ער איז געווען יענעם ערב

און אז איך זאל עסען, ווי א מענטש, און אז איך זאל ניט רעדען
קיין נאָרישקייטען.

— בקיצור, דו זאלסט זיך ניט אַרויסבאַווייזען, אז דו ביזט
א איוואָן פאָפערילע...

אַט דאָס זאָגט מיר אָן דער טאַטע און פערזאָפּט זיך:
— שא! דעם יום־טוב'דיגען קידוש קענסט דו שוין, צי ווער—
וואָס?

לאָזט זיך אויס, אז ניין. איך קען איהם נאָך ניט. פון וואָנען
זאל איך איהם קענען? פון פאַראַיאָהרען? ווער האָט דאָס אזא
קאַפּ? ובפרט, אז היינטיגער פסח פאלט אויס אַקוראַט שבת־צור
נאַכטס—און דאָס איז איין אומגליק! דאָ מוזט איהר קענען קידוש
מיט הברלה אינאיינעם. דער פסח־דיגער קידוש אַליין, מאַהלט
איין, איז אויך א געניגענדיגע מכה—נעה געדענקט דעם „זמן
חרותנו“. איז קאַרג—נאָט איך נאָך א הברלה א צוגאַב, מיט א
„קדשת“, און מיט א „הברלת וקדשת“. א גוט שטיקעל אַרבייט!
— נישקשה, ביזט ניט קליין אויסצולערנען, — זאָגט דער
טאַטע — האָסט נאָך געוונטע דריי וואָכען צו פסח...

ד.

(דער רבי שטודיערט מיט מיר דעם קידוש. — א פרייהע האַנד. — א הברלת
מיט א וקדשת. —)

פערלאָזען זיך פון דעסטוועגען אינגאַנצען אויף מיין יושר איז
מיין טאַטע קיין בעל'ן נישט. הייסט ער מיר, איך זאל איהם צור
שיקען דעם רבי'ן. וואָס דאַרף ער דעם רבי'ן? ער וויל איהם
בעטען, ער זאל מיט מיר איינשטודיערען דעם יום־טוב'דיגען קידוש
מיט דער הברלה אינאיינעם. אָבער אזוי—אז איך זאל איהם קענען,
ווי א וואַסער. ער זאָגט אָן דעם רבי'ן מיט'ן האַרבען וואָרט:
— איהר זאלט אויף איהם קיין כבוד ניט לעגען, אויף דעם
האַמולע, האָטש ער איז מיינער א זוהן. פאַסעס זאלט איהר פון
איהם שניידען! דעם קידוש זאל ער מיר קענען!...
דער רבי האָט מעהר נישט בעדאַרפט, ווי א פרייהע האַנד.
די גאַנצע דריי וואָכען זענען אוועקגעגאַנגען אויפ'ן קידוש. איך

פסח, וואָס איך געה אײך דערצעהלען, — האָב איך איהם נאָך קיינמאָל נישט געזעהען. וואָס זשע איז מיט איהם געווען די גרולה? — איך בין אַ חתן געוואָרען. מזל־טוב! מיט מזל זאָלט איהר לעבען! ווער איז דער מחותן? — דער מחותן איז שוין איין מאָל אַ מחותן. ערשטענס, אַ מיוחס. די האָרינשטיינס פון ראַדאָמישל האָט איהר געקענט? די זוסמאַנס פון אָסטערע ווייסט איהר? און די טשער־נאָבילסקים פון שפּאָלע האָט איהר אויך געהערט? איז ער ביי זיי געווען אַ קאָמיסאַנער. נישט היינט, נאָר אַמאָל. איידער ער האָט זיך מיט זיי צעקריעגט... היינט איז ער שוין אַליין אַ סוחר. נישט קיין גרויסער, נאָר אַ סוחר. נדן גיט ער אויך. נישט קיין סך. מיין טאַטע גיט צוויי מאָל אַזוי פיעל. דערפאַר אָבער גיט מען מיר אַ כלה — שוין איין מאָל אַ כלה! איך אַליין קען זי נאָך נישט. איך האָב זי נאָך נישט געזעהען. נאָר די, וואָס האָבען זי געזעהען, קאָנען זיך פון איהר נישט אָפּלייבען. און געזעהען האָבען זי דער טאַטע, די מאַמע, מיינע אַיין עלטערע שוועסטער און איהר מאַן, מיין שוואַגער. זאָגט די מאַמע, אַז זי איז אַ שענע. און די שוועסטער זאָגט, אַז זי איז נישט אַזאַ שענע, ווי אַ קלוגע. און מיין שוואַגער דרינגט, אַז זי איז נישט אַזאַ קלוגע, ווי אַ גוטע. עס ליגט איהר די גוטסקייט אויפ'ן פנים. זאָגט דער טאַטע, אַז וואָס זי זאָל נישט זיין, בין איך זי נישט ווערט. ווערט נישט ווערט — אַבי איך האָב זי. אַזוי טראַכט איך מיר און קוק שוין אַרויס אויפ'ן פסח, ווי אַיין עהר־ליכער איד אויף משיח'ן. וואָרום איך האָב געהערט זאָגען, אַז אויף פסח פאָהר איך מיך דורך צו מיינע מחותנים צו גאָס.

ג.

(א קאמפליצירטער קידוש. — אַ הבדלה אַ צונאָב. —)

צו די מחותנים, חלילה נישט צו דער כלה. אַזוי זאָגען זיי, מיינע טאַטע־מאַמע. וואָס איך דענק וועגען דעם — דאָס איז מיין עסק. און ווייל איך בין נאָך ביי זיי אין רשות, מוז איך מיך אונטערגעבען און אויסהערען אַלסדינג, וואָס זיי וועלען מיר זאָגען. און וואָס זאָגט אַ טאַטע אָדער אַ מאַמע? זיי זאָגען, אַז איך זאָל זיך האַלטען, ווי אַ מענטש, און אַז איך זאָל זיצען, ווי אַ מענטש.

הויבט מיר אָן צו הברל'ען און צו וקדשת'ען אין די אויגען און אין קאָפּ, און איך פאל-צו א פערטומעלמער אויף דער קאנאפע—עס געהט מיר אָפּ אַ מינוט צו חלש'ען...

— וואָס איז דיר? — פרעגט מיך די מאמע.

— גאָרניט, — זאָג איך — הברל'ען וקדשת, קדשת והברל'ען...

— וואָס פאַר אַ „הברל'ען“? — פרעגט דער טאטע. — פון

וואנען האָט זיך גענומען צו דיר, איוואן פאָפערילע, אַ „הברל'ען“?

— טאָמער וואָלט דאָס שוין אמאָל געהאט איין עק? — מישט

זיך אַריין די מאמע, לעבען זאָל זי. — דו וועסט איהם אַזוי פאַר-

שלאָגען דעם קאָפּ מיט דיינע קדשת'ס און והברל'ען, אַז דאָס קינד

וועט שוין גאָרניט וויסען אויף וואָס פאַר אַ וועלט ער איז...

לאנג לעבען זאָל די מאמע מיינע—זי האָט מיך אויסגעלייזט

פון גלות. האָט זיך אָבער דער „הברל'ען“ אַריינגעדערעהט אין מיטען

און האָט מיך ניט אָפגעלאָזט אויף קיין מינוט. וואָס איך זאָל ניט

זאָגען און וועגען וואָס איך זאָל ניט טראַכטען, איז דער „הברל'ען“

מיר געשטאַנען פאַר די אויגען, געשפרונגען מיר אין פנים אַריין.

1.

(איך מאַך מיר אַ סימן נאָך די פערד. — דער שורש פון „קדלת“. — אַ בהלה. —

מיין כלה'ס נרין קאפטעל. — מיר איילען זיך אין שוהל אַרײַן. —)

איך בין געזעסען אויפ'ן וואָגען און געפאָהרען אויף יום-טוב צו

דער כלה (טאַטע-מאמע זאָגען „צו די מחותנים“) און האָב ניט וויר-

לענדיג גע'חזר'ט דעם קידוש אויף אויסוועניג, און אַז ס'איז געקומען

צו דער סטאַנציע „קדשת, הברל'ען וקדשת“, האָב איך מיר געמאַכט

אַ סימן: דאָס פערד, וואָס איז געגאַנגען לינקס, איז געגאַנגען

גלייך, האָט עס ביי מיר געהייסען „קדשת“. 'און דאָס פערד, וואָס

איז געגאַנגען רעכטס, האָט געוואָרפען מיט די פיס, האָט עס דער-

פאַר געהייסען ביי מיר „קדלת“ (פונ'ם שורש קידאט—וואָרפען).

דער סימן איז געווען: „לינקס, רעכטס און לינקס“. און אַזוי איז

דאָס שוין פערבליבען ביי מיר פעסט אין מיין געדעכעניש: פרי-

הער „קדשת“, דערנאָך „קדלת“ און דערנאָך וויעדער אַ מאָל

מעג מיך בעריהמען, אז איך האָב דעם קידוש געקענט טאָקי ווי אַ וואַסער. אָבער נאָר דעם קידוש. מיט דער הברלה איז געווען צרות! דאָס הייסט, די הברלה אַליין איז אויך געגאַנגען ביי מיר. ווי אַ מזמור. אָבער נאָר ביז אַ געוויסער סטאַנציע. ביז'ן ערשטען „קדשת“. און פונ'ם ערשטען „קדשת“ אָן און ווייטער—איז האָטש ווערר צעזעצט! דער, וואָס האָט אויסגעטראַכט דעם קידוש, האָט. אַפנים, ניט געהאַט וואָס צו טהון. האָט ער אַוועקגעשטעלט אַ „קדשת“, און טאָי באלד נאָכ'ן „קדשת“ אַ „הברלת וקדשת“. וואָס וואָלט איהם געאַהרט, עס זאָל זיך שטעהן אָדער קדשת, אָדער הברלת? ממה נפשך—איז קדשת, איז ניט הברלת. איז הברלת, איז ניט קדשת. צו וואָס דרעהען אַ מוח? פרעגען ביים רבי'ן—איז אַ פראַסק אין דער מאָרדע! קיין אַנדער ענטפער איז ניטאָ ביי איהם...

ה.

(איך פליה אכציג מייל אַ שעה. — צוויי הונדערט פופציג מאָל הברלת וקדשת.)

— וואו האַלטסט דו אינ'ם קידוש? — מהוט מיך דער מאַמע אַ חאַפ שוין פאַר יום־טוב, איך האַלט שוין ביי פאַהרען. — קענסט דו איהם שוין אויסוועניג?

— ווי אַ וואַסער!

— אַנו, זאָג.

און איך זאָג. עס געהט ווי געשמירט. איך פליה, ווי אַ קור ריער־צוג, מיט אַ גיכקייט פון אכציג מייל אַ שעה. נאָר אז עס קומט צו דעם המבדיל, הויבט דער צוג אָן צו געהן אַביסעלע שטיי לער, אַיינגעהאַלטענער: „בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הברלת, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קידשת. קדשת והברלת... — ניט קדשת והברלת, איוואָן פאַפערילע, נאָר הברלת וקדשת. צוויי הונדערט און פופציג מאָל זאָלט דו מיר איבער'חור'ן „הברלת וקדשת“!...

און איך געה אַרום איבער דער שטוב, ווי אַ משוגע'נער, און חזר שטילערהייד: „הברלת וקדשת, הברלת וקדשת“ — ביז עס

טרעגנען איהם אקעגען דעם גוט יום-טוב און שטעקען אָפּ אַ קאַלטען שלום-עליכם דעם חתן. קאַלט איז דער שלום-עליכם דערפאַר, ווייל די פינגער זענען קאַלט, און אַ איד, אַז ער גיט אייך שלום, גיט ער אייך נאָר די שפיץ-פינגער. אַלסדינג אין איילעניש. מע קומט אַהיים מיט אַ ברייטען גוט יום-טוב, און גלייך צום סדר. די כלה ענטפערט אויפ'ן גוט יום-טוב און ווערט שוין וויעדער רויט, אַזוי ווי אַ צייטיגער אַרכוז. די מחותנת'טע שיינט. זי איז בעהאַנגען מיט ציערונג, ווי „גאָט'ס מאַמע“. דער מחותן האָט אָפּגעקלונגען דעם לאַנגען קידוש, ווי אַ גלאַק, און האָט אַ וואונק געגעבען צום חתן, אַז ער זאָל מוחל זיין אויפשטעהן און אויך מאַכען קידוש, ווי דער שטייגער איז. און דער חתן שטעהט-אויף, נעמט דעם כּוּם און צעלאָזט זיך מיט'ן קוריער-צוג. און הויך. און פיינטשיק. מיט'ן ניגון. גיך-גיך. ביז ער קומט צו דער שווערער עברי. צום רעכטען זומפּ. הויבט ער אָן געהן פאַוואָלי, האַרט ביי דער ערד:

— — — „בין קדושת שבת לקדושת יום טוב הברלת... ואת יום השביעי מששת ימי המעשה קדשת...“ דאָ דערמאָנט ער זיך אָן די פערד, איינער הייסט „קדשת“ און געהט גלייך, דער אנדערער וואַרפט מיט די פיס און הייסט „קדלת“.

— — — „קדלת וקדשת... קדשת וקדלת, קדלת וקדלת וקדלת וקדשת...“ — — — — —

ח.

(איד פאָהר אַהיים. — אויס חתן. — „קדלת וקדשת“ האָט אַ שם. —)

דעם ערשטען טאָג חוליה-מועד גאַנץ פריה. די כלה איז נאָך געשלאָפּען. נאָר דער מחותן איז געזעסען אין אַ זיידען האַלאַטעל מיט אויסגעטרעטענע שטעק-שיך אויף די פיס און האָט געשוויצט און געסאָפּעט איבער אַ בריוועל, וואָס ער האָט געשריבען צו זיין מחותן. ביי דער זייט איז געזעסען די מחותנת'טע אָנגעבלאָזען, ווי אַ אינדיטשקע. דער חתן האָט צענויפגעלעגט זיינע זאַכען אין טשעמאָדאַנטשיק, געווען גרייט אויפצוועצען זיך און פאָהרען אַהיים.

„קדשת“—דאָס הייסט: „קדשת וקדלת וקדשת“—אויסגעצייכענט! איך מײן, אז ס'איז שוין ניט געווען דער כח אויף דער וועלט, וואָס זאָל עס קאָנען אַרויסרייסען פון מײן זכרון!...

און אזוי בין איך געקומען בשלום צו מײן כלה (טאַטע-מאַמע ווילען האָבען, אז „צו די מחותנים“) דעם טאָג פון ערב פסח און ניט צײט געהאַט אַפילו רעכט אָנקוקען מײן כלה, וואָרום מע האָט זיך שוין געקלויבען געהן אין שוהל אַרײן. עס איז געווען אַ בהלה, אַ חאַפּעניש, אײן ערב יום-טוב'דיגער הרהאָ. אײנ'ס טומעל האָב איך געהאַפּט אַ קוק—דאַכט זיך, נישקשה פון אַ מײדעל. נישט קײן מײאוס'ע. פון איהר חכמה קאָן מען נאָך גאָרניט וויסען. און קײן גוטסקײט אויפ'ן פנים, ווי מײן שוואַגער זאָגט, זעהט מען אויך ניט אַרויס. אויב קלײנע פרישטשיקלעך אויפ'ן פנים איז אַ סימן פון גוטסקײט, בעדאַרף זי זײן זעהר אַ גוטע... איך מײן, אז זי וואָלט אַ סך געווינען, ווען זי זאָל געהן די האָר פערקעמט, ניט צעלאָזט, ווי בײ אײן אַלטער מכשפה. אויך וואָלט ניט געשאַדט, זי זאָל איבערבייטען דאָס גרינע זײדענע קאַפּטעל—עס פאַסט איהר ניט קײן גרינער קאַליר. און וואָס איז דאָס בײ איהר פאַר אַ טבע, וואָס באַלד עפּים ווערד זי רויט, ווי אַ פײער? מע דאַרף זי אָפּגעוועהנען דערפון. לאָס איך נאָר ווערען מיט איהר גוט בעקאַנט... דערווײל טרײבט מײך דער מחותן אין שוהל אַרײן...

ז.

(מײן מחותן איז שוהל. — קאַטע שלום-עליכם'ס. — דער פסח'דיגער קידוש. — סטאַפּ בײ „קדלת“...)

מײן מחותן — וואָס קאָן איך זאָגען וועגען איהם? אַ איד איז אַזוי פערטאַרעראַמט מיט'ן הײליגען יום-טוב, —און דאָ קומט צו איהם אַ גאַסט אַ חתן, וואָס ער פיהרט איהם אין שוהל אַרײן, בעווייזען דער שטאַדט, וואָס ער האָט געהאַנדעלט. דאָס איז ניט קײן קלײניגקײט! די האָר זענען איהם נאָך רויט פונ'ם אונטערשרעקען פונ'ם מרחץ. הינטען דער האַלז איז נאָך רויט פונ'ם אונטערשרעקען זיך. די מלבושים קנאַקען יום-טוב'דיג. די נײע שטײוועלעטען גלאַנצען נאָך און שמעקען מיט יוכט. אין שוהל זיצט ער אויבען-אָן. אַלע

— נא! — זאגט צו איהם דער מחותן און גיט איהם א פער-
חת'מ'עטען בריעף. — דו וועסט לאזען גריסען דעם טאטען און
וועסט איהם איבערגעבען אט דאס בריוועל. פאָהר געזונט!...

זיצענדיג אויפ'ן וואָגען בין איך געווען טשיקאָווע צו וויסען,
וואָס שרייבט דער מחותן צו מיין טאטען, און וואָס האָבען זיי מיך
אָזוי פריה אַרויסגע'משלח'ט? ... איך עפען-אויף דעם קאָנווערט,
פאלען אַרויס די "תנאים" און אַ בריוועלע צום טאטען. אינ'ם
בריוועלע שרייבט מיין מחותן און בעט מחילה ביי מיין טאטען.
"ער זאָל קיין תרעומות ניט האָבען—דער שדוך קאָן ניט זיין קיין
שדוך איבער כמה וכמה טעמים. השם יתברך זאָל איהם צושיקען
זיין זווג, און זיין טאָכטער—איהר זווג... און וואָס אָנבעלאַנגט דעם
נדן מיט די מתנות להחתן והכלה, וועט מען זיך אָפּבייטען, דעם
חתן וועט מען אומקעהרען זיינס, דער כלל איהרס, און אַלסדינג
וועט זיין אין דער בעסטער אָרדענונג, שלום ושלום, מע וועט זיך
צעגעהן, ווי גוטע פריינד. ובזכות זה וועט זיין שלום און פריערען
צו אַלע אידען, ונאמר אמן..."

אַ גליק האָטש, וואָס ער שרייבט ניט קיין זאך וועגען דעם
שענעם קידוש—לאַנג לעבען זאָל ער! לאָזט זיך אויס אַ מעשה.
איך קום אַהיים, בעגעגענט מיך מיין טאטע מיט אַ פיינע פאָר
פעטש.

— קדל'ת וקדשת! פון וואַנען האָט זיך צו דיר גענומען, דו
משומד איינער, אַ "קדל'ת" אין מיטען דרינען?...

אָזוי גאָר? פון וואַנען ווייסט ער דאָס שוין? און פאַר וואָס
עפּיס נאָר ער? די גאַנצע שטאָרט ווייסט שוין דערפון! און איך
היים שוין מעהר ניט "איוואן פאָפּערילע". איך הייס שוין אַ
נייעם נאָמען. מיין נאָמען איז שוין איצטער: "קדל'ת וקדשת"...

איצט איז דאָס ביי מיר אַ געלעכטער. וויפּיעל טרערען, ביטערע
טרערען האָט דאָס מיך געקאָסט דענסטמאָל!...

